

**ALMA MATER EUROPAEA
EVROPSKI CENTER, MARIBOR
Socialna gerontologija**

DOKTORSKA DISERTACIJA

Karmen Arko

ALMA MATER EUROPAEA

Evropski center, Maribor

Doktorska disertacija

študijskega programa tretje bolonjske stopnje

SOCIALNA GERONTOLOGIJA

**VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC IN
KAKOVOSTI ŽIVLJENJA STAREJŠIH LJUDI Z
INSTITUTOM ZAGOVORNIŠTVA**

Mentor: red. prof. dr. Jurij Toplak

Kandidatka: mag. Karmen Arko

Somentor: DDr. Klemen Jaklič

Maribor, maj 2018

ZAHVALA

Pravični predpisi ne zadoščajo za ohranjanje miru in sloge med ljudmi, če pod njimi ni korenine ljubezni.

Tomaž Akvinski

Iskrena hvala mentorju red. prof. dr. Juriju Toplaku, somentorju DDr. Klemnu Jakliču, gostujočemu prof. dr. Nanduju Goswamiju in red. prof. dr. Milanu Ambrožu za strokovno pomoč, predvsem pa red. prof. ddr. Mariji Ovsenik za motivacijo in podporo, ko sem izgubljala tla pod nogami.

Hvala ljubi moji, sin Aleksej in hčerka Jasmina, vnučki, da ste z razumevanjem sprejemali mojo prepogosto odsotnost iz vaše sredine in me polnili z energijo, kadar je je zmanjkalo.

Dragi moj življenjski sopotnik, brez tebe mi ne bi uspelo doseči tega zahtevnega življenjskega izziva. Iz vsega srca hvala.

POVZETEK

V doktorski disertaciji odgovarjam na vprašanja, ali je v Sloveniji dobro poskrbljeno za varstvo pravic starejših ljudi, ali so o njih dovolj informirani ter ali je informiranost odvisna od njihovega spola, kronološke starosti, izobrazbene ravni in kulturnega okolja, v katerem živijo.

V teoretičnem delu sta uporabljene primerjalna in opisna metoda raziskovanja, za empirični del pa kvantitativne in kvalitativne raziskovalne metode. Podatki so zbrani neposredno z anketnimi vprašalniki in polstrukturiranimi intervjuji.

Rezultati raziskave so izjemno pomembni za potrditev, da je v Sloveniji potrebna uvedba instituta zagovorništva za varstvo pravic starejših ljudi. Ugotovitev slovenskih znanstvenikov, ki so sodelovali v raziskavi, je, da so pogosto kršene pravice starejših ljudi, zato naj se zaščitijo z zagovorništvom. Vsaka država se tega problema loteva na svoj način, ker je odnos družbe do starejših ljudi odvisen od etičnih norm različnih družbenih kultur. V Sloveniji so starejši ljudje dobro informirani o človekovih pravicah, ni pa poskrbljeno za varstvo njihovih pravic. Predlagam ustanovitev samostojnega in neodvisnega instituta za zagovorništvo pravic starejših ljudi, financiranega iz proračunskih sredstev, ki bi s svojim delovanjem omejeval samovoljo oblasti pri poseganju v človekove pravice in temeljne svoboščine.

Prispevek doktorske disertacije znanosti je ugotovitev, da so starejši ljudje v Sloveniji dobro informirani o svojih človekovih pravicah, informiranost pa ni odvisna od spola, kronološke starosti, izobrazbe in kulturnega okolja, iz katerega izhajajo. Kljub temu je njihova potreba po zagovorništvu varstva človekovih pravic zelo visoko izražena. Izdelan je tudi model instituta zagovorništva za Slovenijo.

Gre za prvo delo, ki obravnava zagovorništvo starejših ljudi v Sloveniji.

Ključne besede: zagovorništvo, varstvo človekovih pravic, starejši ljudje, opolnomočenje, kakovost življenja, kulturno okolje.

ABSTRACT

In this doctoral dissertation, I answer the question of whether the rights of the elderly are sufficiently protected in Slovenia; whether they are informed of their rights; and whether knowledge of their rights depends on gender, chronological age, level of education and the cultural environment in which they are living.

In the theoretical section, I have used a comparative and descriptive research method, whereas in the empirical section I have used quantitative and qualitative research methods. I have collected the data directly, using questionnaires and semi-structured interviews.

The research results are extremely important for confirming that Slovenia needs to introduce an advocacy institute for the protection of the rights of older people. Slovenian scientists, who took part in the survey, have discovered frequent violations of the rights of older people, which is why these rights should be protected by advocacy. Each country is dealing with this problem in its own way, because society's attitude towards older people depends on the ethical norms of different cultures. In Slovenia, older people are mostly aware of their human rights, but the state does not provide the protection of these rights. I propose the establishment of an autonomous and independent institute for the advocacy of older people's rights, which would be financed from budgetary funds and whose activities would limit the arbitrariness of authorities in interfering with human rights and fundamental freedoms.

This doctoral dissertation's contribution to science is the finding that older people in Slovenia are well informed of their human rights, independent of their gender, chronological age, education and the cultural environment from which they originate. Nevertheless, they have expressed a great need for the advocacy of the protection of human rights. The thesis also includes a model of an advocacy institute for Slovenia.

This is the first thesis to discuss advocacy for older people in Slovenia.

Keywords: advocacy, protection of human rights, older people, empowerment, quality of life, cultural environment.

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	Opredelitev problemov raziskave in teoretičnih izhodišč doktorske disertacije.....	2
2	NAMEN, CILJI IN METODOLOGIJA RAZISKOVANJA	4
2.1	Namen in cilji doktorske disertacije.....	4
2.2	Hipoteze	4
2.3	Metodologija.....	5
2.4	Opis instrumentarija	6
2.4.1	Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za starejše osebe.....	7
2.4.2	Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za zagovornike	7
2.4.3	Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za mlajše osebe	8
2.4.4	Polstrukturirani intervju o zagovorništvu starejših oseb za znanstvenike in strokovnjake	8
2.4.5	Polstrukturirani intervju o zagovorništvu starejših oseb za predstavnike parlamentarnih političnih strank.....	9
2.5	Opis raziskovalnih vzorcev	9
2.5.1	Raziskovalni vzorec zagovornikov starejših ljudi	9
2.5.2	Raziskovalni vzorec starejših ljudi	12
2.5.3	Raziskovalni vzorec znanstvenikov in strokovnjakov.....	15
2.5.4	Raziskovalni vzorec predstavnikov parlamentarnih političnih strank.....	16
2.5.5	Raziskovalni vzorec mlajših ljudi.....	17
2.6	Postopek zbiranja podatkov	18
3	ZAGOVORNIŠTVO STAREJŠIH LJUDI	21
3.1	Definicija in vrste zagovorništva starejših ljudi.....	22
3.2	Zagovorniki starejših ljudi in njihova pristojnost	22
3.3	Vloga zagovorništva starejših ljudi	23
3.4	Učinki zagovorništva starejših ljudi.....	25
4	ODNOSI MED DRUŽBO IN STAREJŠIMI LJUDMI	27
4.1	Posledice stereotipov na pravice starejših ljudi	28
4.2	Vpliv ageizma na človekove pravice starejših ljudi	28
5	PRAVICE STAREJŠIH LJUDI	30
5.1	Normativna podlaga, ki regulira človekove pravice starejših ljudi	30

5.2	Človekove pravice z vidika socioloških teorij staranja	31
5.2.1	Pravice starejših ljudi v luči teorije ranljivosti	31
5.2.2	Teorija umika in pravice starejših ljudi	32
5.2.3	Teorija aktivnosti	32
5.3	Socialna politika s poudarkom na pravicah starejših ljudi	33
6	PREGLED VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH LJUDI IN ZAGOVORNIŠTVA V NEKATERIH DRŽAVAH PO SVETU.....	35
6.1	Zagovorništvo in varstvo človekovih pravic starejših ljudi v ZDA.....	35
6.2	Zagovorništvo in varstvo človekovih pravic starejših ljudi v Avstraliji.....	36
6.3	Zagovorništvo in varstvo človekovih pravic starejših ljudi na Švedskem.....	37
6.4	Zagovorništvo in varstvo človekovih pravic starejših ljudi v Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske	38
7	RAZISKAVE NA PODROČJU ZAGOVORNIŠTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH LJUDI IN O INFORMIRANJU STAREJŠIH LJUDI O ČLOVEKOVIH PRAVICAH	40
7.1	Raziskave o informiranosti starejših ljudi o človekovih pravicah v Združenih državah Amerike.....	42
7.2	Raziskave o informiranosti starejših ljudi o človekovih pravicah v Avstraliji	43
7.3	Raziskave o informiranosti starejših ljudi o človekovih pravicah na Švedskem	45
7.4	Raziskave o informiranosti starejših ljudi o človekovih pravicah v Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske	45
7.5	Raziskave o zagovorništvu in informiranju starejših ljudi o človekovih pravicah v Sloveniji	47
8	ANALIZA HIPOTEZ	50
8.1	Preverjanje H1	50
8.2	Preverjanje H2	51
8.3	Preverjanje H3	52
8.4	Preverjanje H4	59
8.5	Preverjanje H5	62
9	DODATNE PRIMERJAVE MED RAZISKOVALNIMA VZORCEMA STAREJŠIH IN MLAJŠIH OSEB	111
9.1	Primerjava 1	111

9.2	Primerjava 2	112
9.3	Primerjava 3	113
9.4	Primerjava 4	115
9.5	Primerjava 5	118
9.6	Dodatna pridobljena stališča raziskovalnega vzorca zagovornikov starejših ljudi	119
9.7	Dodatna pridobljena stališča raziskovalnega vzorca starejših ljudi	121
9.8	Dodatna pridobljena stališča raziskovalnega vzorca mlajših ljudi	123
10	UGOTOVITVE STATISTIČNIH ANALIZ ZA HIPOTEZE	127
11	PREDLOG OKVIRNEGA ORGANIZACIJSKEGA MODELA INSTITUTA ZAGOVORNIŠTVA OSNOVNIH ČLOVEKOVIH PRAVIC IN KAKOVOSTI ŽIVLJENJA STAREJŠIH LJUDI ZA SLOVENIJO	129
11.1	Pravica do zagovornika	130
11.2	Institut za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi 133	
11.2.1	Regionalna organiziranost instituta za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi.....	134
11.2.2	Poslanstvo regijske razpršenosti zagovorništva	136
11.2.3	Zagovorniki v območnih enotah in lokalnih skupnostih	140
11.3	Organigram Inštituta zagovorništva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi	143
11.4	Regionalni sektorji	144
11.5	Kadrovska struktura zaposlenih	146
11.5.1	Kadrovska struktura Inštituta za zagovorništvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi	146
11.5.2	Kadrovska struktura agencij za zagovorništvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi.....	146
11.5.3	Kadrovska struktura za območne enote in lokalne skupnosti za zagovorništvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi	147
11.5.4	Prostovoljci, zagovorniki starejših	147
12	RAZPRAVA	149
13	ZAKLJUČEK	152
14	PRISPEVEK DOKTORSKE DISERTACIJE K ZNANOSTI	154
15	LITERATURA	155
	PRILOGE	

Priloga A: Anketni vprašalnik z visoko strukturiranim tipom vprašanj za zagovornike

Priloga B: Anketni vprašalnik s strukturiranim tipom vprašanj za starejše osebe

Priloga C: Anketni vprašalnik s strukturiranim tipom vprašanj za mlajše osebe

Priloga D: Vprašanja za polstrukturirani intervju o zagovorništvu starejših oseb za znanstvenike in strokovnjake

Priloga E: Vprašanja za intervju o zagovorništvu starejših oseb za predstavnike parlamentarnih političnih strank

Priloga F: Intervjuji strokovnjakov in znanstvenikov

Priloga G: Intervjuji s predstavniki parlamentarnih političnih strank

SEZNAM GRAFOV

Graf 1: Anketiranci po starosti (%)	10
Graf 2: Anketiranci po smeri izobrazbe (%)	12
Graf 3: Anketiranci po stopnji izobrazbe (%)	14
Graf 4: Anketiranci po kulturnem okolju bivanja	15
Graf 5: Katera organizacijska oblika instituta zagovorništva za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi bi bila najprimernejša	119
Graf 6: V kateri vlogi ste se srečali z zagovarjanjem pravic starejših ljudi	120
Graf 7: Mnenje anketirancev o ageizmu in negativni stereotipnosti do starejših (%).....	123
Graf 8: V katerem kulturnem okolju bi želeli živeti anketiranci, ko se upokojijo	124
Graf 9: V katera interesna področja bi želeli biti vključeni anketiranci ob upokojitvi (%)	125
Graf 10: Kaj za anketirance predstavlja starost (%)	126
Graf 11: Prebivalstvo kronološke starosti 65 let in več, 1. 1. 2017, glede na statistične regije	136

SEZNAM SLIK

Slika 1: Teoretični konstrukt doktorske disertacije	3
---	---

Slika 2: Ponazoritev statističnih regij za organizacijo poslovnih enot Instituta za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi	135
Slika 3: Organigram Inštituta zagovorništva	143
Slika 4: Organigram regionalnih sektorjev.....	144

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Raziskovalni vzorci	9
Tabela 2: Število anketirancev po spolu.....	10
Tabela 3: Število anketirancev po izobrazbi.....	11
Tabela 4: Število anketirancev po zaposlitvenem statusu	12
Tabela 5: Število anketirancev po spolu.....	13
Tabela 6: Število anketirancev po starosti.....	13
Tabela 9: Seznam strokovnjakov in znanstvenikov, s katerimi je bil opravljen intervju....	16
Tabela 10: Seznam predstavnikov parlamentarnih političnih strank, s katerimi je bil opravljen intervju.....	17
Tabela 7: Frekvenca reprezentativnega vzorca mlajših oseb glede na spol (%)	17
Tabela 8: Stopnja izobrazbe anketirancev	18
Tabela 11: Seznam domov za starejše občane, kjer se je izvajalo zbiranje podatkov.....	19
Tabela 12: Frekvenca odgovorov na vprašanje, ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom svojih osnovnih človekovih pravic	50
Tabela 13: Frekvenca odgovorov na vprašanje, ali so seznanjeni s tem, da jim kot starejšim osebam pripadajo določene posebne pravice.....	51
Tabela 14: Ali bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, za nasvet, pomoč pri pisanju prošenj, pritožb itd.	51
Tabela 15: Opisna statistika.....	52
Tabela 16: Binomski test	52
Tabela 17: Opisna statistika.....	53
Tabela 18: Rangji.....	53
Tabela 19: Testna statistika	54
Tabela 20: Opisna statistika.....	54
Tabela 21: Rangji.....	54
Tabela 22: Testna statistika	55

Tabela 23: Opisna statistika.....	55
Tabela 24: Rangi.....	55
Tabela 25: Testna statistika	56
Tabela 26: Opisna statistika.....	56
Tabela 27: Rangi.....	57
Tabela 28: Testna statistika	57
Tabela 29: Opisna statistika.....	57
Tabela 30: Rangi.....	58
Tabela 31: Testna statistika	58
Tabela 32: Opisna statistika.....	58
Tabela 33: Rangi.....	59
Tabela 34: Testna statistika	59
Tabela 35: Opisna statistika.....	60
Tabela 36: Rangi.....	60
Tabela 37: Testna statistika	61
Tabela 38: Opisna statistika.....	61
Tabela 39: Rangi.....	62
Tabela 40: Testna statistika	62
Tabela 41: Opisna statistika.....	111
Tabela 42: Rangi.....	111
Tabela 43: Testna statistika	112
Tabela 44: Opisna statistika.....	112
Tabela 45: Rangi.....	113
Tabela 46: Testna statistika	113
Tabela 47: Opisna statistika.....	114
Tabela 48: Rangi.....	114
Tabela 49: Testna statistika	115
Tabela 50: Opisna statistika.....	116
Tabela 51: Rangi.....	117
Tabela 52: Testna statistika	118
Tabela 53: Opisna statistika.....	118
Tabela 54: Rangi.....	119
Tabela 55: Testna statistika	119

Tabela 56: Frekvenca odgovorov anketirancev na vprašanje, ali menijo, da je za zagovorništvo varstva človekovih pravic starejših ljudi v Sloveniji dobro poskrbljeno...	120
Tabela 57: Ocena kakovosti življenja anketirancev glede na ostale upokojence	121
Tabela 58: Kaj za anketirance predstavlja starost	121
Tabela 59: Mnenje anketirancev o ageizmu in negativni stereotipnosti do starejših ljudi	122
Tabela 60: V katerem kulturnem okolju bi želeli živeti anketiranci, ko se upokojijo.....	123
Tabela 61: V katera interesna področja bi želeli biti vključeni anketiranci, ko se upokojijo.....	124
Tabela 62: Ocena kakovosti življenja anketirancev glede na ostale vrstnike.....	125
Tabela 63: Kaj za anketirance predstavlja starost (%)	126
Tabela 64: Prebivalstvo kronološke starosti 65 let in več po regijah	140
Tabela 65: Lokacije za območne enote profesionalnih zagovornikov	141
Tabela 66: Kadrovska struktura Inštituta za zagovorništvo	146
Tabela 67: Kadrovska struktura Agencij za zagovorništvo.....	147

1 UVOD

»Razumnost in srčnost sta med ljudmi precej redki vrline, toda najredkejša od vseh je pravičnost.«

Plutarh

Človeška družba se stara. Fenomen staranja prebivalstva je eden največjih dosežkov sodobne družbe (Sidorenko 2016, 20–39). Kavčič idr. (2011, 9) poudarjajo, da je to posledica razvoja medicine, znanosti ter tehnike in družbenih odnosov, ki temeljijo na vrednotah solidarnosti, sodelovanja, razumevanja in sožitja med generacijami, kar so Rizzuto idr. (2012) dokazali tudi s svojo raziskavo. Znatno povečanje pričakovane življenjske dobe pomeni neizogibno povečano povpraševanje po obstoječih podpornih storitvah za starejše in potrebo po uvajanju novih storitev (Troisi 2012, 2). Po Troisiju (2012, 4) je to povezano z dvema osrednjima značilnostma, s heterogenostjo evropske celine na ekonomski in družbeni ravni in z različnimi sposobnostmi evropskih družb, da se soočijo z izzivi staranja prebivalstva. Naloga vseh politik je povezati staranje prebivalstva s smernicami socialnega in gospodarskega razvoja ter človekovimi pravicami (Troisi 2012). Licciardelloa (2014, 200) pri tem opozarja, da življenje starejših ljudi ni samo čakanje na smrt, temveč aktivno in pomembno kakovostno življenjsko obdobje. Kakovost življenja starejših pa ni odvisna le od pokojninskega sistema in zagotavljanja zdravstvene oskrbe, ampak tudi od možnosti za dolgotrajno oskrbo, možnosti in spodbud za nadaljevanje aktivnosti in izobraževanje, od ustreznih delovnih razmer in predvsem od odnosa družbe do staranja in starejših ter njihove socialne vključenosti (Vertot 2008, 3). Človeški družbi se zastavlja vprašanje aktivnega vključevanja starejših ljudi v družbeno delovanje zaradi zagotavljanja pogojev za kakovostno življenje. Economic Commission for Europe (2009) poudarja, da je treba aktivno vključevanje starejših ljudi razviti na ravni medgeneracijskega vključevanja in povezovanja. Vendar so starejši ljudje izrazito ranljivi (Mali 2008, 214). Življenje samo po sebi prinaša upad moči starejših ljudi, zato, ugotavlja Mali (2008), potrebujejo pomoč na različnih ravneh in različnih strok. Po Malijevi (2008, 161) je tudi drža starejših ljudi skromna, kar pogosto privede do kršenja njihovih pravic, pogostih zlorab in celo nasilja.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMOV RAZISKAVE IN TEORETIČNIH IZHODIŠČ DOKTORSKE DISERTACIJE

Osrednji raziskovalni problem je v organiziranosti družbe za varstvo človekovih pravic starejših ljudi, ki iz kakršnih koli razlogov ne zmorejo sami prepoznati ali zagotavljati varstva svojih pravic za kakovostno življenje. Predmet raziskovanja je ugotavljanje stanja informiranosti starejših ljudi o njihovih človekovih pravicah, ki pogojujejo kakovost njihovega življenja. Raziskovala sem, ali je informiranost odvisna od njihovega spola, kronološke starosti, izobrazbene ravni in kulturnega okolja, v katerem živijo. Predmet raziskovanja je tudi vprašanje, koliko je izražena potreba starejših ljudi po zagovorništvu njihovih človekovih pravic. Na osnovi raziskave je pripravljen okvirni organizacijski model instituta zagovorništva, primeren za slovensko kulturno in normativno okolje.

V prvem poglavju teoretičnega dela doktorske disertacije razložim pojem zagovorništva starejših ljudi. Opišem nekaj najpogosteje uporabljenih definicij in predstavim strokovno vlogo zagovorništva starejših ljudi. Poudarim pozitivne učinke zagovorništva, od katerih je najpomembnejši učinek opolnomočenje starejše osebe, hkrati pa opozorim tudi na negativne učinke zagovorništva.

Potreba starejših ljudi po zagovorništvu je v soodvisnosti od odnosov med družbo in starejšimi ljudmi. Zato v drugem poglavju opišem posledice stereotipov, ki so prisotni v posameznih kulturnih okoljih, na pravice starejših ljudi. Stereotipi in ageizem izhajajo predvsem iz etičnih in kulturnih vrednot, ki jih goji posamezna družba do starajoče se populacije.

Pravice starejših ljudi ne uravnavajo le družbeni odnosi, temveč jih regulira tudi in predvsem normativna podlaga. O tem govori tretje poglavje, ki poleg normativne podlage opisuje pravice starejših ljudi tudi z vidika treh socioloških teorij staranja, in sicer z vidika teorije ranljivosti, teorije umika in teorije aktivnosti. V tem poglavju je razloženo tudi, kakšno vlogo ima socialna politika, kot posledica etičnih in normativnih norm, na uresničevanje človekovih pravic starejših ljudi.

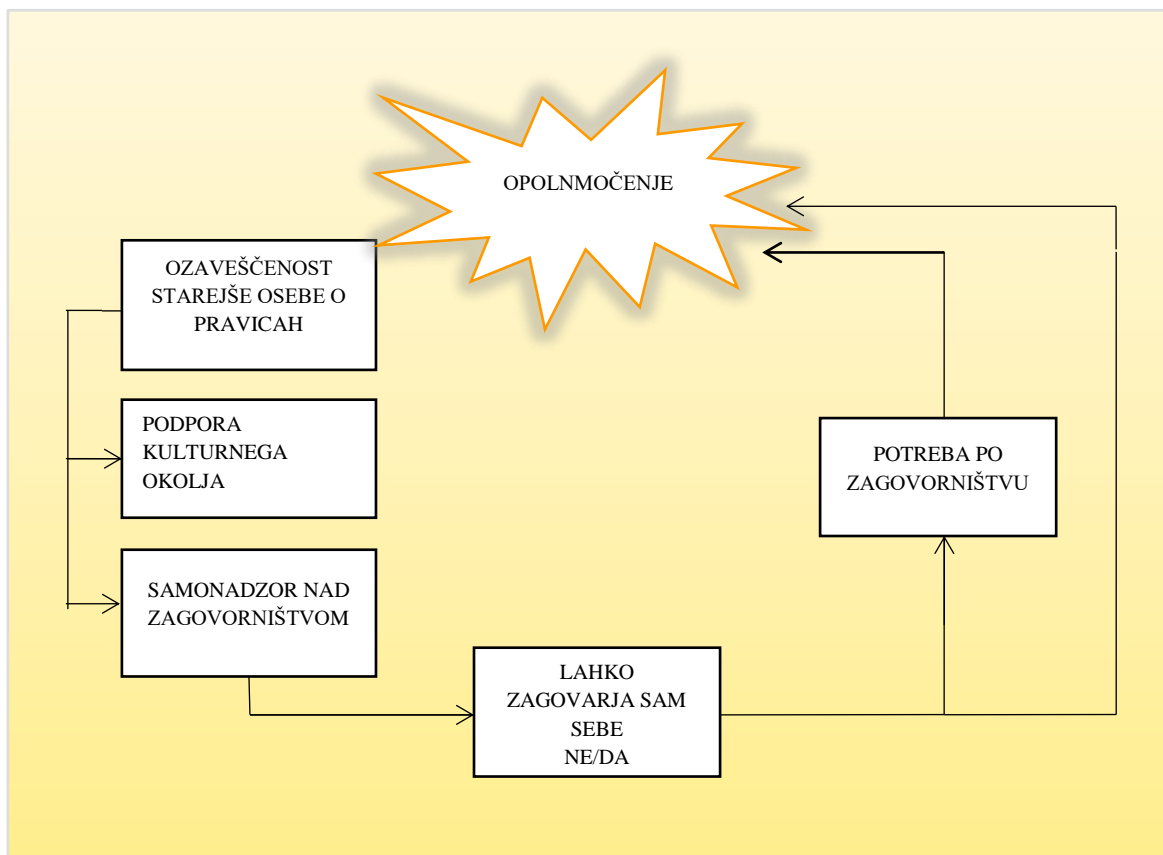
V četrtem poglavju so opisani primeri dobrih praks varstva človekovih pravic starejših ljudi in zagovorništva v ZDA, v Avstraliji, na Švedskem in v Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske.

Oceni dosedanjih raziskovanj na področju zagovorništva človekovih pravic starejših ljudi in o informiranosti starejših ljudi o človekovih pravicah sta predstavljeni v zadnjem poglavju teoretičnega dela doktorske disertacije. V tem poglavju je pojasnjeno tudi, zakaj za Slovenijo te raziskave ne zadostujejo.

Grafični prikaz modela študije:

Grafični prikaz modela raziskave predstavlja teoretični konstrukt doktorske disertacije. Oblikovan je glede na dva dejavnika, ki sta ozaveščenost starejših ljudi o njihovih pravicah in ustrezna podpora kulturnega okolja, v katerem živijo. Ta dva dejavnika vplivata na opolnomočenje starejših ljudi, ki je cilj zagovorništva starejših. Če starejša oseba dobi dovolj informacij, da se zaveda svojih pravic, hkrati pa ima tudi podporo okolja, v katerem živi, ima sama nadzor nad uresničevanjem svojih človekovih pravic, se lahko zagovarja sama in je opolnomočena. V nasprotnem primeru, ali pa zaradi dodanih razlogov (npr. okvara sluha), starejša oseba ni opolnomočena in v tem primeru potrebuje svojega zagovornika.

Slika 1: Teoretični konstrukt doktorske disertacije

Vir: Lasten.

2 NAMEN, CILJI IN METODOLOGIJA RAZISKOVANJA

2.1 NAMEN IN CILJI DOKTORSKE DISERTACIJE

Z raziskavo sem želela ugotoviti, ali je v Sloveniji potrebna uvedba instituta zagovorništva varstva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi, za njihovo opolnomočenje in uspešno staranje. Glede na dobljene rezultate sem izdelala okvirni organizacijski model instituta zagovorništva, ki je primeren za slovensko kulturno in normativno okolje. Organizacijski model instituta zagovorništva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi je pomemben del doktorske disertacije in ji dodaja uporabno vrednost.

Cilji doktorske disertacije so:

1. proučiti, ali so starejši ljudje dovolj informirani o svojih pravicah, ki pogojujejo kakovost njihovega življenja in možnosti varstva človekovih pravic;
2. raziskati, ali se informiranost starejših ljudi o svojih pravicah in potreba po varstvu človekovih pravic z zagovorništvom razlikujeta glede na spol, kronološko starost, izobrazbeno raven in kulturno okolje starejših ljudi, v katerem živijo;
3. odgovoriti na vprašanje, kakšen organizacijski model instituta za zagovorništvo človekovih pravic starejših ljudi bi bil primeren za Slovenijo, upoštevajoč socialno politiko in veljavno zakonodajo.

2.2 HIPOTEZE

Za proučitev zastavljenih raziskovalnih ciljev sem zastavila naslednje hipoteze:

1. hipoteza: Starejši ljudje so prepričani, da niso dovolj informirani o svojih pravicah.
2. hipoteza: Starejši ljudje izražajo podporo zagovorniku varstva njihovih pravic.
3. hipoteza: Potreba starejših ljudi po zagovorništvu varstva človekovih pravic in kakovosti življenja se razlikuje glede na spol, kronološko starost in izobrazbeno raven.
4. hipoteza: Potreba starejših ljudi po zagovorništvu varstva človekovih pravic in kakovosti življenja se razlikuje glede na kulturno okolje, iz katerega izhajajo.

5. hipoteza: Strokovnjaki različnih področij, ki se ukvarjajo s starejšimi osebami, uvedbo instituta zagovorništva za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi prepoznajo kot nujnost.

2.3 METODOLOGIJA

Analizo podatkov sem izvedla s primarnimi in sekundarnimi viri. Za pristop k teoretičnemu delu doktorske disertacije sem proučila sekundarne vire, ki so bili na razpolago, in raziskala številne bibliografske enote s področja obravnavane tematike. Za vire sem uporabila predvsem revije v Web of Science (podjetje Thomson Reuters) in Scopus1 (Elsevier B.V.). Uporabila sem tudi domačo znanstveno literaturo obravnavanega področja, ki je za tematiko zagovorništva pravic starejših ljudi zelo malo.

Iskala in pridobivala sem čim bolj objektivne in zanesljive podatke. Izvedeni sta bili kvantitativna in kvalitativna raziskava. Za zbiranje podatkov sem izdelala vzorčni načrt. Zbiranje vseh raziskovalnih vzorcev je potekalo hkrati. Podatke, potrebne za raziskavo, sem zbrala posredno ali neposredno s pomočjo anketnih vprašalnikov in neposredno z intervjuji.

Pri teoretičnem delu raziskovanja sem uporabila dve metodi raziskovanja, primerjalno (induktivno) in opisno (deskriptivno, kavzalno neeksperimentalno). Z opisno statistiko sem kvantitativno seštevala nabor podatkov. Za raziskavo sestave zbranih podatkov in različnih korelacij med njimi sem predstavila npr. velikost vzorca (N), odstotke (%), frekvence (f), minimalne (Min) in maksimalne (Max) vrednosti, mediano, modus in standardni odklon (SO). Uporabila sem tudi sklepno (inferenčno) statistično analizo, s katero sem je ocenjevala parametre, kadar sem iz podatkov vzorca ocenjevala parametre celotne populacije in preverjala postavljene hipoteze.

Kjer so bili v raziskavi pridobljeni podatki, ki so bili enakomerno porazdeljeni glede na Gaussovo krivuljo, sem uporabila parametrični t-test, Kolmogorov-Smirnov t-test za neodvisne vzorce z Lillieforsovim popravkom, ki računa, ali se dobljena distribucija statistično pomembno razlikuje od normalne.

¹ Scopus je zbirka bibliografij z indeksom citiranja, ki pokriva številna znanstvena področja. Za to zbirko skrbi Elsevier B.V, ki je največji založnik mednarodne znanstvene literature.

Hi-kvadrat test (Chi-square test) sem uporabila za primerjanje dejanske in pričakovane (teoretične) frekvence. Računala sem, ali se dobljene frekvence statistično pomembno razlikujejo od pričakovanih.

Z neparametričnim Mann-Whitneyevim U-testom sem preverjala statistično pomembnost razlik za neodvisne vzorce, ki ne potrebujejo izpolnjenega pogoja normalne distribucije podatkov.

Kurskal-Wallis test sem uporabila pri preverjanju statistično pomembnih razlik v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunani so bili povprečni rangi glede na drugo spremenljivko (neodvisno), ki izbrane spremenljivke deli.

S kvalitativno analizo odgovorov iz intervjujev sem raziskovala odgovore, iskala razlage in pomen odgovorov za boljšo interpretacijo mnenja intervjuvanih oseb. Uporabila sem odprto, aksialno in selektivno kodiranje, kode združevala v kategorije in primerjala zapise med kodami in kategorijami. Pri kvantitativnih raziskovalnih metodah sem uporabljala logični pozitivizem, pri kvalitativnih raziskovalnih metodah pa fenomenološki pristop.

Glede na število spremenljivk sem uporabljala univariantne, bivariantne in multivariantne statistične analize.

Izbrana metodologija je omogočila pridobitev tistih podatkov, ki so relevantni za raziskavo.

2.4 OPIS INSTRUMENTARIJA

Za kvantitativno raziskavo sem uporabila tri anketne vprašalnike z visoko strukturiranim tipom vprašanj, ki so bili uporabljeni za prvi, drugi in peti raziskovalni vzorec. Ti vprašalniki so bili anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za starejše osebe, anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za zagovornike in anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za mlajše osebe. Anketne vprašalnike za vsak raziskovalni vzorec sem prej testirala na pilotskem raziskovalnem vzorcu.

Za kvalitativno raziskovanje sem izvedla polstrukturirane intervjuje za tretji in četrti raziskovalni vzorec. Podatke sem obdelala s programom SPSS 21 za Windows.

2.4.1 Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za starejše osebe

Anketni vprašalnik za starejše osebe je bil prej dvakrat testiran na pilotskem raziskovalnem vzorcu. Raziskovalni vzorec je zajel osebe, stare od 65 let naprej. Najstarejša oseba je bila stara 98 let. Ugotovljeno je bilo, da so zanje primerna le manj zahtevna vprašanja zaprtega tipa, kjer je odgovarjanje hitro in preprosto, v naprej ponujeni odgovori pa od respondenta zahtevajo manj kognitivnega napora. Pri pilotskem raziskovalnem vzorcu je bilo ugotovljeno, da respondenti na odprte tipe vprašanj preprosto niso odgovarjali, zato jih v anketnem vprašalniku nisem uporabljala.

Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za starejše osebe je sestavljalo 20 vprašanj, ki so bila razdeljena na demografski del, kjer so bili pridobljeni splošni podatki o respondentih, kot so spol, starost, stopnja izobrazbe in kulturno okolje, kjer bivajo. Vsebinski del vprašalnika je bil namenjen ugotavljanju sposobnosti rezidentov za samooskrbo, sodelovanje z okoljem, doživljanja starosti in informiranosti o varstvu osnovnih človekovih pravic.

Anketni vprašalnik je sestavljalo 19 vprašanj zaprtega tipa in eno kombinirano vprašanje, ki je bilo sicer sestavljeno iz zaprtih odgovorov, kot izhodna možnost pa jim je bil ponujen tudi odprt odgovor. Med vprašanji zaprtega tipa so bila tri dihotomna vprašanja, kjer sta jim bila ponujena le dva odgovora, »DA« in »NE«.

Nekaj vprašanj iz vsebinskega dela vprašalnika je deloma povzetih iz študije »Prava oseba starije životne dobi u gradu Zagrebu pilot-istraživanje«, katere avtorji so Ines Vrban, Vedrana Spajić-Vrkaš, Ines Vrban, Silvia Rusac, Sanja Radica, Ines Elezović, Meri Gatin, Jasminka Despot Lučanin, Vladimir Jurić, Koraljka Penavin, Lea Banović in Ivorin Vrkaš. Raziskavo je leta 2013 izdala založba »Zajednički put« iz Zagreba.

2.4.2 Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za zagovornike

Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za zagovornike sem prej testirala na manjšem pilotskem vzorcu zagovornikov. Pri sestavljanju anketnega vprašalnika za zagovornike sem sledila zahtevi po čim krajšem vprašalniku, ker je bilo pri pilotskem vzorcu ugotovljeno, da respondenti za reševanje ne želijo porabiti več kot pet minut časa. Anketni vprašalnik je sestavljalo devet vprašanj. Prvi sklop vprašanj je bil namenjen pridobivanju

demografskih podatkov o respondentih (spol, starost, stopnja in smer izobrazbe ter zaposlitveni status), ostala vprašanja pa so bila vsebinska.

V anketnem vprašalniku je bilo uporabljenih šest vprašanj zaprtega tipa, od katerih je bilo eno dihonomno vprašanje, dve vprašanji sta bili kombinirani, eno vprašanje pa je vsebovalo mersko lestvico z ocenami od 1 do 5.

Vprašalnik je vseboval nagovor, v katerem so bili navedeni namen anketiranja, pojasnilo o strogi zaupnosti in anonimnosti ter zahvala za sodelovanje.

Pri sestavljanju anketnega vprašalnika o zagovorništvu starejših oseb za zagovornike sem sledila smernicam za sestavo spletnih vprašalnikov.

2.4.3 Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za mlajše osebe

Anketni vprašalnik o zagovorništvu starejših oseb za mlajše osebe je sestavljalo 16 vprašanj, od tega je bilo 15 vprašanj zaprtega tipa in le eno kombinirano vprašanje. Prvi dve vprašanji sta bili namenjeni pridobivanju demografskih podatkov (spol, stopnja izobrazbe), ostala vprašanja so bila vsebinska. Večina vprašanj je bila podobna vprašanjem iz anketnega vprašalnika o zagovorništvu starejših oseb za starejše osebe, z namenom ugotavljanja razlik o informiranosti v zvezi z varstvom človekovih pravic med mlajšimi in starejšimi osebami.

Anketni vprašalnik je bil pripravljen po smernicah za spletno anketiranje; predvsem sem sledila temu, da je bil čas reševanja vprašalnika čim krajši.

2.4.4 Polstrukturirani intervju o zagovorništvu starejših oseb za znanstvenike in strokovnjake

Z vprašanji v polstrukturiranem intervjuju o zagovorništvu starejših oseb za znanstvenike in strokovnjake sem zbirala podatke o okoliščinah, mnenjih, stališčih, izkušnjah in prepričanjih, motivih, ki so intervjuvance vodili k proučevanju starejše populacije in delu z njimi.

Vprašanja so bila razdeljena na štiri tematska področja, in sicer na razlago strokovnega razvoja, poklicno vlogo, starejšo populacijo in zagovorništvo. Skupaj je bilo za respondente četrtega raziskovalnega vzorca pripravljenih 15 vprašanj, ki so bila predvsem odprtega tipa, neposredna, splošna in konkretna.

2.4.5 Polstrukturirani intervju o zagovorništvu starejših oseb za predstavnike parlamentarnih političnih strank

Polstrukturirani intervju o zagovorništvu starejših oseb za predstavnike parlamentarnih političnih strank je sestavljalo 14 vprašanj odprtega in zaprtega tipa. Pokrivala so štiri tematska poglavja, in sicer razlago vrednost in načel politične stranke, program politične stranke, odnos in stališča politične stranke do starejše populacije in zagovorništvo.

2.5 OPIS RAZISKOVALNIH VZORCEV

Za raziskavo je bilo uporabljenih pet raziskovalnih vzorcev v skupnem številu 406 oseb. Velikost posameznega raziskovalnega vzorca je bila določena z vzorčnim načrtom.

Tabela 1: Raziskovalni vzorci

Zap. št.	Ime raziskovalnega vzorca	Št. raziskovalnih enot
1	Raziskovalni vzorec zagovornikov starejših ljudi	100
2	Raziskovalni vzorec starejših ljudi	240
3	Raziskovalni vzorec znanstvenikov in strokovnjakov	11
4	Raziskovalni vzorec predstavnikov parlamentarnih političnih strank	5
5	Raziskovalni vzorec mlajših oseb	50
	Skupaj	406

Vir: Lasten.

Pri raziskovalnem vzorcu znanstvenikov in strokovnjakov se je število raziskovalnih enot zmanjšalo od načrtovanega, iz predvidenih 20 na 11 intervjujev. Sledila sem pravilu, da je pomembna spremenljivost merjenega, ne množičnost, in intuitivni oceni strokovnjakov. Strokovnjake in znanstvenike sem iskala po sistemu snežene kepe, kar pomeni, da sem vzorec statističnih enot sestavila po predlogu strokovnjakov in znanstvenikov samih, kot poznavalcev. Zelo hitro sem ugotovila predlaganje istih oseb.

Pri raziskovalnem vzorcu predstavnikov parlamentarnih političnih strank stranka SDS ni določila svojega predstavnika za intervju.

2.5.1 Raziskovalni vzorec zagovornikov starejših ljudi

Prvi raziskovalni vzorec je sestavljalo 100 oseb, ki so v vlogi zagovornika starejših ljudi. To so osebe različnih poklicnih profilov, ki so zaposlene na centrih za socialno delo, v socialnovarstvenih zavodih, zdravstvenih domovih ali pa so se v vlogi zagovornika starejših

oseb znašle kot prostovoljci iz vrst različnih NVO in društev ali kot družinski člani. S tem raziskovalnim vzorcem se je raziskovala hipoteza 5. To je bil vzorec priložnostno zbranih ljudi, ki so bili takrat na razpolago.

Tabela 2: Število anketirancev po spolu

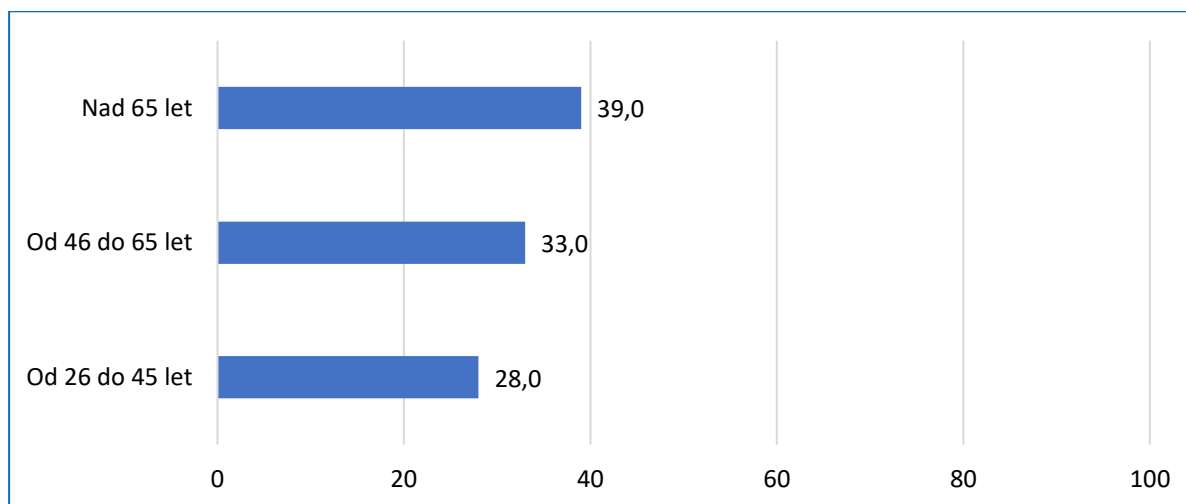
	Frekvenca	Odstotek
Ženska	86	86,0
Moški	14	14,0
Skupaj	100	100,0

Vir: Lasten.

Na anketiranje se je odzvalo 86 oseb ženskega spola in 14 oseb moškega spola. Ženski spol tako predstavlja 86 % anketirancev, moški spol pa 14 %.

Pri oblikovanju razredov se je sledilo pravilu uravnoveženosti razredov glede razpona starosti. Starost anketiranih se je razporedila v tri starostne razrede, od 26 do 45 let, od 46 do 65 let in nad 65 let.

Graf 1: Anketiranci po starosti (%)

Vir: Lasten.

Graf ponazarja starost anketirancev v odstotkih. Največja frekvenca anketiranih je starih nad 65 let, kar izraženo v odstotkih predstavlja 39 %. Sledijo anketiranci, stari od 46 do 65 let (33 %), in nato anketiranci, stari od 26 in 45 let (28 %).

Tabela 3: Število anketirancev po izobrazbi

	Frekvenca	Odstotek
Dokončana osnovna šola	4	4,0
Dokončana poklicna šola	8	8,0
Dokončana srednja šola ali gimnazija	20	20,0
Dokončana višja strokovna šola	15	15,0
Dokončana visoka šola ali fakulteta	46	46,0
Zaključena specializacija, magisterij ali doktorat	7	7,0
Skupaj	100	100,0

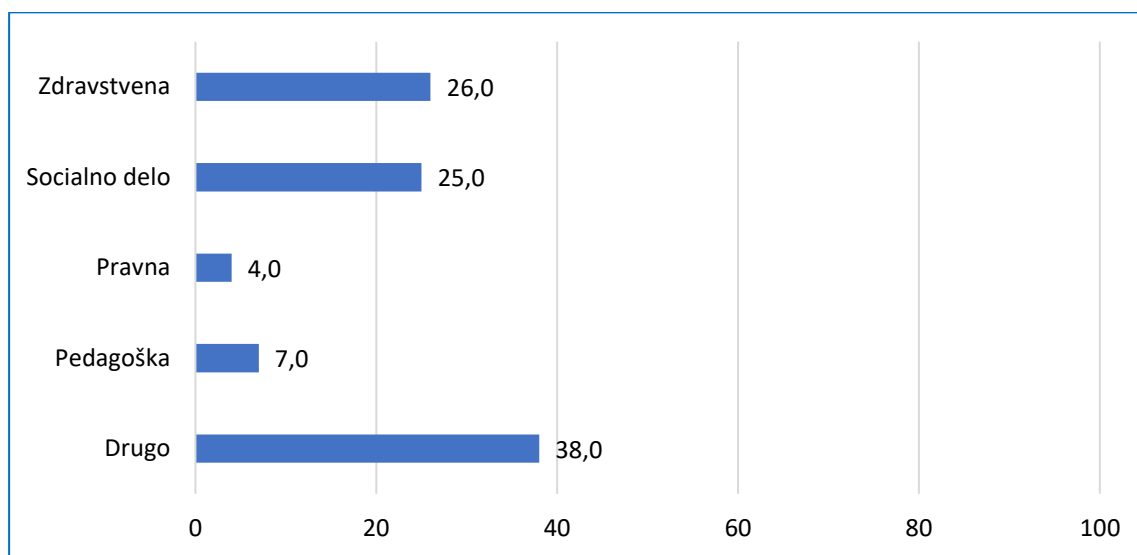
Vir: Lasten.

Stopnja izobrazbe je opisna, nominalna spremenljivka, ki se lahko poimenuje in se ji opredeli pogostost pojava (frekvenco). Predstavlja eno izmed značilnosti statistične množice zagovornikov. Glede na stopnjo izobrazbe so bili anketirani razdeljeni v šest skupin.

4 % anketirancev je imelo dokončano osnovno šolo, 8 % anketirancev dokončano poklicno šolo, srednjo šolo ali gimnazijo je dokončalo 20 % anketirancev, višjo strokovno šolo 15 % anketirancev, visoko šolo ali fakulteto 46 % anketirancev, specializacijo, magisterij ali doktorat pa je dokončalo 7 % anketirancev.

Glede na smer izobrazbe so se anketiranci razvrstili v pet skupin, in sicer so se izobrazili v zdravstveni smeri (26 %), socialnem delu (25 %), pravni (4 %), pedagoški (7 %) in drugi izobrazbeni smeri (38 %).

Graf 2: Anketiranci po smeri izobrazbe (%)

Vir: Lasten.

Tabela 4: Število anketirancev po zaposlitvenem statusu

	Frekvenca	Odstotek
Zaposlen/a	45	45,0
Nezaposlen/a	1	1,0
Upokojen/a	54	54,0
Skupaj	100	100,0

Vir: Lasten.

Pomemben podatek o raziskovalnem vzorcu zagovornikov starejših ljudi je tudi zaposlitveni status. Ugotovljeno je bilo, da je dobra polovica zagovornikov, ki so se odzvali na anketiranje, upokojencev, ostali pa so zaposleni. 54 % anketirancev je upokojencev, 45 % je zaposlenih in 1 % je nezaposlenih.

2.5.2 Raziskovalni vzorec starejših ljudi

Drugi raziskovalni vzorec je sestavljalo 240 oseb, starejših od 65 let. Razdeljeni so bili v dve številčno enakovredni skupini glede na spol (120 moških in 120 žensk). Iz teh dveh skupin so bile napravljene štiri podskupine po 60 oseb, ki so se združevale glede na kulturno okolje, iz katerega prihajajo (bivajo v institucionalnem varstvu ali domačem okolju). Vsaka podskupina se je glede na kronološko starost razdelila še na tri statistične enote, in sicer na statistično enoto od 65 do 75 let, na statistično enoto od 76 do 85 let in na statistično enoto nad 85 let. V vsaki statistični enoti je bilo 20 oseb. S tem raziskovalnim vzorcem so bile

raziskovane hipoteze od 1 do 4. To je kvotni vzorec, saj je populacija določena po znanih merilih (lastnostih ljudi), na osnovi katerih so bili zbrani starejši ljudje za vsako kvoto.

Tabela 5: Število anketirancev po spolu

	Frekvenca	Odstotek
Ženska	120	50,0
Moški	120	50,0
Skupaj	240	100,0

Vir: Lasten.

Izbran je bil raziskovalni vzorec 240 statističnih enot (starejše osebe), pri čemer je bila kvota po preprostem statističnem parametru (spolu) enaka. 120 anketirancev je bilo ženskega, 120 anketirancev pa moškega spola.

Izraženo v odstotkih je bilo 50 % anketirancev raziskovalnega vzorca starejših oseb ženskega in 50 % moškega spola.

Tabela 6: Število anketirancev po starosti

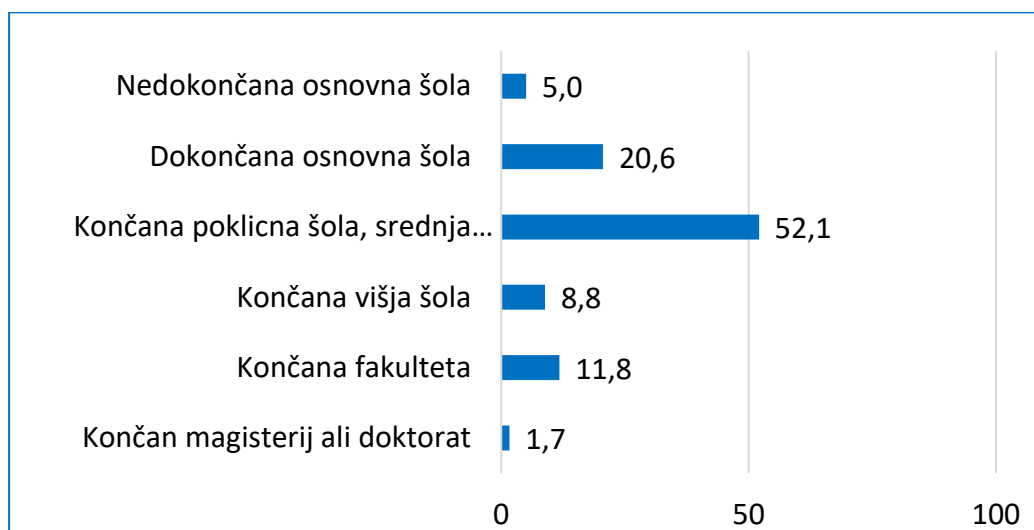
	Frekvenca	Odstotek
Od 65 do 75 let	80	33,3
Od 76 do 85 let	80	33,3
Nad 85 let	80	33,3
Skupaj	240	100,0

Vir: Lasten.

Določen je bil kvotni raziskovalni vzorec, kjer ima številska spremenljivka kronološka starost anketirancev enak razmik vrednosti med tremi razredi, ki so bili oblikovani z razvrščanjem enot v skupine glede na vrednost spremenljivke. Pri oblikovanju razredov se je sledilo pravilu uravnoveženosti razredov razpon starosti. Starost je v tem primeru zvezna spremenljivka, ki se opredeli kot starost v dopoljenih letih. Za raziskavo predstavlja pomemben podatek, saj se raziskuje razlika med preprostimi statističnimi parametri treh razredov. Anketiranci so z enakim odstotkom (33,3 %) razvrščeni v tri starostne skupine glede na vrednosti spremenljivke (starosti).

Anketiranci so se glede na stopnjo izobrazbe vsebinsko opredelili v šest stvarnih vrst. Dva anketiranca na to vprašanje nista odgovorila. Odgovori so pomembni za potrditev hipoteze H3.

Graf 3: Anketiranci po stopnji izobrazbe (%)

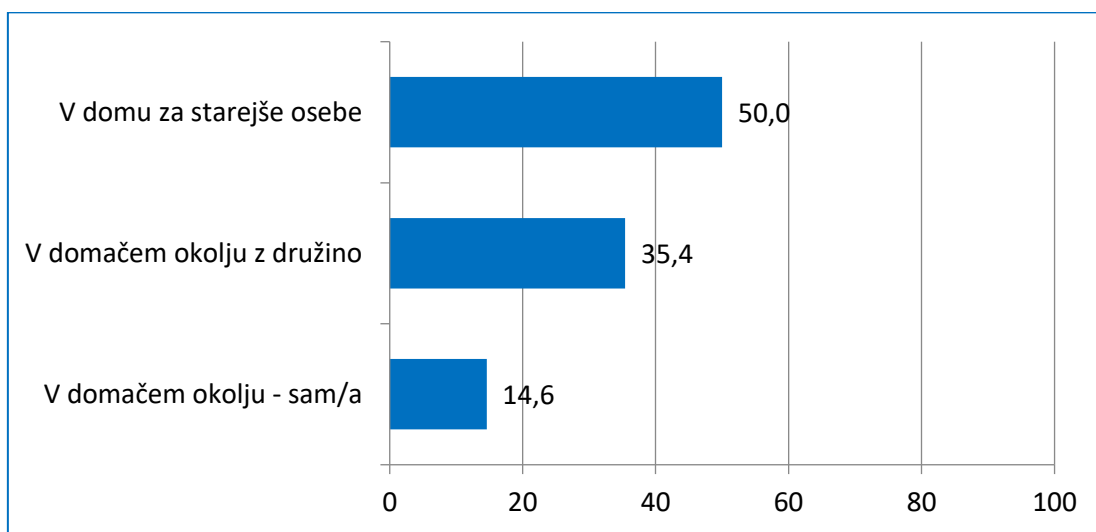

Vir: Lasten.

Graf nazorno prikaže stopnjo izobrazbe anketirancev glede na odstotni delež. Največji delež anketirancev (52,1 %) ima končano poklicno šolo, srednjo šolo ali gimnazijo. Sledi delež anketirancev z dokončano osnovno šolo (20,6 %), nato 11,8 % delež anketirancev s končano fakulteto, 8,8 % delež anketirancev s končano višjo šolo, 5 % delež anketirancev z nedokončano osnovno šolo in na koncu sledi 1,7 % anketirancev s končanim magisterijem ali doktoratom.

Spodnji graf prikazuje delež anketirancev, ki živijo v domski oskrbi. Po kvotnem vzorčenju ta delež znaša 50 %. Graf prikazuje tudi delež anketirancev, ki živijo sami doma (14,6 %), in delež anketirancev, ki živijo doma, skupaj z družino (35,4 %). Skupaj je delež anketirancev, ki živijo v domačem kulturnem okolju, natanko 50 %.

Graf 4: Anketiranci po kulturnem okolju bivanja

Vir: Lasten.

2.5.3 Raziskovalni vzorec znanstvenikov in strokovnjakov

Tretji raziskovalni vzorec je sestavljalo 11 skrbno izbranih znanstvenikov in strokovnjakov, ki se ukvarjajo s socialno gerontologijo in osebami, starimi nad 65 let. To so: ddr. Marija Ovsenik, dr. Jože Ramovš, dr. Voyko Kavčič, dr. Jana Mali, Marjan Sedmak, Vlasta NUSDORFER, dr. Vito Flaker, Mateja Kožuh Novak, Ana Vujovič, Rožca Šonc in Martina Vuk, ki so bili določeni po sistemu snežene kepe. Z njimi sem raziskovala hipotezo 5.

Tabela 7: Seznam strokovnjakov in znanstvenikov, s katerimi je bil opravljen intervju

Zaporedna številka	Ime in priimek	Institucija ali funkcija respondenta	Datum intervjuja
1.	Dr. Vojko Kavčič	Medicinska fakulteta Univerze v Rochestru	26. 4. 2017
2.	Dr. Jana Mali	Fakulteta za socialno delo	5. 7. 2017
3.	Mateja Kožuh Novak	Nekdanja predsednica ZDUS ²	25. 7. 2017
4.	Dr. Vito Flaker	Fakulteta za socialno delo	2. 8. 2017
5.	Rožca Šonc	ZDUS	16. 9. 2017
6.	Marjan Sedmak	Nekdanji predsednik evropske federacije starejših, AGE Platform Europe	27. 9. 2017
7.	Vlasta Nusdorfer	Varuhinja človekovih pravic RS	26. 9. 2017
8.	Ana Gorenc Vujovič	Inštitut dr. Antona Trstenjaka	29. 6. 2017
9.	Dr. Jože Ramovš	Inštitut dr. Antona Trstenjaka	16. 6. 2017
10.	Martina Vuk	Državna sekretarka, MDDS ³	16. 10. 2017
11.	Ddr. Marija Ovsenik	Alma Mater Europaea –ECM	

Vir: Lasten.

2.5.4 Raziskovalni vzorec predstavnikov parlamentarnih političnih strank

Četrty raziskovalni vzorec je bil sestavljen iz politikov šestih parlamentarnih strank: vladajoča parlamentarna stranka SMC (Stranka modernega centra), SDS (Slovenska demokratska stranka), DESUS (Demokratska stranka upokoencev), SD (Socialni demokrati), ZL (Združena levica) in NSi (Nova Slovenija). Vsaka stranka je bila zaprosena za intervju z njihovim predstavnikom iz vrst poslancev. SDS (Slovenska demokratska stranka) ni izkazala interesa, da bi določila svojega predstavnika za intervju. Z analizo teh intervjujev je bila obravnavana hipoteza 5. Poleg tega pa se bo politični opciji, ki bo izkazala največji interes za uvedbo instituta zagovorništva in največ posluha za starejše ljudi, ponudil izdelan organizacijski model, ki ga bo lahko uporabila v svojem programu.

² ZDUS je kratica za Zvezo društev upokoencev Slovenije.

³ MDDS je kratica za Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Republike Slovenije.

Tabela 8: Seznam predstavnikov parlamentarnih političnih strank, s katerimi je bil opravljen intervju

Uroš Prikl	Odbor za delo, družino, socialne zadeve in invalide, Državni zbor RS, predstavnik parlamentarne stranke DESUS⁴	20. 10. 2017
Dr. Jasna Murgel	Predstavnica parlamentarne stranke SMC ⁵	23. 10. 2017
Marko Kržan	Predstavnik parlamentarne stranke Združena levica	24. 10. 2017
Martina Vuk	Predstavnica parlamentarne stranke Socialnih demokratov	16. 10. 2017
Iva Dimic	Predstavnica parlamentarne stranke Nova Slovenija	26. 10. 2017

Vir: Lasten.

2.5.5 Raziskovalni vzorec mlajših ljudi

Peti raziskovalni vzorec je bil sestavljen iz 50 naključno izbranih oseb, starih med 30 in 40 let, od tega je bilo 25 oseb ženskega in 25 oseb moškega spola. To je bil kvotni vzorec (quota sample). Mlajše osebe niso bile izbrane naključno, kljub temu pa je raziskovalni vzorec vseboval dve izbrani lastnosti celotnega vzorca anketiranih oseb, starost in spol, ki sta bili ključni za raziskavo, zaradi variabilnosti merjenih značilnosti. Po drugih lastnostih je bil raziskovalni vzorec popolnoma nereprezentativen. Z dobljenimi rezultati sta bili narejeni analizo pogleda mlajše generacije na uvedbo instituta za zagovornišтво starejših ljudi ter primerjava posameznih vprašanj med obema raziskovalnima vzorcema.

Tabela 9: Frekvenca reprezentativnega vzorca mlajših oseb glede na spol (%)

	Frekvenca	Odstotek
Ženska	25	50,0
Moški	25	50,0
Skupaj	50	100,0

Vir: Lasten.

Izbran je bil manjši vzorec 50 statističnih enot mlajših oseb kronološke starosti od 30 do 40 let. Pri določitvi velikosti reprezentativnega vzorca je bilo upoštevano, da je pomembna variabilnost merjenega, in ne velikost statističnih enot. Ker gre za kvotni vzorec, kjer se je določil numerus statističnih enot v enakih deležih glede na statistično spremenljivko – spol, je sodelovalo 50 % anketirancev ženskega in 50 % anketirancev moškega spola.

⁴ DESUS je kratica za Demokratično stranko Republike Slovenije.

⁵ SMC je kratica za Stranko modernega centra.

Tabela 10: Stopnja izobrazbe anketirancev

	Frekvenca	Odstotek
Končana poklicna šola, srednja šola ali gimnazija	9	18,0
Končana višja šola	10	20,0
Končana fakulteta	27	54,0
Končan magisterij ali doktorat	4	8,0
Skupaj	50	100,0

Vir: Lasten.

Anketiranci so se razvrstili v štiri različne skupine glede na stopnjo izobrazbe. Največja frekvenca anketirancev je s končano fakulteto (27), sledijo anketiranci s končano višjo šolo (10), poklicno šolo ima končano 9 anketirancev, 4 anketiranci pa imajo končan magisterij ali doktorat. 54 % anketiranih ima končano fakulteto, 20 % anketiranih ima končano višjo šolo, 18 % jih ima končano poklicno šolo, srednjo šolo ali gimnazijo, 8 % anketiranih pa ima končan magisterij ali doktorat.

2.6 POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV

Pred začetkom zbiranja podatkov za raziskavo so bila pridobljena vsa potrebna soglasja in dovoljenja v institucijah, kjer se je izvajalo anketiranje. Respondenti za intervju so podpisali Izjavo o zavestni in svobodni privolitvi k sodelovanju v raziskavi. Institucionalni socialno varstveni zavodi, kjer je bilo izvedeno anonimno anketiranje njihovih stanovalcev, so podpisali Prošnjo za pridobitev soglasja zavoda za raziskovanje v okviru zaključnega dela na Alma Mater Europaea – Evropski center, Maribor.

Podatke za prvi raziskovalni vzorec je sestavljalo 100 oseb različnih poklicnih profilov, ki so se že znašle v vlogi zagovornika starejših ljudi. Podatki so bili pridobljeni na dva načina. Prvi postopek je bil izveden posredno s spletnim anketnim vprašalnikom preko elektronske pošte. Spletni anketni vprašalnik je bil uporabljen za komunikacijski kanal z anketirano osebo. Drugi postopek zbiranja podatkov pa je potekal z izpolnjevanjem neposredno izročene anketnega vprašalnika. Tu so sodelovale osebe, zaposlene na centrih za socialno delo, v socialnovarstvenih zavodih, zdravstvenih domovih, prostovoljci iz vrst različnih NVO ter društev in družinski člani.

Anketni vprašalniki so se preko elektronskih naslovov pošiljali toliko časa, dokler ni bila dosežena načrtovana kvota 100 statističnih enot. Anketni vprašalniki so bili poslani pristojnim službam v zdravstvu, raznim organizacijam za pomoč starejšim osebam, centrom za socialno delo in domovom starejših občanov.

Na Festivalu za tretje življenjsko obdobje, ki je potekal v Ljubljani, v Cankarjevem domu, od 26. 9. 2017 do 29. 9. 2017, je bilo izvedeno anketiranje zagovornikov, ki kot prostovoljci izvajajo zagovorništvo starejših ljudi na terenu.

Na spletne anketne vprašalnike se je odzvalo 79 anketirancev, z neposrednim anketiranjem pa je bilo pridobljenih 21 izpolnjenih anketnih vprašalnikov.

Podatki za drugi raziskovalni vzorec, ki ga je sestavljalo 240 oseb, starejših od 65 let, so bili zbrani neposredno z odgovarjanjem na anketne vprašalnike. Zbiranje podatkov je potekalo od aprila 2017 do novembra 2017. Anketni vprašalniki so bili razdeljeni po domovih za starejše občane (120 anketnih vprašalnikov) in gospodinjstvih na naslovih, kjer živijo starejše osebe. Starejše osebe so bile anketirane tudi na Festivalu za tretje življenjsko obdobje. Stanovalci socialno varstvenih zavodov so bili namenoma izbrani v več zavodih, tudi deloma razpršenih po regijah.

Tabela 11: Seznam domov za starejše občane, kjer se je izvajalo zbiranje podatkov

Zap. št.	Ime socialno varstvenega zavoda	Datum zbiranja podatkov	Št. zbranih vpr.
1.	Dom starejših občanov Ljubljana Bežigrad	13. 9. 2017 14. 9. 2017	24
2.	Dom upokojencev Jesenice	22. 9. 2017 26. 9. 2017 30. 9. 2017	33
3.	Dom starejših občanov Vič – Rudnik, Enota Bokalce	10. 10. 2017 11. 10. 2017 12. 10. 2017 16. 10. 2017	36
4.	Dom starejših občanov Vič – Rudnik, Enota Kolezija	10. 10. 2017 16. 10. 2017	14
5.	Dom starejših občanov Kočevje	19. 10. 2017 20. 10. 2017 23. 10. 2017	13
	Skupaj		120

Vir: Lasten.

Socialno varstveni zavodi, ki so zavrnili sodelovanje v raziskavi, so:

- podjetje RIVE, d. o. o., ki je kot ustanovitelj in upravitelj gradnje doma starejših občanov v Ribnici leta 2007 pridobilo koncesijo;
- Dom starejših občanov Novo mesto;
- Dom upokoencev Center, Tabor-Poljane.

Najzahtevnejše je bilo zbiranje podatkov z anketiranjem starejših oseb, ki živijo v lastnih gospodinjstvih. Da sem lahko pridobila podatke o naslovih, kjer bivajo starejše osebe, sem se obrnila na ZB NOV⁶ v Kočevju, kjer imajo dobro urejene podatke o svojih članih. 88 anket je bilo zbranih v občini Kočevje, ki je največja občina v Sloveniji. Na Festivalu za tretje življenjsko obdobje je bilo anketiranih 32 anketirancev.

Predstavnike tretjega raziskovalnega vzorca sem preko telefonskega klica ali osebne stika prosila za intervju. Vsi udeleženci tretjega raziskovalnega vzorca so na prošnjo odzvali. Po intervjuju je bil intervjuvancem posredovan prepis intervjuja za popravek in avtorizacijo. Za nekatere avtorizacije je bila potrebna zelo dolga odzivnost. Za vse intervjuje je bil z dovoljenjem intervjuvancev narejen zvočni posnetek za lažji in natančen zapis intervjuja.

Za pridobitev udeležencev četrtega raziskovalnega vzorca sem parlamentarne politične stranke prosila za intervju z njihovim predstavnikom, ki se ukvarja s problematiko starejših ljudi. Po intervjuju je bil intervjuvancem posredovan prepis intervjuja za popravek in avtorizacijo. Za vse intervjuje sem z dovoljenjem intervjuvancev naredila zvočni posnetek.

Udeležencem petega raziskovalnega vzorca sem spletni anketni vprašalnik poslala na osebne elektronske naslove, a jih žal večina ni bila pripravljena sodelovati v raziskavi. Preko spleta je bilo vrnjenih le 13 izpolnjenih vprašalnikov. Preostale anketirance sem za sodelovanje v raziskavi pridobila na Festivalu za tretje življenjsko obdobje. Mlajše osebe kronološke starosti od 30 do 40 let sem anketirala neposredno. Tako sem dobila še 37 izpolnjenih anketnih vprašalnikov, kolikor je bilo potrebnih za izpolnjeno načrtovano kvoto.

⁶ ZB NOV je kratica za Združenje borcev za vrednote narodno osvobodilne borbe, domoljubne organizacije.

3 ZAGOVORNIŠTVO STAREJŠIH LJUDI

Začetek zagovorništva (na splošno) se pripisuje Johnu Percevalu (1683–1748), ki je pred več kot 200 leti, ko so tudi njega zaprli v norišnico, ustanovil Društvo prijateljev dozdevnih lunatikov,⁷ obiskoval zaprte osebe in opozarjal na mučenje v angleških psihiatričnih bolnišnicah. S pomočjo parlamentarnih preiskav in zaslišanj je poskušal spremeniti sistem skrbi iz azilskega v skupnostnega. Različne skupine so takrat nastajale tudi drugje po svetu, npr. v ZDA in Franciji (Urek 2011).

Prvi zagovorniki so bili ljudje v cerkvah, ki so hranile lačne in zaščitile šibke, vojaki, ki so pomagali varovati ljudi pred napadalci, ljudje, ki so dali zatočišče za brezdomce, se zavzeli za nekoga, ki ni mogel vstati in se zaščititi, vsi pa so pozvali druge, naj storijo enako. Ta dejanja se ne štejejo za zagovorništvo, kot ga poznamo danes. Na začetku zagovorništvo ni bilo nekaj, kar je bilo treba kupiti, zamenjati ali prositi. Nekateri ljudje so to storili, ker je bilo prav, ne zato, ker so potrebovali prostovoljne izkušnje (Morgan 2014).

Danes je zagovorništvo organizirano, da zagotovi več pomoči večjemu številu ljudi po vsem svetu, ki nimajo nikogar z dovolj moči, da bi jim pomagal. Zagovorništvo je postalo svetovna odgovornost, in ne lokalna, zato potrebuje več sredstev, več politične podpore in več moči, da postane še večja (Morgan 2014).

V Sloveniji je bila na posvetu Državnega sveta Republike Slovenije na temo Zagovorništvo starejših, ki je bil organiziran 14. 6. 2011, uradno izpostavljena potreba po zagovornikih. Opozorili so, da poklicni profil zagovornika ni pomemben, so pa izredno pomembne njegove kompetence. Vsakdo ni primeren za zagovornika. V Sloveniji je največ zagovornikov človekovih pravic starejših med socialnimi delavci, zaposlenimi na CSD, v domovih za starejše ter drugih podobnih institucijah, med diplomiranimi medicinskimi sestrami in drugim zdravstvenim osebjem, prostovoljci različnih profilov iz različnih društev in gibanj, sosedi in sorodniki. Zagovorništvo se izvaja nenadzorovano in stihijsko, vendar se izkazuje velika potreba po njegovi uvedbi (Kavčič idr. 2011).

⁷ Gre za pojem, s katerim se označujejo ljudje brez razuma ali mesečniki.

3.1 DEFINICIJA IN VRSTE ZAGOVORNIŠTVA STAREJŠIH LJUDI

Zagovorništvo starejših ljudi je po Dunningu (2010, 3) partnerstvo med usposobljenim, neodvisnim zagovornikom in starejšo osebo, ki potrebuje podporo v primeru varstva in uveljavljanja pravic, interesov in možnosti izbire. Pillinger (2011, 24) definira zagovorništvo kot informiranje o različnih možnostih izbire, na osnovi teh informacij pa se ljudje neodvisno odločajo; omogočeno jim je, da izrazijo svoje mnenje. Za Bocioaga (2014) pa zagovorništvo predstavlja pomoč starejšemu posamezniku, da je njegov predlog slišan ter da ima ves možni nadzor nad lastnim življenjem. Zagovorništvo podpira izražanje njegovih potreb ter možnosti izbire (Bocioaga 2014).

Bocioaga (2014, 2) definira zagovornika kot osebo, ki govori v imenu starejše osebe, če je potrebno, zavaruje starejšo osebo, ki je ranljiva ali diskriminirana. Moreau (1990, 53–67) njegovo definicijo dopolni, da zagovornik ne deluje le kot zagovornik v imenu starejših ljudi, ampak jim tudi pomaga prepoznati in spremeniti dinamiko, ki omogoča, da lahko tudi sami sodelujejo pri reševanju svoje težave.

Glede na to, kdo izvaja zagovorniško storitev, obstaja več vrst zagovorništva. Pri samozagovorništvu posameznik predstavlja in govori zase in ima pri tem individualno ali kolektivno podporo. Ključne značilnosti samozagovorništva so: govoriti zase, postaviti se zase, izbirati med različnimi možnostmi, biti neodvisen in prevzemati odgovornost zase. Pri vrstniškem zagovorništvu gre za osredotočenost na skupno reševanje težav zaradi enakih izkušenj, ki jih ima vrstniški zagovornik, predvsem zaradi poznavanja problematike na osnovi lastnih izkušenj. Prostovoljci, občanski zagovorniki uporabljajo družbene organizacije in skupnost za razvijanje socialne mreže. Odnos med zagovornikom in posameznikom se ohrani, ne glede na prisotnost predmeta zagovorništva. Neodvisno, profesionalno zagovorništvo pa proti plačilu opravljajo strokovnjaki posameznih področij, ki so predmet zagovorništva. Zagovornik nudi podporo, informacije in zastopstvo za opolnomočenje partnerja in mu s tem omogoči izražanje potreb in lastno izbiro (Lawton, 2009, str. 5).

3.2 ZAGOVORNIKI STAREJŠIH LJUDI IN NJIHOVA PRISTOJNOST

Zagovornika starejših ljudi razumem kot usposobljeno osebo za pomoč starejši osebi pri uresničevanju njenih pravic v smislu informiranja, svetovanja, komunikacije in zastopanja,

da starejša oseba ponovno vzpostavi nadzor nad svojim življenjem, kakor ji ustreza, in postane opolnomočena. Zagovornik je oseba, ki zastopa in deluje z osebo ali skupino ljudi, ki morda potrebuje podporo in spodbudo za uresničevanje svojih pravic, da bi zagotovila, da se njihove pravice ohranijo (Nationa, Aged Care Advocacy Program 2018).

Zagovorniki delujejo z vso svojo integriteto in odgovorno do ljudi, ki uporabljajo njihove storitve, na pošten in pregleden način. Osnovna podlaga za kakovostno delo zagovornikov in hkrati tudi izhodišče za resno delo na področju uvajanja zagovorništva na državni ravni so standardi kakovosti. Zagovorniki so pristojni za varovanje in spodbujanje pravic, svoboščin in dostojanstva starejših ljudi. Na Irskem (SAGE) so standarde razvili na osnovi pregleda nacionalne in mednarodne literature o zagovorništvu, posvetovanja s ključnimi informatorji (zdravniki, oblikovalci politik in akademiki), prispevkih zaposlenih v SAGE ter Nacionalnega svetovalnega odbora (Michael Browne 2016, 46). Prisojnosti zagovornika izhajajo iz zagovorniških standardov. Ti standardi kakovosti (neodvisnost, spoštovanje in dostojanstvo, dostopnost, socialna pravičnost, strokovne kompetence in sočutje ter odgovornost) zagotavljajo merilo, s katerim se lahko izmeri delovanje zagovornikov. Gre za uveljavljanje temeljnih vrednot opravljanja zagovorniških storitev in praktično izvajanje zagovorništva. Vsak izmed šestih standardov kakovosti je preprost in jasen. Neodvisno od vseh dejavnikov zagovorniki zastopajo le voljo in želje ljudi, ki jih zagovarjajo. Določajo, kaj se zahteva od tistih, ki potrebujejo podporo in zagovorništvo, in kaj se zahteva od zagovornika starejših ljudi. Odražajo pravico do dostojanstva in spoštovanja, vključno s pravico vsakega posameznika do zasebnosti, zaupnosti in samoodločbe. Zagovornik mora biti starejšim ljudem na razpolago na način, ki je zanje primeren in lahko dostopen. Spodbuja enako obravnavo vseh ljudi pri dostopu do osnovnih dobrin, storitev in zaščite in socialne solidarnosti. Izkazovati mora visoko raven spretnosti, usposobljenosti, sočutja in doslednosti ter odgovornosti pri svojem delu (Michael Browne 2016, 46).

3.3 VLOGA ZAGOVORNIŠTVA STAREJŠIH LJUDI

Strokovno vlogo zagovorništva visoki komisar Organizacije združenih narodov Zeid Ra'ad Al Hussein⁸ (2016) vidi v podpori starejšim ljudem, ki imajo težave pri izražanju svojih interesov, da udeležijo svoje pravice, izrazijo svoje poglede in izberejo med različnimi možnostmi. Institut zagovorništva starejših ljudi lahko pomaga starejšim osebam, da se

⁸ Zeid Ra'ad Al Hussein je od leta 2014 visoki komisar Organizacije združenih narodov za človekove pravice.

postavijo zase. Po mnenju Mateje Kožuh Novak, Vlaste Nussdorfer in Martine Vuk iz intervjuja (priloga F) je vloga zagovorništva tudi v podpori družinam in negovalcem starejše osebe, da lahko delujejo v njenem imenu. Loue (2013, 1039) ugotavlja, da je zagovorništvo zelo pomemben del prakse socialnega dela in deluje predvsem v skladu z etičnimi predpostavkami za to področje. Spodbuja socialne spremembe, rešuje težave v človeških odnosih in pomaga pri opolnomočenju ter izboljšanju možnosti za dobro počutje ljudi. Vujović (2015, 4) navaja, da se poleg neposredne pomoči starejšim osebam zagovorništvo ukvarja tudi z družbenimi dejavnostmi širšega pomena, z namenom izboljšanja splošnega položaja določene skupine starejšega prebivalstva. Jody Grima (2016) pa poudarja strokovno vlogo zagovorništva starejših ljudi tudi kot pomoč pri uživanju enakih pravic in možnosti, kot jih imajo ostali člani družbe. Generalna skupščina Združenih narodov (1948) je v 2. členu Splošne deklaracije človekovih pravic zapisala, da je do uživanja vseh pravic in svoboščin upravičen vsak, »ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino. Ni dopustno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, ne samoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti.« Starc (2013 50–53) ugotavlja, da Splošna deklaracija o človekovih pravicah velja za vse ljudi, čeprav starejši ljudje niso izrecno omenjeni v mednarodnem pravu o človekovih pravicah, ki vlade pravno obvezuje k izpolnjevanju teh pravic. Človekove pravice so enake za vse ljudi in so ključni del konteksta zagovorništva. Levy (2012) navaja, da izpolnjevanja Konvencije Združenih narodov o pravicah starejših ljudi ni mogoče doseči brez globalnega interesa in zagovorništva pravic starejših, ki sta trenutno v domeni nevladnega sektorja. Nekateri ga imenujejo tudi tretji sektor ali civilna družba. Opravlja (vsaj) dve pomembni funkciji – zagovorniško in storitveno. Levy (2012, 1) je prepričana, da brez vesplošnega prizadevanja nevladnih organizacij po zagovorništvu starejših ljudi človekove pravice za starejše osebe ne bi bile upoštevane. Konvencija za človekove pravice starejših oseb je bila uveljavljena prav s pomočjo nevladnih organizacij, kar je bistveno pripomoglo k izboljšanju kakovosti življenja starejših ljudi po vsem svetu (Levy 2012). Kaj starejšim ljudem predstavlja kakovostno življenje, sta s populacijo 999 oseb kronološke starosti 65 let ali več raziskala Zahava in Bowling (2004, 676). Ugotovila sta, da so to dobri socialni odnosi, življenje doma in v soseski, kjer se počutijo varni in imajo dostop do lokalnih objektov in storitev, vključno s prevozom. Kakovost življenja jim pomeni tudi, da se lahko ukvarjajo s svojimi konjički in ohranjajo socialne vloge v družbi. Imeti morajo dovolj denarja za zadovoljitev osnovnih

potreb, da lahko sodelujejo v družbi ter ohranijo svojo neodvisnost in nadzor nad življenjem (Zahava in Bowlig 2004).

3.4 UČINKI ZAGOVORNIŠTVA STAREJŠIH LJUDI

Po Dunningu (2005, 8) je največji pozitivni učinek zagovorništva v tem, da se z zagovorništvom starejšim osebam omogoča uveljavljanje njihovega mnenja, kjer koli je to mogoče, ali da jih zastopamo, če je potrebno. Dunning (2005, 8) ugotavlja tudi, da je največji učinek zagovorništva opolnomočenje posameznika do take mere, da se lahko v prihodnje samozavestno in suvereno zastopa sam. To se doseže, kadar se z informacijami in svetovanjem pomaga, da se starejši ljudje zavedajo možnosti, ki jih imajo za storitve in podporo, ki jo lahko zahtevajo ali sprejmejo, in imajo vse možnosti pod svojim nadzorom (Dunning 2005). Working Group on Ageing – UNECE (2016) je prišla do zaključka, da opolnomočenje lahko vključuje širok obseg dejavnosti, ki so prilagojene specifikam starostne skupine. Po Adamsu (2008) je opolnomočenje sposobnost posameznikov, skupin in skupnosti, da prevzamejo nadzor nad svojimi razmerami, uresničujejo oblast, dosegaajo, individualno in kolektivno, svoje cilje in izbirajo postopke, s katerimi sebi in drugim pomagajo povečati kakovost življenja. Campbell (1996) je prepričan, da je področje pojma opolnomočenja preveč obsežno, da bi ga lahko opredelili zgolj z ene perspektive. Gutierrez in Ortega (1991) sta opolnomočenje razdelila na tri ravni. Na ravni posameznika gre za osebno moč in vpliv, na medosebni ravni gre za posameznikovo vplivanje na druge, na politični ravni pa za družbeno aktivnost posameznika. Thompson (2007) trdi, da se opolnomočenje pojavi na treh, med seboj povezanih ravneh – na osebni, kulturni in strukturni ravni. Na vsaki ravni se pojavlja veliko ovir, ki preprečujejo opolnomočenje. Mir, Nocon in Jones (2000, 24) se strinjajo z ostalimi, da je opolnomočenje posameznikov eno izmed ključnih načel zagovorništva, glede ovir pa ugotavljajo, da včasih lahko privede do spora z družino, razširjeno družino in tudi strokovnjaki, ki na trenutke zagovorništvo lahko vidijo kot vdor v njihovo strokovno znanje. Ugotovili so, da družine novo stanje težko sprejmejo, če njihove želje in pogledi na spremembo niso upoštevani. Opozarjajo, da je pomembno, da se zagovorniki zavzemajo za načela in principe, ki so pomembni za družine. Prepričani so, da pogajanje z družino in njena podpora omogočata učinkovitejše in boljše možnosti za uporabnika storitev (Mir idr. 2000). Po podatkih WHO (2016) v državah, ki imajo daljšo tradicijo zagovorništva, že beležijo učinke, ki se kažejo v kakovosti oskrbe, skrajšanju časa, ki ga ljudje prebijejo v bolnišnicah, v njihovi večji samozavesti in dobrem

počutju, krepitvi njihove socialne mreže, izboljšanju odnosov v njihovih družinah, pa tudi v izboljšanju področne zakonodaje.

4 ODNOSI MED DRUŽBO IN STAREJŠIMI LJUDMI

Okolje staranja najbolj zaznamuje odnos družbe do starejših ljudi, ki je odvisen od etičnih norm različnih družbenih kultur. Larsson (2004, 281–2851) navaja, da se odnos socialne politike do prebivalstva odraža v kulturnih in etičnih vrednotah vsake države. Etične norme prebivalstva se kažejo v sistemih njegove oskrbe. Kulturne vrednote so medsebojno prepletene z etičnimi in moralnimi normami vsake družbe. V državah, kjer sta družinska pripadnost in medsebojna skrb kulturni vrednoti, bodo otroci poskrbeli za ostarele starše zaradi etičnih vrednot, in ne zaradi tega, ker druge možnosti ni na razpolago. Po Genslerju (1998, 4) se na osnovi meril temeljnih moralnih zahtev etika deli na normativno etiko, ki se ukvarja z vprašanjem, po katerih načelih je treba živeti, in deskriptivno etiko, ki se ukvarja z opisovanjem etike, kakršna v resnici je.

Staranje se v zadnjem času prikazuje bolj realistično, kar vpliva na boljše počutje starejših ljudi, ugotavlja Vickers (2007, 104), čeprav so imeli množični mediji v zadnjih 40. letih negativen vpliv na odnos družbe do staranja. Prikazovali so mlade in postavne ljudi. Te enostranske predstave so mladim ustvarjale napačne predstave o starejših ljudeh. S tem so vplivali na manj spoštljiv odnos do starejših, kar lahko vpliva tudi na to, da so manj pripravljeni zagotavljati ljubezen in podporo za starejšim osebam, ki so potrebni pomoči. Od leta 1970 pa so se zadeve začele spreminjati na bolje. Starejši ljudje so zdaj bolj zastopani v reklamah, oglasih, na televiziji in v filmih. Poudarjanje mladosti, mobilnosti in vsega, kar je povezano z mladostjo, po Nelsonu (2002, 44) izvira iz našega strahu pred staranjem in smrtjo. Levy in Langer (1994) navajata, da v tradicionalni vzhodni kulturi, kjer ljudi ni strah smrti in staranja, na starejše osebe gledajo z velikim spoštovanjem. Starejši imajo poseben status in moč v njihovi družbi. Butler, Lewis in Sunderland (1991) navajajo, da smrt dojemajo kot »rites de passage« v drugi duhovni obstoj, kjer se bodo pridružili svojim preminulim. Vendar pa se stanje tudi v vzhodnih kulturah spreminja. Giles idr. (2003) so v svoji raziskavi ugotovili, da se tudi vzhodna kultura posodablja in se že občuti vpliv zahodne kulture, kapitalizma in individualističnih vrednot, kjer je manj religioznosti, motivacije, čustev in medgeneracijske vzajemnosti pri podpori ostarelih staršev. Ng (2002) je prepričan, da gre za pretiravanje, da vzhodne kulture cenijo svoje starše, zahodne kulture pa ne. Williams idr. (1997) so z raziskavami dokazali, da je precejšnja stopnja spremenljivosti v vzhodnih kulturah, ko gre za odnos do starejših. Študija je pokazala, da imajo Korejci najbolj pozitiven odnos do starejših ljudi, medtem ko so kitajski anketiranci do njih izrazili veliko

bolj negativen odnos. Fingerman, Pillemer, Silverstein in Suito (2012) so raziskovali medgeneracijsko sodelovanje baby boom generacije v odnosu do svojih otrok, ki so srednjih let, in svojih ostarelih staršev. Rezultati so pokazali, da s svojimi otroki bolj sodelujejo kakor s starši. Osebnostne vrednote so vplivale na odločitve o podpori, prav tako pa se poznajo razveze in ponovne poroke ter rahljanje družinskih vezi. Študija kaže precej zapletene medgeneracijske vzorce baby boom generacije.⁹

Močan vpliv na negativen odnos družbe do starejših ljudi imajo stereotipi in ageizem.

4.1 POSLEDICE STEREOTIPOV NA PRAVICE STAREJŠIH LJUDI

Na odnos okolja do starejših ljudi imajo močan vpliv tudi stereotipi o starejših ljudeh in ageizem. Temeljna ambivalentnost, ki je osnova našega prepričanja o starejših, se odraža v škodljivih učinkih in diskriminatornem obnašanju do starejših, saj v nas vzbujajo usmiljenje in strah (Blaine 2012, 184). Negativna stereotipna klasifikacija starejših v različne skupine (npr. je samotar) tudi prekaša pozitivne skupine (npr. je odlična babica). Avtorici Angus in Reeve (2006, 137–152) sta fenomen staranja raziskovali v različnih političnih, socialnih in kulturnih manifestacijah, kjer so imeli predpostavke in stereotipi o življenju starejših aktivno vlogo. Posebno pozornost sta namenili razširjeni uporabi koncepta odvisnosti (teorija ranljivosti), ki je aktivni mehanizem stereotipnosti in ageizma. Ta koncept vse bolj vključuje strategije, usmerjene proti globalnemu modelu uspešnega staranja.

Tudi Kite in Smith Wagner (2002, 129–161) trdita, da se starost stereotipno dojema kot negativno časovno obdobje, ko starejša oseba utrpí upad fizičnih in mentalnih lastnosti, izgubo identitete (upokojitev), vloge v družbi in postaja vse bolj odvisna od drugih. Proti stereotipom, ki izhajajo iz kulturnega okolja, in ageizmu se starejši ljudje zelo uspešno zoperstavljajo s kolektivnim zagovorništvom.

4.2 VPLIV AGEIZMA NA ČLOVEKOVE PRAVICE STAREJŠIH LJUDI

Ageizem je diskriminacija, ki temelji na koledarski starosti, določanju sposobnosti in vloge na osnovi koledarskih let in procesu sistematičnega stereotipiziranja in diskriminacije ljudi samo zato, ker so stari (CINAGE Consortium 20110 2016). Po podatkih Svetovne

⁹ Gre za ljudi, ki so rojeni med letoma 1956 in 1964.

¹⁰ European Cinema for Active Ageing

zdravstvene organizacije (WHO) je diskriminacija starejših ljudi zelo razširjena. Analiza podatkov iz World Values Survey je pokazala, da 60 % od 83.000 vprašanih starejših ljudi v 57 državah verjame, da jih ne spoštujejo (WHO 2016).

Po mnenju dr. Jožeta Ramovša iz intervjuja (priloga F) je pogoj za humano obvladovanje staranja v 21. stoletju izboljšanje medčloveškega sožitja v družini, službi in družbi, torej učenje komuniciranja in oblikovanja vzdušja v sožitju, čemur staromrzništvo – ageizem, s tem, ko ne sprejmemo dejstva, da smo stari, zelo nasprotuje. Sami sebi lažemo, da smo večno mladi. Če ne sprejemamo svoje starosti in starosti drugih (ageizem), si jemljemo pravico do sproščene, preproste in vedre starosti in nimamo nobenih možnosti za smiselno staranje. Negativni odnosi o staranju in starejših imajo tudi pomembne posledice za telesno in duševno zdravje starejših odraslih. Starejši ljudje, ki menijo, da so breme, menijo, da so njihova življenja manj pomembna in jih ogrožata depresija in socialna osamitev (WHO 2016). Dr. Jože Ramovš je v intervjuju (priloga F) poudaril, da je staromrzništvo – ageizem največji osnovni antropološki problem starejše generacije: da starosti ne sprejemamo ne pri sebi ne pri drugih. To je današnja »kolektivna nevroza«, če se uporabi Franklov izraz za množične družbene zablode; »bolje biti pijan, nego star ...«,« pojejo.

5 PRAVICE STAREJŠIH LJUDI

Poleg Splošne deklaracije o človekovih pravicah iz leta 1948, kjer so pravice starejših ljudi neposredno omenjene v 25. členu, so se prizadevanja Združenih narodov za obravnavanje potreb starejših ljudi nadaljevala. Leta 1982 je bil na Svetovni skupščini ZN o staranju na Dunaju sprejet Mednarodni načrt o ukrepanju pri staranju. Načrt se osredotoča na načine za pomoč in zaščito starejših ljudi skozi pet načel, ki jih je Generalna skupščina ZN uradno sprejela leta 1991. Ta načela so načelo neodvisnosti, načelo sodelovanja, načelo nege, načelo samoizpolnitve in načelo dostojanstva. Mednarodni načrt o ukrepanju pri staranju je leta 2002 na drugi svetovni konferenci o staranju v Madridu sprejelo 159 držav. Načrt postavlja vlade, odgovorne za izvajanje politike, za zagotovitev ekonomskega in socialnega varstva starejših ljudi, zagotavljanje pogojev za njihovo dobro zdravje in primerne bivalne pogoje. Cilj Mednarodnega načrta je tudi odpraviti zanemarjanja, zlorabe in nasilje nad starejšimi ljudmi. K izboljšanju kakovosti življenja starejših ljudi po vsem svetu je bistveno pripomogla Konvencija Združenih narodov o pravicah starejših ljudi (Levy 2012).

Organizacija Age UK je z raziskavami ugotovila, da so najpogostejše ovire, ki starejšim ljudem preprečujejo udeležanje človekovih pravic, negativno mišljenje in nerazumevanje okoliščin človekovih pravic, pomanjkanje informacij o človekovih pravicah, strah pred maščevanjem in težave, s katerimi se srečujejo starejši ljudje pri pisanju pritožb (Sanz 2011, 7; Miller 2010, 363–364).

Z zagovorništvom lahko starejše ljudi ozaveščamo o njihovih pravicah in jim pomagamo pri varstvu pravic, kadar so kršene. Glede pravic in odgovornosti ima dr. Jože Ramovš, kot pravi v intervjuju (priloga F), modro stališče: biti pozoren na tisto, kar se da spremeniti in to spremeniti, biti pozoren na tisto, česar ni mogoče spremeniti in to sprejeti ter razvijati svojo pamet, da se to dvoje razlikuje. To stališče omogoča maksimalno uresničevanje pravic vsem. Če se kdo zaganja v nespremenljive stvari, da bi jih izsilil kot svojo pravico, lomi samega sebe. Če ne spremeni, kar je treba in se da, krši pravice sebi in drugim.

5.1 NORMATIVNA PODLAGA, KI REGULIRA ČLOVEKOVE PRAVICE STAREJŠIH LJUDI

Poleg že omenjene normativne podlage na ravni OZN so v Sloveniji človekove pravice definirane v Ustavi Republike Slovenije, Listini Evropske unije o temeljnih pravicah in

Evropski socialni listini. V Ustavi RS so za pravice starejših pomembni naslednji členi: 2. člen, ki določa, da je Slovenija pravna in socialna država, 14. člen, ki določa, da so vsi pred zakonom enaki, 21. člen, ki zagotavlja varstvo človekove osebnosti in dostojanstva, 34. člen, ki določa, da ima vsakdo pravico do osebnega dostojanstva in varnosti, 35. člen, ki določa nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic, 49. člen, ki zagotavlja svobodo dela, 50. člen, ki določa pravico do socialne varnosti, 51. člen, ki določa pravico do zdravstvenega varstva, 52. člen, ki določa pravice invalidov in 67. člen, ki jamči socialno funkcijo pridobivanja in uživanja lastnine (Ustava Republike Slovenije 2006). V Listini EU o temeljnih pravicah je za pravice starejših pomemben 25. člen, kjer EU priznava in spoštuje pravico starejših do dostojnega in samostojnega življenja ter sodelovanja v družbenem in kulturnem življenju (Listina EU o temeljnih pravicah 2010). V Evropski socialni listini so pravice starejših ljudi omenjene v: 12. členu, ki določa pravico do socialne varnosti, 13. členu, ki določa pravico do socialne in zdravstvene pomoči, 14. členu, ki določa pravico do storitev socialnovarstvenih služb, 15. členu, ki določa pravice invalidnih oseb do samostojnosti, vključevanja v družbo in sodelovanja v življenju skupnosti, 16. členu, ki določa pravico družine do socialnega, pravnega in ekonomskega varstva, 23. členu, ki določa pravico starejših oseb do socialnega varstva, in 30. členu, ki določa pravico do varstva pred revščino in socialno izključenostjo (Evropska socialna listina 1999).

Leta 1997 je bil sprejet Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005, leta 2000 je bil sprejet Nacionalni program socialnega varstva 2006–2010, tretji Nacionalni program socialnega varstva pa za obdobje 2013–2020. Poleg Zakona o socialnem varstvu in Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju so to ključni normativni regulatorji kakovosti življenja starejših ljudi v Sloveniji.

5.2 ČLOVEKOVE PRAVICE Z VIDIKA SOCIOLOŠKIH TEORIJ STARANJA

Obstajajo številne klasifikacije teorij staranja, za teoretična izhodišča teze raziskave pa so pomembne predvsem teorija ranljivosti, teorija umika in teorija aktivnosti.

5.2.1 Pravice starejših ljudi v luči teorije ranljivosti

Teorijo ranljivosti je razvila avtorica Fineman (2008, 9–15), kot alternativo za teorijo socialne pravičnosti in odgovornosti, katere bistvo je doseganje formalne enakosti. Enaka

obravnava posameznikov v okviru zakona, po njenem prepričanju ne zagotavlja socialne enakosti, zato predlaga, da se ranljivost neločljivo poveže s človeškim dejanskim stanjem in da je vlada odgovorna za odziv na stanje ranljivosti (Fineman 2008, 9–15). Država mora zagotoviti enak dostop do družbenih institucij, za razdelitev socialnih dobrin, kot so zdravstveno varstvo, zaposlovanje in varnost (Fineman 2008, 9–15). Kohnova (2014, 3) je prepričana, da je teorija uporabna tudi zato, ker kaže, da se ranljivost lahko primerja s skupinsko identiteto (npr. raso, spolom, revščino) ter uporabi kot osnova za postavljanje ciljev socialne politike. Teorija ranljivosti tako vladi omogoča sprejemanje odločitev za uravnavanje politike socialnega varstva. Pri morebitnem kršenju socialnovarstvenih pravic zagovorništvo starejših lahko odigra pomembno vlogo.

5.2.2 Teorija umika in pravice starejših ljudi

Teorija umika je prva formalna teorija, ki pojasnjuje proces staranja. Teorija umika naj bi služila tako posamezniku kot družbi. Cumming in Henry (1961) navajata, da je staranje neizogiben vzajemni preklic ali umik. Starejša oseba elegantno in postopoma nadomešča uravnotežen sistem družbenih odnosov, značilnih za zrela leta, z novimi odnosi, primernejšimi za ljudi, ki se približujejo koncu življenja (Cumming in Henry 1961). Tallmer in Kutner (1970, 317–320) sta empirično raziskala teorijo umika in jo navezala na moralo. Predlagala sta, da je proces socialnega umika lahko le prostovoljna odločitev starejše osebe, saj le tako dosežemo visoko moralo, medtem ko je lahko vsaka prisila k umiku stresna in povezana z brezupom. Prisila starejši osebi jemlje možnost izbire, odločanja o svojem življenju in s tem krši osnovne človekove pravice. Teorija umika se v raziskavi navezuje na motivacijo starejše osebe po udejanjanju človekovih pravic.

5.2.3 Teorija aktivnosti

Teorijo aktivnosti je razvil Robert J. Havighurst kot odziv na teorijo umika. Teorija aktivnosti predlaga, predvideva, da so starejši ljudje bolj zadovoljni, če ostanejo aktivni in ohranjajo tudi socialne interakcije. Z vidika socialne politike socialno gerontološka teorija aktivnosti postaja vse bolj sprejemljiva. Po Walkerju (2002, 129) je baby boom generacija nova starejša generacija, ki je najbolj izobrazena in najbolj zdrava generacija doslej, zato ima vse možnosti, da postane ključna generacija aktivnega staranja. Ob misli na starost naj pred očmi ne bi imeli več podob o počasnosti in umirjenosti, boleznih in odvisnosti, osamljenosti in potrebi po podpori (Lessenich 2015, 127). Dobro starost, starost prihodnosti,

naj bi videli kot dejavno, ustvarjalno, zdravo in mobilno, samoiniciativno, posvečeno družbi in socialno sprejemljivo (Katz 2000, 138).

5.3 SOCIALNA POLITIKA S Poudarkom NA PRAVICAH STAREJŠIH LJUDI

Nemški raziskovalec socialne politike Hans Achinger je že pred 40 leti ugotovil, da socialna politika ni več *remediens*¹¹ (pravno sredstvo za uveljavljanje pravice), dodan družbenemu stanju, temveč sestavni del vsakdana vseh in razumevanja družbe (Achinger 1971, 138).

Socialna politika za starejše ljudi se osredotoča zgolj na skrb za zagotavljanje sredstev, ki vključujejo socialna tveganja staranja, kot sta oskrba na domu ali zdravstvena nega. S tem pa se ignorira resničnost, da starejše življenjsko obdobje zajema celoten del socialne politike. Walker in Naegele sta prišla do zaključka, da poleg družbeno-političnih področij, kot so gospodarstvo, zdravje, trg dela, družinsko življenje, stanovanjska politika, prevozi, izobraževanje in celo nacionalna varnost, starajoča se družba zdaj dosega vsa področja, ki so pod nadzorom socialne politike (Walker in Naegele 1999, 197).

Uresničevanje človekovih pravic je odvisno od kulturnega in normativnega okolja ter etičnih norm. Socialna politika se s svojo normativno dejavnostjo osredotoča na potrebe, in ne na človekove pravice. Potrebe pogosto opredeljujejo tisti, ki so na oblasti z malo ali brez upoštevanja oseb, na katere se te potrebe nanašajo. Poudarjanje potreb starejših ljudi škoduje uresničevanju njihovih človekovih pravic (Cox 2015, 9).

Socialna politika, ki je skladna s človekovimi pravicami, je temelj pravične družbe. Cox (2015, 16) nadalje ugotavlja tudi, da mora vsaka država razviti svoje kazalnike za merjenje uresničevanja človekovih pravic. Vse države se zavedajo problematike staranja, a le tretjina držav je začela razvijati celovit pristop socialne politike. Značilnost skandinavskih držav, ki so najuspešnejše pri izvajanju in financiranju socialnih politik, je izvajanje socialne politike na lokalni ravni, kjer imajo v nasprotju s Slovenijo večjo racionalnost trošenja javnega denarja (Ferfila 2017, 135). Najbolj razvit sistem imata Švedska in Avstralija, ki izhajata iz človekovih potreb in pravic (Cox 2015, 155). Osnovna človekova pravica starejših ljudi, ki jo je dolžna zagotavljati socialna politika, je zagotavljanje primerne dohodka za

¹¹ Zakon. pravna odškodnina ali pravno sredstvo za uveljavljanje pravice odpravljanja napak.

ekonomsko stabilnost in dosejenega življenjskega standarda. Ta pravica je zapisana tudi v Splošni deklaraciji človekovih pravic (22. in 25. člen). Kljub temu je finančno področje najpogostejša težava starejših ljudi.

Dr. Jože Ramovš v intervjuju (priloga F) poudarja, da so danes človekove pravice zapisane v zakonu. To, da so zagotovljene, preverljive in merljive, je velik napredek, dejanska raven pa je vedno takšna, kot jo družba zmore in država hoče. Z zapisanimi pravicami ne moremo zagotoviti človeškega dostojanstva. Iz Splošne deklaracije o človekovih pravicah (3. člen) izhaja osnovna človekova pravica, ki govori, da ima vsakdo pravico do svobodnega in varnega življenja. Ta pravica je ogrožena za veliko starejših ljudi, še posebej za tiste z nizkimi prihodki. Tudi skrbništvo ogroža svobodno odločanje starejše osebe o sebi, ker ji odvzema pravico do odločanja. Zdravstvena politika in pravica do zdravja in zdravstvene oskrbe po Coxovi izhajata iz ugotovitve, da zdravje in zdravstveno varstvo ne moreta biti pravica, dokler gre za tržno blago. Ker je človekova pravica do zdravja povezana s financami, pogosto ni udeležena, saj so merila za upravičenost do zdravstvene oskrbe omejena z nizkimi dohodki. Posebej pogosto se krši pravica do dostojanstva in varnosti oseb z demenco in drugih ranljivih skupin starejših ljudi. Pozitivne spremembe pa nastajajo z ustanavljanjem negovalnih bolnišnic in domov, kjer skrbijo za ustrezen življenjski standard psihično in duševno obolelih starejših oseb (Cox 2015, 93).

Trg delovne sile je pomembno področje socialne politike. Iz Splošne deklaracije o človekovih pravicah izhaja, da je pravica do dela osnovna človekova pravica. S stališča človekovih pravic je nujno, da se starejša oseba sama odloči, ali bo zaposlena ali se bo upokojila. Leta ne smejo biti razlog za izključitev iz delovnega razmerja. Upokojitev mora biti stvar osebne presoje. Možnosti za zaposlitev in upokojitev sta osnovi za dostojanstvo in razvoj starejše osebe. Socialna politika mora podpirati skrb družine za starejše osebe. Podpora družini je kritični dejavnik, ki starejši osebi omogoča, da nadaljuje življenje v svojem domu in v svoji skupnosti. Družina za starejše, onemogle osebe skrbi iz več razlogov. Najpogostejša razloga sta vzajemnost in kulturna norma.

S pomočjo zagovorništva in povezovanja starejši ljudje postajajo strokovnjaki in partnerji pri oblikovanju socialne politike.

6 PREGLED VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH LJUDI IN ZAGOVORNIŠTVA V NEKATERIH DRŽAVAH PO SVETU

Pri pregledu urejenosti varstva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi v nekaterih državah, ki imajo to področje dobro urejeno, je mogoče opaziti, da vsaka država k ureditvi tega področja pristopa na drugačen način. To je razumljivo, ker je ureditev v največji meri odvisna od socialne politike, ki jo vodi država, od prioritet posamezne vladne sestave, od gospodarskega položaja, od tega, koliko državnega proračuna namenjajo za tovrstno problematiko, od kulturnih in etičnih norm, pa tudi od njenega zgodovinskega razvoja. Zaradi vseh naštetih dejavnikov je nemogoče povzeti model posamezne države, zato se doktorska disertacija ne pogloblja podrobno v analizo modelov zagovorništva človekovih pravic starejših ljudi v drugih državah. Če za primer pogledam švedski model, ki velja za inovativnega, je očitno, da prepušča pobudo in odločanje lokalnim skupnostim. To je tudi največja kritika švedskega sistema, saj prihaja do razlik med regijami. Pa vendar je pri njih v ospredju posameznik, ki je obravnavan individualno, skrb zanj pa se izvaja transparentno in kompleksno. Kateri model je najprimernejši za Slovenijo, je bilo ugotovljeno iz rezultatov raziskave.

6.1 ZAGOVORNIŠTVO IN VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH LJUDI V ZDA

Varstvo človekovih pravic starejših ljudi v Združenih državah Amerike predstavlja uradna spletna stran »Department of Health and Human Services« – HHS. Za varstvo pravic starejših ljudi je poskrbljeno preko HHS pod »Administration for Community Living« – ACL, ki zagotavlja politično usklajevanje programskih aktivnosti za potrebe populacije, ki sodi v njihov resor. ACL sodeluje z državami, skupnostmi, raziskovalci, univerzami, neprofitnimi organizacijami, podjetji in družinami. Nastala je leta 2012 z združitvijo »Administration on aging« – AoA, »Office on Disability« – AoD in »Administration on Developmental Disabilities«. AoA je najpomembnejša agencija HHS, med drugim namenjena tudi za izvajanje določb zakona »Older Americans Act« – OAA iz leta 1965. Njene naloge so skrb za dobro počutje starejših ljudi, zagotavljanje storitev in programov za pomoč pri samostojnem življenju v svojih domovih in skupnostih. Zakon zavezuje vlado k financiranju držav za izvajanje podpornih storitev za osebe kronološke starosti nad 60 let. Z varstvom

človekovih pravic starejših ljudi se ukvarjajo na vseh petih področjih, za katera so zadolžene AoA, predvsem pa v »Elder Justice and Adult Protective Services« in »The Office of Ombudsman for Long-Term Care«, kjer v okviru programov varuha človekovih pravic na tisoče lokalnih uslužbencev varuha in prostovoljcev pomaga prebivalcem in njihovim družinam kot zagovornikov za tiste, ki ne morejo zastopati svojih interesov. Tu je treba poudariti »National Adult Protection Service Association« – NAPSAs za izvajanje programov socialnih storitev za upokojene in odrasle s posebnimi potrebami, ki potrebujejo pomoč. Te programe izvajajo zvezne, državne in lokalne oblasti po vsej državi. Delavci NAPSAs pogosto prvi pridejo v stik z osebo v primerih zlorabe, zanemarjanja ali izkoriščanja in tesno sodelujejo s široko paleto sorodnih strokovnjakov, kot so zdravniki, medicinske sestre, reševalci, gasilci in policisti (U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Community Living 2017). NAPSAs je prva in edina profesionalna organizacija, namenjena za zaščito pred nasiljem nad starejšimi osebami (Quinn in Zielke 2005, 452).

6.2 ZAGOVORNIŠTVO IN VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH LJUDI V AVSTRALIJI

»Aged Rights Advocacy« na uradni spletni strani predstavlja nastanek zagovorništva v Avstraliji, kjer je vlada leta 1989 razvila program zagovorniških storitev, kot del vladne strategije za reformo institucionalne oskrbe starejših ljudi. Starejšim ljudem je želela ponuditi podporo in pomoč pri uresničevanju njihovih osnovnih človekovih pravic, zato je ustanovila agencije za zagovorniške storitve starejših ljudi v vsaki državi in vsaki regiji. Vloga teh agencij za zagovorništvo je pomagati starejšim ljudem pri zastopanju njihovih želja in potreb, predvsem pa vzpostaviti nadzor nad dobrinami in storitvami za starejše ljudi, premagovati ovire, ki jih omejujejo pri vsakdanjem življenju, zagotoviti ustrezen odziv družbe na storitve, ki jih potrebujejo, zaščititi človekove pravice, zagotoviti boljšo kakovost življenja, odzivati se na njihove potrebe in želje, opolnomočiti posameznike in skupine ter odpravljati stereotipe in stigmatizacijo. Zagovorniške agencije so financirane, neodvisne, brezplačne storitve za starejše osebe, za informiranje, svetovanje in zastopanje. Vsaka zagovorniška agencija v svoje delo vgrajuje komponente značilnosti okolja in ljudi, ki tam živijo. Zagovorništvo izvajajo skozi različne programe, ki jih podpira vlada, npr. zagovorništvo za osebe, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo, ali za osebe, ki so v domači oskrbi. Predvsem pa zagovorniške agencije upoštevajo posebne potrebe ljudi, ki živijo v

ruralnih naselij, domorodcev, starejših ljudi iz različnih kulturnih in jezičnih področij, dementnih in drugih starejših ljudi s posebnostmi. Zagovorniške agencije v Avstraliji razvijajo strategijo za zagotavljanje dostopnosti njihovih storitev vsem starejšim ljudem (Aged Rights Advocacy 2017). Model zagovorništva, ki ga uporabljajo ARAS,¹² so razvili za pomoč pri individualni obravnavi primerov zlorab in nasilja nad starejšimi ljudmi. Deluje tudi kot pobudnik za spremembe s posredovanjem informacij, strategij in predlogov za preprečevanje nasilja nad starejšimi (Kurrle in Naughtin 2008, 116).

6.3 ZAGOVORNIŠTVO IN VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH LJUDI NA ŠVEDSKEM

Elderly Care in Sweden, Sweden Sverige (2017) na uradni spletni strani navaja podatke, da imajo na Švedskem najvišjo pričakovano življenjsko dobo na svetu. Povprečno upokojevanje je pri 64,5 leta. Starejši ljudje so večinoma dobrega zdravja in večina jih živi v svojih domovih. Večina oskrbe za starejše je financirana iz občinskih davkov in državnih podpor, le približno štiri odstotke pa iz lastnih sredstev. Andersson in Karlberg (2000) pojasnjujeta, da je leta 1980 švedska politika za učinkovitejšo ureditev zagotavljanja pravic starejših ljudi uvedla zasebna podjetja, od katerih je pričakovati višjo kakovost storitev. Ljudi so začeli obravnavati kot stranke, začela je delovati zakonitost odprtega trga in konkurence, kjer je tradicionalni model stabilne švedske uprave, ki je zagotavljal pravičnost in enako obravnavo, nadomestila fleksibilna organizacija, ki se prilagaja potrebam okolja. Decentralizacija je zamenjala švedsko zakonodajo s podrobnimi zakoni in navodili za splošna priporočila ter predpise in prinesla reformo pri skrbi za človekove pravice starejših ljudi. Vlada je določila le nekaj osnovnih državnih načel, vse podrobnosti pa je prenesla na lokalno raven. Reforma je prinesla tudi individualističen pristop socialnih storitev (Personal Social Services), kjer celostno poskrbijo za vsakega starejšega posameznika. Zaradi različnega gospodarstva v regijah in lokalnih skupnostih prihaja do razlik v dodeljevanju sredstev in prioritete. Nastajajo različni standardi v kakovosti zdravstvene oskrbe, nege ter socialnih storitev, po drugi strani pa je reforma ustvarila možnosti različnih organizacijskih modelov, ki so odraz vrednot, etičnih in moralnih norm, ki prevladujejo v določenih lokalnih skupnostih. Prav tako je reforma povečala ozaveščenost za vpeljevanje sprememb medicinske tehnologije in alternativo institucionalni oskrbi (npr. bolnišnica doma). Reforma

¹² ARAS je kratica za Aged Rights Advocacy Service.

se odraža tudi v večjem sodelovanju med organizacijami in okoljem. Za podporo reformi je veliko regij in lokalnih skupnosti razvilo skupne smernice za določene storitve. Skrb za človekove pravice starejših ljudi temelji na pogodbenem povezovanju med ponudniki z ločenim financiranjem in pogodbami za izmenjavo nalog in sredstev. Statistični podatki temeljijo na osebnih identifikacijskih številkah oseb, zato je strošek za knjigovodstvo nizek (Andersson in Karlberg 2000). Za varstvo človekovih pravic je odgovorna vlada na državni in lokalni ravni. Tudi veliko drugih akterjev, javnih in zasebnih, mednarodnih in švedskih, s svojim delom sodeluje pri spodbujanju in varovanju človekovih pravic na Švedskem. Za pravno varstvo človekovih pravic ter usposabljanje in strokovno izpopolnjevanje skrbi nacionalna institucija za človekove pravice (Manskliga Rattigheter 2017).

6.4 ZAGOVORNIŠTVO IN VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH LJUDI V ZDRUŽENEM KRALJESTVU VELIKE BRITANIJE IN SEVERNE IRSKE

»Department of Health« iz Združenega kraljestva na svoji spletni strani »The NHS Choices (2017) pod rubriko »Care and support« poleg ostalih oblik pomoči ponuja tudi pomoč v obliki zagovorniških storitev, še posebej za najbolj ranljive skupine. Financirajo jih lokalne oblasti za storitve na njihovem območju. Te zagovorniške storitve opravljajo zagovorniki, ki so neodvisni od socialnih storitev ali NHS in niso kakor koli povezani z osebo, ki potrebuje zagovornika. Starejšim osebam ponudijo informacije o dostopu do različnih storitev, sodelovanje pri odločitvah o njihovem življenju, raziskovanje različnih možnosti in varstvo ter obrambo njihovih pravic (NHS Choices 2017).

V Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske za pospeševanje in razvoj neodvisnih zagovorniških storitev za vse ponudnike obstaja nacionalna dobrodelna organizacija OPAAL, ki je bila registrirana leta 2002. Organizacija ne zagotavlja zagovorniških storitev za tiste, ki prosijo za pomoč, temveč si prizadeva vplivati na zagotavljanje neodvisnega zagovorništva za starejše ljudi. Njeni cilji so zagotoviti starejšim ljudem dostopnost do zagovorniških storitev, podporo razvoja novih nacionalnih projektov zagovorništva za zadovoljevanje njihovih potreb in vzpostaviti standarde ter kakovostne okvire zagotavljanja neodvisnega zagovorništva za vse starejše ljudi, predvsem za najbolj ranljive. OPAAL želi doseči, da ima vsak posameznik pravico do podpore neodvisnega zagovornika za varstvo in zagotavljanje človekovih pravic. Zagovorniške storitve je treba opredeliti glede na njihov obseg in namen, opravljajo pa jih ustrezno usposobljeni

zagovorniki, bodisi prostovoljno ali za plačilo. Zagovorniške storitve morajo biti na voljo vsem starejšim ljudem po odpustu iz bolnišnice, pri ureditvi redne pomoči za oskrbo in nego ter pri odločanju o nadaljevanju storitev oskrbe in nege doma in v bolnišnici. Organizacija OPAAL redno spremlja zakonodajo in navodila za zagotavljanje zagovorništva, vendar je pri tem omejena. Vlado nenehno poziva, da določi jasnejšo pravico do zagovorništva in zagotovi ustrezna sredstva ter da so te storitve brezplačno na razpolago vsakomur (OPAAL UK 2017). Za varstvo človekovih pravic je v Združenem kraljestvu ustanovljena nacionalna institucija za človekove pravice, ki so ji Združeni narodi, kot Nacionalni instituciji za človekove pravice (NHRI), dodelili status »A«.

V Združenem kraljestvu vlada in, predvsem, lokalne skupnosti razvijajo in podpirajo številne projekte, ki se ukvarjajo z zaščito človekovih pravic in zagovorništvom starejših ljudi. Eden izmed takih projektov, ki je pomembno prispeval k razvoju zagovorništva, je bil tudi Link-Age za zagovorništvo in informiranje ljudi, starejših od 55 let v severnem Manchestru. Projekt se je ukvarjal s tem, kako omogočiti starejšim, da se zavestno odločajo med različnimi možnostmi, ter kako jih usposobiti za učinkovito posredovanje svojih stališč. Starejši ljudje so dobili pravico do podpore neodvisnih zagovornikov, ki so zagotavljali upoštevanje njihovih želja in interesov. Projekt je ustvaril veliko informacijskih virov za potrebe politike in zagotavljanja zdravstvenih in socialnih storitev in vplival na stališča širše volilne enote starejših ljudi in na trende v socialni politiki in zagovorništvu (Dunning 2005, 40).

7 RAZISKAVE NA PODROČJU ZAGOVORNIŠTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH LJUDI IN O INFORMIRANJU STAREJŠIH LJUDI O ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Zagovorništvo starejših ljudi je relativno slabo raziskano, vendar ima po Dunningu (2014) skrito zgodovino terenskih bojev in uspehov, ki so v veliki meri zapisani v »sivih« publikacijah, kot so brošure, glasila in dokumenti z omejenimi nakladami. Vendar pa se vse bolj priznava tudi v formalnih oblikah literature, vključno z akademskimi besedili, v dokumentih z navodili in ocenjevalnih poročilih (Wertheimer 1993; Dunning 1995; Atkinson 1999). Dunning (2010, 58) meni, da je treba raziskave, kadar govorimo o pravicah starejših ljudi, razširiti izven področja zdravstva in socialnega varstva. Največ raziskav se namreč navezuje na zagovorništvo starejših oseb, ki se zdravijo zaradi demence, rakavih obolenj in drugih bolezni. Na zdravstveno področje se navezuje tudi študija, ki je potekala pod okriljem National Health and Medical Research Council's Centre for Research Excellence in Population Health. 20. junija 2014 so v sodelovanju s Public Health Association of Australija organizirali konferenco z naslovom »Imunizacija v študijah pri posebnih rizičnih populacijah«, kjer so poročali o izsledkih študije. Ena izmed delavnic na konferenci je bila »Kapital pri preprečevanju bolezni: cepiva za starejše ljudi«. Na delavnici so poročali domači in mednarodni strokovnjaki s področja gerontologije in imunologije. Prišli so do pomembnih zaključkov. Cepljenje je ključ do zdravega staranja, zato je treba zahtevati, da se ne delajo razlike med cepljenji za otroke in starejše. Gre za primer ageizma in vprašanje etike. Starejši pacienti so brez zagovornika v skrbi za zdravje, vendar se prištevajo med posebej ranljive. Take osebe morajo imeti zagovornike, ki se v njihovem imenu pogajajo z zdravstvom (MacIntyre idr. 2016). Enako velja tudi za bolnike z demenco, kar so izsledili z irskim raziskovalnim projektom, kjer so proučevali profesionalne izkušnje in ovire pri oskrbi dementnih bolnikov. Izsledke raziskave je objavil Special eurobarometer 378 »Active ageing«. Ugotovljeno je bilo, da se oskrba dementnih bolnikov zelo razlikuje znotraj in zunaj meja evropskih držav. Razlike so v strokovnih izkušnjah in zaznavanju ovir pri dostopu do individualnega in splošnega zdravja. Te razlike izhajajo iz socialne politike ter zdravstvene in socialne oskrbe. Rezultati so pokazali, da je paleta ovir, s katerimi se srečujejo, odgovorna za oskrbo bolnikov z demenco, zelo široka. Na individualni ravni se soočajo s težavami vključevanja v zdravstveno oskrbo, položajem in pravicami bolnikov. Na sistemski ravni se težave nanašajo na zdravstveno in socialno varstveno politiko, kot sta razpoložljivost storitev in oblikovanje sistema zdravstvene oskrbe. Širši vidiki, ki so

pomembni za obe strani, so izobraževanje, zavest in sodelovanje v skupnosti. Vse ugotovitve so interpretirane v National Dementia Strategy in jih podpirajo dokazi, ki poudarjajo razliko med tem, kar zdravstvo na Irskem ponuja, in med tem, kar zastopajo zagovorniki pri zdravstvenih delavcih in oblikovalcih politik (Hopper idr. 2016). Zanimivo raziskavo na temo zagovorništva so opravili tudi v Keniji. V Nairobiju je leta 2016 potekala konferenca, kjer so, med drugim, razpravljali o tem, kako z zagovorništvom preko medijev pojasniti vlogo fizične aktivnosti za doseganje zdravja na osebni, lokalni, državni in globalni ravni. Poudarili so vlogo komunikacijskih spretnosti zagovorništva pri ozaveščanju javnosti o vplivu telesne aktivnosti na blaginjo in dobro počutje. Metode raziskovanja so temeljile na pregledu dokumentov vladne politike, izsledkih raziskav in internetnih iskanj o učinkoviti politiki komuniciranja za spodbujanje telesne aktivnosti in ozaveščanje javnosti o raziskavah ter inovacijah za splošno zdravje in dobro počutje. Rezultati so pokazali, da sta slaba ozaveščenost in znanje o zdravstvenih vprašanjih in skupnih telesnih aktivnostih za zdravje posledica pomanjkanja javne komunikacijske strategije, neusklajene komunikacije med zainteresiranimi stranmi in neetične ter neuspešne strategije ozaveščanja. Zagovorniška komunikacija je ključnega pomena za doseganje želenega cilja, ozaveščanje, odnos in spremembo vedenja med vsemi zainteresiranimi stranmi v zvezi z zdravjem družbe (Okaka 2016). Eno izmed pomembnih raziskav na področju zagovorništva je opravila tudi organizacija OPAAL UK. Ta ima poseben oddelek, ki se ukvarja s kakovostjo standardov za podporo neodvisnega zagovorništva starejših ljudi, ki zagotavljajo merilo, s katerim se lahko izmeri delovanje ponudnikov za njihovo zagovorništvo. Gre za uveljavljanje temeljnih vrednot delovanja in upravljanja zagovorniških storitev in praktično izvajanje zagovorništva. Ti standardi kakovosti so bili raziskani v SAGE na osnovi pregleda nacionalne in mednarodne literature o zagovorništvu, posvetovanja s ključnimi informatorji (zdravniki, oblikovalci politik in akademiki), prispevkov zaposlenih SAGE ter Nacionalnega svetovalnega odbora SAGE. Mary Laffoy v uvodu ob objavi standardov kakovosti navaja, da je vsak izmed šestih standardov kakovosti v tem dokumentu preprost in jasen. Standardi določajo, kaj se zahteva od tistih, ki potrebujejo podporo in zagovorništvo. Določajo tudi, kaj se zahteva od ponudnika storitev zagovorništva starejših ljudi. Ti standardi so: spoštovanje, dostopnost, socialna pravičnost, neodvisnost, strokovne kompetence, sočutje in odgovornost. Zagovorniki delujejo z vso svojo integriteto in odgovornostjo do ljudi, ki njihovo storitev uporabljajo na pošten in pregleden način (SAGE 2016). Postavitev teh standardov je osnovna podlaga za kakovostno delo izvajalcev zagovorništva in hkrati tudi izhodišče za resno delo na področju uvajanja zagovorništva na državni ravni (Browne 2016).

Raziskav na področju kršenja človekovih pravic po svetu je veliko, prav tako je naraslo število publikacij o človekovih pravicah starejših. Najdemo jih v poročilih mednarodnih kongresov, skupščin, simpozijev in srečanj različnih združenj, komisij in vladnih organizacij ter agencij za človekove pravice, kot so na primer Amnesty International, Global Rights, Human Right watch, Protection International, International Committee of the Red Cross, HelpAge International, International Federation for Human Rights, United Nations High Commissioner for Human Rights in Human Rights First. Človekove pravice starejših ljudi so posebej poudarjene predvsem zaradi njihovega zelo pogostega kršenja. Millerjeva ugotavlja, da je slabo ravnanje s starejšimi ljudmi običajno skrito pred očmi javnosti, izvaja pa se na različne načine. Zato so raziskave o kršenju človekovih pravic starejših ljudi opisane v študijah posameznih primerov. Najpogosteje gre za fizično, psihično, finančno, čustveno, seksualno nasilje ali zlorabo zdravil, zdravstvenih postopkov, opustitve zdravljenja in zanemarjanje nege (Miller 2010, 354).

7.1 RAZISKAVE O INFORMIRANOSTI STAREJŠIH LJUDI O ČLOVEKOVIH PRAVICAH V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE

Primarni informacijski sistem za Združene države Amerike o starejših Američanih so državna poročila, ki poročajo o programih podpore, prehrane, skrbništvu itd. Vključujejo informacije o tem, kdo so udeleženci OAA.¹³ katere storitve prejemajo in kakšno financiranje se izvaja za ta program (Administration for Community Living 2018). Poročila služijo tudi kot vir podatkov za merjenje uspešnosti programov OAA, katerih namen je spodbujati filozofijo neodvisnega življenja in potrošniškega nadzora, medsebojne podpore, samopomoči, samoodločanja in enakega dostopa. OAA se zavzema tudi za zagovornike posameznikov in sistema, da bi povečali krepitev moči, neodvisnost in produktivnost ter integracijo in polno vključenost posameznikov v ameriško družbo. Za to so razvili NWD,¹⁴ ki posameznikom zagotavlja informacije o storitvah in podpori za dolgotrajno oskrbo v skupnosti (LTSS¹⁵) ter določa in v ustrezne službe vključuje upravičence za posamezne storitve. Iskanje in dostop do pravih dolgoročnih storitev in podpore (LTSS) lahko predstavljata zapleteno nalogo za številne posameznike in njihove družine. Posamezniki, ki skušajo dostopiti do LTSS, se pogosto zmedejo zaradi številnih organizacij in birokratskih

¹³ OAA je kratica za Older American Act.

¹⁴ NWD je kratica za The no Wrong Door System.

¹⁵ LTSS je kratica za Long Term Services and Supports.

zahtev, kar lahko privede do odločitev, ki temeljijo na nepopolnih in včasih netočnih informacijah o njihovih možnostih (Medicaid.gov, Keeping America Healthy 2018).

V Združenih državah Amerike več kot 76 let izvajajo znanstvene raziskave z vrhunsko metodologijo raziskav NORC na univerzi v Chicagu (2018), ki je objektivna nepristranska in neodvisna raziskovalna institucija. Zagotavlja zanesljive podatke in natančne analize za usmerjanje programskih, poslovnih in političnih odločitev. Poslanstvo NORC je izvajanje visokokakovostnih raziskav družboslovja v javnem interesu. Njene številne študije zbirajo podatke o starejših odraslih, vključno z dolgoletnim splošnim družbenim pregledom (GSS¹⁶) (NORC na univerzi v Chicagu 2018).

Ena izmed raziskav (Street in Cossman 2006), ki se je ukvarjala s pridobivanjem informacij in izobraževanjem starejših (GSS), se je osredotočila na povezavo med starostjo in preferencami starejših Američanov, vezanih na družbena sredstva. Raziskava je pokazala, da se je poraba za izobraževanje med letoma 1988 in 2000 povečala za približno 6 odstotkov. V prvem obdobju se je najbolj povečala poraba sredstev med anketiranci, ki so bili mlajši od 47 let, poraba med anketiranci, starimi 48 let in več, pa se je zmanjšala. V drugem obdobju pa je prišla do povečane porabe za izobraževanje med anketiranci, starejšimi od 72 let. V celotnem obdobju je odstotek povečanja izdatkov za izobraževanje najbolj narastel anketirancem najmlajše starostne skupine (od 18 do 23 let) in najstarejšim anketirancem (nad 72 let). Ta ugotovitev je v neskladju s predpostavkami o generacijskih lastnostih (Street in Cossman 2006, 75–96).

7.2 RAZISKAVE O INFORMIRANOSTI STAREJŠIH LJUDI O ČLOVEKOVIH PRAVICAH V AVSTRALIJI

Za zagotavljanje boljše informiranosti starejših ljudi o njihovih človekovih pravicah v Avstraliji sta Susan Edwards in Antonia Fontana (Edwards in Fontana 2004) raziskali, kakšne informacije starejši ljudje potrebujejo in preko katerih virov so jim dostopne. Ugotovili sta, da je zelo malo gradiva, ki je starejšim ljudem na razpolago za informiranje, in da je zagotavljanje informacij starejšim zapleteno zaradi raznolikosti starejše populacije. Najpomembnejša ugotovitev raziskave je, da starejši ljudje sploh ne prepoznajo potrebe po informacijah. Slabo so ozaveščeni o storitvah, ki jih lahko koristijo, zlasti o pravnih zadevah

¹⁶ GSS je kratica za General Social Survey.

in virih, kjer bi prišli do informacij. Ne zavedajo se svojih pravic in so pripravljene podpisati odločbo za skrbništvo. Še zlasti je to izrazito med invalidi, ljudmi z nižjim socialnim statusom in ljudmi iz oddaljenih podeželskih področij. Edwards in Fontana sta ugotovili, da ovire večine starejših ljudi pri pridobivanju informacij o njihovih pravicah izvirajo iz značilnosti starejših ljudi, pa tudi iz značilnosti ponudnikov informacij. Predvsem starejši ljudje niso pripravljene razmišljati o smrti ali invalidnosti, imajo nizko stopnjo pismenosti, pomanjkanje zaupanja v uveljavljanje svojih pravic, dvom v pravilnost zakonov in strah, da bodo odvetniki ukrepali v nasprotju z njihovimi interesi. Ovire, ki so značilne za ponudnike informacij, so lahko visoki stroški, stereotipi o starejših, pomanjkanje zanimanja za starejše stranke in znanja o starejših ljudeh ter pomanjkanje zagovorniških storitev (Edwards in Fontana 2004, 4–7).

AIHW¹⁷ je v svoji publikaciji *Older Australians at Galance* objavil raziskavo o vplivu interneta na izboljšanje kakovosti življenja starejših ljudi, predvsem zaradi dostopnosti do informacij s svetovnega spleta, elektronske pošte, klepetalnic in oglasnih desk, s katerimi si blažijo socialno izolacijo, komunikacija pa predstavlja tudi duševno spodbudo in priložnost za učenje. Še posebej je dragocen internet za invalide (AIHW 2017). Leta 1996 je avtorica Williamson z več raziskavami ugotovila, da imajo starejši ljudje negativno stališče do uporabe informacijske tehnologije za informiranje in drugo uporabo, in sicer predvsem zaradi tega, ker nimajo ustreznih veščin za uporabo računalnika, več udeležencev v raziskavi pa računalnika nikoli ni uporabljalo. Prav tako je ugotovila, da ni bistvene razlike v uporabi informacijske tehnologije med starejšimi ljudmi glede na spol (Williamson idr. 1996).

Ries je s pregledom razpoložljive literature v angleškem jeziku prišla do pomembnega zaključka. Ugotovila je, zakaj starejši ljudje ne uporabljajo informacijske tehnologije. Ti razlogi ne izvirajo iz neznanja o njeni uporabi, temveč bolj iz neinformiranosti o pravicah in pripravljenosti, da se težave sploh rešijo (Ries idr. 2017, 13).

Odgovornost za informiranje starejših ljudi o človekovih pravicah Australian Human Rights Commission pripisuje vladi, organizacijam, kot so npr. mednarodni odbori Rdečega križa, Amnesty International, izobraževalne organizacije, lokalne skupnosti, društva, ter starejšim ljudem samim (Australian Human Rights Commission 2018).

¹⁷ AIHW je kratica za Avstralski inštitut za zdravje in dobro počutje.

7.3 RAZISKAVE O INFORMIRANOSTI STAREJŠIH LJUDI O ČLOVEKOVIH PRAVICAH NA ŠVEDSKEM

Švedska vlada starejše ljudi informira o vseh ključnih zadevah, ki izvirajo iz njihovih pravic in vplivajo na kakovost njihovega življenja. V letu 2016 so npr. za informiranje o preventivnih ukrepih pred padci porabili 719.000 €. Spletna stran Nacionalnega odbora za zdravje in dobro počutje ima »Kunskapsguiden«, vodnik znanja, s pomočjo katerega informira in usposablja starejše ljudi in njihove svojce o vseh zadevah, ki jih morajo starejši ljudje poznati za varno življenje (The National Board of Health and Welfare - Socialstyrelsen 2018).

Na Švedskem imajo Nacionalni inštitut za proučevanje staranja (NISAL). To je institucija, ki izvaja vrhunske študije o ključnih družbenih, političnih in kulturnih vidikih staranja in s tem prispeva k naprednemu akademskemu izobraževanju na področju širjenja znanja o staranju. NISAL sodeluje tudi v različnih nacionalnih in mednarodnih raziskovalnih mrežah, skupaj s Karlstad University (Linköping University 2018).

Švedska je s svojo politično organiziranostjo v smislu skrbi za starejšo populacijo izjemno napredna in se sploh ne ukvarja s podobno problematiko kot večina držav. Na spletni strani švedskega ministrstva za zdravje in socialne zadeve je poudarjena informacija, da je na Švedskem starejšim ljudem omogočeno nenehno pridobivanje novih znanj. Študijska združenja in srednje šole so lokalno prizorišče, kjer se srečujejo vsi, ki se želijo izobraževati, ne glede na starost, in taka oblika izobraževanja odraslih prestopa generacijske meje. Sprejeti so ukrepi brez zgornje starostne omejitve tako pri izobraževanju kakor pri zaposlovanju (Government Offices of Sweden, Ministry of Health and Social Affairs 2018).

Švedska agencija za pokojnine redno informira ljudi, ki imajo nizke pokojnine, da lahko zaprosijo za stanovanjski dodatek in ostale bonitete (The Swedish Pensions Agency 2018).

7.4 RAZISKAVE O INFORMIRANOSTI STAREJŠIH LJUDI O ČLOVEKOVIH PRAVICAH V ZDRUŽENEM KRALJESTVU VELIKE BRITANIJE IN SEVERNE IRSKE

Od preloma tisočletja so se strokovnjaki za človekove pravice v okviru Združenih narodov, z mednarodnim razvojnim programom (MDGs) za obdobje 2001–2015, posebej zavzemali za vključevanje človekovih pravic v okvir razvojnih ciljev tisočletja (Torney-Purta idr. 2008,

1). Pandey ugotavlja, da sta se tem ciljem prilagajali tudi informacijska in komunikacijska tehnologija, ki danes vsakomur omogočata dostop do vseh vrst informacij ob katerem koli času, in imata velik vpliv na kakovost življenja ljudi. Vprašanje pa je, koliko so starejši ljudje sposobni uporabljati in koristiti prednosti tehnologije (Pandey idr. 2017, 168).

Equality and Human Rights Commission¹⁸ je nacionalna institucija za človekove pravice v Veliki Britaniji, ustanovljena z Zakonom o enakosti iz leta 2006. Je neodvisni, nevladni javni organ, s poslanstvom biti strokovna in avtoritativna organizacija, ki je središče odličnosti za proučevanje in analizo stanja ter zakonodaje o človekovih pravicah. Prav tako si prizadeva postati pomembna kontaktna točka za oblikovalce politike, javne institucije in podjetja. Izvaja številne raziskave s področja človekovih pravic. Zelo obširna in pomembna je Študija o človekovih pravicah starejših ljudi za oskrbo na domu (Equality and Human Rights Commission 2018). Ta študija je nadaljevanje njihove raziskave o človekovih pravicah, objavljene 2008. Pri raziskavi so jim bili v veliko pomoč tudi strokovnjaki različnih svetovalnih skupin in institucij. V raziskavo je bilo vključenih 1254 oseb iz cele Anglije. V raziskavo so zajeli starejše ljudi, stare nad 65 let, iz 13 različnih skupin (etične, verske, različne spolne usmerjenosti). Sodelovali so tudi njihovi družinski člani in prijatelji ter osebje, ki je zagotavljalo oskrbo na domu, osebje lokalnih oblasti in izvoljeni svetniki, pa tudi predstavniki vlade, prostovoljci in zakonodajni organi. Uporabili so osebne intervjuje, telefonske intervjuje, pisne in spletne vprašalnike. Med pomembnejšimi izsledki študije je tudi ugotovitev, da so starejši ljudje slabo informirani o svojih pravicah. Zelo malo starejših je bilo seznanjenih z osnovnimi človekovimi pravicami, npr. s pravico do izbire oskrbe na domu ali s tem, do česa so upravičeni. Številni so izjavili, da je sistem preveč zapleten za razumevanje. Poudarjeno je bilo pomanjkanje informacij. Če je informacija dostopna le na spletu, vsaj polovici starejšim ljudem ni dostopna. Šest milijonov starejših ljudi nikoli ni uporabljalo interneta. Informacije so pogosto zastarele ali napačne. V praksi največkrat dobijo le seznam ponudnikov različnih storitev za oskrbo na domu. Starejši ljudje imajo le malo informacij o njihovih pravicah, še manj informacij pa imajo o tem, kam se lahko obrnejo, če so njihove pravice kršene. Starejši ljudje se zelo neradi pritožijo, četudi vedo, kako. Tudi varuh človekovih pravic je priznal potrebo po večji ozaveščenosti javnosti o svoji vlogi. Treba je ustvariti preprost dialog in tok informacij med starejšimi ljudmi, ponudniki

¹⁸ Equality and Human Rights Commission je Komisija za enakost in človekove pravice.

zdravstvenih storitev, lokalnimi organi in ostalimi, da se vse kršitve človekovih pravic evidentirajo in rešijo čim prej. Večina starejših ljudi, ki uporabljajo storitve oskrbe na domu, nima zaščitene človekovih pravic. Najpogosteje gre za pomanjkanje ustreznih informacij o različnih možnostih za pridobivanje oskrbe ter kakovosti izvajalcev oskrbe, s čimer bi jim bila omogočena možnost izbire. Lokalni organi bi morali razviti načine podpore tistim, ki zagotavljajo zaščito človekovih pravic starejših ljudi. To vključuje tudi financiranje zagovorništva in svetovanja (Equality and Human Rights Commission 2018).

Za odpravo pomanjkanja ozaveščenosti o človekovih pravicah bi morali biti starejši ljudje vključeni v delo lokalnih organov, ki bi morali povečati promocijo za varstvo človekovih pravic starejših ljudi. Potrebna bi bila tudi večja izmenjava informacij med lokalno upravo, varuhom človekovih pravic in ponudniki storitev. Vlada in lokalne oblasti bi morale aktivno vplivati na razvoj zagovorništva (Equality and Human Rights Commission 2018).

Platt (2006) je identificirala štiri razloge, zakaj so nasveti, zagovorništvo in informiranje bistvenega pomena za starejše ljudi: pomagajo jim razumeti možnosti, ki so jim na razpolago, omogočijo jim, da se jih sliši, zagotavljajo jim enake pravice kakor ostalim in začnejo ceniti tako lasten kakor družbeni denar (Platt 2006).

Drugi strokovnjaki na tem področju, zlasti Andrew Dunning (2005), poudarjajo potrebo po nadaljnjih raziskavah glede zagovorništva in starejših ljudi na splošno in še posebej glede odhoda v institucionalno oskrbo (Dunning 2005).

7.5 RAZISKAVE O ZAGOVORNIŠTVU IN INFORMIRANJU STAREJŠIH LJUDI O ČLOVEKOVIH PRAVICAH V SLOVENIJI

Raziskave, ki bi se navezovale na zagovorništvo in informiranje starejših ljudi o človekovih pravicah v Sloveniji, težko predstavim, ker tovrstne študije niso bile opravljene. Napisanih je bilo nekaj člankov ter izvedenih nekaj okroglih miz in posvetov. Prvo tovrstno raziskavo sem opravila sama v okviru doktorske disertacije.

Zagovorniška praksa se je začela uvajati na začetku devetdesetih let. Posamezniki so začeli poudarjati varovanje pravic ranljivih skupin, ki niso bile sposobne same poskrbeti za udejanjanje svojih pravic in kjer je bilo tveganje revščine in socialne izključenosti večje kot pri drugih. Vzpostavljati so začeli bolj človeške odnose in obravnavo ljudi v institucionalni oskrbi. Začeli so se zavzemati za deinstitucionalizacijo (Flaker 2014) in spremembo

zakonodaje. Strokovnjaki z različnih področij so izrazili potrebo, da se zagovorništvo ranljivih skupin organizira na ravni države oziroma na zakonodajni ravni. Za to so bili predvsem zaslužni nevladne organizacije in društva, ki so delovali (ali še delujejo) na področju skrbi za ljudi z duševnimi težavami. Glede na demografsko sliko in staranje prebivalstva je od vlade prišla pobuda, da je treba ukrepati tudi na področju zaščite pravic starejših. Junija 2010 je Državni zbor Republike Slovenije sklical posvet na temo zagovorništva starejših, na katerem so se vrstili številni referati, ki so opozarjali na nezavidljiv položaj, v katerem so se znašli starejši ljudje. Izdan je tudi Zbornik referatov in razprav št. 1/2011. Vujovič (2015, 20) ugotavlja, da strokovnjaki, ki se ukvarjajo s starejšo populacijo, podpirajo uvedbo instituta zagovorništva za starejše ljudi, saj bi v času, ko se ureja družinska zakonodaja, lahko opravljal pomembno nalogo.

V Sloveniji je starejšim ljudem, po besedah nekdanje varuhinje človekovih pravic Zdenke Čebašek-Travnik, največkrat kršena pravica do informiranja in odločanja, kje bodo živeli (Dnevnik 2010, 10). Prepričana je, da je zelo malo starejših ljudi, ki so veščeri ravnanja s sodobno tehnologijo. Če je informacija dostopna le na spletu, je dosegljiva le dvema odstotkoma starejših ljudi. Predlagala je, da se starejšim omogoči zagovornik, zavzela pa se je tudi za ustanovitev Urada za starejše.

Mateja Kožuh Novak in Vlasta Nussdorfer sta, podobno kakor Čebašek-Travnikova, prepričani (intervju, priloga F), da večina starejših ljudi ne zna uporabljati računalnika, ki je postal najpomembnejši element sodobnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij, preko katerega posamezniki lahko poiščejo informacije o svojih zdravstvenih, socialnih, ekonomskih in drugih pravicah (npr. prijava na zdravniški pregled z e-*napotnico*). To pomeni, da se s pravicami večinoma seznanijo preko medijev, kot so radio, televizija in časopisje.

Navedem lahko tudi raziskavo (študija primerov) o uspešnem staranju literarnih umetnikov, ki sem jo opravila (Arko 2017), kjer sem ugotovila, da se s staranjem umetnikov njihove socialne veščine (socialni konvoj) ne spreminjajo, če svojo dejavnost nadaljujejo tudi v pozni starosti. To pomeni, da ostajajo informirani o dogajanju okoli sebe, prav tako tudi o svojih pravicah (Arko 2017, 58).

Ker je raziskava v sklopu te doktorske disertacije že zaključena, jo lahko navedem na tem mestu, kot edino raziskavo na področju zagovorništva človekovih pravic in informiranja

starejših ljudi. Raziskava je dokazala, da je uvedba instituta zagovorništva tudi za Slovenijo zelo primeren ukrep v tej smeri, v kar je treba prepričati akterje, ki sooblikujejo socialno politiko.

8 ANALIZA HIPOTEZ

Hipotezi H1 in H5 sem preverjala z opisno statistiko. Uporabila sem mediano, modus, standardni odklon in standardno napako. Hipotezo H3 sem preverila z inferenčnimi statističnimi analizami vzorčnih podatkov, hi-kvadratom, Kolmogorov-Smirnovim t-testom za neodvisne vzorce, Mann-Whitneyevim U-testom, Kurskal-Wallisovim testom in Binomskim testom za preverbo statistično značilne ravni deleža. Domnevo H4 sem prav tako preverila s Kolmogorov-Smirnovim t-testom za neodvisne vzorce z Lilleforsovim popravkom, Mann-Whitneyevim U-testom in Kurskal-Wallisovim testom. Prikazani sta asimetrična p-vrednost in df-vrednost. Podatki, uporabljeni v raziskavi, niso bili normalno porazdeljeni. V analizah sem uporabila neparametrične teste.

8.1 PREVERJANJE H1

Hipoteza 1: Starejši ljudje so prepričani, da niso dovolj informirani o svojih pravicah.

Hipotezo sem preverjala na osnovi opisne statistike izbranih dveh anketnih vprašanj iz raziskovalnega vzorca anketnega vprašalnika, namenjenega starejšim osebam.

Tabela 12: Frekvenca odgovorov na vprašanje, ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom svojih osnovnih človekovih pravic

	Frekvenca	Odstotek
Da	131	55,3
Ne	75	31,6
Ne vem	31	13,1
Skupaj	237	100,0

Vir: Lasten.

Pri prvem vprašanju so anketiranci odgovarjali na vprašanje, ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom osnovnih človekovih pravic. Frekvenca je 237 odgovorov, kar pomeni, da trije anketiranci na to vprašanje niso odgovorili. Pritrdilno je odgovorilo 55,3 %, da ne želijo biti bolj informirani, pa je odgovorilo 31,5 % anketirancev. Neopredeljenih je bilo 31 oziroma 13,1 % anketirancev.

Če se tudi odgovori anketirancev, ki so bili neopredeljeni, prištejejo k tistim, ki ne želijo biti bolj informirani o varstvu svojih osnovnih človekovih pravic, še vedno prevladujejo anketiranci, ki bi želeli več informacij (55,3 % > 44,7 %).

Pri drugem vprašanju me je zanimalo, ali starejši anketiranci vedo, da jim kot starejšim osebam po zakonu pripadajo določene posebne pravice.

Tabela 13: Frekvenca odgovorov na vprašanje, ali so seznanjeni s tem, da jim kot starejšim osebam pripadajo določene posebne pravice

	Frekvenca	Odstotek
Da	157	68,0
Ne	74	32,0
Skupaj	231	100,0

Vir: Lasten.

Skupaj je odgovorilo 231 anketirancev. 68 % anketiranih je odgovorilo, da so seznanjeni s temi pravicami, 32 % anketiranih pa s temi pravicami ni seznanjenih. Skleпам lahko, da anketiranci raziskovalnega vzorca starejših ljudi menijo, da so seznanjeni s posebnimi pravicami, ki pripadajo starejšim osebam kronološke starosti nad 65 let.

Glede na podane odgovore lahko rečem, da so anketirani starejši ljudje bolj prepričani o svojem poznavanju in informiranju o pravicah, zato hipotezo zavrnem.

8.2 PREVERJANJE H2

Hipoteza 2: Starejši ljudje izražajo podporo zagovorniku varstva njihovih pravic.

Pri drugi hipotezi me je zanimalo, ali starejši ljudje menijo, da bi potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, pisanju prošenj, pritožb.

Tabela 14: Ali bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, za nasvet, pomoč pri pisanju prošenj, pritožb itd.

	Frekvenca	Odstotek
Da	220	92,8
Ne	17	7,2
Skupaj	237	100,0

Vir: Lasten.

92,8 % anketiranih meni, da bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, za nasvet, pomoč pri pisanju prošenj,

pritožb in podobnih zadev. Le 7,2 % anketirancev meni, da starejši ljudje take institucije ne potrebujejo.

Že iz velikosti deleža je razvidno, da je statistično značilen. Kljub temu sem izvedla še test deleža z binomskim deležem. Za testno vrednost sem izbrala 50 %.

Tabela 15: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Potreba po instituciji	287	1,0801	0,27198	1,00	2,00

Vir: Lasten.

Najprej sem si ogledala tabelo z opisno statistiko, nato pa preverila statistično značilnost. Po pričakovanih je p-vrednost pod 0,05 in je s tem statistično značilna. Delež odgovora »da« (92,8 %) je statistično značilno višji od tesnega povprečja 50 %.

Tabela 16: Binomski test

		Kategorija	N		Odstotek		Testni odstotek	P-vrednost
Potreba po instituciji	Da	1,00	264		0,92	0,50	0,000	
	Ne	2,00	23		0,08			
	Skupaj		287		1,00			

Vir: Lasten.

Hipotezo H2: Starejši ljudje izražajo podporo zagovorniku varstva njihovih pravic lahko potrdim.

8.3 PREVERJANJE H3

Hipoteza 3: Potreba starejših ljudi po zagovorništvu varstva človekovih pravic se razlikuje glede na spol, kronološko starost in izobrazbeno raven.

Demografske spremenljivke, spol, starost in izobrazbo, sem preverjala z anketnim vprašanjem »Ali menite, da bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, za nasvet, pomoč pri pisanju prošenj, pritožb idr.?« in anketnim vprašanjem »Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?« Vprašani sem za namen analize obravnavala kot ordinalni spremenljivki. Pogledala sem, ali glede na spol, starost in izobrazbo obstajajo statistično

značilne razlike glede potrebe starejših ljudi po zagovorništvu in glede želje po boljši seznanjenosti.

Pogledala sem analizo za vprašanje »Ali menite, da bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, za nasvet, pomoč pri pisanju prošenj, pritožb idr.?«

Spol

Naprej sem pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 17: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Potreba po instituciji zagovorništva	237	1,07	0,26	1,00	2,00
Skupina	240	1,50	0,50	1,00	2,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 18 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na potrebo po instituciji zagovorništva glede na spol. Opazila sem, da se minimalne razlike v povprečnih rangih pojavljajo. Ženske imajo povprečje 119,54, moški pa 118,47. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 18: Rangi

		N	Povprečje ranga
Potreba po instituciji zagovorništva	Ženski	118	119,54
	Moški	119	118,47
	Skupaj	237	

Vir: Lasten.

P-vrednost je nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na spol v povprečjih obstajajo razlike v potrebi po instituciji zagovorništva.

Tabela 19: Testna statistika

	Potreba po instituciji zagovorništva
Mann-Whitney U	6957,500
Wilcoxon W	14.097,500
Z	-0,269
Asimp. p-vrednost (2-smerna)	-0,788

Vir: Lasten.

Starost

Naprej sem pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 20: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Potreba po instituciji zagovorništva	237	1,07	0,26	1,00	2,00
Skupina	240	2,00	0,82	1,00	3,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 21 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na potrebo po instituciji zagovorništva glede na starostne skupine. Opazila sem, da se minimalne razlike v povprečnih rangih pojavljajo. Najvišje povprečje ranga ima starostna skupina od 65 do 75 let (121,27). Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 21: Rangji

Starost	N		Povprečje ranga
Potreba po instituciji zagovorništva	Od 65 do 75 let	77	121,27
	Od 76 do 85 let	80	117,91
	Nad 85 let	80	117,91
	Skupaj	237	

Vir: Lasten.

P-vrednost je nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na starost v povprečjih obstajajo razlike v potrebi po instituciji zagovorništva.

Tabela 22: Testna statistika

	Potreba po instituciji zagovorništva
Hi-kvadrat	0,627
df	2
Asimp. p-vrednost	0,731

Kruskal Wallis test.

Vir: Lasten.

Izobrazba

Zopet sem naprej pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 23: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Potreba po instituciji zagovorništva	237	1,0717	0,25859	1,00	2,00
Skupina	238	3,0672	1,05727	1,00	6,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 24 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na potrebo po instituciji zagovorništva glede na stopnjo izobrazbe. Opazila sem, da se minimalne razlike v povprečnih rangih pojavljajo. Najvišje povprečje ranga imajo anketiranci z dokončano osnovno šolo (121,74), najnižje pa tisti z nedokončano osnovno šolo in končanim magisterijem/doktoratom (109,50). Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 24: Rangi

		N	Povprečje ranga
Potreba po instituciji zagovorništva	Nedokončana osnovna šola	12	109,50
	Dokončana osnovna šola	48	121,74
	Končana poklicna šola, srednja šola ali gimnazija	122	119,13
	Končana višja šola	21	115,10
	Končana fakulteta	28	113,70
	Končan magisterij ali doktorat	4	109,50
	Skupaj	235	

Vir: Lasten.

P-vrednost je nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na izobrazbo v povprečjih obstajajo razlike v potrebi po instituciji zagovorništva.

Tabela 25: Testna statistika

	Potreba po instituciji zagovorništva
Hi-kvadrat	2,879
df	5
Asimp. p-vrednost	0,719

Kruskal Wallis test.

Vir: Lasten.

Pri vseh treh primerjavah je p-vrednost nad 0,05 in s tem statistično neznačilna (nepomembna). Glede potrebe po instituciji zagovorništva glede na spol, starost in izobrazbo ne obstajajo statistično značilne (pomembne) razlike, da bi hipotezo lahko potrdila, zato hipotezo za to vprašanje zavrnem.

V nadaljevanju sem pogledala še analizo vprašanja »Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?«

Spol

Naprej sem pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 26: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?	237	1,58	0,71	1,00	3,00
Spol	240	1,50	0,50	1,00	2,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 27 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na željo po seznanjenosti glede na spol. Opazila sem, da se razlike v povprečnih rangih pojavljajo. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 27: Rangi

Skupina		N	Povprečje ranga	Vsota rangov
Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?	Ženski	118	114,24	13.480,00
	Moški	119	123,72	14.723,00
	Total	237		

Vir: Lasten.

P-vrednost je nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na spol v povprečjih obstajajo razlike v želji po boljši seznanjenosti.

Tabela 28: Testna statistika

	Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših
Mann-Whitney U	6459,000
Wilcoxon W	13.480,000
Z	-1,193
Asimp. p-vrednost (2-smerna)	0,233

Vir: Lasten.

Starost

Naprej sem pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 29: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?	237	1,58	0,71	1,00	3,00
Starost	240	2,00	0,82	1,00	3,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 30 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na željo po seznanjenosti glede na starost. Opazila sem, da se razlike v povprečnih rangih pojavljajo. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 30: Rangi

Starost		N	Povprečje ranga
Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?	Od 65 do 75 let	78	115,73
	Od 76 do 85 let	80	121,55
	Nad 85 let	79	119,65
	Skupaj	237	

Vir: Lasten.

P-vrednost je tudi tu nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na spol v povprečjih obstajajo razlike v želji po boljši seznanjenosti.

Tabela 31: Testna statistika

	Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z
Hi-kvadrat	0,370
df	2
Asimp. p-vrednost	0,831

Kruskal Wallis test.

Vir: Lasten.

Izobrazba

Zopet sem naprej pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 32: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?	237	1,5781	0,71250	1,00	3,00
Izobrazba	238	3,0672	1,05727	1,00	6,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 33 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na željo po seznanjenosti glede na stopnjo izobrazbe. Opazila sem, da se razlike v povprečnih rangih pojavljajo. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 33: Rang

		N	Povprečje ranga
Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?	Nedokončana osnovna šola	12	151,25
	Dokončana osnovna šola	47	124,41
	Končana poklicna šola, srednja šola ali gimnazija	123	110,83
	Končana višja šola	21	116,57
	Končana fakulteta	28	125,77
	Končan magisterij ali doktorat	4	116,50
	Skupaj	235	

Vir: Lasten.

Tudi tu je p-vrednost nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na stopnjo izobrazbe v povprečjih obstajajo razlike v želji po boljši seznanjenosti.

Tabela 34: Testna statistika

	Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?
Hi-kvadrat	6,315
df	5
Asimp. p-vrednost	0,277

Kruskal Wallis test.

Vir: Lasten.

Pri vseh treh primerjavah je p-vrednost nad 0,05 in s tem statistično neznačilna. Glede potrebe po boljši seznanjenosti glede na spol, starost in izobrazbo ne obstajajo statistično značilne razlike. Hipotezo zavrnem tudi za to vprašanje.

8.4 PREVERJANJE H4

Hipoteza 4: Potreba starejših ljudi po zagovorništvu varstva človekovih pravic se razlikuje glede na kulturno okolje, iz katerega izhajajo.

Spremenljivko kraj bivanja sem preverjala z anketnim vprašanjem »Ali menite, da bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, za nasvet, pomoč pri pisanju prošenj, pritožb idr.?« in anketnim vprašanjem »Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?« Vprašnji sem za namen analize obravnavala kot ordinalni spremenljivki. Pogledala sem, ali glede na kraj bivanja obstajajo statistično značilne razlike glede potrebe starejših ljudi po zagovorništvu in želje po boljši seznanjenosti s pravicami.

Potreba po instituciji zagovorništva

Naprej sem pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 35: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Potreba po instituciji zagovorništva	237	1,0717	0,25859	1,00	2,00
Kje bi želeli živeti, ko se upokojite	240	2,3542	0,72289	1,00	3,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 36 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na potrebo po instituciji in kraj bivanja. Opazila sem, da se razlike v povprečnih rangih pojavljajo. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 36: Rang

Starost		N	Povprečje ranga
Potreba po instituciji zagovorništva	V domačem okolju – sam/a	33	114,09
	V domačem okolju – z družino	85	117,47
	V domu za starejše osebe	119	121,45
	Skupaj	237	

Vir: Lasten.

P-vrednost je nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na kraj bivanja obstajajo statistično značilne razlike v potrebi po instituciji zagovorništva. Hipotezo za to vprašanje zavrnem.

Tabela 37: Testna statistika

	Potreba po instituciji zagovorništva
Hi-kvadrat	1,822
df	2
Asim. p-vrednost	0,402

Kruskal Wallis test.

Vir: Lasten.

Potreba po boljši seznanjenosti z varstvom osnovnih pravic

Pogledala sem še analizo za vprašanje, ali bi si anketiranci želeli biti bolj seznanjeni z varstvom osnovnih človekovih pravic.

Zopet sem naprej pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 38: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?	237	1,58	0,71	1,00	3,00
Kraj bivanja	240	2,35	0,72	1,00	3,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 39 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na željo po seznanjenosti glede na kraj bivanja. Opazila sem, da se razlike v povprečnih rangih pojavljajo. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 39: Rangji

		N	Povprečje ranga
Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?	V domačem okolju – sam/a	34	116,03
	V domačem okolju – z družino	85	119,39
	V domu za starejše osebe	118	119,58
	Skupaj	237	

Vir: Lasten.

P-vrednost je nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na kraj bivanja v povprečjih obstajajo razlike v želji po boljši seznanjenosti z osnovnimi človekovimi pravicami.

Tabela 40: Testna statistika

	Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?
Hi-kvadrat	0,094
df	2
Asim. p-vrednost	0,954

Kruskal Wallis test.

Vir: Lasten

Statistično značilne razlike glede na kulturno okolje ne obstajajo. Hipotezo zavrnem.

8.5 PREVERJANJE H5

Hipoteza 5: Strokovnjaki različnih področij, ki se ukvarjajo s starejšimi osebami, uvedbo instituta zagovorništva za varstvo pravic starejših ljudi prepoznavajo kot nujnost.

Iz odgovorov strokovnjakov in znanstvenikov v kvalitativni analizi je razvidno, da vsi izražajo strinjanje ali nujno potrebo po institutu zagovorništva za starejše ljudi. Hipotezo potrdim.

Analiza podatkov kvalitativne študije:

RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA IN POKLICNA VLOGA

1. Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Moje delo je društveno, ni strokovno, vsaj po mojih merilih ne. Rezultat sta bila reorganizacija MZU in prva zasnova nove oblike podpore starejšim, to je zasnova Dnevnih centrov aktivnosti za starejše.	Marjan Sedmak	Delo, dnevni center	Razvoj strokovnega dela
Že prej sem se ukvarjala in tudi diplomirala sem na Pravni fakulteti iz družinskega prava in socialnega varstva. Veliko sem se s tem ukvarjala, potem sem se pa zaposlila na Inštitutu dr. Antona Trstenjaka in se je ta tema kar nekako nastavila. Tudi dr. Jože Ramovš je to poudaril kot pomembno temo. V roke mi je prišel pregleden članek o ureditvi zagovorništva na severnem Irskem in odločili smo se, da naredimo pregled ureditve zagovorništva po Evropi. Tako je nastal tudi moj pregledni članek.	Ana Gorenc Vujovič	Študij, delom inštitut	Razvoj strokovnega dela
S starejšimi sem se začela ukvarjati že med študijem na Fakulteti za socialno delo, od prvega letnika dalje. Kot prostovoljka sem navezala stik s CSD Ljubljana center in obiskovala eno staro gospo, da sem se seznanila z življenjskimi pogoji, ki so bili takrat zame, mlado študentko, nepredstavljeni./.../Naslednje leto sem nadaljevala to prakso in želela sem še nekaj več. Dr. Ramovš, ki je takrat poučeval na fakulteti, je razvijal projekt za samopomoč starih in vključila sem se v izobraževanje za voditeljico teh skupin. S sošolko sva leta 1995 tudi ustanovili tako skupino in imeli pri tem veliko težav, ker je bilo to specifično okolje in razložiti ljudem, kaj je pomen teh srečanj, zakaj bi se družili, je bilo kar težko. Sošolka ni več vztrajala, jaz pa sem. Na koncu sem imela	dr. Jana Mali	Študij, delo, praksa, delo	Razvoj strokovnega dela

kar dve skupini. Ljudje so se dobivali še tudi kasneje, ko sem se že zaposlila v DSO. Med študijem sem vedno iskala praktično znanje. Spoznavala sem tudi institucionalno oskrbo v Domu upokojencev v Kranju.			
Začetek, da sem začel delati v gerontologiji, je bil naključen. Leta 1987 sem usposabljal strokovnjake za delo s skupinami pri terapiji alkoholizma. To je zelo zahtevno delo, zato sem jim svetoval, naj gredo v dom za stare, poiščejo nekaj ljudi, ki radi berejo ali gojijo rože, z njimi oblikujejo skupino, da bi se tako na lažji način uvedli v vodenje skupine./.../ Iz teh začetkov smo vse do danes razvili krasne skupine za kakovostno staranje, ki jih je danes približno tisoč. Zanje smo na Inštitutu Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje razvili več kot deset različnih programov za zdravo staranje.	dr. Jože Ramovš	Delo, inštitut	Razvoj strokovnega dela
Po izobrazbi sem pravnica. Za študij prava sem se odločila, ker sem delala na kadrovnem področju v velikem podjetju, kjer sta znanje in dobesedno vse življenjsko izobraževanje stalnica v delovnih procesih. Svoje znanje sem želela izpopolniti prav iz stroke, torej delovnega prava in znanj o upravljanju s človeškimi viri.	Rožca Šonc	Izobrazba, izkušnje	Razvoj strokovnega dela
S starimi in njihovimi pravicami sem se začel ukvarjati iz dveh razlogov. Že dolgo prej sem se namreč ukvarjal z vprašanjem deinstitucionalizacije in prehoda iz institucij k oskrbi v skupnosti. Največ oskrbe v institucijah pa se izvaja za stare ljudi. Drugi trenutek, ki me je pripeljal do ukvarjanja z vprašanji starih ljudi, pa je dolgotrajna oskrba, ki je tudi zadeva v povezavi s tem oziroma je sistemska alternativa institucionalnemu tipu varstva za stare ljudi. Moje izhodiščno zanimanje so bili na začetku moje kariere otroci, pozneje ljudje z dolgotrajnimi	dr. Vito Flaker	Delo	Razvoj strokovnega dela

<p>težavami v duševnem razvoju in hočeš nočeš me je življenje privedlo tudi do ukvarjanja s starimi, tudi po osebni plati, npr. starši v poznih letih, pa tudi sam se staram. To pa je izkustveni element, da me zdaj zanimajo tudi stari ljudje. Vendar to še vedno ni moj osnovni fokus.</p>			
<p>Ko sem v ZDA začel raziskovalno delo z enim profesorjem. Raziskovali smo modele za raziskovanje spomina ter spominskih funkcij in hemisferičnih asimetrij na živalskem modelu. To so bile opice makaki. V sosednjem hodniku Inštituta za gerontologijo pa je bil raziskovalec, ki je raziskoval zaznavo gibanja, testirano na ljudeh. Pri Alzheimerjevi demenci je eden prvih znakov vidno zaznavna motnja, kar je, po domače povedano, zgubljanje ali tavanje. S tega vidika je podvprašanje, kako to informacijo, ki jo dobimo, ko se gibljemo v prostoru, integriramo v spominske kognitivne mape. Te mape so naš notranji GPS, da lahko normalno navigiramo. Takrat sem začel sodelovati pri raziskavah, ki so bile usmerjene na zgodnje odkrivanje Alzheimerjeve bolezni. Dobil sem finančno podporo za lastno raziskovalno delo in potem nadaljeval z delom. Še vedno delam, s tem, da je moje področje zgodnja diagnostika oziroma iskanje tistih posameznikov, ki imajo povečano tveganje za Alzheimerjevo bolezen, hkrati pa se še vedno ukvarjam tudi z zaznavo gibanja in motnjo zaznave gibanja pri starejših posameznikih.</p>	<p>dr. Voyko Kavčič</p>	<p>Študij, delo</p>	<p>Razvoj strokovnega dela</p>
<p>Moja poklicna pot je relativno raznolika, začela sem na takratnem Ministrstvu za šolstvo in šport, nadaljevala na Ministrstvu za javno upravo in v Državnem zboru. Delala sem na različnih področjih, toda vseskozi sem se pravzaprav, seveda ne poklicno, temveč osebno in z veseljem, ukvarjala s človekovimi</p>	<p>Državna sekretarka Martina Vuk</p>	<p>Delo</p>	<p>Razvoj strokovnega dela</p>

<p>pravicami, sprva je bilo to skozi mladinske organizacije, potem pa kot trenerka človekovih pravic, ker se mi je zdelo zelo pomembno temeljna načela človekovih pravic skozi delavnice predstavljati ljudem.</p>			
<p>Pred tem sem se ukvarjala s čisto drugimi stvarmi. SOROŠ je leta 1995 ali 1996 Slovencem ponudil denar, če bi kaj naredili na področju starejših. Gospe, ki so za to skrbele, so me poklicale, češ da imam gotovo kakšno idejo, kako ga porabiti. Takrat sem bila v okviru Slovenske filantropije povezana z mednarodno organizacijo Help Age International. Drugi razlog pa je, da sem sama ostarela. Kot poslanka DZ sem se lotila projektov promocije zdravja na obrobju Slovenije. /.../Povabili so me na Kog pri Ormožu, kjer smo se lotili projekta Zdravje na podeželju. Takrat sem opazila, kakšen potencial so starejši. Ti so bili glavni sodelavci v projektu. Ustanovili so pevski zbor, plesno skupino, tekmovali so v športu, uredili so vhode v njihove vasi ... Takrat sem prvič videla, kako dobro se lahko izkoristi ta potencial, ki je v korist njim in mlajšim generacijam. Z denarjem fundacije SOROŠ smo se lotili raziskave o potrebah starejših, ki živijo v lastnih gospodinjstvih. To raziskavo sva delali z Anko Osterman na Ptuju. Takrat sem prvič stopila v stik z društvi upokojencev. Upokojenci so sami izvajali anketo o potrebah njihovih vrstnikov. Na osnovi rezultatov prve raziskave smo izpeljali še tri. Vprašalnik smo izboljšali in izpopolnili. Prva raziskava je bila samo anketiranje, druga pa je že vključevala tudi nudenje prostovoljske pomoči in potrebnim starejšim.</p>	<p>Mateja Kožuh Novak</p>	<p>Delo, društvo</p>	<p>Razvoj strokovnega dela</p>
<p>/.../ Diplomirala sem iz prava in kot pripravnica sem najprej uspela pri tožilstvu. Ravno takrat so potrebovali pripravnika. Bila</p>	<p>Varuhinja človekovih</p>	<p>Študij, delo</p>	<p>Razvoj strokovnega dela</p>

sem sprejeta in po pravosodnem izpitu so me »snubili«, da bi šla na sodišče, vendar sem ostala zvesta tožilstvu. Naslednja srečna okoliščina je bila, da so potrebovali nekoga na mladoletniškem oddelku. /.../ Na osnovi srečnih okoliščin sem postala tudi predsednica Društva državnih tožilcev Slovenije. Ko sem potovala v Avstrijo, so mi predstavili Weisser ring Avstrije. To me je zelo zanimalo, ker sem se ukvarjala z žrtvami kaznivih dejanj. Poleg službe sem tako ustanovila še Beli obroč Slovenije./.../Zaradi dela tožilke, nevladnice, pisateljice, predavateljice ... me je predsednik v letu 2013 predlagal za varuhinjo človekovih pravic. Delam na področju, ki je zelo široko.	pravic, ga. Vlasta Nussdorfer		
--	-------------------------------	--	--

2. Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k preučevanju življenja starejše populacije?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Na misel mi prideta predvsem dve stvari. Po čudnem spletu okoliščin sem si pridobil klasično izobrazbo /.../ Druga pobuda pa izvira iz okoliščin, ki spremljajo razvoj tako imenovane dolgožive družbe in položaja starejših v njej. V tej zvezi se postavlja vprašanje, ali predalčkanje, ki ga je vsiljevala industrijska družba, to je delitev na tiste, ki se učijo, tiste, ki so zaposleni, ter tiste, ki na stara leta le še počivajo, v poindustrijski družbi sploh vzdrži preverjanje z dejstvi /.../ tretji element /.../ aktivirali v reprezentativni evropski federaciji AGE Platform Europe.	Marjan Sedmak	Izobrazba, Družbene razmere, odnos do starejših	Razvoj strokovnega dela
Starejši so posebna skupina, ki potrebuje posebno zaščito na neformalni in formalni ravni /.../ niso osamljena skupina, so v sistemu, kjer so še drugi ljudje, in to je treba obravnavati celostno, skupaj z drugimi ljudmi in drugimi ranljivimi skupinami, vendar ima	Ana Gorenc Vujovič	Družbene razmere, Odnos do starejših	Razvoj strokovnega dela

določene specifike, ki danes mogoče niso dovolj upoštevane v vseh pogledih.			
Če analiziram svoje preteklo delo, predvsem to, da jih širša družba razume kot drugačne, kot tiste, ki odstopajo od standardnih pričakovanj v življenju. Ta drugačnost je tista, ki me zanima, zapostavljenost, pomanjkanje pravic, ki bi morale pripadati vsem ljudem, da se jih v širši družbi razume kot drugačne. Zato tudi moj interes za proučevanje demence.	dr. Jana Mali	Družbene razmere, Odnos do starejših, družbene razmere	Razvoj strokovnega dela
Staranje prebivalstva – demografska problematika. Prvič v zgodovini človeštva je ljudi, starih nad 60 let, 20 %, v kratkem jih bo 40 %, v preteklosti jih je bilo do 10 %. Mlajših od 15 let je v razvitem svetu manj kakor starih ljudi. /.../ Največja priložnost in obenem nujna naloga, ki je pogoj za humano obvladovanje staranja v 21. stoletju, je pospešeno izboljšanje medčloveškega sožitja v družini, službi in družbi, torej učenje komuniciranja, prevzemanja in opravljanja svojih vlog in odgovornega oblikovanja vzdušja v sožitju. To je prva noga, po kateri hodi razvoj človeka in družbe, materialna blaginja je druga; obe sta za hojo skozi življenje enako pomembni.	dr. Jože Ramovš	Družbene razmere, Odnos do starejših, družbene razmere	Razvoj strokovnega dela
V času mojega aktivnega dela in redne zaposlitve je v moje delovno področje sodila tudi skrb za zaposlene, ki so imeli zdravstvene težave, za ljudi, ki so bili zaradi invalidnosti prikrajšani pri vseh delovnih opravilih. Podjetje Krka, tovarna zdravil d. d. je imelo tudi posebno skrben odnos do okolja in je bilo pokrovitelj šole otrok s posebnimi potrebami, kjer sem sodelovala v svetu šole. Tudi po naravi sem bolj usmerjena k ljudem.	Rožca Šonc	Delo, izkušnje	Razvoj strokovnega dela
Gotovo je to težava institucij. V institucijah se masovno kršijo človekove pravice. /.../ Ena od najbolj groznih zadev, ki se dogajajo v	dr. Vito Flaker	Družbene razmere, Odnos do starejših,	Razvoj strokovnega dela

<p>totalnih institucijah, je, da ljudje postanejo stvari. /.../</p> <p>Stari ljudje so obrobna skupina, ki jih progresivno izključujemo iz arene, v kateri se pravice ljudem priznavajo avtomatično. Socialne pravice v glavnem izhajajo iz delovnega razmerja. Ko ne delamo več, sicer dobimo nadomestek, dobimo status upokojenca, vendar to ni isto, tudi formalno ne, še zlasti pa ne neformalno. Neformalne pravice izhajajo iz ugleda, iz statusa, saj že samo to, da si zaposlen, nekaj pomeni v očeh drugih. Ljudje se s prehodom iz zaposlene osebe spremenijo v upokojene osebe. To je prehod, ki je zgolj formalen, saj se človek sam po sebi v tistem trenutku ne spremeni, bistveno pa se spremenita njegovo življenje in položaj v družbi. Kar pa se tiče dolgotrajne oskrbe, so stari ljudje, ki so odvisni od pomoči drugih, ker jim pešajo določene sposobnosti, v enakem položaju kakor invalidni ljudje. Nezavedno jim jemljemo poslovno sposobnost.</p>		<p>družbene razmere</p>	
<p>Postal sem znanstvenik. Znanstvenik ima znanstveni slog življenja. Znanost /.../ je delo, ki ga nosiš v svoji glavi. Vse zadeve od svojega raziskovalnega dela, od tega, kako bomo organizirali eksperiment, do pisanja člankov, pisanja raziskovalnih predlogov ... To imaš vedno v glavi in o tem razmišljaš. To mi nekako leži, me zadovoljuje in motivira. Druga stvar, ki pa je zelo pomembna, je, da se s tem ukvarjam tudi iz subjektivnega vidika, namreč, sem že v tem obdobju, sem tipičen baby boomer, tudi sam sebe opazujem. Zanima me lastna izkušnja, kaj je z doživljanjem starosti in staranja. O tem predavam in govorim o veliki spremenljivosti starostnikov, ne samo glede videza in fizične sposobnosti, temveč tudi glede njihovih</p>	<p>dr. Voyko Kavčič</p>	<p>Družbene razmere, Odnos do starejših, družbene razmere</p>	<p>Razvoj strokovnega dela</p>

umskih sposobnosti. Nekako tudi sebe opazujem, kje sem in kje nisem.			
Osebnostne okoliščine glede starejših. To so verjetno družinske izkušnje s starimi starši. Moja babica je trenutno stanovalka enega od domov starejših. Utrpela je takšne zdravstvene poškodbe, da zagotovo ne more sama izraziti svoje volje na način, da bi lahko strokovno ali laično ocenili, kaj si ona resnično želi in misli, vendarle si kot vsaka druga oseba zasluži dostojno in kakovostno življenje v okvirih njenih zmožnosti. Zato se mi zdi področje varstva pravic starejših zelo pomembno. Kot državna sekretarka pa pokrivam tudi področje starejših, domove starejših in sedaj nastajanje dolgotrajne oskrbe tega sistema. Zagotovo vedno vzamem v obzir tudi vse, kar vidim v praksi in na kakšen način se to izvaja.	Državna sekretarka Martina Vuk	Družbene razmere, Odnos do starejših, osebne okoliščine	Razvoj strokovnega dela
Ugotovila sem, da so starejši velik, slabo izkoriščen potencial. V Sloveniji so se ljudje hitro upokojevali. Življenjska doba se podaljšuje. Med upokojevence prihajajo mnogo bolj zdrave in izobražene populacije, kot so bile pred 30 leti. Vse te ljudi se da izjemno dobro vključiti v lokalne razvojne projekte, če jih znamo pravilno motivirati. Vključevati jih je treba zato, da bodo dobro poskrbeli za svojo lastno kakovost življenja. Slovenija je zelo veliko naredila za starejše na treh področjih. Prvo je področje institucionalnega varstva./.../ Tretje področje pa je obiskovanje zdrave starejše populacije na domu. Tudi za to imamo strokovnjake, patronažne sestre. /.../ To je edini profil kadra, ki ima dostop v vsako hišo. Socialni delavci niso nikoli obiskovali zdravih starejših ljudi, njihova poklicna funkcija je reševanje težav. /.../ O tem sem naredila tudi raziskavo v Ljubljani. Izračunala sem, da bi ljubljanske patronažne sestre z boljšo organizacijo dela poleg obiskov bolnih	Mateja Kožuh Novak	Družbene razmere, Odnos do starejših	Razvoj strokovnega dela

in dojenčkov lahko enkrat na tri leta obiskale vsako družino, kjer je starejši član.			
Mogoče nemoč starejših, neznanje nekaterih, njihova odvisnost. Meni se zdi, da se starejša populacija vrača v stanje odvisnosti. /.../ Njihove pravice se ne bi smele nehati s starostjo, se pa, žalostno, precej omejijo. Zanje ne vedo, drugi jim jih ne priznavajo in zato se mi zdi prav, da država z institucijami in nevladnim sektorjem pokaže empatijo do tistih, ki so sicer nemočni, ki ne morejo poskrbeti sami zase. Tu so lahko tudi dementni, zato do vseh takih skupin, tudi invalidov, otrok s posebnimi potrebami ... čutim posebno empatijo.	Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer	Družbene razmere, Odnos do starejših	Razvoj strokovnega dela

3. Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Tako so nastali ljubljanski dnevni centri aktivnosti s strukturiranimi dejavnostmi, ki jih oblikujejo, vodijo in moderirajo udeleženci sami, seveda ob podpori strokovnega osebja. Kljub začetnim pomislekom, da ne rečem kar strahu, se je ta pristop izkazal kot formula uspeha. DCA so se začeli širiti tudi v druge slovenske kraje.	Marjan Sedmak	Dnevni centri za starejše	Razvoj strokovnega dela
Gotovo članek Zagovorništvo starejših onemoglih ljudi, drugače pa zelo veliko delujem na mednarodni ravni, v Svetovni zdravstveni organizaciji. Tja dajem zelo veliko strokovnih prispevkov, ki sicer niso javno objavljeni, so pa podlaga za usmeritve, ki jih sprejema Svetovna zdravstvena organizacija.	Ana Gorenc Vujovič	Članek	Razvoj strokovnega dela
En mejnik je bil moj doktorat. Sedaj je ravno 10 let od tega. Ukvarjala sem se z zgodovino institucionalne oskrbe starih ljudi, odpiranjem domov v našo skupnostno perspektivo in	dr. Jana Mali	Doktorat	Razvoj strokovnega dela

<p>normalizacijo življenja v domovih. Raziskujem življenje z demenco. Danes me vabijo na konference in predavanja na širšo temo skrbi za stare ljudi nasploh. Med tem sem tudi razvijala poudarek na uporabniški perspektivi in moči starih ljudi, da se sliši njihov glas, da sami zastopajo svoje pravice in interese. Ko sodelujem pri organizaciji Festivala za tretje življenjsko obdobje, se velikokrat počutim kot zagovornik starih ljudi. Pogosto imamo diskusije o tem, da bi se morala sodobna tehnologija prilagajati starim ljudem. V svetu je veliko možnosti, da se stare ljudi vidi skozi drugačno perspektivo, pa ni dovolj interesa za to. Izdala sem več knjig, ki se vse nekako vrtijo okoli te teme, ki jo tudi vi raziskujete – zagovorništvo starih ljudi v smislu krepite njihove moči. Prepoznati jih moramo kakor tiste, ki jih potrebujemo za kakovostno preživetje družbe, saj potrebujemo njihove izkušnje.</p>			
<p>Znanstvena monografija <i>Kakovostna starost s podnaslovom Socialna gerontologija in gerontagogika. /.../</i> Raziskovalno delo pa je monografija <i>Staranje v Sloveniji</i>, kjer sem bil urednik in vodja raziskave. Na 600 straneh je skoraj 20 avtorjev obdelalo 25 področij. Raziskava sama pa je bila rudnik podatkov. Tako raziskavo človek vodi enkrat v življenju.</p>	dr. Jože Ramovš	Monografija	Razvoj strokovnega dela
<p>Če govoriva o času pred upokojitvijo, torej o moji aktivni dobi, bi sama ocenila svoj prispevek na področju načrtovanja profesionalnega razvoja zaposlenih, saj je bila Krka med prvimi, ki je za razvoj zaposlenih izdelala svoj model načrtovanega razvoja. Po upokojitvi pa sem se v okviru društva upokojencev takoj usmerila v delo na socialnem področju. Tradicionalni program skrbi za starejše članstvo in medsebojno organiziranje pomoči smo širili s seznanjanjem</p>	Rožca Šonc	Članek, društvo	Razvoj strokovnega dela

<p>zakonodaje in uveljavljanjem pravic ter organiziranjem pravne in socialne svetovalnice. Leta 1998 sem se vključila v delo na Zvezi društev upokojencev Slovenije, kjer je prej socialno delo v ZDUS z veliko vnemo vnašala žal že pokojna Angelca Žiberna. Skupaj sva razvijali delo v društvih po celi Sloveniji. Leta 2000 so bile opravljene prve raziskave o starejših, ki so bile anonimne in so bile podlaga za pripravo in izdelavo programa Starejši za starejše. Program so pripravile dr. Mateja Kožuh Novak, Anka Ostrman in Angelca Žiberna. Takoj smo ga vključili v socialni program ZDUS in od takrat ga razvijamo naprej. Pogosto povem, da mi je pisan na kožo. Za ta program, ki ga vodim od leta 2004, je Evropski parlament Zvezi društev upokojencev Slovenije, ki je nosilka programa, podelil nagrado Državljan Evrope za leto 2017. To je nagrada, ki pripada čisto vsakemu prostovoljcu in vsakomur, ki v tem programu dela.</p>			
<p>Eno bolj pomembnih del za področje dela s starimi je Dolgotrajna oskrba, za zagovorništvo pa verjetno Direktno socialno delo.</p>	dr. Vito Flaker	Direktno socialno delo	Razvoj strokovnega dela
<p>To so verjetno članki, ki se nanašajo na zgodnje odkrivanje Alzheimerjeve bolezni, ki so, recimo, vezani na raziskovanje zaznav gibanja, kjer je uporabljena dodatna metodologija, predvsem elektroencefalografija – EEG, kakor tudi nekaj člankov, kjer smo uporabili funkcionalno magnetno slikanje.</p>	dr. Voyko Kavčič	Članek	Razvoj strokovnega dela
<p>Poudarila bi prav področje človekovih pravic. Čeprav to ni moja profesionalna pot, si kot največje bogastvo mojega znanja štejem ravno to področje, ker sem se zanj veliko usposabljala tudi pri Svetu Evrope in poskušala zajeti tudi mednarodne dimenzije tega področja. Zadnja tri leta in pol mi je že delo, ki ga opravljam, omogočilo večji dostop do spoznavanja in</p>	Državna sekretarka Martina Vuk	Komisija	Razvoj strokovnega dela

<p>reševanja problematike starejših. Vedno se poskušam tudi strokovno poglobiti v vsako zadevo, res spoznati, kako posamezni sistemi delujejo, na kakšen način jih preoblikovati in kako jih razvijati v prihodnje, tudi z mednarodno primerjavo.</p>			
<p>Eden izmed pomembnih del je projekt Starejši za starejše, ki sva ga sestavili skupaj z Anko Osterman leta 2004, ki še traja in upamo, da se bo razvil v stalno prostovoljsko medsebojno pomoč starejših v Sloveniji. V mednarodnem prostoru smo precej znani po obrambi pravic starejših. Sodelovali smo s Help Age International, ki v države prinese informacije, kaj se dogaja s starejšimi po svetu, in tudi inštrukcije o tem, kaj moramo početi v prizadevanjih za spoštovanje njihovih pravic. /.../ Leta 1990 so predstavniki mednarodnih organizacij začeli hoditi k nam in nam izročati pisne informacije, kam naj gremo, koga naj vključimo in kaj naj delamo. Hodili smo po celi takratni Jugoslaviji, pa na vzhod smo šli, sedaj gremo s Slovensko filantropijo v Moldavijo. Na tem področju smo veliko naredili in tudi naš nastop v Organizaciji združenih narodov, kjer smo podprli mednarodno iniciativo sprejetja Konvencije o človekovih pravicah starejših, je bil zelo odmeven. /.../ Medsebojna prostovoljska pomoč starejših, ki jo uspešno podpira država, je eden od dokazov, da država spoštuje človekove pravice starejših in da se zaveda njihovega potenciala.</p>	<p>Mateja Kožuh Novak</p>	<p>Projekt</p>	<p>Razvoj strokovnega dela</p>
<p>To je bila kombinacija 35-letnega tožilskega dela, kjer sem čisto na »dnu« s 23 leti začela svojo poklicno kariero pripravnica. Potem sem s svojim delom napredovala do okrožne, višje in celo vrhovne državne tožilke. Tožilstvo mi je dalo največji pečat, brez nevladnega sektorja pa bi bila morda le »suhoparna« tožilka, ki bi videla zgolj paragrafe. /.../ Prepričana sem, da</p>	<p>Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer</p>	<p>Delo</p>	<p>Razvoj strokovnega dela</p>

še tako dobra tožilka ne bi nikoli postala varuhinja. Prav nevladni sektor, popoldansko delo, altruizem, brezplačno razdajanje so mi omogočili, da sem dobila funkcijo varuhinje človekovih pravic, po tem, ko sem postala po delu zelo prepoznavna v javnosti.			
---	--	--	--

4. Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Po izobrazbi sem pravnik, vendar sem že kot 19-letni študent postal novinar, čeprav sem s pravom vedno ostajal v stiku. V novinarskem okolju v zunanjepolitični redakciji časnika Delo, ki je bila intelektualni biser, sem živel v okolju, ki mi je veliko ponudilo, vendar tudi veliko zahtevalo. Bil sem tudi dopisnik v Sovjetski zvezi, Italiji, Avstriji in Nemčiji. Gre za različna okolja, v katerih si človek pridobiva različne izkušnje, predvsem pa mora biti, če hoče dobro opraviti svoje delo, odprt do ljudi in okolja.	Marjan Sedmak	Izobrazba, izkušnje, odprtost	Poklicna vloga
Po končani fakulteti sem delala pripravništvo na sodišču, kar je malo drugačno delo od tega na Inštitutu. Že v času študija sem vedela, da se bom ukvarjala z nečim, kar je povezano z družinskim pravom, osebnostnim pravom, socialnovarstvenimi pravicami. To me je zanimalo. Ker pa sem želela opraviti pravniški državni izpit, sem morala veliko obveznosti opraviti tudi na sodišču. Še bolj se je izluščilo to, da sebe ne vidim v nekem klasičnem pravosodnem sistemu, tako da je bila ta služba, ki se mi je ponudila tukaj na Inštitutu, prav tisto, kar sem potrebovala tudi zase.	Ana Gorenc Vujović	Izobrazba, izkušnje, odprtost	Poklicna vloga
Kariero sem začela kot socialna delavka v DSO. /.../. Zaneslo me je na raziskovalno področje v akademski sferi. /.../ Povezujem se	dr. Jana Mali	Delo, izkušnje	Poklicna vloga

<p>s socialnimi delavci, sem članica aktiva socialnih delavcev domov in skupaj organiziramo strokovna srečanja. Z njimi se zelo tesno povezujem, s pomočjo gerontološkega društva pa tudi širše. Ker sem delala v praksi, vedno iščem akademsko povezovanje s prakso.</p>			
<p>Moja poklicna vloga se od leta 1992, odkar smo ustanovili Inštitut, ni bistveno spreminjala. Do smrti je bil predstojnik dr. Trstenjak, po smrti sem to vlogo prevzel jaz; predstojnik je pri nas moralna, znanstvena funkcija, ne upravna ali poslovodna. Sedaj sem upokojen, pa delam naprej isto. Imam srečo, da delam, raziskujem in sodelujem z mlajšimi sodelavci kot svobodnjak tisto, kar se mi zdi pomembno. /.../ Moja vloga je povezovanje in strokovno usmerjanje v čim bolj celostno antropološko širino.</p>	dr. Jože Ramovš	Delo	Poklicna vloga
<p>Moram povedati, da sem imela svoje delo na kadrovskem področju rada in vsi, ki delajo na področju s kadri, bi morali imeti ljudi radi. Krka je vedno stremela k razvoju svojih ljudi, h gradnji medsebojnih odnosov. Našla sem se v tem in to tudi poskušala v največji meri prenašati med svoje sodelavce. /.../</p>	Rožca Šonc		Poklicna vloga
<p>Bil sem strokovni vodja v Hrastovcu, ravno v tem času, ko je Hrastovec naredil številne preselitve ljudi v skupnost. /.../ Vedno sem se ukvarjal tudi s praktičnim delom, vedno sem bil praktik in, v nasprotju z nekaterimi kolegi, mislim, da ne moreš predavati socialnega dela, če ga ne delaš. Kot predavatelj se dobro počutim, kadar skupaj s študenti nekaj naredim in ljudje malo boljše živijo.</p>	dr. Vito Flaker	Delo	Poklicna vloga
<p>Po končanem študiju sem delal na medicini dela, ker sem psiholog. Ukvarjal sem se predvsem s psihologijo prometa, ocenjevanjem umskih, kognitivnih sposobnosti za podelitev voznških dovoljenj.</p>	dr. Voyko Kavčič	Študij, delo, odprtost	Poklicna vloga

<p>Kasneje sem predsedal na ZPIZ, kjer sem se pretežno ukvarjal s poklicno rehabilitacijo. Potem sem študij nadaljeval v ZDA in od takrat naprej nekako ostal na akademiji, kjer se ukvarjam z raziskovalno dejavnostjo. Prejšnje delo je bilo usmerjeno bolj v pomoč ljudem, sedaj pa je moja poklicna vloga raziskovalna. V njej se počutim zelo dobro.</p>			
<p>V preteklosti sem se počutila bistveno bolj avtonomno kakor danes, ker sem v preteklosti vedno predstavljala le sebe, z vsem, kar sem in kar sem gradila skozi življenje, nikoli pa nisem imela na sebi bremena države, kakor ga imam danes. /.../ Na ministrstvu imamo določene prioritete in cilje, tako ministrstva kakor vlade, in moramo v tem okviru tudi delovati. Sicer je nekoliko lažje zaradi moči odločanja, pa vendarle se kaj hitro srečaš z omejitvami tudi na tem področju. Težje je tudi z vidika, ker moraš vedno premisliti, pa ne le osebno, temveč tudi v širšem kontekstu, kaj in v imenu koga govoriš.</p>	<p>Državna sekretarka Martina Vuk</p>	<p>Delo</p>	<p>Poklicna vloga</p>
<p>Od svojega prvega poklica se nisem preveč oddaljila. Začela sem kot ginekologinja in sem imela srečo, da sem študirala javno zdravstvo v Ameriki. Javno zdravstvo pomeni skrb za zdravje prebivalstva. Urejena moderna država posveča posebno skrb zdravju žensk in otrok, saj je zdravje eden ključnih dejavnikov pri ekonomski uspešnosti družbe, skrb za zdravje pa se mora začeti že z nosečnostjo. V sodobni družbi, kjer prevladuje neoliberalna miselnost, ki obravnava šibke, bolne in invalidne kot neproduktivne, ena od najbolj občutljivih skupin postajajo starejši. Kot poslanka DZ sem se kot prostovoljka v Slovenski filantropiji začela ukvarjati s promocijo zdravja starejše generacije.</p>	<p>Mateja Kožuh Novak</p>	<p>Delo, izkušnje, družbene razmere</p>	<p>Poklicna vloga</p>
<p>/.../ V vlogi tožilke sem se počutila izjemo dobro. Nikoli v življenju mi ne bi moglo biti</p>	<p>Varuhinja človekovih</p>	<p>Delo, izkušnje</p>	<p>Poklicna vloga</p>

<p>nič bolj pisano na kožo kot delo tožilke. V imenu države sem preganjala storilce kaznivih dejanj in bila na strani žrtev. Nikoli se ne bi dobro počutila v vlogi odvetnika, ker bi morala tudi s kakšno lažjo, potvarjanjem resnice, stopiti na stran obdolženega, ker si zanj plačan in zanj tudi delaš. Potem se mi je zdelo, da se najbolje počutim v vlogi nevladnice, v Belem obroču, kjer delaš samo za žrtve. Sedaj se mi zdi, da sploh ne vem, kako sem lahko 35 let zdržala na tožilstvu, saj se v vlogi varuhinje počutim čudovito . Vsakokrat, ko sem bila v novi vlogi, se mi je zdela neponovljivo dobra. Ni bilo vloge, v kateri bi se slabo počutila.</p>	<p>pravic, ga. Vlasta Nussdorfer</p>		
---	--------------------------------------	--	--

5. Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
<p>Zadnja leta sem moral veliko spoznanj prenašati iz evropske na nacionalno raven in tudi nasprotno. V okviru različnih organov AGE Platform Europe, to so bodisi generalna skupščina bodisi svet ali pa izvršilni odbor, sem moral nenehno poročati od razmerah na nacionalni in regionalni ravni, o tem, kakšne so tendence, kje so nevarnosti, kje so pasti. Tam se vse skupaj premeša. Na dlani imaš izkušnje dvajsetih ali petindvajsetih držav in njihovih upokojenskih organizacij.</p>	<p>Matjan Sedmak</p>	<p>Delo</p>	<p>Poklicna vloga</p>
<p>Npr. pri projektu Mreža starosti prijaznih mest gremo v občino, raziščemo, kaj je v občini starosti prijaznega in kaj ni, naredimo analizo in šele potem ukrepamo, kaj se da storiti in kaj ne. Ugotavljamo dejansko stanje, napravimo pravne podlage in ukrepamo.</p>	<p>Ana Gorenc Vujovič</p>	<p>Projekt</p>	<p>Poklicna vloga</p>
<p>Vzporedno peljem več projektov: deinstitucionalizacija, povezava z dolgotrajno oskrbo, revščina starih ljudi, specifika ljudi z</p>	<p>dr. Jana Mali</p>	<p>Projekti</p>	<p>Poklicna vloga</p>

<p>demenco, kmečka stara populacija, spregledani stari ljudje /.../ Pred dvema letoma smo s podiplomskega magistrskega študija začeli uvajati tudi zagovorništvo v DSO. Starim ljudem, ki so v domovih, je na neki način odvzeta moč, da se postavijo zase in za svoje pravice, zato potrebujejo zagovornika, ki je neodvisen od doma in njegovega vodstva. Ugotovili smo, da gre pri zaposlenih za napačno razumevanje vloge zagovornika in se počutijo ogrožene. Potrebni je bilo veliko razgovorov, da so razumeli vlogo zagovornika starih ljudi. Zelo si prizadevam tudi, da bi se odpravili varovani oddelki po domovih, da se ljudem omogoči normalizacija življenja.</p>			
<p>Eno od področij je bilo npr. nasilje nad starimi ljudmi. Znano je, da se večina zgodi v domači družini. Z represijo se tega ne da reševati, ampak s preventivo, zato raziskovalno razvijamo programe usposabljanja za družinske oskrbovalce. /.../ Osebnostno pa me zelo zanimata staranje in duhovnost. /.../ Človeku z leti pešajo telesne zmogljivosti in duševne zmožnosti, duhovne zmožnosti pa se lahko krepijo. /.../ Raziskujem, kako krepi duhovne zmožnosti za kakovostno staranje in sožitje.</p>	dr. Jože Ramovš	Nasilje nad starejšimi, duhovnost	Poklicna vloga
<p>Če sem iskrena, moram reči, da sem čutila in imela več zadovoljstva, ko sem bila redno zaposlena. V mojem obdobju vodenja kadrovske službe in podpore razvoju medsebojnih odnosov med ljudmi je bila v Krki velika, tako da smo res lahko gradili pozitivne odnose. S prehodom v upokojitev in s srečanjem programa Starejši za starejše je bilo najbolj občutiti, kako zelo se po upokojitvi spremeni socialna mreža ljudi. Marsikdo se tega do upokojitve ne zaveda, zato je upokojitev zelo stresna. Če primerjam</p>	Rožca Šonc	Upokojitev	Poklicna vloga

delo na programu, lahko rečem samo, da se je v teh 13 letih odnos do starejših spremenil, žal pa ne morem reči, da na bolje. Prevečkrat slišimo posplošeno oceno o starejših, ki z dejansko situacijo nima veliko skupnega.			
Študenti se morajo učiti od mene, ko skupaj nekaj delamo. Knjige so bolj za to, da se praksa utrdi. Sistem je narejen tako, da ljudje dobijo diplomo, ne zato, da dobijo neko znanje. Ljudje se začnejo učiti takrat, ko jih prisili položaj. Fakultete so danes le vstopnica na trg delovne sile.	dr. Vito Flaker	Študentje	Poklicna vloga
Korak za korakom smo bližje odkrivanju novih znanj, do katerih prihajamo skozi raziskave. Vesel sem, da se nam pri tem ni treba ukvarjati še s financami, ampak je za to poskrbljeno.	dr. Voyko Kavčič	Raziskave	Poklicna vloga
Trenutno največ delam na projektu vzpostavitve dolgotrajne oskrbe. To je zadeva, ki že zelo dolgo poteka. Vzpostavlja se že več kot desetletje, pa vendar še nismo na koncu. V družbi smo sedaj v tej fazi, ko se vsi zavedamo, kako pomembno je vprašanje dolgotrajne oskrbe, saj sicer tudi drugi obstoječi sistemi ne bodo vzdržali. Zavedamo se, da ureditev, ki jo imamo danes, ni primerna, niti ustrezna z vidika starejših, ki to oskrbo potrebujejo danes, ker nimamo dovolj razvitih sistemov pomoči v skupnosti in tudi ker ni dovolj izbire, informiranosti in osveščenosti starejših, ki bi sicer morale biti. Zato je ta projekt še toliko bolj pomemben.	Državna sekretarka Martina Vuk	Projekt, dolgotrajna oskrba	Poklicna vloga
Osem let sem vodila Zvezo društev upokojencev Slovenije. Moj namen je bil predvsem mobilizirati starejše, da se bodo začeli organizirano, aktivno boriti za svoje pravice. /.../ Delno nam je uspelo ustanoviti ekspertne skupine upokojenih strokovnjakov v 16 pokrajinskih zvezah, ki so sledili dogajanjem doma in po svetu na področju	Mateja Kožuh Novak	Društvo	Poklicna vloga

<p>težav, s katerimi se soočajo starejši. /.../ Pri motivaciji svežih upokojencev je še ena težava, saj morajo po upokojitvi delati, da dodatno zaslužijo in si izboljšajo življenjski standard. Zato so manj zainteresirani za organizirano prostovoljstvo. V projektu Starejši za starejše, ki teče na 64 % ozemlja Slovenije, deluje približno 4000 starejših prostovoljcev.</p>			
<p>To bi razdelila na dve področji. Eno je službeno okolje, kjer pazim, da se mladi vedno dopolnjujejo z znanjem starejših. Nikoli ne bi dopustila, da bi starejši izgubili ugled. Pazim, da ti prenašajo znanje na mlajše. Pogoji za delo starejših so pri nas dobri. Ljudi ne sprašujemo, kdaj se bodo upokojili, sami se odločijo, kdaj bodo odšli. /.../ Druga zadeva je moje službeno področje, kjer se zelo veliko srečujem z enakomerno zastopanimi skupinami; otroci, invalidi, starejšimi, otroci s posebnimi potrebami. Redno se udeležujem vsakoletnega Festivala za tretje življenjsko obdobje. Takrat nastopava z ministrico. Predstavnike starejših vabimo tudi k nam, z ZDUS-om smo se letos že srečali. Ne nazadnje pa k starejši populaciji želimo prispevati tudi s prvo demenci prijazno točko v Sloveniji. Odprta je bila v juliju 2017, kot prva, ki bo pokazala, da je treba imeti več takšnih točk, da jih morajo imeti banke, pošte, policija, trgovine. Varuh človekovih pravic je institucija, za katero je pravilno, da je prva. Dobivamo veliko, pisem, prošenj, obiskov ljudi, zlasti sorodnikov dementnih ljudi. Ker smo starajoča se družba, bodo številni doživeli visoko starost, zato bo tudi več demence. Zato smo usposobili tudi vse zaposlene za pomoč dementnim in njihovim sorodnikom. Ponosna sem na to. Sodelujemo s Spominčico.</p>	<p>Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer</p>	<p>Delo, projekti</p>	<p>Poklicna vloga</p>

STAREJŠA POPULACIJA

6. Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Seveda, imam veliko neposrednega stika s starejšimi osebami.	Marjan Sedmak	Stik	Delovno okolje
Delamo z uporabniki, strokovnjaki, ministrstvi in višjimi instancami, se pravi na vseh ravneh. Z neposrednimi uporabniki imamo tudi stike in to se mi zdi zelo pomembno. Recimo pri raziskovalnem programu Nasilje nad starejšimi imamo tudi pravno svetovanje o dedovanju in vseh teh zadevah, ki lahko pripeljejo do nasilja, in to imajo starejši ljudje zelo radi. V okviru raziskovalnih in drugih programov imamo številne delavnice za starejše.	Ana Gorenc Vujovič	Stik, program	Delovno okolje
Kolikor mi dopušča moja vloga na fakulteti, sicer pa preko raziskav pridem do neposrednega stika s starimi ljudmi. Te raziskave so večinoma aplikativne narave, vključujejo kvalitativne raziskovalne metode in tudi sama izvajam intervjuje. Sedaj ravno zaključujem raziskavo Po kreativni poti do znanja. Sodelujem z dvema domovoma za stare ljudi in imam predavanja ali delavnice za njihove oskrbovance. Aktivno sodelujem tudi pri organizaciji Festivala za tretje življenjsko obdobje. Stare ljudi povabim tudi na svoja predavanja na fakulteti. V svoje pedagoško delo uvajam izkušnje starih ljudi. So del mojih predavanj. Iščem načine, kako biti neposredno povezana s starimi preko društev upokojencev, Zveze društev upokojencev, pa tudi drugih organizacij, kjer so vključeni stari ljudje.	dr. Jana Mali	Stik, fakulteta	Delovno okolje
Medgeneracijsko skupino za kakovostno staranje prostovoljsko vodim že triintrideset	dr. Jože Ramovš	Stik, skupina	Delovno okolje

<p>let. Vse nove programe za te skupine oblikujemo tako, da jih najprej predelamo v naših skupinah, šele nato napišemo priročnik in po njem usposablajo prostovoljce. Ko ti ustanovijo svoje skupine, pridem vanje kot »gost« – mentor novim voditeljem skupin. Ob nedeljah preživim po dve, tri ure z našo dobro sosedo, ki je zadnje leto po kapi v sosednjem domu za stare ljudi. Skratka, neposrednega stika s starimi imam veliko; pravzaprav nenehno, saj sem tudi jaz star človek.</p>			
<p>Izjemno veliko imam neposrednega stika, ne samo s prostovoljci programa Starejši za starejše, temveč tudi z drugimi starejšimi osebami. Vodim namreč tudi Društvo upokojencev Novo mesto, ki je veliko društvo z 2200 člani in zelo razvejanim programom, od kulture, športa do izobraževanja. Imamo medgeneracijski dnevni center aktivnosti Hišo sožitja s programom za najmlajše in šolarje in tako gradimo most med generacijami. V klubu se dnevno družijo 50–60 starejših. Na razpolago so knjižnica, dnevno časopisje in druženje za preprečevanje socialne izključenosti.</p>	Rožca Šonc	Stik, program	Delovno okolje
<p>Seveda, enega izmed neposrednih stikov imam preko mame in njenih prijateljic, vrstnic. Pomembno je tudi moje delo, kjer preko študentov prihajam v stik s starimi ljudmi, ravno tako prihajam v stik z ljudmi, ki so zaradi zdravstvene diagnoze skozi celo življenje, od vrtca naprej, vključeni v razne zavode in so zdaj že stari. V sedanjem institucionalnem sistemu se pojavlja dilema, kam pravzaprav sodijo, ali v dom za ostarele ali v kako drugo zavodsko oskrbo. /.../</p>	dr. Vito Flaker	Stik, sorodniki	Delovno okolje
<p>Ja, neposreden stik z njimi imam relativno pogosto. Predvsem gre za starejše paciente, tiste posameznike, ki prihajajo k nam na raziskovalne projekte. Z njimi se srečujem,</p>	dr. Voyko Kavčič	Stik, pacienti	Delovno okolje

pogovarjam in biti moram zelo previden, saj je to neformalno. /.../			
Rekla bi, da skušam imeti neposreden stik z vsemi deležniki, tako neposredno s starejšimi kakor z nekaterimi bolj organiziranimi skupinami, kot so npr. ZDUS, društva upokojencev ali kakšne druge organizirane skupine. Prav tako imam neposreden stik na institucionalni ravni, z domovi starejših, s strokovnjaki, ki se s tem področjem posebej ukvarjajo. Tako si skušam iz teh različnih virov ustvariti in pridobiti celotno, če se le da, nevtralnno sliko. Je pa res, da večinoma delujem na domovih, kadar gre za kakšne obletnice in lepe dogodke, kjer je dobro vzdušje, zato informacije skušam pridobiti tudi od drugod, da dobim realnejši vpogled na situacijo /.../	Državna sekretarka Martina Vuk	Stik, delo	Delovno okolje
Sedaj ne več, osem let, do sredine leta 2015, pa sem bila na terenu vsaj dvakrat tedensko, dnevno sem imela stike s starejšimi osebami, dobro sem se seznanila s težavami društev, njihovih voditeljev, starejših prostovoljcev in starejših ljudi, ki potrebujejo pomoč. /.../	Mateja Kožuh Novak	Stik, osebni stik	Delovno okolje
Veliko imam stika s starejšimi ljudmi. Stik z nami vzpostavijo, če s čim niso zadovoljni. Z njimi se srečujem tudi preko raznih društev. Redno sodelujemo z društvi za dementne, poleg tega pa obiskujemo tudi starejše, ki so v institucionalnem varstvu, z njimi pa sem v stiku tudi preko društev upokojencev, Zveze društev upokojencev, pa tudi sodelovanja z drugimi organizacijami, kjer so vključeni starejši ljudje.	Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer		DELOVNO OKOLJE

7. Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Seveda, imamo prostovoljce, dekleta, ki so vodje centrov, sodelujemo z Zavodom za oskrbo na domu, mestnim oddelkom za zdravje in socialo, tudi v političnih strankah imamo določene sekcije seniorjev. Sicer ne sodelujemo z vsemi, z nekaterimi pa zelo dobro, čeprav smo strankarsko nevezani. /.../	Marjan Sedmak	Stik, delo, prostovoljno delo	Delovno okolje
Vsako naše delo je zastavljeno tako, da pridemo do starejših neposredno. Sodelujemo v lokalnem okolju, gremo najprej na občinsko upravo, oni pa nas obvestijo, kdo je tisti, ki največ dostopa do starejših. To so patronažna služba, CSD, neformalne organizacije, društva upokojencev, recimo program Starejši za starejše, prostovoljska društva, aktivni posamezniki, ki se sami organizirajo in kaj delajo za starejše. Te ljudi pokličemo na sestanek in jim povemo, da potrebujemo tudi neposredne uporabnike in nas pripeljejo do njih.	Ana Gorenc Vujovič	Stik, lokalna skupnost	Delovno okolje
Da, s socialnimi delavci, zdravstvenimi delavci, na projektih pa se srečujem tudi z drugimi, zelo različnimi profili, ki postajajo zainteresirani za ukvarjanje s staro populacijo. Pri projektih sem že sodelovala z Biotehniško fakulteto, AGRFT, Fakulteto za elektrotehniko, Fakulteto za družbene vede, Zdravstveno fakulteto ... Različni profili se želijo ukvarjati s staro populacijo. Tudi z našimi študenti, ki delujejo kot prostovoljci, sodelujem, prav tako z drugimi prostovoljci, voditelji skupin za samopomoč, tudi mednarodno, preko programa Erasmus, kjer gre za izmenjave študentov, pa s fakultetami drugih držav /.../	dr. Jana Mali	Stik, socialni delavci, zdravstveni delavci, fakulteta, prostovoljno delo	Delovno okolje

<p>Če z neposrednim delom s starejšimi ljudmi mislite profesionalni kader, npr. v domovih za stare ljudi, smo jih usposabljali za kakovostne odnose s stanovalci in med seboj. Če mislite prostovoljce, ki tedensko vodijo skupine za kakovostno staranje in lepše sožitje med generacijami, sem sodeloval pri usposabljanju več tisoč prostovoljcev – usposabljanje ene skupine prostovoljcev pa traja eno leto. Največ neposrednega dela s starimi ljudmi pa imajo družinski oskrbovalci. Tudi s temi delamo teden za tednom. Pri tem tudi v svetu veljamo za uspešne (Eurocarers). Če jaz in moji sodelavci ne bi delali neposredno s starimi ljudmi in s tistimi, ki so z njimi stalno v stiku, ne bi verjel v svoje in v naše delo. Usposabljam tudi prostovoljce za delo s starejšimi.</p>	<p>dr. Jože Ramovš</p>	<p>Stik, profesionalni kader</p>	<p>Delovno okolje</p>
<p>Pri programu Starejši za starejše, ki je namenjen starejšim od 69 let, neposredno sodelujem s strokovnima sodelavkama za ZDUS, ki sta strokovna podpora programu, z vodjem programskega sveta in člani sveta, pokrajinskimi koordinatorji, ki jih je 17. Stike imam tudi z vsemi društvenimi koordinatorji, ki jih je 300, tako ob posameznih dogodkih, predvsem pa na letnih izobraževanjih, pri razreševanju določenih situacij, kadar se pojavijo, in predvsem tudi s prostovoljci.</p>	<p>Rožca Šonc</p>	<p>Stik, program</p>	

8. Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
<p>Spet bi izhajal iz strukture industrijske družbe, ki generacije ločuje po treh predalčkih. V zadnjem predalčku so starejši ljudje, od katerih država v bistvu pričakuje, če grobo povem, da dajo mir. Mi pa pravimo</p>	<p>Marjan Sedmak</p>	<p>Osamljenost, revščina, socialna oskrba</p>	<p>Problematika starejših</p>

nasprotno. V vsakdanjem življenju so bile generacije vedno prepletene.			
Mislím, da je odvisno od vsakega posameznika. Bolj kot mlade jih pestijo bolezni, osamljenost, ker nimajo toliko socialnih stikov, finančne težave iz različnih razlogov, socialna oskrba je slabša, saj nimajo vsi svojcev, ki bi znali skrbeti zanje, slaba informiranost.	Ana Gorenc Vujovič		Problematika starejših
To je zelo široko vprašanje. Lahko bi jih analitično razdelili po področjih. Največkrat so osebne narave, ko gre za nesprejemanje starosti na individualni ravni, ki je povezano s širšo socialno okolico in njihovim statusom v družini in družbi, soseski, kjer človek živi. Temu statusu pripadajo spremembe na materialni ravni. Večina starejših živi v pomanjkanju, težava je revščina. Stiske, ki jih spoznamo na terenu, so grozljive. Ljudje si ne morejo privoščiti obleke, kakovostne prehrane ... Težava starih ljudi so tudi odnosi z drugimi ljudmi, naj gre za partnerske odnose, odnose v družini, ko otroci ne sprejemajo dejstva, da se starši starajo. /.../ Težava starih ljudi je tudi nepoznavanje svojih pravic. Menijo, da jim sedaj, ko so stari, pravice sploh ne pripadajo več. /.../ dostojanstva sploh pri ljudeh z demenco.	dr. Jana Mali	Osebna raven, stigmatizacija okolice, revščina, osamljenost, nepoznavanje pravic, demenca/zdravje, odnosi	Problematika starejših
/.../ Huda težava je osamljenost starih ljudi. Ta je bolj raziskana. /.../ Sedaj dolgotrajno oskrbo potrebujejo 4 % ljudi, v prihodnje se bo ta delež podvojil ali potrojil. /.../ V 80. letih smo bili po zaslugi dr. Acceetta na tem področju med vodilnimi na svetu, nato pa smo v sistemu – tako glede normativov, standardov, zakonodaje, domov, programov – ostali tam. V Evropi pa je šel razvoj institucionalnih, zlasti pa neinstitucionalnih programov bliskovito naprej. Dejstvo je, da	dr. Jože Ramovš	Osamljenost, družinski oskrbovanci	Problematika starejših

je starejših čedalje več, mlajših svojcev pa čedalje manj.			
<p>Glede na to, da je največji odstotek organiziranih pomoči in programa Starejši za starejše druženje, bi rekla, da je to težava osamljenosti. Pa vendar menim, da so poleg osamljenosti tudi težave, ki so vezane na potrebe po določenih oblikah pomoči in storitvah, ki starejšim omogočajo, da lahko čim dlje ostanejo v domačem okolju. Namreč, zelo veliko odgovorov na naše vprašanje, kaj si želijo, je, da si vsi želijo ostati v domačem okolju. Odhod v institucionalne oblike varstva je na zadnjem mestu, takrat, ko res ni druge rešitve. Težave so tudi z mobilnostjo. Z leti se zmanjšujejo sposobnosti in tudi možnosti po zagotavljanju lastnega prevoza. Prevozi k zdravniku in po opravljanju določenih opravil, ki jih morajo opraviti, izkazujejo, da je mobilnost velika težava starejših ljudi. Revščina je tudi velika težava, vendar je pri starejši generaciji prikrita. Vemo, da je med starejšimi od 65 let najvišja. Še posebej izstopajo tisti, ki živijo sami, med njimi pa je največ žensk. To niso le ugotovitve našega programa, ampak tudi javne raziskave in podatki drugih deležnikov, ki o tem vodijo raziskave. Iz naših podatkov izhaja, da je med starejšimi, ki so vključeni v naš program, 35 % takih, ki jim lastni prihodek ne zadošča za preživetje. /.../</p>	Rožca Šonc	Osamljenost, mobilnost, revščina, ženske	Problematika starejših
<p>Težko je reči. Stari ljudje smo, počasi tudi sam spadam mednje, zelo različni. Revščina je gotovo zelo prisotna. Izolacija in obrobnost se mi zdita velika težava starih ljudi. Stari nimajo veljave. Ljudje olajšajo svoje nelagodje do starih. /.../ Zelo pogosto so ogoljufani in izkoriščani. Večina ljudi s</p>	dr. Vito Flaker	Revščina, stigmatizacija starosti, duševna prizadetost	Problematika starejših

starimi ravna kot s tistimi, ki imajo nalepko »duševne prizadetosti«.			
To pa težko rečem, saj je to zelo individualno, ker vem, da so lahko velike razlike. Predvsem v Ameriki so te razlike še bolj potencirane od tistih, ki si lahko privoščijo vse, na drugi strani pa so tisti, ki si privoščijo zelo malo ali pa nič. Predvsem je tu revščina. Težko je v Ameriki najti srednjo pot. Lažje je tu v Sloveniji, kjer je verjetno ena srednja pot, pa tudi kultura je malo drugačna. Pri revnih je finančna obremenitev, s katero se srečujejo vsak dan, medtem ko je vprašanje, kaj jim predstavlja največjo težavo. To so verjetno zdravstvene težave. /.../	dr. Voyko Kavčič	Zdravstvene težave, revščina	Problematika starejših
Osamljenost je zagotovo ena od večjih težav, občutek ljudi, da ne sodijo v ta čas, z vso elektroniko, ki ji ne sledijo. Storitve postajajo neke e-storitve na daljavo, bančne kartice, elektronsko bančništvo, skratka, ljudje imajo občutek, da ne sodijo v današnji čas. V bistvu gre tudi za nezavedanje možnosti, kaj jim je na razpolago, ne vedo, na koga se lahko obrnejo, kje in na kakšen način lahko poiščejo pomoč. /.../	Državna sekretarka Martina Vuk	Osamljenost, e-tehnologija	Problematika starejših
50 % starejših v Sloveniji živi pod izračunanim pragom revščine za eno ali dvočlansko gospodinjstvo, in to predvsem ženske, ko ostanejo same. Premalo je posluha tistih, ki načrtujejo razvoj Slovenije, za potrebe starejših. To zadnje je zlasti pomembno. /.../ Težava je tudi nasilje nad starejšimi osebami, posebej v družini, domovih za starejše in javnih institucijah. Na cesti ga niti ne opazimo veliko, čeprav se pojavlja tudi tam. V družini se nasilje lahko odpravi s predstavljanjem težav v javnosti. Večina otrok ima starše rada in se niti ne zaveda, da izvajajo nasilje nad starši. /.../	Mateja Kožuh Novak	Revščina, ženske, nasilje, socialna izključenost, demenca	Problematika starejših

<p>Veliko starejših je socialno izključenih. Lepega dne te otroci in družba ne jemljejo več resno. /.../ Velika težava je tudi demenca. Sicer pa starost ni tako slaba, če le imaš toliko sredstev, da se lahko normalno preživljaš in si lahko sam organiziraš svoje življenje.</p>			
<p>Težav starejših ljudi je veliko. Prva težava, ki jo imajo starejši, je lahko zdravje. Na tem področju opažamo, da številni ljudje, ki so celo življenje delali in bili zdravi, zdravstveno krizo občutijo kot nekaj poraznega, nedostopnost do zdravnika, neučinkovito hitro pomoč, torej je področje zdravja za starejšega najbrž še pomembnejše kot za mladega. Potem je zobozdravstvo, če je treba storitve plačati, in z vsem je povezano področje revščine. Skrb za zdravje je gotovo lažja, če si zdrav. Revščina pesti predvsem starejše samske ženske. Ker ženske živijo dlje, več žensk ostaja samih in s svojo borno pokojnino težko shajajo. Prisiljene so se celo seliti iz svojega domačega okolja. Velike težave so tudi na področju nasilja vseh vrst. Psihičnega nasilja je več kakor fizičnega. Fizičnega nasilja nad starejšimi je malo, pa tudi težje izvemo zanj, razen če je kakšen starejši pretepen in prepeljan k zdravniku ali v bolnico. Največ je psihičnega in ekonomskega nasilja. Če si odvisen od otrok, številni zahtevajo, da jim prepíšeš premoženje, potem te pa ne obiskujejo. /.../ Osamljenost je večja težava v mestih kot na podeželju, kjer gredo vsaj k maši in se tam družijo. Velika težava starejših je tudi zelo hitra novodobna tehnologija, ki ji niso kos. Še naša generacija se težko privaja nanjo. Vse zahteva znanje. Najhuje ta hip je za tiste, ki nimajo nikogar, dogaja pa se že sodoben način naročanja na</p>	<p>Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer</p>	<p>Zdravje, nasilje, ženske, revščina, e- tehnologija</p>	<p>Problematika starejših</p>

<p>zdravstvene storitve. Kako naj se starejši človek iz, recimo, podeželja, sodobno naroči in obišče zdravnika? Vse gre preko elektronskega naročanja. Kako naj to naredi nekdo, ki nima tega znanja ali pa ustrezne opreme? Tudi ta tehnologija bi morala imeti dve hitrosti, eno prilagojeno starejšim, ali pa na voljo osebe, ki bi jim pri tem pomagale. Je pa tudi veliko manipulacije s starejšimi; goljufije, pod katere številni zelo hitro zapadejo. Mlajši vklopijo razum, starejši pa jim nasedejo. Zadnji evro dajo za nakup nemogočih stvari. Starejši imajo poleg nasilja, revščine, težav s sodobnimi sredstvi, osamljenosti, zdravstvenih težav še skrb, kako in kje bodo preživeli zadnja leta in ali bodo morda umrli v bolečinah. Zato je pomembna tudi paliativa.</p>			
---	--	--	--

9. Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
<p>Ne morem razsojati, v kolikšni meri so svojci uspešni pri pomoči starejšim, trdim pa, da je država pri tem neuspešna. Poldrugo desetletje govorimo o zakonu, ki bi urejal oskrbo starejših in tudi njeno financiranje, vsaj desetletje govorimo o skupnostnih oblikah oskrbe starejših, ki bi jo takšna zakonodaja okrepila. Kot da se ne bi zavedali, kako krivičen je zaostanek do tistih, ki morajo skrbeti za ostarele in podpore potrebne svojce, pri tem pa ni malo primerov, ko so pod najhujšim pritiskom tega bremena prav ženske, tiste, ki morajo večasih oskrbeti dve generaciji – otroke in ostarele družinske člane. Trpi njihova poklicna pot, imajo manjši</p>	<p>Marjan Sedmak</p>	<p>Skrb, sodelovanje, svojci</p>	<p>Svojci, skrb</p>

dohodek, proizvajamo tako rekoč revne upokojenke.			
V Slovenije velik delež svojcev, prijateljev, znancev in bližnjih pomaga starejšim sorodnikom, kar je specifična Slovenije. Predvsem je veliko tudi prijateljev in znancev. Po mestih je tega malo manj, tudi sorodstvenih vezi je manj. /.../ Starejši so lahko tukaj velike žrtve, še posebej če so onemogli. Tukaj bi bilo zelo uporabno zagovorništvo.	Ana Gorenc Vujovič	Skrb, sodelovanje, svojci, nasilje	Svojci, skrb
Se pa spomnim, da so, ko sem začela delati v domu, sorodniki ljudi pripeljali v dom pod pretvezo, da bodo tam za kratek čas, potem pa se niso imeli kam vrniti. To se je seveda spremenilo zaradi zakonodaje, ker mora stara oseba podpisati željo po nastanitvi v dom. Težava je nesprejemanje starosti otrok pri svojih starših. Otroci in tudi drugi sorodniki nimajo osnovnih znanj o negi in oskrbi od pomoči odvisnega svojca, pogosto izgorijo. /.../ Gre za finančno odvisnost staršev od otrok in nasprotno, finančno odvisnosti otrok od staršev. Kar nekaj starih ljudi je zapustilo dom, da so lahko finančno pripomogli k preživetju svojih otrok.	dr. Jana Mali	Skrb, sodelovanje, svojci, pomanjkanje časa, finančna soodvisnost	Svojci, skrb
Dejstvo je, da je starejših čedalje več, mlajših svojcev pa čedalje manj in da je življenje srednje generacije stresno in prenapeto z naglico – ta je prešla tudi na otroke in upokojenke. To vpliva tudi na odnose in oskrbo v starostni onemoglosti. Dejstvo je tudi, da domači pri oskrbovanju opravljajo iste storitve kot poklicni oskrbovalci, pa za to nikjer ne dobijo nikakršnega sistematičnega znanja. Odločilni podatek pa je, da so tri četrtine potrebnih ljudi v domači oskrbi – oskrbujejo jih družinski oskrbovalci; dnevno to dela 60.000 ostarelih zakoncev za svojega partnerja in 60.000 hčerk in snah za starše ali	dr. Jože Ramovš	Oskrba, sodelovanje, svojci, dolgotrajna oskrba	Svojci, skrb

<p>taste, vseh skupaj pa je 200.000. To je vsak deseti prebivalec Slovenije. Ljudje se nad njimi manj pritožujejo kakor nad domovi. Glavna današnja evropska usmeritev dolgotrajne oskrbe je razbremenilna pomoč družinskim oskrbovalcem.</p>			
<p>Če izhajam iz podatkov naših analiz programa Starejši za starejše, moram reči, da ne bi mogla trditi, da je medgeneracijsko sodelovanje znotraj družine zelo porušeno. Še vedno so prvi tisti, ki pomagajo starejšim, ko so v težavah, otroci in vnuki v več kot polovici primerov. Res pa je tudi, da situacija ni bistveno drugačna pri tem, da tudi starejši pomagajo mlajšim. Resda ne toliko v materialnem smislu, saj finančno ne morejo pomagati tisti, ki nimajo dovolj sredstev, pomagajo pa drugače, z delom, varovanjem vnukov, nudenjem stanovanja, vsemi drugimi pomočmi, ki jih lahko starejši ponudijo, poskušajo pomagati. Medsosedska pomoč je mnogo bolj razvita izven mestnih središč, ker se med seboj bolj poznajo, so tudi bolj povezani, zato je medsosedska pomoč razvita. Težave se pojavijo takrat, kadar so prisotni nasilje ali zlorabe. Takrat vsi nekako otpnejo, kar je težava prijav. Celo patronažne sestre in naši prostovoljci zelo previdno delujejo, ko se pojavi nasilje. S prijavo si namreč zaprejo pot v hišo. Še tiste malo pomoči, ki jo ponudijo ob obiskih tisti osebi, je potem onemogočene. Svojci zelo hitro ugotovijo, od kod je prišla prijava. /.../ Moram pa pohvaliti policijo, ki je imela veliko predavanj za svoje zaposlene na temo nasilja nad starejšimi, a je to treba še ponavljati. /.../ Da bo to prišlo do vseh, ki bi se morali zavedati težave, bo minilo še veliko časa.</p>	<p>Rožca Šonc</p>	<p>Oskrba, sodelovanje, svojci, dolgotrajna oskrba</p>	<p>Svojci, skrb</p>

<p>Nekateri si jih podredijo, začnejo odločati namesto njih, jim jemljejo določene pravice, malo je tudi, lahko bi rekli, generacijskega maščevanja za tisto, kar so jim starši prepovedovali ali morda odrekli v preteklosti. Gotovo, ne da se zavedajo, otroci naredijo kaj slabega svojim staršem. /.../ Ena od težav domov za stare je tudi v tem, da svojce izključijo iz oskrbe. Tja lahko pridejo le na obisk in ne morejo več opravljati svoje družinske zaveze, da družinski člani pomagajo drug drugemu. V bistvu družinske odnose prikrajšajo za družinsko solidarnost.</p>	<p>dr. Vito Flaker</p>	<p>Oskrba, sodelovanje, svojci, solidarnost</p>	<p>Svojci, skrb</p>
<p>Upam, da ja. Želim si, da bi bili, ne vem pa, če so vsi. /.../</p>	<p>dr. Voyko Kavčič</p>	<p>Oskrba, svojci</p>	<p>Svojci, skrb</p>
<p>Mislím, da so svojci izjemno pomemben člen pri skrbi za starejšo osebo. Starejša oseba, ki ima svojce, s katerimi je povezana, in imajo relativno dobre odnose, je v neprimerljivo boljšem položaju kot oseba, ki svojcev nima. /.../ Pa tudi do starejše osebe to ni pošteno, ker odvisnost od sorodnikov čutijo kot lastno breme. Gre za obojestransko nelagodje, po drugi strani pa so svojci poleg lastnih skrbi preobremenjeni še s skrbjo za ostarelega sorodnika in kaj hitro lahko v družini pride do razdora. /.../ Absolutno vsa skrb za starejše ne more ostati na svojcih. Na ministrstvu zagovarjamo razvijanje storitev v skupnosti, ki bodo dopolnjevale skrb sorodnikov za ostarele svojce. Pravica vsakega človeka je, da lahko ostane doma. Tudi doma mora starejše strokovno oskrbeti usposobljen kader, da se razbremenijo svojci.</p>	<p>Državna sekretarka Martina Vuk</p>	<p>Oskrba, svojci, preobremenjenost</p>	<p>Svojci, skrb</p>
<p>Raziskovalci so izračunali, da je povprečna slovenska ženska 4,5 leta pred smrtjo odvisna od pomoči okolja, povprečen slovenski moški pa 3,5 leta. Ta leta niso prijetna, ne za bolne in onemogle ne za njihove svojce in prijatelje. Nekje sem prebrala, da celo na Švedskem</p>	<p>Mateja Kožuh Novak</p>	<p>Oskrba, svojci, preobremenjenost</p>	<p>Svojci, skrb</p>

<p>otroci v 80 % sami skrbijo za svoje bolne in onemogle starše. Pri nas je ta odstotek zagotovo višji. Velike večine tovrstnih težav javnost sploh ne pozna oziroma jih ne vidi. Mislim, da sorodniki zelo uspešno rešujejo probleme starejših, bi pa zagotovo potrebovali pomoč, pa tudi cenejše bi bilo, če bi sorodniki lahko dobili pomoč strokovnih kadrov, da se seznanijo z vsemi težavami, da vedo, kako ravnati s starejšimi, da se naučijo, kako jih negovati. Pomoč potrebujejo tudi takrat, ko grejo na dopust ali ko jih ni doma, da nekdo drugi poskrbi za njihove starše. Prostovoljska pomoč, zlasti starejših, ki vedo, kaj je starost, je tu neprecenljiva. Tudi polovična zaposlitev bi jim morala biti omogočena, če doma negujejo starejšo osebo. Država in stroke, ki se ukvarjajo s težavami starejših, so tu premalo občutljive in aktivne. Mislim, da je treba svojce pohvaliti. Čeprav povsod ni tako, večinoma le dobro skrbijo za svoje starše.</p>			
<p>/.../ Finančno pa se je marsikaj spremenilo in morajo starejši pogosto pomagati svojim otrokom, paziti na vnuke, da mlada družina prihrani kakšen evro. Zdi se mi, da so sicer tudi izjemni otroci, ki skrbijo za starše, celo preveč in celo svoj zakon podredijo staršem. So pa tudi starejši kdaj izjemno posestniški in vsak dan zahtevajo preveč časa od otrok in se dobesedno »prisesajo« nanje. So tudi taki, ki od svojih otrok nočejo ničesar, raje trpijo in živijo v pomanjkanju. Otroci so v zadnjem času zelo obremenjeni zaradi službe in drugih obveznosti, psihično utrujeni, zato je nujna tudi pomoč tretjega. /.../</p>	<p>Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer</p>	<p>Oskrba, svojci, preobremenjenost</p>	<p>Svojci, skrb</p>

10. Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Ja, so kršene, na papirju je vse lepo zapisano, v praksi pa se pravice različno uporabljajo. Pravica do socialne oskrbe in nege je ena izmed pravic, ki je v Sloveniji velikokrat kršena. So velike razlike in starejši so prepuščeni bližnjim in njihovi volji. Tisti, ki so v domovih za starejše, dobijo dovolj sredstev, tisti, ki so doma, to pa je večina, pa so včasih lahko zelo zanemarjeni, osamljeni itd.	Marjan Sedmak	Pravice, kršenje, dostojanstvo	Pravice
Včasih manjka neki nadzorstveni element, npr. ne tak, kot je policija, zagovorništvo pa bilo ravno tisto, ki bi bilo tu zelo uporabno.	Ana Gorenc Vujovič	Pravice, kršenje, dostojanstvo	Pravice
Najprej bi morala opredeliti, kaj pomeni pogosto. Vsaka pravica, ki je kršena staremu ali pa kateremu koli človeku, je prepogosta, ker do kršitve človekovih pravic sploh ne bi smelo priti. Če bi analizirali letna poročila Varuha človekovih pravic, bi videli, koliko je tega. Naletimo pa, čisto nenamerno, na velike kršitve pravic starejših. Imeli smo raziskavo o socialni varnosti starega kmečkega prebivalstva in prišli smo do velikega kršenja človekovih pravic, čeprav tega sploh nismo raziskovali. Naleteli smo na primer, ko so na kmetih starega človeka, ki ni bil več sposoben za delo na kmetiji, namestili v neki prostor brez kurjave. Ta izolacija starih ljudi je na kmetijah dokaj pogosta, ko staremu človeku upade fizična moč. Vse te stvari se dogajajo prepogosto.	dr. Jana Mali	Pravice, kršenje, dostojanstvo	Pravice
Danes imamo človekove pravice zapisane v zakonu. To, da so zagotovljene, preverljive in merljive, je velik napredek. Dejanska raven pa je vedno takšna, kot jo družba zmore in država hoče. Z zapisanimi pravicami ne moremo zagotoviti človeškega dostojanstva. Vzemimo	dr. Jože Ramovš	Pravice, kršenje, dostojanstvo	Pravice

primer dolgotrajne oskrbe. Tu so najbolj kršene tiste osnovne človeške pravice, ki se jih niti ne zavedamo, npr. prostor za intimnost in skupnost; da ima star človek svojo sobo v domu za stare ljudi, je osnovna norma; danes ima vsak otrok svojo sobo. /.../			
Večkrat, kot se zavedamo. Mislim, da smo starejši kar malo otrpnili, da morda tudi ne zaznamo, da so nam kršene kakšne pravice in se kar sprijaznimo s tem, da je situacija, kakršna je. Zato mislim, da bi morali o tem več govoriti, predvsem pa mislim, da bi morali v izobraževalni sistem na vseh stopnjah, od vrtca naprej, vnesti vsebine, ki bi spodbujale medsebojno spoštovanje od rojstva do smrti.	Rožca Šonc	Pravice, kršenje, dostojanstvo	Pravice
Vsekakor. Pravice starih ljudi so kršene dnevno.	dr. Vito Flaker	Pravice, kršenje	Pravice
Ja, pogosto. To je moja ocena. Lahko se motim, vendar v Ameriki obstajajo velike zlorabe starejših ljudi. Poleg finančnih zlorab so tu še ostale. Starejši so preproste žrtve raznih prodajalcev, kazinojev ipd. Z zmanjševanjem kognitivnih sposobnosti verjetno prihaja tudi do zmanjšanja presoje, kaj je prav in kaj narobe. Zmanjšano je predvidevanje, kakšno je tveganje njihovega obnašanja in zaradi zmanjšane presoje in povečane naivnosti prihaja do zlorab.	dr. Voyko Kavčič	Pravice, kršenje, dostojanstvo	Pravice
Mislim, da so pri starejših kršitve ali potencialne kršitve zagotovo najpogosteje zamolčane. Ugotavljam, da ni veliko raziskanih podatkov na to temo ravno zaradi tega, ker večina ostane zaprtega, neizpovedanega in prikritega. Zato sem prepričana, da je ravno pri tej populaciji daleč največ neosveščanja o pravicah, ali da je sploh kaj narobe v obnašanju, odnosih, po drugi strani pa se podre meja o tem, kaj je sedaj pravica, ali za starejše veljajo enake pravice, kaj jim mora biti zagotovljeno, kje so meje, ki	Državna sekretarka Martina Vuk	Pravice, kršenje, dostojanstvo, pravice, dostojanstvo	Pravice

jih je treba upoštevati. Vprašanje je, kaj je sploh dostojno staranje. Dostojanstvo starejših je njihova pravica, ki je najpogosteje kršena.			
So. Pogosto so kršene. To, da greš v pokoj po 40 letih dela in ne dobiš pokojnine za osnovno preživetje, je prva pravica, ki je kršena. Tudi to, da politika z upokojensko stranko vred nima nobenega razumevanja za starejše, je kršenje pravic starejših. To, da ni nobene neodvisne periodične ankete po domovih za starejše, je nedopustno. Tudi fakulteta za socialno delo je premalo angažirana. Ni reprezentativnih vzorcev, premalo je javnih podatkov. Tudi dostop do informacijske tehnologije ni primeren za starejše ljudi. Tu so zelo kršene človekove pravice starejših ljudi. Informacije preprosto ne pridejo do njih. Časopisi so predragi, internet je drag, računalnik je drag, zato ne morejo priti do ključnih informacij.	Mateja Kožuh Novak	Pravice, kršenje, dostojanstvo, pravice, pokojnina, e-tehnologija	Pravice
Mi za kršitev človekovih pravic zvemo šele, ko pride pobuda, ki največkrat pride prav zaradi revščine. Ljudje nam pošiljajo odrezke pokojnin, pišejo, da ne morejo preživeti, da ni dostojno, da hodijo na Rdeči križ in Karitas po obleko in hrano, da so ob vse dostojanstvo, da ne pridejo do operacije, ljudje, ki so razočarani nad sistemom, invalidskimi upokojitvami, odnosom institucij in uradnikov, s prijaznostjo in prilagodljivostjo dvigal, sistemov, vhodov, kopalnic /.../ Vse je prilagojeno potrošništvu in mladim. Najpogosteje je kršena prav pravica do dostojanstva. Zagotovo so pogosto kršene pravice starejših. Starejši na kršitve celo premalo opozarjajo. Še dobro, da imamo društva upokojencev in zelo aktivno Zvezo društev upokojencev.	Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer	Pravice, kršenje, dostojanstvo	Pravice

11. Ali so po vašem mnenju starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Zdi se mi, da gre pri tem za dve težavi. Prva je, da starejši za svoje pravice dejansko ne vedo, druga težava pa je tudi nekakšna samocenzura ali, povedano drugače, starejši se pravic zavedajo, vendar se ne postavijo zase, ko so jim te pravice kršene. To je narobe.	Marjan Sedmak	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami
Ne, mislim, da s svojimi pravicami niso dovolj seznanjeni.	Ana Gorenc Vujovič	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami
Mislim, da ne. To je tema, ki bi jo morali bolj odpreti, na razumljiv način, da se osebe seznanja o pravicah, za katere se lahko zavzemajo. Za svoje pravice se ne borijo, ker jih ne poznajo. Je pa zelo pohvaljen projekt Zveze društva upokojencev Slovenije Starejši za starejše, ki se obiskujejo med seboj in si pomagajo.	dr. Jana Mali	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami
Po mojem mnenju. /.../ Pokojnin ne moremo imeti večjih ob tem sistemu in razmerah. Če so pri nas enake cene kakor v Avstriji ali Nemčiji, je logična pravica, da bi imeli tudi plače in pokojnine enake, vendar je ta pravica neuresničljiva.	dr. Jože Ramovš	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami
Niso. Niso dovolj seznanjeni niti s tistimi pravicami, ki jih določa zakon. Če izhajam iz konkretnih primerov, ki jih najbolj poznam, iz svojega lastnega društva, ko pomagamo vlagati zahteve iz pravic, ki jih določa zakon, ugotavljam, da so premalo seznanjeni. O pravicah, ki jih določajo deklaracije, od Madridske naprej in vse naslednje, ki jim je tudi Slovenija zavezana, pa mislim, da se res premalo zavedamo tega in da bi morali o tem, ne samo starejši, ampak vsi, več vedeti, predvsem pa govoriti in pisati.	Rožca Šonc	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami
Seveda niso dovolj seznanjeni, ni pa težava v tem, ker bi morali biti pravniki, da bi vedeli, kakšne pravice imajo, pa še to včasih ne bi bilo	dr. Vito Flaker	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami

dovolj. Težava je v tem, da jim takrat, ko morajo uresničevati svoje pravice, nihče ne pove, kako in kaj. Iz perspektive socialnega dela pa so bolj pomembne krivice kakor pravice. Kjer pride do kršitve pravic, je treba imeti neki inštrument, da se to izravna. Krivice so kršitve pravic. /.../			
Ne, mislim, da ne. Verjetno le do določene stopnje, potem pa morajo odgovornost za njihove pravice prevzeti njihovi otroci ali skrbniki.	dr. Voyko Kavčič	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami
Mislim, da ne. Izhajajo iz obdobja, ko so si določeno znanje in ozaveščenost pridobili na drugačen način. Takrat so bile veliko bolj v ospredju kolektivne kakor individualne pravice in kolektivnih pravice se tudi danes bistveno bolj zavedajo in se zanje tudi borijo veliko bolj kakor za svoje lastne pravice. /.../	Državna sekretarka Martina Vuk	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami
Mislim, da niso, zlasti manj izobraženi. Manjša, kot je izobrazba, manj so starejši seznanjeni s svojimi pravicami. Starejši kot so, slabši dostop do informacij imajo.	Mateja Kožuh Novak	Pravice, seznanjenost	Seznanjenost s pravicami
Imamo take, ki jih zelo poznajo, ker so bili v svojem življenju na takem položaju, da v starost prenašajo to znanje in vedo, kaj jim pripada. Ti so bojevitni in aktivni do konca življenja. Mislim pa, da je zelo veliko ljudi, ki se vdajo v svojo usodo, zapadejo v bolezen, travme, živijo v osamljenosti in so depresivni. Se pravi, v povprečju starejši ljudje niso dovolj seznanjeni s svojimi pravicami.	Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer	Pravice, seznanjenost, pravice	Seznanjenost s pravicami

ZAGOVORNIŠTVO

12. Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Mislim, da gre za področje, ki bi ga bilo treba okrepiti na obeh plateh, in sicer kot zagovorništvo, advocacy, in samozagovorništvo, selfadvocacy.	Marjan Sedmak	Zagovor.	Reševanje težav z zagovorništvom
Ja, mislim, da bi v Sloveniji zelo prispevalo k varovanju človekovih pravic starejših. Zagovorništvo vidim kot formalno neformalni inštitut, ki bi lahko uspešno povezoval ravno formalne in neformalne komponente, socialni vidik in druge vidike. Zato se mi zdi, da bi se ustrezneje skrbelo za človekove pravice starejših ravno zaradi integracije vseh različnih vidikov. /.../	Ana Gorenc Vujovič	Zagovor.	Reševanje težav z zagovorništvom
Zagovorništvo je eden od institutov, ki gre v smeri reševanja različnih problemov, težav in stisk starih ljudi, ki ga v tem trenutku v Sloveniji zagotovo zelo potrebujemo. Ne bo mogel povsem rešiti vseh težav in stisk starih ljudi. Smiselno bi ga bilo uvesti, določiti področja, na katerih ga je treba uvajati, in z njim seznaniti ljudi, da ga bodo tudi uporabljali. Brez uvajanja na terenu med ljudmi ga ne bomo mogli izboljševati. /.../ Na vsak način se lahko z zagovorništvom najde ustrezna pot za zaščito pravic starih ljudi.	dr. Jana Mali	Zagovor.	Reševanje težav z zagovorništvom
Ne vem, da bi pri nas delovalo kakšno organizirano zagovorništvo posebej za stare ljudi; če bi delovalo, mislim, da bi vedel. /.../ Mislim, da bi zagovorništvo marsikateremu staremu človeku pomagalo dosežati formalne pravice, ki jih ima, ekonomske, zdravstvene, socialne in druge.	dr. Jože Ramovš	Zagovor.	Reševanje težav z zagovorništvom
Ne. Mislim, da ne. Pa ne samo zaradi tega, ker starejši nimamo svojega zagovornika pravic.	Rožca Šonc	Zagovor.	Reševanje težav z zagovorništvom

<p>.../ Mislim, da je v tem programu vtkanih tudi kar nekaj elementov zagovorništva. .../ Mislim, da bi morali neko sistemsko rešitev najti na ravni države.</p>			
<p>.../ Zagovorništvo je eden od magistrálnih načinov, orodij, kako v kritičnih situacijah poskrbeti za stare ljudi, da imajo neko oporo in lahko nekaj naredijo. Ker pa je zagovorništva bistveno premalo, je neuspešno. .../ Največ zagovorništva se zdaj dogaja na dejanski ravni, ne na ravni odvetniških družb in sodišč. Tudi kadar gre za dejanske odločitve, ki so pravne narave, npr. pri namestitvah v institucije, moramo imeti zagovornika, ker odvetniki nimajo pojma o situaciji človeka, vse gledajo skozi pravne zadeve. Tu bi morali biti obvezno prisotni zagovorniki, ki znajo spoznati življenjski svet starega človeka, pogledati nanj z njegove perspektive.</p>	<p>dr. Vito Flaker</p>	<p>Zagovor.</p>	<p>Reševanje težav z zagovorništvom</p>
<p>Verjetno še ne, saj je zagovorništvo v Sloveniji v razvoju. Ko bodo starejši in njihovi skrbniki osveščeni, da obstaja tudi ta institucija, bodi nevladna organizacija ali neka lokalna ali regijska pisarna, bo to mnogo boljše.</p>	<p>dr. Voyko Kavčič</p>	<p>Zagovor.</p>	<p>Reševanje težav z zagovorništvom</p>
<p>Še posebej na področju varstva človekovih pravic, zagovorništva, vedno poteka razvojna faza, od neke neformalne oblike do uvedbe institucionalizirane oblike, sistemsko vzpostavljene organizacije. Na področju zagovorništva smo ta trenutek še v fazi neformalnega zagovorništva in na ravni nekih projektov ter posameznih iniciativ. .../</p>	<p>Državna sekretarka Martina Vuk</p>	<p>Zagovor.</p>	<p>Reševanje težav z zagovorništvom</p>
<p>Zagovorništvo ni dovolj organizirano, da bi služilo starejšim. Tega je veliko premalo. Ljudje potrebujejo tovrstne informacije in pomoč.</p>	<p>Mateja Kožuh Novak</p>	<p>Zagovor.</p>	<p>Reševanje težav z zagovorništvom</p>
<p>Pravega zagovorništva za starejše ljudi v obliki instituta ali posebnega urada, ki bi se s</p>	<p>Varuhinja človekovih</p>	<p>Zagovor.</p>	<p>Reševanje težav z zagovorništvom</p>

tem ukvarjal, z mrežo zagovornikov, še ni. /.../ Na terenu veliko pomoči starejšim temelji na prostovoljstvu in medgeneracijskem povezovanju. Tudi mediji so tisti, ki osveščajo. Prostovoljno – neformalno zagovorništvo je dobro razvito in je zagotovo nekaj najboljšega. Ti zagovorniki niso plačani, pa vseeno delajo. Potrebovali pa bi centre, da bi vse skupaj dobro povezali in dosegli vsakogar, ne glede na to, ali živi v mestnem ali ruralnem okolju.	pravic, ga. Vlasta Nussdorfer		
--	-------------------------------------	--	--

13. Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Še vedno mislim, da ne. Imamo svetovalnice, imamo pravno svetovanje, institucije zagovornika pravic starejšega človeka pa nimamo. Bi pa bilo zelo dobro, da bi jo imeli.	Marjan Sedmak	Slaba preskrba	Varstvo človekovih pravic
Ostajajo določeni elementi, ki pripomorejo k boljšemu varstvu človekovih pravic starejših. Za starejše specifično ni nekih posebnih varoval v okviru zakonodaje. /.../	Ana Gorenc Vujović	Določeni dobri elementi	Varstvo človekovih pravic
Že prej sem bila kritična do tega, da imamo preveč kršitev in ne morem reči, da je v tem trenutku dobro poskrbljeno za stare ljudi. Nismo država, ki bi bila brez zaščite starih ljudi. /.../ Imamo varuha človekovih pravic, imamo zagovornike na področju duševnega zdravja, zagovornika za stare ljudi pa pogrešamo.	dr. Jana Mali	Slaba preskrba	Varstvo človekovih pravic
Iz vsega doslej povedanega je jasno, da ni dovolj. /.../	dr. Jože Ramovš	Slaba preskrba	Varstvo človekovih pravic
Bom rekla, da ne. Če samo pogledava, kaj vse imamo zapisano od deklaracij naprej, strategij, resolucij in raznih podzakonskih aktov, kaj vse je tam zapisano v ta namen in kaj se dejansko izvaja. Ne moremo biti zadovoljni.	Rožca Šonc	Slaba preskrba	Varstvo človekovih pravic

Ne. Opozorim naj samo na eno zadevo; na 19. člen Konvencije o pravicah ljudi invalidov, ki se tiče tudi starih ljudi in je obvezujoča. Ta člen zagotavlja vsem, ne glede na njihov hendikep, da imajo pravico živeti v skupnosti. Imamo pa 20.000 ljudi, ki jim je ta pravica kršena. Pa ne samo ta pravica, tudi pravica do družinskega življenja, pravica, da ohranijo dostojanstvo. /.../ Te pravice so starim odvzete. In prav dolgotrajna oskrba bi jim jih morala vračati.	dr. Vito Flaker	Slaba preskrba	Varstvo človekovih pravic
Če govorimo o tem, kar je starejšim ljudem trenutno ponujeno, je tega premalo. /.../	dr. Voyko Kavčič	Slaba preskrba	Varstvo človekovih pravic
Prav gotovo ne. Večina kršitev pravic starejših do nas sploh ne pride, ker se stvari dogajajo za zaprtimi vrati. Preveč nam je prikritega.	Državna sekretarka Martina Vuk	Slaba preskrba	Varstvo človekovih pravic
Ne in, kar je žalostno, se ne izboljšuje, temveč slabša, ker je starejših ljudi vedno več.	Mateja Kožuh Novak	Slaba preskrba	Varstvo človekovih pravic
Če bi bilo zelo dobro, ne bi vsako leto napisali 400 strani poročila pri Varuhu človekovih pravic, s približno 100 priporočili državi. Seveda pa nikakor ne gre kritizirati vsega. Imamo tudi zelo dobre primere in tudi zelo kakovostne zadeve in velik napredek v državi, a le na nekaterih področjih. /.../ Država je vseeno naredila velik napredek, ki ga ne smemo zanemariti, tak standard pa zahteva veliko napora in finančnih sredstev. /.../	Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer	Slaba preskrba, določeni dobri elementi	Varstvo človekovih pravic

14. Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
Smo na poti, prizadevamo si, da se razmere uredijo tako, da bo imel vsak starejši človek možnost in podporo, da uveljavi svoje pravice. Danes te podpore, možnosti po uresničevanju	Marjan Sedmak	Zagovorništvo	Optimalna oskrba

<p>svojih pravic, žal nima vsak. Ljudje, še zlasti starejši, se s težavo odpravljajo na sodno pot, ki je dolga, draga, zato pravim, da bi nujno potrebovali zagovornika pravic starejših ljudi. Povem lahko samo to, da potrebujemo institucijo, ki se bo s tem ukvarjala in bo reševanje težav starejših njena obveznost in dolžnost.</p>			
<p>/.../ V pravni teoriji je pri nas uveljavljen izraz pooblaščenec za starejše, ki bi poleg skrbništva zagovarjal interese starejše osebe kot zagovornik. Skrbništvo bi se omejilo samo za posamezni in skrajni primer. Za to se zavzemam. Na zakonodajni ravni se to prizna, uvede se institut zagovorništva. To je nujno in država naj zagotovi pogoje, da se bo zagovorništvo lahko razvilo. Treba bi bilo ugotoviti, glede na potrebe, kaj je v trenutni situaciji najbolje. To je treba natančno opredeliti. Zdravstveni pooblaščenec še obstaja, sicer za vse, a to ni rešitev, le delno ublaži kakšne težave. Starejši imajo svoje specifične težave. Potrebujemo institut zagovorništva, ki bi posegal na različne segmente življenja starejših ljudi in varoval njihove pravice.</p>	<p>Ana Gorenc Vujovič</p>	<p>Zagovorništvo, skrbništvo</p>	<p>Optimalna oskrba</p>
<p>Potrebujemo vse službe, ki jih že imamo, dodati pa bi jim morali še nov institut zagovorništva starih ljudi, ki je lociran blizu ljudi. Vemo, da CSD-ji niso blizu ljudem in o tem je treba razmisliti. Sedaj se uvaja dolgotrajna oskrba in čim bolj je treba povezovati vse službe, ki si prizadevajo za uresničevanje pravic starih ljudi. Pogledati je treba, kje bi bilo v lokalnem okolju primerno, da star človek dobi informacije. Neka informacijska točka za stare bi lahko bila tudi zelo pomembna naloga v sklopu zagovorništva. /.../ To, kar sedaj obstaja, povezati in koordinirati.</p>	<p>dr. Jana Mali</p>	<p>Zagovorništvo, lokalno okolje</p>	<p>Optimalna oskrba</p>

<p>Treba je razvijati konkretne mehanizme, kakršno je tudi zagovorništvo, zlasti pa vzpostaviti sodobni nacionalni sistem finančno zdržne in humane dolgotrajne oskrbe. Pogoj za eno in drugo pa je večja ozaveščenost celotnega prebivalstva, tudi strok, politike in uprave o staranju, reševanju demografske krize, sodobnih programih dolgotrajne oskrbe, krepitvi zdravja za starost in podobno.</p>	<p>dr. Jože Ramovš</p>	<p>Zagovorništvo, informiranost</p>	<p>Optimalna oskrba</p>
<p>Predvsem mislim, da bi moral ta varuh, ki naj bi bil, najprej poskrbeti, da bi bile medresorsko usklajene pravice, ki jih prinaša zakonodaja, resnično upoštevane. Mislim, da je to prvi korak. Varuh bi moral živeti med ljudmi, ne bi smel biti odtujen od ljudi v neki instituciji, ne glede na to, v kateri, saj se življenje in pravice odvijajo doma, med ljudmi, v kraju, v prostoru in tam lahko vidiš, koliko teh pravic je, ali jih pa ni.</p>	<p>Rožca Šonc</p>	<p>Zagovorništvo</p>	<p>Optimalna oskrba</p>
<p>Ena stvar je gotovo ureditev dolgotrajne oskrbe, med storitvami, ki naj bi jih zagotavljala, bi morala biti tudi pravica do storitev zagovorništva. Človek, ko pride v sistem, v katerem je deležen pomoči, zgublja nekatere pravice, ki jih ima, ali pa se mu pravice kršijo. Zagovorništvo bi morala biti zagotovljena pravica v Zakonu dolgotrajne oskrbe, kakor tudi v Zakonu o socialnem varstvu. To je, tako rekoč, nujna zadeva.</p>	<p>dr. Vito Flaker</p>	<p>Dolgotrajna oskrba, zagovorništvo</p>	<p>Optimalna oskrba</p>
<p>Predvsem bi morali povsod, ne samo v Sloveniji, poskrbeti za informiranje in ozaveščanje starejših ljudi o njihovih pravicah in vsekakor bi morala imeti kakšna institucija nadzor nad kakovostjo življenja starejših in jim pomagati z nasveti, kadar se ne znajdejo sami s svojimi težavami.</p>	<p>dr. Voyko Kavčič</p>	<p>Informiranje</p>	<p>Optimalna oskrba</p>
<p>Zagotovo bi to vezala na neka območja, torej kakor koli bi naredili te povezave, mora biti vezano na lokalna okolja. Lahko so to regije</p>	<p>Državna sekretarka Martina Vuk</p>	<p>Zagovorništvo, dolgotrajna oskrba</p>	<p>Optimalna oskrba</p>

<p>ali pokrajine, biti morajo neke zaključene celote, ki imajo stik in sodelovanje z lokalnim okoljem, ker je tudi treba razumeti vse okoliščine. Na ta način se mi zdi najbolj primerno urediti vprašanje zagovorništva. Ali bi bila za to potrebna neka nova institucija, ali bi bili to profesionalci, do tega se sedaj ne znam opredeliti, zagotovo pa se mi zdi, da se je temu treba posvetiti v prihodnosti. Kot sem že omenila, se mi zdi zakon o dolgotrajni oskrbi dobra podlaga, da bi že sedaj razmislili o tem in tudi naredili kakšne sistemske postavke že v zakonodaji. Meni se pri tem zdi ključno, da se vzpostavi sistem pristojnosti in da se opredelijo naloge zagovorništva. Pristojnosti je treba definirati tudi z vidika možnosti dostopa in podobno. /.../</p>			
<p>Mislim, da je potrebna neka organizacija zagovorništva, vendar bi predlagala, da to vodijo starejši. Biti moraš star, da razumeš stare. Starejši imamo v svojih vrstah dovolj strokovnjakov. Ne more mlad človek pripovedovati o težavah starejših. V okviru mednarodnega projekta, ki se je lotil starosti in staranja, v katerega smo se starejši vsilili, sem naredila zelo podrobno analizo o kršenju pravic starejših ljudi v Sloveniji. /.../</p>	<p>Mateja Kožuh Novak</p>	<p>Zagovorništvo</p>	<p>Optimalna oskrba</p>
<p>V fazi, ko nekdo še ni star, bi moral biti seznanjen s tem, kaj mu pripada, katere so njegove pravice. Na starost se moraš pripraviti, razmišljati o tem, ko si mlajši. Prilagoditi si moraš stanovanje, celo brez navlake. Če o starosti razmišljaš dovolj zgodaj, si na to pripravljen in, ko ostariš, je veliko lažje. Oporoko je treba napisati dovolj zgodaj in vse te stvari formalno urediti.</p>	<p>Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer</p>	<p>Informiranje, prilagoditev na starost</p>	<p>Optimalna oskrba</p>

15. Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Izjave	Anketiranec	Pojmi	Kategorije
O tem menim vse najboljše. Vedno, ko govorimo o uveljavljanju človekovih pravic starejših ljudi, jih moramo najprej približati človeku. /.../ Eno od načel evropskega združevanja je ravno v tem, da je treba probleme reševati na najnižji mogoči ravni. Rešitve je treba iskati tam, kjer težava nastaja, kjer ljudje tudi živijo, kjer so njihove pravice kršene. To je odličen predlog. /.../	Marjan Sedmak	Zagovor.	Regijsko zagovorništvo
Zelo zagovarjam, da se ukrepa na regijski in lokalni ravni. Vsaka regija oziroma lokalna skupnost ima svoje specifikke in različne potrebe. Kar je potrebno za mestno občino, ne bo potrebno za podeželsko. Zelo sta pomembna regijska in lokalna razpršenost. Seveda je pa treba to centralno urediti in upravljati. Zagovorništvo se izvaja na lokalni ravni, kjer imamo tudi zelo razvito prostovoljstvo, imamo zelo razvite mreže prostovoljstva, ki se ukvarjajo s starejšimi. /.../	Ana Gorenc Vujovič	Zagovor.	Regijsko zagovorništvo
Lokalno okolje, kjer ljudje živijo, je bolje za izvajanje zagovorništva, vmes med ministrstvom in lokalnim okoljem pa bi bila potrebna nekakšna regijska povezava, kot koordinator za implementacijo ministrstva v lokalne skupnosti. Občin je preveč, da bi služile kot vez zagovorništva v lokalni skupnosti z ministrstvom, zato je potrebna regijska organiziranost.	dr. Jana Mali	Zagovor.	Regijsko zagovorništvo
Vsakdanje potrebe ljudi, tako varstvo otrok in oskrbo starih ljudi, vzgojo, osnovno izobraževanje, zdravstveno varstvo, je mogoče zadovoljevati samo na lokalni ravni. Povezovanje in ostali organizacijski	dr. Jože Ramovš	Zagovor.	Regijsko zagovorništvo

<p>menedžment pa morata biti tudi pri tem širša: pokrajinska, nacionalna in čezmejna, da se dejavnost zdravo razvija, da je ekonomsko vzdržna, da je možen nadzor nad zlorabami. /.../ Če nam bo uspelo povezati različne sfere na lokalni ravni, bo zagovorništvo delovalo. /.../</p>			
<p>Moram reči, da sem skeptična do tega. Če upoštevamo, da imajo CSD-ji že sedaj pooblaščenca ali nekoga za spremljanje nasilja in zlorab starejših, razen tega, da smo v društvih in tudi v okviru programa Starejši za starejše imeli nekaj izobraževanj, kjer je ta strokovni sodelavec predstavil nekaj svojega dela, večjih učinkov ne poznam. /.../ Če bi program doživel svoj razvoj v tem smislu, da bi bil priznan socialnovarstveni program prostovoljske pomoči starejšim s svojo postavko v državnem proračunu, bi bila to najboljša in možna rešitev.</p>	Rožca Šonc	Zagovor.	Regijsko zagovorništvo
<p>/.../ Zagovornik mora biti na razpolago tisti trenutek, ko ga nekdo potrebuje, torej takoj, ne čez nekaj dni. Gre za usposobljenega zagovornika, ki ima pooblastila in kompetence, ki bo znal zagovarjati človeka, naj si bo otroka ali starejšo osebo. Tak center za zagovorništvo bi lahko povezoval tudi prostovoljne, laične zagovornike. Ena od mojih idej je tudi, da bi bile po lokalnih skupnostih akcijske skupine v obliki kolektivnega zagovorništva. Tak model razpršenih agencij je zagotovo primernejši od enega zagovornika ali ombudsmana za starejše.</p>	dr. Vito Flaker	Zagovor.	Regijsko zagovorništvo
<p>Odkrito moram priznati, da delo agencij za zagovorništvo premalo poznam. /.../ To je nujno potrebno, ker je nekaj treba storiti za bogatitev in olajšanje življenja starejših ljudi, predvsem pa jim bo zagovorništvo prineslo več dostojanstva.</p>	dr. Voyko Kavčič	Zagovor.	Regijsko zagovorništvo

<p>Absolutno zagovarjam regijsko razpršenost, ker samo na ta način lahko zagotovimo približno enak dostop vsem. Možnost dostopa do zagovornika mora biti enaka za vse, ne glede na to, kje kdo živi, v kakšni obliki oskrbe je in kdo je. Glede opredelite, ali bi bile to agencije ali kaj drugega, pa se na tej ravni težko opredelim. Mislim, da je zagotovo za začetek, če želimo vzpostaviti mrežo zagovorništva, to treba vezati na neke že obstoječe oblike, da lažje zaživi ali da se v obliki pilotnega projekta testira, kaj bi bilo najbolje. /.../</p>	<p>Državna sekretarka Martina Vuk</p>	<p>Zagovor.</p>	<p>Regijsko zagovorništvo</p>
<p>Vsi, ki delajo s starejšimi, morajo priti čim bližje starejšim, ker so slabše mobilni, slabše informirani in se bojijo mlajšim pokazati, da česa ne vedo. Čim bližje starejšim morajo biti zagovorniki. Le tako bo to uspešno. Je pa treba zagovornike pravic starejših poiskati med upokoženimi strokovnjaki, saj le ti najbolj razumejo stiske in potrebe starejših in so tudi osebno, ne le poklicno, zainteresirani, da se kaj premakne. Samo ne umeščati zagovorništva v centre za socialno delo.</p>	<p>Mateja Kožuh Novak</p>	<p>Zagovor.</p>	<p>Regijsko zagovorništvo</p>
<p>Smisel v agencijah za zagovorništvo vidim v primeru, če bi bile mobilne. Vsak mesec poslujemo na terenu in srečamo ljudi, ki so popolnoma brez znanja. Podpiram model dobrega regijskega centra, ker je Slovenija starajoča se družba. /.../ Mislim, da bi bili dobri taki regijski centri, ki bi skrbeli za starejše. Presenečena sem bila nad Velenjem, kaj vse so tam storili za starejše. Še nekaj je takih svetlih točk po Sloveniji.</p>	<p>Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer</p>	<p>Zagovor.</p>	<p>Regijsko zagovorništvo</p>

9 DODATNE PRIMERJAVE MED RAZISKOVALNIMA VZORCEMA STAREJŠIH IN MLAJŠIH OSEB

Pri analizi kvantitativnih podatkov so se pojavila dodatna raziskovalna vprašanja, ki sem jih želela analizirati. Analizirati sem želela tudi podatke med tremi anketnimi vprašanji, kolikor je bilo, zaradi postavitve vprašanj v nominalnih tipih in posameznih vprašanj z več možnimi odgovori, mogoče. Posledično sem primerjala naslednja vprašanja med anketnim vprašalnikom mlajših in starejših anketirancev.

9.1 PRIMERJAVA 1

Mlajši in starejši anketiranci različno ocenjujejo svoje življenje v primerjavi z drugimi.

Najprej me je zanimalo, ali med mladimi in starejšimi anketiranci obstaja razlika v ocenjevanju lastnega življenja. Pri vprašanju so bile možnosti odgovora, da živijo slabše, veliko slabše, boljše ali veliko boljše.

Zopet sem naprej pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 41: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Moje življenje v primerjavi z drugimi	287	3,10	1,89	1,00	5,00
Skupina	290	1,83	0,38	1,00	2,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 42 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range glede na anketno vprašanje »Moje življenje v primerjavi z drugimi«. Opazila sem, da razlike se v povprečnih rangih pojavljajo. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 42: Rangi

Skupina		N	Povprečje ranga	Vsota ranga
Moje življenje v primerjavi z drugimi	Mladi	50	151,10	7555,00
	Stari	237	142,50	33.773,00
	Skupaj	287		

Vir: Lasten.

P-vrednost je nad 0,05, zato ne morem trditi, da glede na kraj bivanja v povprečjih obstajajo razlike v želji po boljši seznanjenosti z osnovnimi človekovimi pravicami.

Tabela 43: Testna statistika

	Moje življenje v primerjavi z drugimi
Mann-Whitney U	5570,000
Wilcoxon W	33.773,000
Z	-0,728
Asimp. p-vrednost	0,467

Vir: Lasten.

Ne obstajajo statistično značilne razlike med mlajšimi in starejšimi anketiranci glede tega, kako anketiranci ocenjujejo svoje življenje. Hipotezo zavrnem.

9.2 PRIMERJAVA 2

Med mlajšimi in starejšimi anketiranci obstajajo statistično značilne razlike v ocenjevanju, ali starejšim osebam po zakonu pripadajo določene posebne pravice.

V nadaljevanju me je zanimalo, ali mlajši anketiranci različno ocenjujejo, ali starejšim osebam po zakonu pripadajo določene posebne pravice. Analizirala sem vprašanje: »Ali ste seznanjeni s tem, da starejšim osebam po zakonu pripadajo določene posebne pravice?«

Zopet sem naprej pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 44: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Posebne pravice	281	1,35	0,48	1,00	2,00
Skupina	290	1,83	0,38	1,00	2,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 45 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range. Opazila sem, da se razlike v povprečnih rangih med mlajšimi in starejšimi pojavljajo. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 45: Rangi

Skupina		N	Povprečje ranga	Vsota ranga
Posebne pravice	Mladi	50	161,75	8087,50
	Stari	231	136,51	31533,50
	Skupaj	281		

Vir: Lasten.

P-vrednost je pod 0,05, kar pomeni, da obstajajo statistično značilne razlike v poznavanju pravic starejših med mladimi in starejšimi anketiranci.

Tabela 46: Testna statistika

	Ali ste seznanjeni s tem, da starejšim osebam po zakonu pripadajo določene posebne pravice?
Mann-Whitney U	4737,500
Wilcoxon W	31.533,500
Z	-2,407
Asimp. p-vrednost	0,016

Vir: Lasten.

Povprečni rang je višji pri starejših, ki bolje poznajo svoje pravice. Hipotezo potrdim.

9.3 PRIMERJAVA 3

Med mlajšimi in starejšimi anketiranci obstajajo statistično značilne razlike v mnenju, kdo je največji krivec za negativno mišljenje o starejših ljudeh.

Zanimalo me je, ali mlajši in starejši anketiranci različno ocenjujejo, kdo je največji krivec za negativno mišljenje o starejših ljudeh.

Naprej sem pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 47: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Domača vzgoja in šola	281	0,16	0,36	0,00	1,00
Politiki	281	0,19	0,39	0,00	1,00
Mediji	281	0,12	0,32	0,00	1,00
Celotna družba	281	0,26	0,44	0,00	1,00
Nihče	281	0,23	0,42	0,00	1,00
Ni negativnega odnosa do starejših ljudi	281	0,05	0,22	0,00	1,00
Skupina	290	1,83	0,38	1,00	2,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 48 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range. Opazila sem, da se razlike v povprečnih rangih med mlajšimi in starejšimi pojavljajo, in sicer predvsem v prepričanju mladih, da sta največji krivec za negativno mnenje o starejših ljudeh domača vzgoja in šola. Pri drugih spremenljivkah se razlike ne pojavljajo. Zanimalo me je, ali je ta razlika statistično pomembna.

Tabela 48: Rangi

Skupina		N	Povprečje ranga	Vsota ranga
Domača vzgoja in šola	Mladi	50	169,58	8479,00
	Stari	231	134,81	31.142,00
	Skupaj	281		
Politiki	Mladi	50	142,60	7130,00
	Stari	231	140,65	32.491,00
	Skupaj	281		
Mediji	Mladi	50	144,17	7208,50
	Stari	231	140,31	32.412,50
	Skupaj	281		
Celotna družba	Mladi	50	155,08	7754,00
	Stari	231	137,95	31.867,00
	Skupaj	281		
Nihče	Mladi	50	148,34	7417,00
	Stari	231	139,41	32.204,00
	Skupaj	281		
Ni negativnega odnosa do starejših ljudi	Mladi	50	142,43	7121,50
	Stari	231	140,69	32.499,50
	Skupaj	281		

Vir: Lasten.

Ker je pri možnem odgovoru »domača vzgoja in šola« p-vrednost pod 0,05, so razlike med mlajšimi in starejšimi statistično značilne. Mladi so prepričani, da je največji krivec za negativno mnenje o starejših ljudeh domača vzgoja in šola, starejši anketiranci pa niso prepričani. Starejši anketiranci nobene spremenljivke ne prepoznajo kot največjega krivca za negativno mnenje o starejših ljudeh.

Tabela 49: Testna statistika

	Domača vzgoja in šola	Politiki	Mediji	Celotna družba	Nihče	Ni negativnega odnosa do starejših ljudi
Mann-Whitney U	4346,000	5695,000	5616,500	5071,000	5408,000	5703,500
Wilcoxon W	31.142,000	32.491,000	32.412,500	31.867,000	32.204,000	32.499,500
Z	-4,358	-0,227	-0,546	-1,779	-0,970	-0,364
Asimp. p-vrednost	0,000	0,821	0,585	0,075	0,332	0,716

Vir: Lasten.

Mladi imajo pri tej trditvi višje povprečje, kar pomeni, da menijo, da domača vzgoja in šola bolj vplivata na negativen odnos družbe do starejših ljudi.

9.4 PRIMERJAVA 4

Med mlajšimi in starejšimi anketiranci obstajajo statistično značilne razlike v mnenju, kam se lahko starejši obrnejo po pomoč.

Zanimalo me je, ali imajo mlajši in starejši anketiranci različno mnenje, kam se lahko starejši obrnejo po pomoč.

Naprej sem pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 50: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Na pristojno službo	169	0,2959	0,45778	0,00	1,00
Na center za socialno delo	169	0,2781	0,44940	0,00	1,00
Na družinskega člana	169	0,3373	0,47419	0,00	1,00
Na prijatelja, znanca, soseda	169	0,2308	0,42258	0,00	1,00
Na prostovoljsko društvo	169	0,0888	0,28524	0,00	1,00
Ne vem, kam naj se obrnejo po za pomoč	169	0,2071	0,40643	0,00	1,00
Večina jih ne želi pomoči	169	0,1953	0,39758	0,00	1,00
Drugo	287	0,8955	0,46132	0,00	2,00
Skupina	290	1,8276	0,37839	1,00	2,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 51 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range. Opazila sem, da se razlike v povprečnih rangih med mlajšimi in starejšimi pojavljajo pri naslednjih odgovorih: pri centru za socialno delo, prostovoljnemu društvu in pri odgovoru, da večina ne želi pomoči in odgovoru drugo.

Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 51: Rangi

Skupina		N	Povprečje ranga	Vsota ranga
Na pristojno službo	Mladi	50	92,11	4605,50
	Stari	119	82,01	9759,50
	Skupaj	169		
Na center za socialno delo	Mladi	50	112,20	5610,00
	Stari	119	73,57	8755,00
	Skupaj	169		
Na družinskega člana	Mladi	50	93,68	4684,00
	Stari	119	81,35	9681,00
	Skupaj	169		
Na prijatelja, znanca, soseda	Mladi	50	90,85	4542,50
	Stari	119	82,54	9822,50
	Skupaj	169		
Na prostovoljsko društvo	Mladi	50	99,47	4973,50
	Stari	119	78,92	9391,50
	Skupaj	169		
Ne vem, kam naj se obrnejo po za pomoč	Mladi	50	89,47	4473,50
	Stari	119	83,12	9891,50
	Skupaj	169		
Večina jih ne želi pomoči	Mladi	50	70,19	3509,50
	Stari	119	91,22	10.855,50
	Skupaj	169		
Drugo	Mladi	50	32,10	1605,00
	Stari	237	167,61	39.723,00
	Skupaj	287		

Vir: Lasten.

P-vrednost je pod 0,05 pri štirih možnih odgovorih, in sicer pri centru za socialno delo, prostovoljnemu društvu, pri odgovoru, da večina ne želi pomoči in odgovoru drugo.

Razlike med mladimi in starimi so statistično značilne.

Tabela 52: Testna statistika

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asimp. p-vrednost
Na pristojno službo	2619,500	9759,500	-1,549	0,121
Na center za socialno delo	1615,000	8755,000	-6,036	0,000
Na družinskega člana	2541,000	9681,000	-1,825	0,068
Na prijatelja, znanca, soseda	2682,500	9822,500	-1,381	0,167
Na prostovoljsko društvo	2251,500	9391,500	-5,059	0,000
Ne vem, kam naj se obrnejo po za pomoč	2751,500	9891,500	-1,097	0,273
Večina jih ne želi pomoči	2234,500	3509,500	-3,715	0,000
Drugo	330,000	1605,000	-14,462	0,000

Vir: Lasten.

Pri centrih za socialno delo in prostovoljskih društvih se višje povprečje ranga pojavlja pri starejših anketirancih in prav tako pri odgovoru, da večina starejših pomoči ne želi. Za navedene trditve lahko potrdim hipotezo.

9.5 PRIMERJAVA 5

Med mlajšimi in starejšimi anketiranci obstajajo statistično značilne razlike glede potrebe po institutu zagovorništva za starejše

Zanimalo me je, ali mlajši in starejši anketiranci različno ocenjujejo potrebo po institutu zagovorništva. Zopet sem analizirala vprašanje »Ali menite, da bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri kršitvi njihovih osnovnih človekovih pravic, reševanju različnih problemov, za nasvet, pomoč pri pisanju prošenj, pritožb?«

Naprej sem pogledala tabelo z opisno statistiko, kjer so predstavljeni osnovni podatki.

Tabela 53: Opisna statistika

	N	Povprečje	Std. odklon	Minimum	Maksimum
Potreba po instituciji	287	1,08	0,27	1,00	2,00
Skupina	290	1,83	0,38	1,00	2,00

Vir: Lasten.

V Tabeli 54 je prikazana preverba statistično pomembne razlike v povprečnih rangih pri izbranih spremenljivkah. Izračunala sem povprečne range. Opazila sem, da se razlike v

povprečnih rangih med mlajšimi in starejšimi pojavljajo. Zanimalo me je, ali so te razlike statistično pomembne.

Tabela 54: Rang

Skupina	N	Povprečje ranga	Vsota ranga	
Potreba po instituciji	Mladi	50	149,72	7486,00
	Stari	237	142,79	33.842,00
	Skupaj	287		

Vir: Lasten.

P-vrednost je nad 0,05, zato ne morem trditi, da med mladimi in starejšimi anketiranci obstajajo statistično značilne razlike v potrebi po institutu zagovorništva. Hipotezo zavrnem.

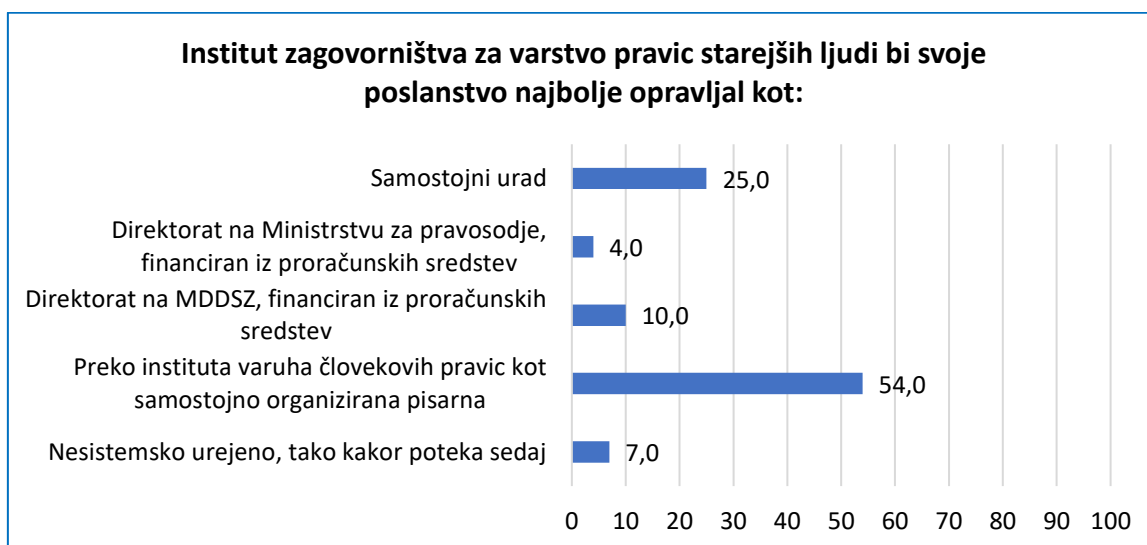
Tabela 55: Testna statistika

	Potreba po instituciji
Mann-Whitney U	5639,000
Wilcoxon W	33.842,000
Z	-1,140
Asimp. p-vrednost	0,254

Vir: Lasten.

9.6 DODATNA PRIDOBLJENA STALIŠČA RAZISKOVALNEGA VZORCA ZAGOVORNIKOV STAREJŠIH LJUDI

Graf 5: Katera organizacijska oblika instituta zagovorništva za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi bi bila najprimernejša

Vir: Lasten.

Graf 5 ponazarja mnenje zagovornikov o tem, katera oblika bi bila najprimernejša za organizacijo instituta zagovorništva za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi. Večina, kar 54 % anketirancev, meni, da je najprimernejše, da se institut organizira preko Institucije varuha človekovih pravic, kot samostojno organizirana pisarna. 25 % anketiranih meni, da je najprimernejša oblika samostojni urad. 10 % anketiranih je prepričanih, da bi bila primerna organizacijska oblika preko direktorata na MDDSZ, ki bi bil financiran iz proračunskih sredstev, 7 % anketirancev je odgovorilo, naj zagovorništvo ostane nesistemsko urejeno, kakor je sedaj, 4 % anketiranih pa menijo, da je pravi naslov organizacije instituta zagovorništva za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi direktorat na ministrstvu za pravosodje.

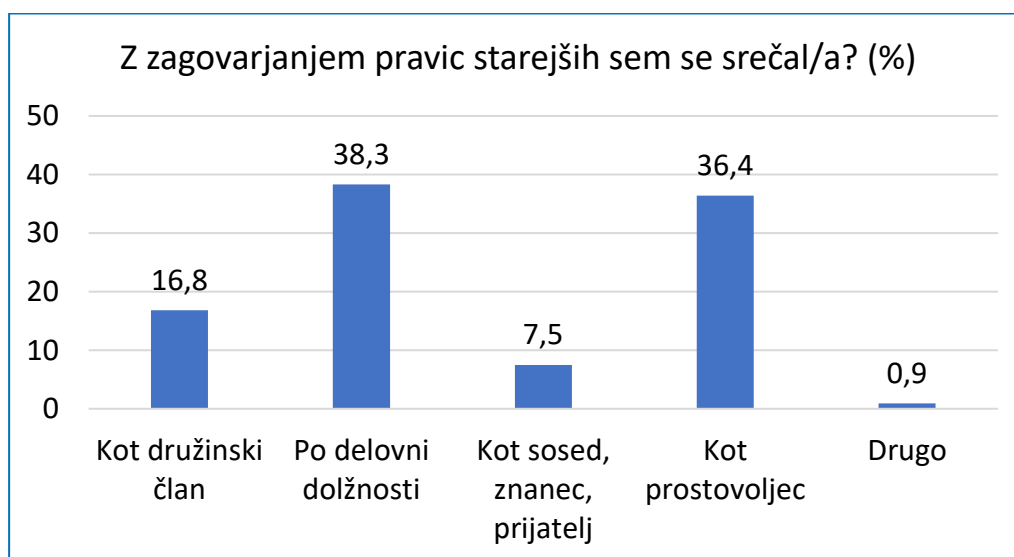
Tabela 56: Frekvenca odgovorov anketirancev na vprašanje, ali menijo, da je za zagovorništvo varstva človekovih pravic starejših ljudi v Sloveniji dobro poskrbljeno

	Frekvenca	Odstotek
Da	21	21,0
Ne	79	79,0
Skupaj	100	100,0

Vir: Lasten.

Tabela 56 ponazarja frekvenco odgovorov anketiranih na postavljeno vprašanje, ali menijo, da je za zagovorništvo varstva človekovih pravic starejših ljudi v Sloveniji dobro poskrbljeno. 79 anketiranih meni, da za varstvo pravic starejših ni dobro poskrbljeno, 21 anketirancev pa je prepričanih, da je za varstvo pravic starejših dobro poskrbljeno.

Graf 6: V kateri vlogi ste se srečali z zagovarjanjem pravic starejših ljudi

Vir: Lasten.

Iz grafa 6 je razvidno, da se je večina anketiranih (38,3 %) z zagovorništvom starejših ljudi srečala po delovni dolžnosti, sledijo jim prostovoljci (36,4 %). 16,8 % anketiranih se je v vlogi zagovornika starejših ljudi znašlo kot družinski član, kot sosed, znanec ali prijatelj se je z zagovorništvom starejših ljudi srečalo 7,5 % anketiranih in 0,9 % anketiranih je odgovorilo z »drugo«.

9.7 DODATNA PRIDOBLEJENA STALIŠČA RAZISKOVALNEGA VZORCA STAREJŠIH LJUDI

Tabela 57: Ocena kakovosti življenja anketirancev glede na ostale upokojence

	Frekvenca	Odstotek
Boljše	95	40,1
Slabše	23	9,7
Veliko slabše	2	,8
Veliko boljše	10	4,2
Živim enako kot drugi	107	45,1
Skupaj	237	100,0

Vir: Lasten.

Na vprašanje, kaj menijo o kakovosti njihovega življenja, je odgovorilo 237 anketiranih. Odgovori so presenetili. Skoraj polovica jih meni, da živijo bolje kot drugi, in druga polovica jih meni, da živijo enako kot drugi. 45,1 % anketiranih meni, da živijo enako kot drugi, 40,1 % anketiranih meni, da jih živijo boljše kot drugi, 9,7 % anketiranih meni, da živijo veliko boljše, 9,7 % anketiranih živi slabše, 4,2 % veliko boljše in 0,8 % veliko slabše. Zaznavanje spremenljivk, ki odražajo, kako zaznavajo anketiranci kakovost svojega življenja, je presenetljivo.

Tabela 58: Kaj za anketirance predstavlja starost

	N	Odstotek	Odstotek primerov
Prijetno življenjsko obdobje	142	50,2	59,9
Velikokrat težavna	84	29,7	35,4
Naporno življenjsko obdobje	57	20,1	24,1
Skupaj	283	100	119,4

Vir: Lasten.

Anketirancem sem postavila vprašanje, kakšno življenjsko obdobje je starost. Izbirali so med odgovori, da je prijetno življenjsko obdobje, velikokrat težavno in naporno življenjsko obdobje. Možnih je bilo več odgovorov. Skupno sem prejela 283 odgovorov, od tega je bil kar 148-krat izbran odgovor, da je starost prijetna. 50,2 % anketiranih meni, da je starost prijetno življenjsko obdobje, 29,7 % anketiranih meni, da je velikokrat težavna in 20,1 % starost občuti kot naporno življenjsko obdobje.

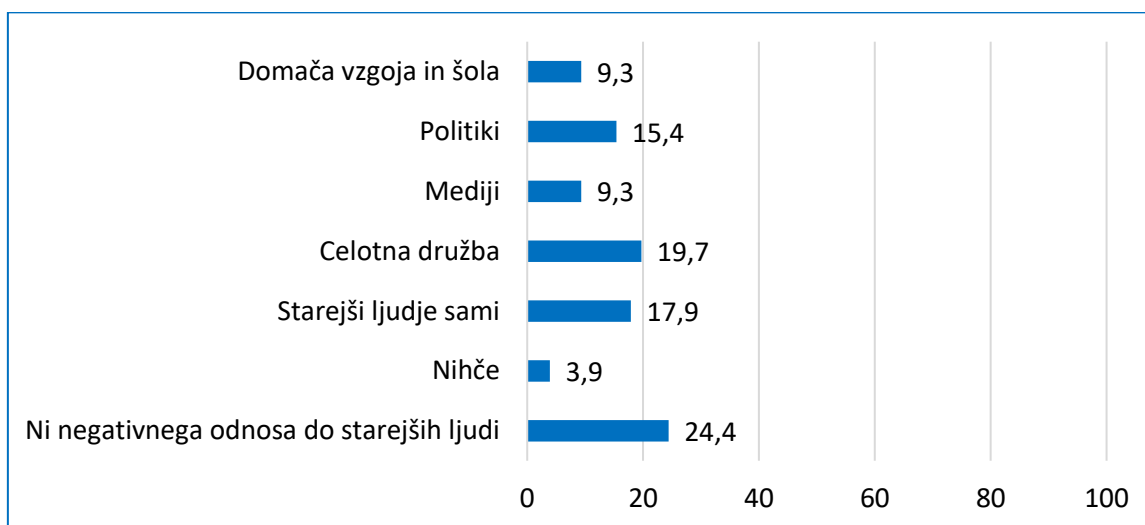
Tabela 59: Mnenje anketirancev o ageizmu in negativni stereotipnosti do starejših ljudi

	N	Odstotek	Odstotek primerov
Domača vzgoja in šola	26	9,3	14
Politiki	43	15,4	23,1
Mediji	26	9,3	14
Celotna družba	55	19,7	29,6
Starejši ljudje sami	50	17,9	26,9
Nihče	11	3,9	5,9
Ni negativnega odnosa do starejših ljudi	68	24,4	36,6
Skupaj	279	100	150

Vir: Lasten.

Preverjala sem mnenje anketiranih o ageizmu in negativnih stereotipih, ki imajo negativen vpliv na kakovost življenja starejših. Na razpolago je bilo sedem možnih odgovorov, pri čemer je bilo možnih več odgovorov hkrati. V tabeli je prikazan odstotek primerov. Največjo frekvenco odgovorov je imel odgovor, da ni negativnega odnosa do starejših ljudi, nato pa so si v skoraj enakomernih deležih kot krivci sledili celotna družba, starejši ljudje sami in politiki. Delež krivde je bil pripisan tudi medijem, najmanj odgovorov pa je bilo, da ni kriv nihče.

Graf 7: Mnenje anketirancev o ageizmu in negativni stereotipnosti do starejših (%)

Vir: Lasten.

V grafu 7 so v odstotkih prikazani izbori krivcev za negativno mnenje o starejših ljudeh. Da ni negativnega odnosa, je prepričanih 24,4 % anketiranih, 19,7 % jih meni, da je za to kriva celotna družba, 17,9 % jih krivdo pripisuje starejšim ljudem samim, 15,4 % politikom, 9,3 % jih meni, da si krivdo delita domača vzgoja in šola ter mediji in le 3,9 % jih meni, da za tako stanje ni kriv nihče.

9.8 DODATNA PRIDOBLEJENA STALIŠČA RAZISKOVALNEGA VZORCA MLAJŠIH LJUDI

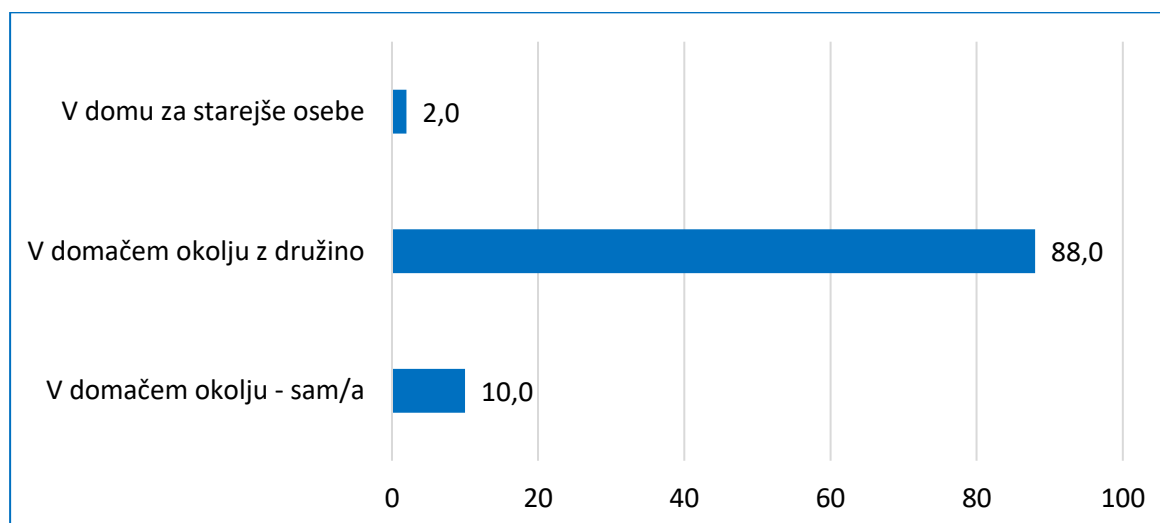
Tabela 60: V katerem kulturnem okolju bi želeli živeti anketiranci, ko se upokojijo

	Frekvenca	Odstotek
V domačem okolju – sam/a	5	10,0
V domačem okolju – z družino	44	88,0
V domu za starejše osebe	1	2,0
Skupaj	50	100,0

Vir: Lasten.

Vprašanje, kje bi anketiranci želeli živeti, ko se upokojijo, sem postavila z namenom uvida v pogled mladih na starostno življenjsko obdobje. Vprašani so bili, ali bi želeli živeti doma sami, doma z družino ali v domu za starejše osebe. Anketiranci so presenetili z odgovori. Velika večina bi želela starost preživeti v domačem okolju z družino.

Graf 8: V katerem kulturnem okolju bi želeli živeti anketiranci, ko se upokojijo

Vir: Lasten.

Iz grafa 8 je razviden odstotek odgovorov. 88 % anketirancev bi po upokojitvi želelo živeti v domačem okolju z družino, 10 % bi jih želelo živeti v domačem okolju v lastnem gospodinjstvu, le 2 % pa bi živel v domu za starejše osebe.

Tabela 61: V katera interesna področja bi želeli biti vključeni anketiranci, ko se upokojijo

	Frekvenca	Odstotek
Delo društva upokojencev	2	4,0
Delo kulturnih in športnih društev	14	28,0
Delo nevladnih in prostovoljskih organizacij	4	8,0
Delo političnih strank	2	4,0
Delo verskih organizacij	1	2,0
Nikjer ne bom redno sodeloval/a	1	2,0
Občasno bom sodeloval/a pri različnih aktivnostih	26	52,0
Skupaj	50	100,0

Vir: Lasten.

Anketirancem sem postavila vprašanje o interesnih aktivnostih, s katerimi bi se ukvarjali po upokojitvi. Izbirali so med delom v društvu upokojencev, delom v kulturnih in športnih društvih, delom v nevladnih in prostovoljskih organizacijah, delom v političnih strankah in delom v verskih organizacijah. Imeli pa so tudi možnost izbire odgovora, da ne bodo sodelovali nikjer ali da bodo občasno sodelovali pri različnih aktivnostih.

Graf 9: V katera interesna področja bi želeli biti vključeni anketiranci ob upokojitvi (%)

Vir: Lasten.

Pogled na nameravane interesne aktivnosti mladih v starostnem obdobju v odstotkih prikaže, da se jih bo 52 % občasno vključevalo v različne aktivnosti, 28 % se jih namerava vključiti v delo kulturnih in športnih društev, 8 % jih bo delovalo v NVO, v društvu upokojencev bodo aktivni 4 % anketirancev, prav tako 4 % anketirancev bodo delovali pri delu političnih strank. Le 2 % anketiranih menita, da ne bosta redno sodelovala nikjer, in prav tako 2 % anketiranih menita, da bosta občasno sodelovala pri različnih aktivnostih.

Tabela 62: Ocena kakovosti življenja anketirancev glede na ostale vrstnike

	Frekvenca	Odstotek
Boljše	19	38,0
Slabše	1	2,0
Veliko boljše	4	8,0
Veliko slabše	26	52,0
Skupaj	50	100,0

Vir: Lasten.

Anketirancem sem postavila vprašanje o kakovosti njihovega življenja v primerjavi z vrstniki. Izbirali so med odgovori boljše, slabše, veliko boljše in veliko slabše. Odgovori so pretresljivi, nepričakovani. Več kot polovica anketiranih je prepričana, da živijo veliko slabše kot njihovi vrstniki. 52 % anketirancev meni, da živijo veliko slabše kakor njihovi vrstniki, 38 % jih meni, da živijo boljše, 8 % je prepričanih, da živijo veliko boljše in 2 % menita, da je njihovo življenje slabše kot življenje vrstnikov.

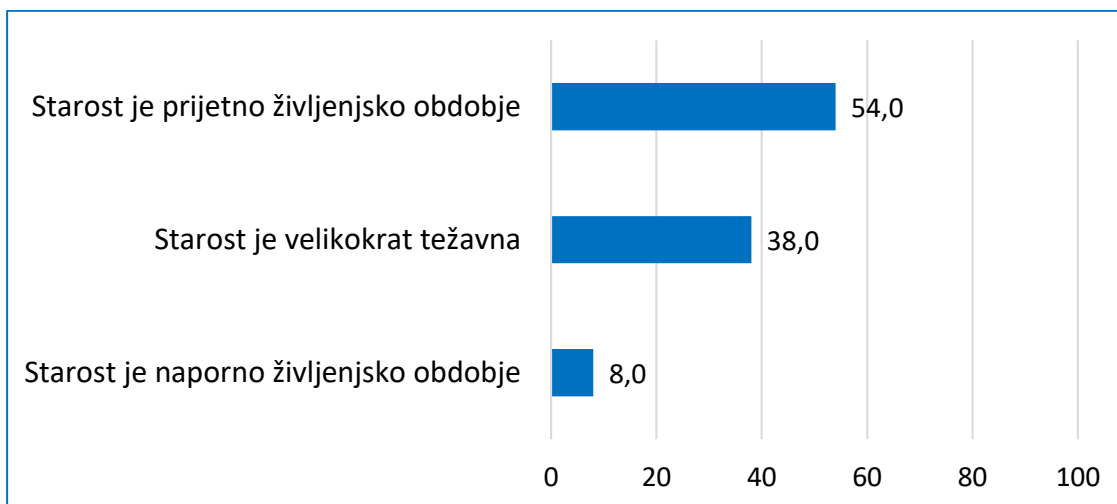
Tabela 63: Kaj za anketirance predstavlja starost (%)

	Frekvenca	Odstotek
Starost je prijetno življenjsko	27	54,0
Starost je velikokrat težavna	19	38,0
Starost je naporno življenjsko	4	8,0
Skupaj	50	100,0

Vir: Lasten.

Mlajše osebe so odgovarjale na vprašanje o tem, kaj menijo o starosti. Izbirali so med tremi možnimi odgovori. Največja frekvenca odgovorov je bila namenjena razmišljanju, da je starost prijetno življenjsko obdobje, malo manj odgovorov pa je bilo, da je starost velikokrat težavna. Nekaj anketirancev razmišlja tudi, da je starost naporno življenjsko obdobje.

Graf 10: Kaj za anketirance predstavlja starost (%)

Vir: Lasten.

Graf 10 predstavlja frekvenco odgovorov v odstotkih, in sicer je 54 % anketirancev prepričanih, da je starost prijetno življenjsko obdobje, da je velikokrat težavna, meni 38 % anketirancev, da je naporna, pa meni 8 % anketirancev.

10 UGOTOVITVE STATISTIČNIH ANALIZ ZA HIPOTEZE

1. hipoteza: Starejši ljudje so prepričani, da niso dovolj informirani o svojih pravicah.

Hipotezo zavrnem, ker rezultati, ki sem jih dobila s statistično analizo študije, pokažejo, da so starejši ljudje prepričani, da so dovolj informirani o svojih pravicah. 68 % anketirancev raziskovalnega vzorca starejših ljudi je odgovorilo, da so seznanjeni s posebnimi pravicami, ki pripadajo starejšim osebam kronološke starosti nad 65 let, 32 % anketiranih pa s temi pravicami ni seznanjenih. 55,3 % jih je odgovorilo, da bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom svojih osnovnih človekovih pravic, da ne želijo biti bolj informirani, pa je odgovorilo 31,5 % anketirancev. Neopredeljenih je bilo 13,1 % anketirancev.

2. hipoteza: Starejši ljudje izražajo podporo zagovorniku varstva njihovih pravic.

Hipotezo glede na dobljene rezultate statistične analize lahko potrdim. Preverjala sem, ali starejši ljudje menijo, da bi potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, pisanju prošenj, pritožb. Pritrdilno je odgovorilo kar 92,8 % anketiranih in le 7,2 % jih je menilo, da take institucije ne potrebujejo. Delež odgovora »da« je statistično precej višji od povprečja 50 %.

3. hipoteza: Potreba starejših ljudi po zagovorništvu varstva človekovih pravic in kakovosti življenja se razlikuje glede na spol, kronološko starost in izobrazbeno raven.

Glede na rezultate statistične analize hipotezo zavrnem za vse tri demografske spremenljivke, saj kljub razlikam v odgovorih pri testni statistiki odgovori za nobeno od proučevanih spremenljivk niso dosegli tolikšnega statističnega odstopanja od povprečja 50 %, da bi hipotezo lahko potrdili.

4. hipoteza: Potreba starejših ljudi po zagovorništvu varstva človekovih pravic in kakovosti življenja se razlikuje glede na kulturno okolje, iz katerega izhajajo.

Hipotezo zavrnem, ker ne obstajajo dovolj statistično pomembne razlike med odgovori anketirancev, da se potreba starejših ljudi po zagovorništvu varstva človekovih pravic in kakovosti življenja razlikuje glede na kulturno okolje, iz katerega izhajajo. Vprašani, na kateri so anketiranci odgovarjali, sta bili: »Ali menite, da bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih problemov, za nasvet,

pomoč pri pisanju prošenj, pritožb idr.?« in »Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?«

5. hipoteza: Strokovnjaki različnih področij, ki se ukvarjajo s starejšimi osebami, uvedbo instituta zagovorništva za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi prepoznavajo kot nujnost.

Hipotezo potrdim z zelo veliko zanesljivostjo, saj so vsi strokovnjaki, ki so sodelovali v raziskavi, potrdili, da je uvedba instituta nujna.

Na osnovi rezultatov raziskave sem pripravila Predlog okvirnega organizacijskega modela instituta zagovorništva varstva osnovnih človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi za Slovenijo. Predlog je nastal na osnovi izčrpne raziskave starejših ljudi in drugih deležnikov, ki se kakor koli ukvarjajo s starejšimi ljudmi. V predlog okvirnega organizacijskega modela instituta zagovorništva so integrirani predlogi, pogledi in mnenja najvidnejših znanstvenikov in strokovnjakov gerontologije v Sloveniji, formalnih in neformalnih zagovornikov človekovih pravic starejših ljudi in predstavnikov parlamentarnih političnih strank. Prav tako sem uporabila posamezne smernice iz osnutka zakona o zagovorništvu, ki so ga pred leti začeli pripravljati v okviru komisije na MDDSZ, a se je delo komisije končalo pri neuradni različici grobega osnutka.

11 PREDLOG OKVIRNEGA ORGANIZACIJSKEGA MODELA INSTITUTA ZAGOVORNIŠTVA OSNOVNIH ČLOVEKOVIH PRAVIC IN KAKOVOSTI ŽIVLJENJA STAREJŠIH LJUDI ZA SLOVENIJO

Predlog okvirnega organizacijskega modela instituta zagovorništva je v doktorski disertaciji predstavljen v zelo osnovnih orisih. Če bo izkazana podpora, bom pripravila predlog, ki bo bolj konkretno določil »njegove naloge, zadolžitve, pooblastila, možnost ukrepanja v primeru ugotavljanja nepravilnosti, ali je prekrškovni organ, kako je povezan z organi pregona, kakšna pooblastila ima za zastopanje starejših in tako naprej,« kakor je v intervjuju (priloga F) predlagal tudi Uroš Prikl, sicer predstavnik parlamentarne stranke DESUS ter predsednik Odbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide Republike Slovenije.

Osnovno vodilo priprave predloga okvirnega organizacijskega modela instituta zagovorništva je bilo, da zagovornik doseže slehernega posameznika v Sloveniji, zato sem deloma uporabila sistem organiziranosti Rdečega križa Slovenije.¹⁹ Rdeči križ Slovenije je organiziran kot enotno društvo, ki deluje v 12 regijah, 56 območnih združenjih in 916 krajevnih organizacijah Rdečega križa v Sloveniji (Rdeči križ Slovenije, 2017), kar pomeni, da je povsod prisoten in dostopen vsem ljudem. Zato je racionalno in ekonomično zagovorništvo v lokalnih skupnostih in na terenu umestiti k območnim krajevnim organizacijam Rdečega križa, saj gre tudi za sorodno dejavnost in deloma istega financerja. Podobno je razmišljala tudi državna sekretarka na MDDSZ, Martina Vuk v intervjuju:

»Mislim, da je zagotovo za začetek, če želimo vzpostaviti mrežo zagovorništva, to treba vezati na neke že obstoječe oblike, da lažje zaživi ali da se v obliki pilotnega projekta testira, kaj bi bilo najbolje. Lahko se priključi h kateri od institucij, ki pokrivajo krog lokalnih skupnosti, ali mrež lokalnih skupnosti na določenem območju. Skratka, biti mora neka točka, ki je dostopna vsem. Ti zagovorniki pa bi morali imeti tudi dostop do domačega okolja.« (Martina Vuk v intervjuju (priloga F)).

Najpomembnejše vodilo pri vzpostavitvi Instituta je njegova neodvisnost od katere koli državne institucije. Neodvisnost je po Dunningu ključno skupno načelo informiranja,

¹⁹ Rdeči križ Slovenije je neodvisna, humanitarna organizacija nacionalnega pomena, ki deluje na območju Republike Slovenije (Rdeči križ Slovenije, 2017).

svetovanja in zagovorništva starejših ljudi, saj je neodvisnost ključni dejavnik pri zagotavljanju možnosti izbire na osnovi interesov starejše osebe. Do največ kršitev pravice o možnosti izbire prihaja zaradi navzkrižja interesov, ki so neločljivo povezana s ponudniki storitev, bodisi v državni ali zasebni lasti. Mednje sodijo tudi CSD, socialno varstveni zavodi, zdravstveni zavodi, zavarovalnice, pro bono in druge pravne agencije za zagovorništvo, ki nudijo informacije, nasvete in zagovorništvo ter celo neposredno zagotavljajo storitve, kot so nastanitve, dnevna oskrba, socialno varstvene storitve, zavarovanje, prevoz, pravno svetovanje itd. (Dunning 2005, 30).

11.1 PRAVICA DO ZAGOVORNIKA

Pravico do zagovornika človekovih pravic starejših ljudi ima oseba, starejša od 65 let, ki izrazi željo ali potrebo po zagovorniku, ne glede na socialni status. Upravičenec zagovornika lahko izbere iz seznama zagovornikov iz ustrezne regije s pisnim pooblastilom. Pooblastilo iz tega odstavka lahko upravičenec kadar koli prekliče na kakršen koli način.

Če se ugotovi, da upravičenec do zagovornika iz kakršnega koli razloga ne more sam izraziti želje ali potrebe po zagovorniku, se določi delovno telo za presojo okoliščin, ki vplivajo na kršenje pravic starejše osebe in posledično tudi na kakovost njegovega življenja, da uredi zagovornika. Pri obravnavanju vprašanja zagovorništva v slovenski javnosti pogosto prihaja do zamenjave pojmov, kot sta zastopništvo in skrbništvo: zastopništvo je pojem, ki ima širši pomen od skrbništva (Vujović 2015). Pri starejših ljudeh gre za določitev zaupne osebe oziroma spremljevalca, ki pri uveljavljanju in zastopanju svojih pravic potrebuje zaupno osebo. Zagovornike zagotavljajo agencije za zagovorništvo, socialna služba ali nevladne organizacije. Zagovorniki pa nikakor ne bi smeli biti iz vrst sorodnikov, niti iz vrst oseb, pri katerih bi lahko šlo za navzkrižje interesov.

Postopek postavitve zagovornika se bo s pomočjo pravnikov definiral z ustreznim aktom ob ustanavljanju instituta zagovorništva. V tej fazi je pomembno le to, da ima vsaka oseba, starejša od 65 let, pravico do zagovornika človekovih pravic, ki ni nujno pravnik, temveč je strokovnjak na področju, kjer je pravica kršena (npr. diplomirana medicinska sestra, socialni gerontolog itd.).

Zagovorništvo starejših ljudi poleg CSD in Varuha človekovih pravic izvajajo tudi nekatere NVO, pro bono odvetniške pisarne in pro bono zdravstvene organizacije, vendar imajo vse omejitve in specifične in so zaradi tega dostopne le manjšemu delu starejših ljudi.

Zagovorniki starejših na CSD:

Zagovorništvo starejših ljudi je v CSD opredeljeno med socialnim delom z odraslimi posamezniki, predvsem pa je to področje dela namenjeno starejšim ljudem, ki jim neformalne mreže ne nudijo toliko opore, kot jo potrebujejo, ljudem, ki ogrožajo druge zaradi osebnostnih ali vedenjskih posebnosti, ljudem z akutnimi ali dolgotrajnimi duševnimi stiskami, osebami s težavami, povezanimi z uživanjem prepovedanih drog in alkohola, ljudem, ki so ogroženi zaradi medgeneracijskih konfliktov, osebami iz ožje in širše socialne mreže, ki jih zgoraj navedena vedenja in način življenja motijo, in bližnjim, ki jih posamezna dejanja, stališča, način življenja drugih bremenijo in spravijo v stisko. Oblike pomoči, ki jih lahko dobijo na CSD, izhajajo iz osnovnega strokovnega socialnega dela (pomoč človeku v stiski) in so konkretna pomoč in intervencija pri posameznikih, ki zaradi stisk in težav ogrožajo sebe in druge, oblikovanje in uresničevanje individualnih načrtov, osebna pomoč v obliki urejanja, osebna pomoč v obliki vodenja, usmerjanje v različne programe v obstoječi mreži, oblikovanje individualnih projektov pomoči z osebami s težavami v duševnem zdravju, zagovorništvo, sodelovanje s službami, ki se srečujejo z ljudmi v stiski (Center za socialno delo Izola 2018). Zagovorništvo v CSD ni med prioritarnim delom s starejšimi osebami.

Varuh človekovih pravic pri zagovorništvu starejših ljudi:

Nekatere človekove pravice in temeljne svoboščine v Sloveniji posebej poudarjajo populacijo starejših. Varuh človekovih pravic zagotavlja visoko stopnjo varovanja človekovih pravic starejših na vseh področjih. Pri obravnavi pobud se ne naslanja samo na načelo zakonitosti, ampak tudi na načelo pravičnosti, kar je še zlasti pomembno pri obravnavi pravic in svoboščin starejših. Varuh človekovih pravic je zavezan za učinkovito uresničevanje pravic starejših oseb do zdravstvenega, socialnega in ekonomskega varstva. Te pravice omogočajo starejšim osebami, da ostanejo polnopravni člani družbe tako dolgo, kot je to mogoče, s pomočjo ustreznih sredstev za spodobno življenje in aktivno vlogo v javnem, družbenem in kulturnem življenju ter s pomočjo informacij o službah in možnostih, dosegljivih starejšim osebami ter o priložnostih, da jih uporabijo. Starejšim ljudem

omogočajo tudi, da si svobodno izberejo svoj življenjski slog in živijo samostojno v domačem okolju tako dolgo, kot želijo in zmorejo, s pomočjo nastanitev, prilagojenih njihovim potrebam in njihovem zdravstvenemu stanju, ali ustrezne pomoči pri prilagajanju njihove nastanitve, zdravstvene nege in storitev, ki jih potrebujejo glede na svoje zdravstveno stanje. Starejšim osebam, ki živijo v ustanovah, jamčijo ustrezno pomoč, pri tem pa spoštujejo njihovo zasebnost ter sodelovanje pri odločitvah, ki se nanašajo na življenjske razmere v ustanovi. Na Varuha človekovih pravic se starejše osebe obračajo manj pogosto, kot bi pričakovali. To je verjetno posledica dejstva, da se starejši praviloma ne pritožujejo oziroma so z možnostmi, ki jih imajo za varovanje svojih pravic, premalo seznanjeni.

Zagovorniki starejših ljudi v NVO:

Imamo 23.000 NVO, katerih značilnosti so: neodvisnost od države, neprofitnost, prostovoljnost, multifunkcionalnost in odziv na nove družbene potrebe. Dejavnosti NVO sta predvsem opravljanje storitev in zagovorništvo, ki se med seboj zelo prepletata. Za NVO je značilno zagovarjanje človekovih pravic, okolja in socialne enakosti, čeprav njihovo zagovorniško delovanje posega tudi v ostala področja (Regijski NVO center 2018) .

Najbolj prepoznavne NVO, ki v sklopu svoje dejavnosti izvajajo zagovorništvo starejših ljudi, so društva upokojencev s projektom Starejši za starejše. Običajno se starejši ljudje, ki imajo kakšen problem, odpravijo po pomoč v ustrezne službe, pri projektu Starejši za starejše pa se prostovoljci oglasijo pri njih. Ti prostovoljci so mlajši upokojenci. Obiskujejo upokojence, da se prepričajo, ali morda kaj potrebujejo. Ti prostovoljci imajo redna izobraževanja. Če opazijo težave, svoje podatke posredujejo ustreznim službam, da ukrepajo (Seniorji.info. 2018).

Prostovoljce bi bilo smiselno vključiti v delovanje Instituta za zagovorništvo na način, da se povežejo z NVO-ji.

Zagovorniki starejših ljudi pri pro bono odvetniških pisarnah:

Pro bono odvetniške pisarne opravljajo sodno varstvo oseb, ki zaradi slabega finančnega statusa ne zmorejo plačati stroškov sodnega postopka. Zakon o brezplačni pravni pomoči določa, da oseba, ki je upravičena do takšne pomoči, lahko koristi oprostitev plačila za celotno ali delno plačilo stroškov za pravno pomoč in plačilo stroškov sodnega

postopka. Brezplačno pravno pomoč izvajajo tudi na okrožnih sodiščih, delovnem in socialnem sodišču in na upravnem sodišču (ZDUS 2018).

Zagovorniki starejših ljudi pri pro bono zdravstvenih organizacijah:

Pro bono ambulanta sprejema starejše osebe z minimalno pokojnino, ki zaradi finančne stiske ne zmorejo plačevati dodatnega zdravstvenega zavarovanja, a jih pestijo različna kronična obolenja. Zdravila na recept stanejo od 50 do 70 EUR, česar ne zmorejo plačati. V pro bono ambulanti jim zagotavljajo potrebna zdravila, ki jih donirajo ljudje, lekarne ali druge pro bono ambulante v Sloveniji. Največkrat nudijo nujno medicinsko pomoč v primeru življenjske ogroženosti, oskrbo večjih ran, zvinov, zlomov in poškodb, ki potrebujejo specialistično obravnavo, zdravljenje in preprečevanje nenadnih bolezenskih stanj in usodnih poslabšanj kroničnih bolezni oziroma stanj, ki bi povzročila trajno okvaro organov ali njihovih funkcij, storitve za preprečevanje širjenja okužb, ki bi lahko povzročile zastrupitev, zdravljenje bolezni in storitve, ki so z zakonom opredeljene kot obvezne (npr. tuberkuloza) ter predpis zdravil, vezanih na zgoraj naštetja stanja (Humanitarni center v Novi Gorici 2018).

11.2 INSTITUT ZA VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC IN KAKOVOSTI ŽIVLJENJA STAREJŠIH LJUDI

Delovanje zagovorništva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi se organizira v okviru samostojnega, neodvisnega instituta za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi (v nadaljevanju: institut). Sredstva za delovanje instituta se zagotavljajo iz državnega proračuna in lokalnih skupnosti.

Institut je ustanovljen za pomoč starejšim ljudem pri uresničevanju njihovih pravic v smislu informiranja, svetovanja, komunikacije in zastopanja, dokler starejši ljudje ne vzpostavijo ponovno nadzora nad svojim življenjem, kakor jim ustreza, in postanejo opolnomočeni.

Nalogi instituta sta tudi nadzor in skrb za kakovost življenja starejših ljudi. Institut spremlja in pomaga pri oblikovanju socialne politike države, ki bi pripravljala potrebne smernice in dokumente, nujne za zagotovitev varne starosti.

Pristojnosti instituta

Institut ima pristojnosti in obvezo za:

- vzpostavitev mreže poslovnih enot,
- širjenje mreže formalnih in neformalnih zagovornikov,
- koordinacijo dela zagovornikov,
- organizacijo izobraževanja za kandidate za zagovornike,
- dodatno usposabljanje zagovornikov,
- spremljanje dela zagovornikov in zagotavljanje supervizije za zagovornike,
- razvijanje sistema zagovorništva,
- odkrivanje starejših oseb, ki so jim kršene človekove pravice,
- opravljanje zagovorništva,
- vodenje seznama zagovornikov in
- evalvacijo zagovorništva itd.

11.2.1 Regionalna organiziranost instituta za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi

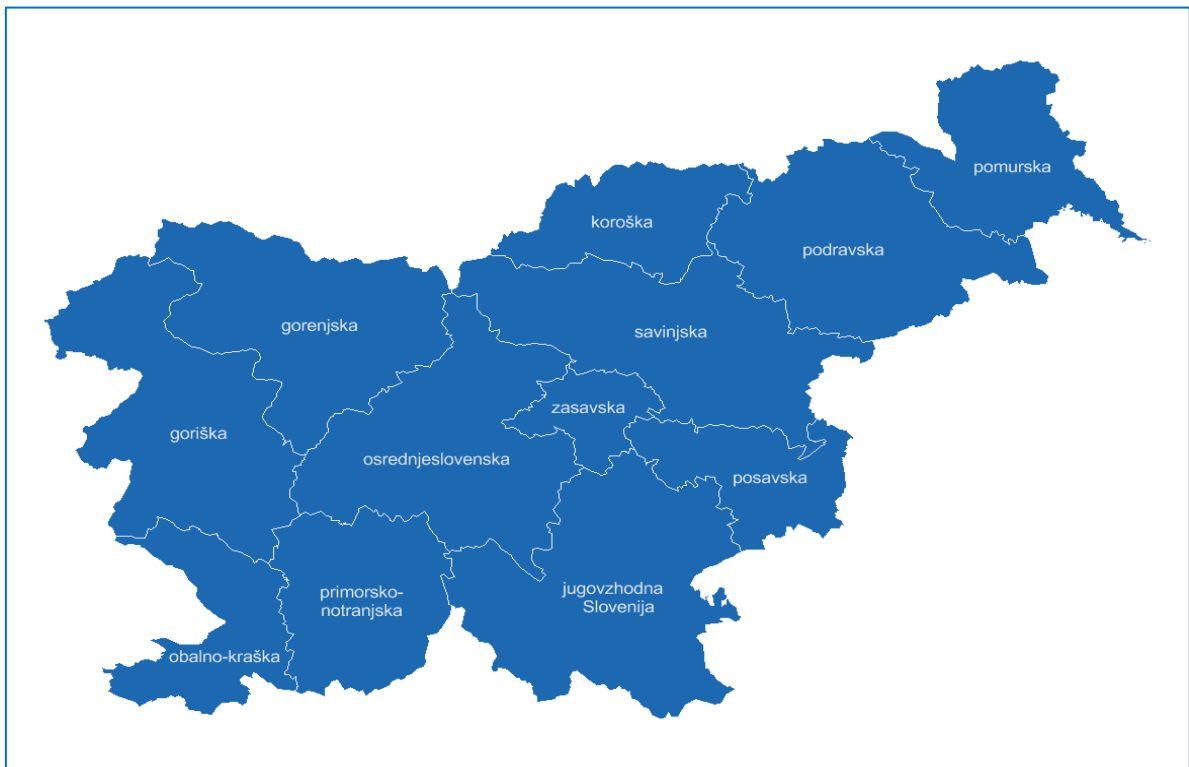
Agencija za zagovorništvo

Poslovna enota za zagovorništvo se imenuje agencija za zagovorništvo in je organizacijsko ločena od glavnega sedeža delovne organizacije, s samostojnim izvajanjem strokovnih nalog, kadrovska, finančna in računovodska dela pa se zanje opravljajo na Inštitutu. O razporejanju in porabi javnih sredstev odloča direktor inštituta.

Mreža agencij za zagovorništvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi

Agencije za zagovorništvo so razporejene na 12 statističnih regij, ki so: osrednjeslovenska, gorenjska, goriška, obalno-kraška, primorsko-notranjska, jugovzhodna, zasavska, posavska, savinjska, koroška, podravska in pomurska regija.

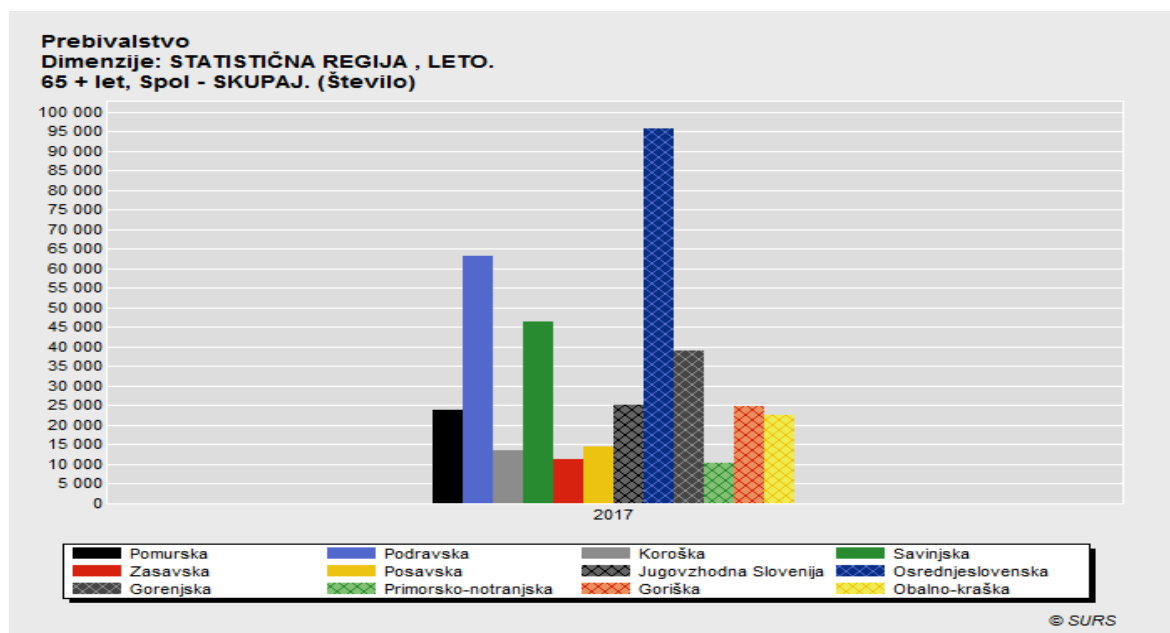
Slika 2: Ponazoritev statističnih regij za organizacijo poslovnih enot Instituta za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi

Vir: SURS 2017.

Agencije za zagovorništvo za svoje delovanje potrebujejo ustrezne prostore, ki so ob lokacijah, do katerih se lahko pride z javnimi prevoznimi sredstvi. Vsi prostori morajo biti dostopni invalidom. Lokalna skupnost, kjer zagovornik deluje, je dolžna zagotoviti ustrezne prostore za nemoteno delo agencije za zagovorništvo. Stroške za najem prostora si delijo vse lokalne skupnosti, za katere agencija deluje. Stroški se delijo glede na število prebivalstva kronološke starosti 65 let in več.

Graf 11: Prebivalstvo kronološke starosti 65 let in več, 1. 1. 2017, glede na statistične regije

Vir: SURS 2017.

Graf nazorno prikazuje strukturo poseljenosti prebivalstva kronološke starosti 65 let in več ter predstavlja abstraktno ponazoritev številčne poseljenosti po posameznih regijah. Štiri regije so približno enakomerno, vendar manj poseljene s starejšimi ljudmi (koroška, zasavska, posavska in primorsko-notranjska), druge štiri regije so tudi približno enakomerno, vendar bolj poseljene s starejšimi ljudmi (pomurska, jugovzhodna, goriška in obalno-kraška), precej neenakomerno pa so s starejšim prebivalstvom poseljene regije, ki imajo tudi sicer največ starejših prebivalcev (podravska, savinjska, osrednjeslovenska in gorenjska).

11.2.2 Poslanstvo regijske razpršenosti zagovorništva

Slovenija ne ponuja enakih pogojev za starejše ljudi. Razlike so velike glede na regionalno razvitost. Tudi razlika med posameznimi lokalnimi skupnostmi glede na razumevanje in pripravljenost za dvig kakovosti življenja starejših ljudi je precejšnja. Tudi znanstveniki in strokovnjaki, ki so sodelovali pri raziskavi z intervjujem, so enotni, da je najprimernejša organizacija zagovorništva v Sloveniji na regionalni ravni. Izjave nekaterih znanstvenikov in strokovnjakov so zaradi izjemne pomembnosti za organizacijsko shemo navedene v celoti, saj bi s povzemanjem izgubile vrednost:

»Vsakdanje potrebe ljudi, tako varstvo otrok in oskrbo starih ljudi, vzgojo, osnovno izobraževanje, zdravstveno varstvo, je mogoče zadovoljevati samo na lokalni ravni. Povezovanje in ostali organizacijski menedžment pa morata biti tudi pri tem širša: pokrajinska, nacionalna in čezmejna, da se dejavnost zdravo razvija, da je ekonomsko vzdržna, da je možen nadzor nad zlorabami, torej po načelu »od spodaj navzgor«. Če so te dejavnosti organizirane nasprotno, »od zgoraj navzdol«, centralistično, kakor so npr. naši domovi za stare ljudi, ni mogoč razvoj, vladajo nemogoče uravnilovke in papirnati predpisi, izvajalci skrbijo, kako se zavarovati pred očitki napak iz centra, vodstva, kako ohraniti svoj položaj. Informacije ne krožijo, z denarjem se ne gospodari pametno, zavzetost za ustvarjalno delo je zadušena. Vzpostavljati decentralizirane sisteme, da bodo skladno povezani v celoto in da bo šla komunikacija enakomerno iz centra na periferijo in iz periferije v center, pa je strašno težko. Vendar pa, če se bo zagovorništvo vzpostavljalo, menim, da bo moralo delovati lokalno. Na tistih točkah v krajih, kjer ta stvar na neki način deluje.« (dr. Jože Ramovš v intervjuju (priloga F)).

»Vsekakor zagovarjamo regijsko razpršenost agencij za zagovorništvo. Kakršna koli centralizirana oblika za zagovorništvo starejših ne bi bila primerna, ker starejšim ne bi bila dostopna.« (ddr. Marija Ovsenik v intervjuju (priloga F)).

»Zelo zagovarjam, da se ukrepa na regijski in lokalni ravni. Vsaka regija oziroma lokalna skupnost ima svoje specifikne in različne potrebe. Kar je potrebno za mestno občino, ne bo potrebno za podeželsko. Zelo sta pomembna regijska in lokalna razpršenost. Seveda pa je treba to centralno urediti in upravljati. Zagovorništvo se izvaja na lokalni ravni, kjer imamo tudi zelo razvito prostovoljstvo, imamo zelo razvite mreže prostovoljstva, ki se ukvarjajo s starejšimi. So pomemben element, treba jih je vključiti in uporabljati. To so operativci, usmerjeni v določene naloge, ki bi dostopali do starejših, na državni ravni pa bi se sprejemale smernice o tem, kaj bi se delalo.« (Ana Gorenc Vujovič v intervjuju (priloga F)).

»Lokalno okolje, kjer ljudje živijo, je boljše za izvajanje zagovorništva, med ministrstvom in lokalnim okoljem pa bi bila potrebna nekaka regijska povezava kot koordinator za implementacijo ministrstva v lokalne skupnosti. Občin je preveč, da bi služile kot vez zagovorništva v lokalni skupnosti z ministrstvom, zato je potrebna regijska organiziranost.« (dr. Jana Mali v intervjuju (priloga F)).

»Vsi, ki delajo s starejšimi, morajo priti čim bližje starejšim, ker so slabše mobilni, slabše informirani in ker se bojijo mlajšim pokazati, da česa ne vedo. Čim bližje starejšim morajo biti zagovorniki. Le tako bo to uspešno. Je pa treba zagovornike pravic starejših poiskati med upokojenimi strokovnjaki, saj ti najbolj razumejo stiske in potrebe starejših in so tudi osebno, ne le poklicno, zainteresirani, da se kaj premakne. Samo ne umeščati zagovorništva v centre za socialno delo.« (Mateja Kožuh Novak v intervjuju (priloga F)).

»Zagovornik mora biti na razpolago tisti trenutek, ko ga nekdo potrebuje, torej takoj, ne čez nekaj dni. Gre za usposobljenega zagovornika, ki ima pooblastila in kompetence, ki bo znal zagovarjati človeka, naj si bo otroka ali starejšo osebo. Tak center za zagovorništvo bi lahko povezoval tudi prostovoljne, laične zagovornike. Ena od mojih idej je tudi, da bi bile po lokalnih skupnostih akcijske skupine v obliki kolektivnega zagovorništva. Tak model razpršenih agencij je zagotovo primernejši od enega zagovornika ali ombudsmana za starejše.« (dr. Vito Flaker v intervjuju (priloga F)).

»Smisel v agencijah za zagovorništvo vidim v primeru, če bi bile mobilne. Vsak mesec poslujemo na terenu in srečamo ljudi, ki so popolnoma brez znanja. Podpiram model dobrega regijskega centra, ker je Slovenija starajoča se družba. Veliko nas bo starih in moramo se pripravljati na to. Takrat, ko bo na eni strani zelo mlada in na drugi strani zelo stara generacija, bo prepozno. Realno je treba pogledati, koliko nas bo in kaj bomo potrebovali. Mislim, da bi bili dobri taki regijski centri, ki bi skrbeli za starejše.« (Varuhinja človekovih pravic, Vlasta Nusdorfer v intervjuju (priloga F)).

»Absolutno zagovarjam regijsko razpršenost, ker samo na ta način lahko zagotovimo približno enak dostop vsem. Možnost dostopa do zagovornika mora biti enaka za vse, ne glede na to, kje kdo živi, v kakšni obliki oskrbe je in kdo je. Glede opredelitve, ali bi bile to agencije ali kaj drugega, pa se na tej ravni težko opredelim. /.../ Ti zagovorniki pa bi morali imeti tudi dostop do domačega okolja. Dobro bi bilo treba razdelati način osveščanja. Ljudem je treba povedati, da obstaja zagovorništvo, razložiti jim je treba, da je to nekaj pomembnega. Dobra bi bila večplastna vzpostavitev tega sistema. Tako bi bil dosežen dober učinek na celotno skupnost, na celo družbo.« (Martina Vuk v intervjuju (priloga F)).

»O tem menim vse najboljše. Vedno, ko govorimo o uveljavljanju človekovih pravic starejših ljudi, jih moramo najprej približati človeku. Ne moremo čisto vsakega problema pripeljati do predsednika vlade ali predsednika države. Eno od načel evropskega združevanja

je ravno v tem, da je treba probleme reševati na najnižji mogoči ravni. Rešitve je treba iskati tam, kjer problem nastaja, kjer ljudje tudi živijo, kjer so njihove pravice kršene. To je odličen predlog. Pokrajini v Sloveniji nimamo in jih verjetno še dolgo, če sploh kdaj, ne bo, imamo pa regije in te bi bile kar ustrezen okvir za organizacijo takšnih podpornih enot za starejše.« (Marjan Sedmak v intervjuju (priloga F)).

Izhajajoč iz cilja, da bo zagovorništvo dostopno vsem prebivalcem Slovenije, ki so dosegli kronološko starost 65 let, se nekaterim statističnim regijam glede na število prebivalcev kronološke starosti nad 65 let dodelita dve poslovni enoti. Te regije so osrednjeslovenska, jugovzhodna, gorenjska, savinjska in podravska. Skupaj je predvidenih 17 poslovnih enot (agencij za zagovorništvo).

Z udejanjanjem regionalizma se bodo izvedli cilji in načela ter potreba po oblikovanju regionalne politike, da bo vsaka regija po najboljših močeh poskrbela za blaginjo in kakovostno življenje starejših ljudi. Poslanstvo regionalne razpršenosti je v spodbujanju razvoja socialne politike v najširšem smislu, ki aktivira vse možne razvojne potencialne za kakovostno življenje starejših ljudi in odstranjuje težave v vseh slovenskih regijah, pri tem pa ne zmanjšuje virov in možnosti kakovostnega življenja ostalega prebivalstva. Regionalni sektorji statistične regije se povezujejo v štiri regionalne sektorje. Ti med drugim skrbijo tudi za izobraževanje in izpopolnjevanje zagovornikov ter povezovanje med agencijami za zagovorništvo. Regionalni sektorji so: Prvi regionalni sektor, Drugi regionalni sektor, Tretji regionalni sektor in Četrty regionalni sektor. Sestavni deli prizadevanj regionalnih sektorjev so spremljanje in vrednotenje regionalne politike, programov in projektov za starejše ljudi.

Tabela 64: Prebivalstvo kronološke starosti 65 let in več po regijah

Prebivalstvo po kronološki starosti 65 let in več, statistične regije, Slovenija, letno		
LETO		2017
Stanje na 1. 1.		65 let in več
Spol – SKUPAJ	Pomurska	23.852
	Podravska	63.305
	Koroška	13.423
	Savinjska	46.429
	Zasavska	11.165
	Posavska	14.614
	Jugovzhodna Slovenija	25.124
	Osrednjeslovenska	95.760
	Gorenjska	38.893
	Primorsko-notranjska	10.294
	Goriška	24.862
	Obalno-kraška	22.705

Vir: SURS 2017.

Iz tabele je razvidno število prebivalcev kronološke starosti 65 let in več po regijah.

11.2.3 Zagovorniki v območnih enotah in lokalnih skupnostih

Po vzoru Rdečega križa Slovenije predlagam nastavitev profesionalnih zagovornikov na 56 lokacijah po Sloveniji, in sicer vezano na območna združenja Rdečega križa Slovenije. Ti zagovorniki bi imeli načeloma svoj sedež na sedežu območnega združenja Rdečega križa. Seveda je v kateri izmed regij dopustna tudi druga lokacija, če zagovornika ni logistično in tehnično mogoče umestiti k poslovnim prostorom Rdečega križa. Lahko je to krajevna skupnost ali kar koli oziroma kateri koli ustrezen poslovni prostor. Dopuščena je prilagodljivost glede na obstoječe okoliščine posamezne regije. Ni pa primerna namestitve zagovornika v prostore CSD. Tam že imajo strokovnega delavca, ki se po delovni dolžnosti med drugim ukvarja tudi z zagovorništvo starejših ljudi, ki ima svoje smernice za tovrstno

delo in svoj način dela. Starejši ljudje se tudi izogibajo stikov s CSD, če je to le mogoče. Umeščanje zagovornikov instituta za zagovorništvo v prostore CSD bi povzročilo zmedo med starejšimi ljudmi.

Tabela 65: Lokacije za območne enote profesionalnih zagovornikov

Kraj	Regija
1. Ajdovščina	Goriška
2. Brežice	Posavska
3. Celje	Savinjska
4. Cerknica	Primorsko-notranjska
5. Črnomelj	Jugovzhodna
6. Domžale	Osrednjeslovenska
7. Dravograd	Koroška
8. Gornja Radgona	Pomurska
9. Grosuplje	Osrednjeslovenska
10. Hrastnik	Zasavska
11. Idrija	Goriška
12. Ilirska Bistrica	Primorsko-notranjska
13. Izola	Obalno-kraška
14. Jesenice	Gorenjska
15. Kamnik	Osrednjeslovenska
16. Kočevje	Jugovzhodna
17. Koper	Obalno-kraška
18. Kranj	Gorenjska
19. Krško	Posavska
20. Laško	Savinjska
21. Lenart	Podravska
22. Lendava	Pomurska
23. Litija	Zasavska
24. Ljubljana	Jugovzhodna
25. Ljutomer	Pomurska
26. Logatec	Osrednjeslovenska
27. Maribor	Podravska
28. Metlika	Jugovzhodna
29. Mozirje	Savinjska
30. Murska Sobota	Pomurska
31. Nova Gorica	Goriška
32. Novo mesto	Jugovzhodna

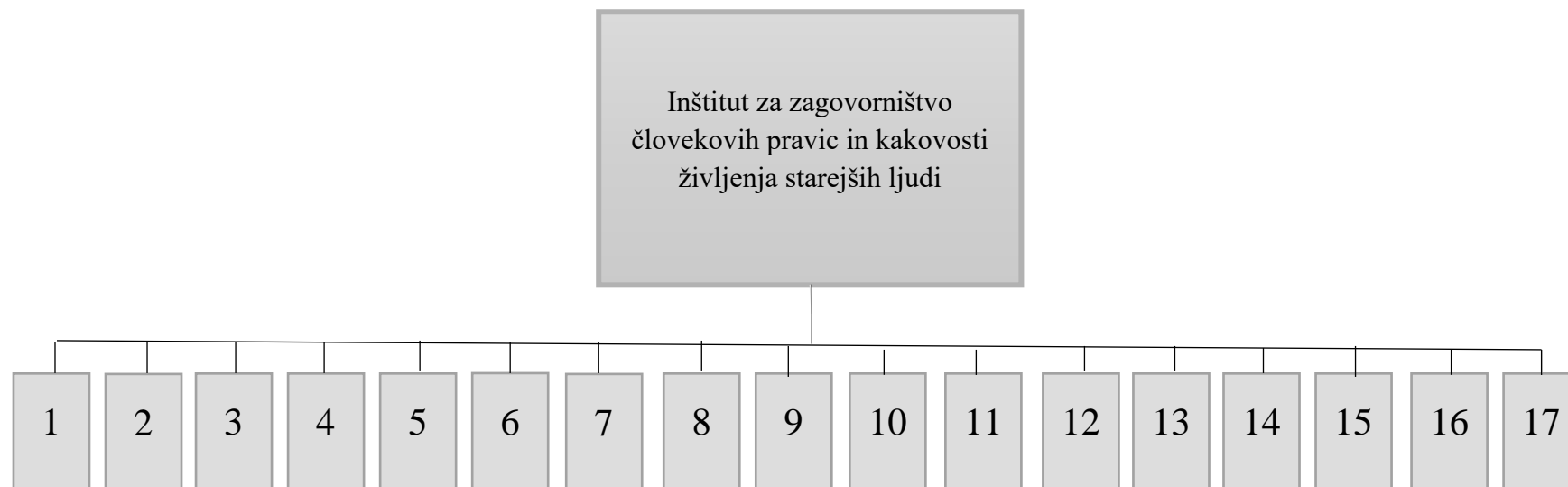
33. Ormož	Podravska
34. Piran	Obalno-kraška
35. Postojna	Primorsko-notranjska
36. Ptuj	Podravska
37. Radlje ob Dravi	Koroška
38. Radovljica	Gorenjska
39. Ravne na Koroškem	Koroška
40. Ribnica	Jugovzhodna
41. Sevnica	Posavska
42. Sežana	Obalno-kraška
43. Slov. Gradec	Koroška
44. Slov. Bistrica	Podravska
45. Slov. Konjice	Savinjska
46. Šentjur	Savinjska
47. Škofja Loka	Gorenjska
48. Šmarje	Savinjska
49. Tolmin	Goriška
50. Trbovlje	Zasavska
51. Trebnje	Jugovzhodna
52. Tržič	Gorenjska
53. Velenje	Savinjska
54. Vrhnika	Osrednjeslovenska
55. Zagorje	Zasavska
56. Žalec	Savinjska

Vir: Rdeči križ Slovenije 2017; lasten.

Tabela po regijah prikazuje lokacije območnih enot za delovanje profesionalnih zagovornikov pravic in kakovosti življenja starejših ljudi.

11.3 ORGANIGRAM INŠTITUTA ZAGOVORNIŠTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC IN KAKOVOSTI ŽIVLJENJA STAREJŠIH LJUDI

Slika 3: Organigram Inštituta zagovorništva

Vir: Lasten.

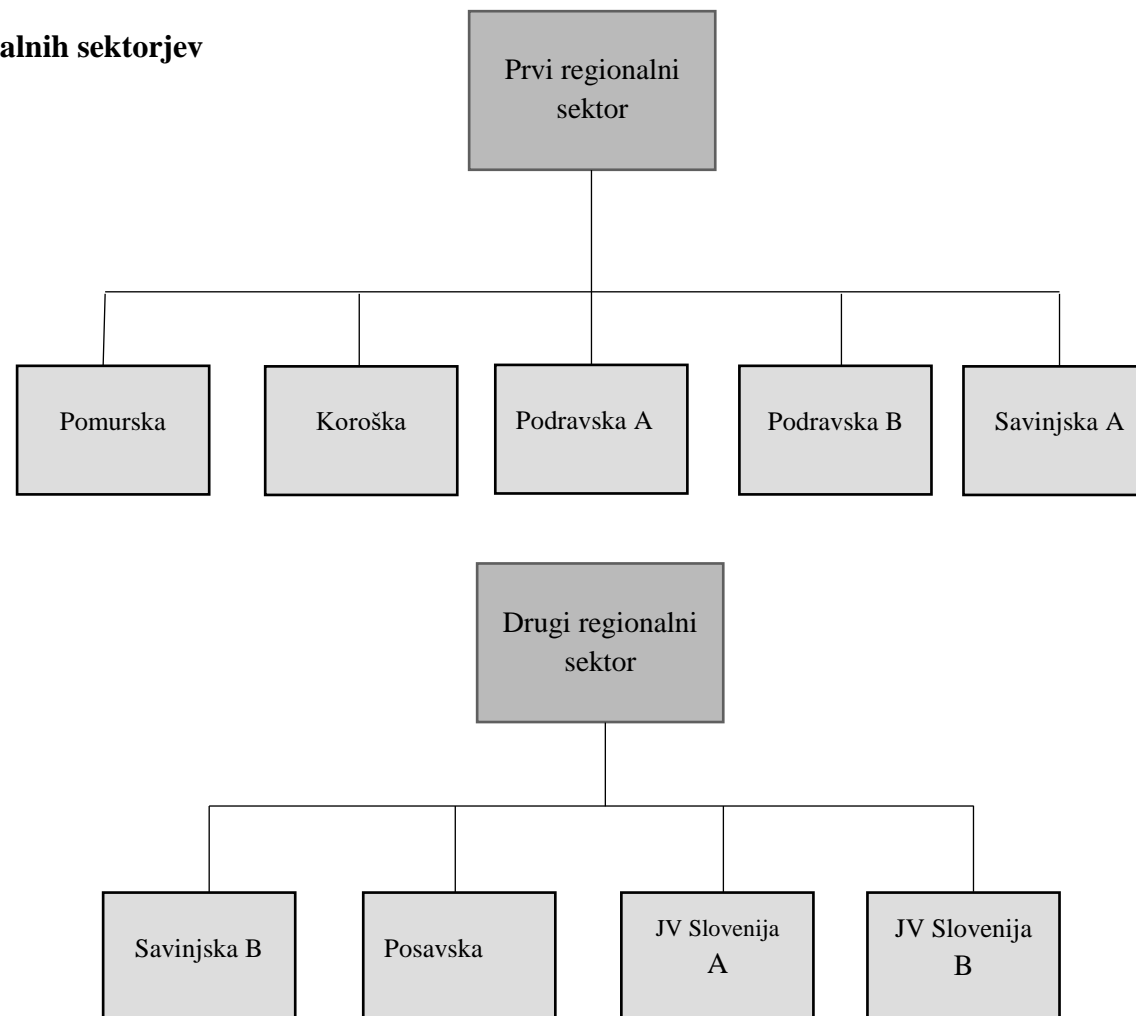
Legenda:

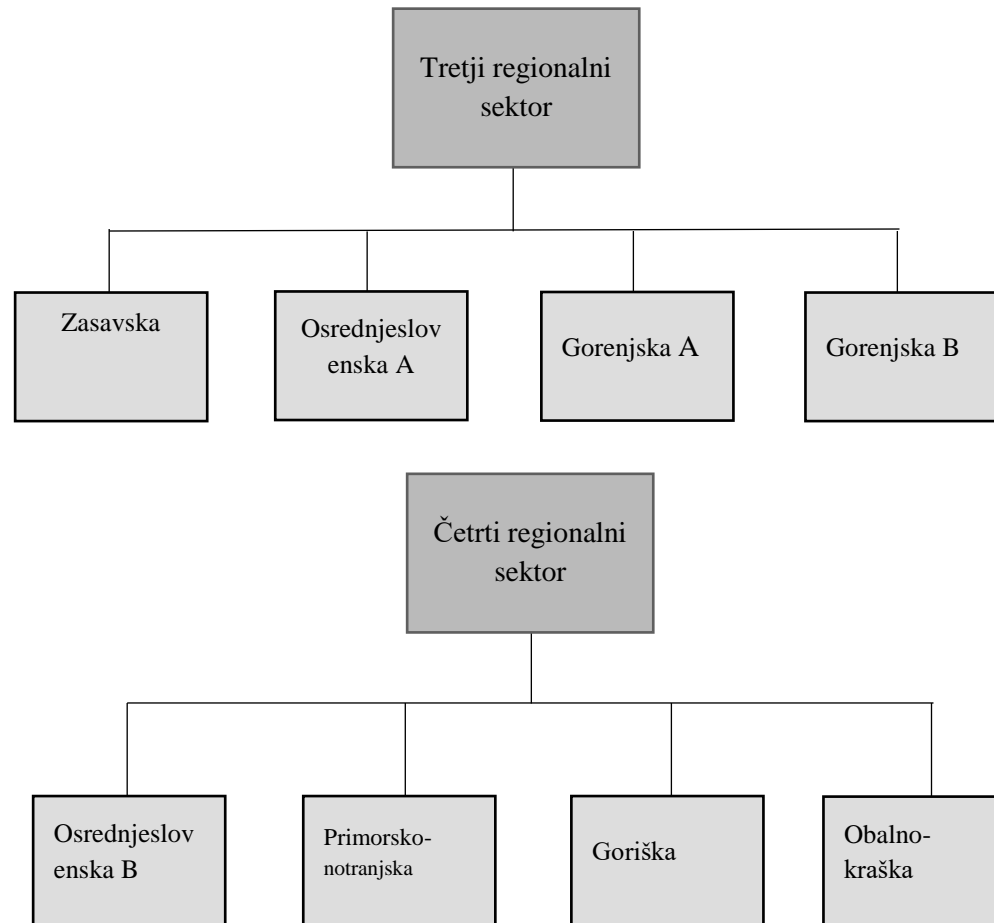
Agencije za zagovorništvo: 1 – pomurska, 2 – podravska a, 3 – podravska b, 4 – koroška, 5 – savinjska a, 6 – savinjska b, 7 – zasavska, 8 – posavska, 9 – jugovzhodna Slovenija a, 10 – jugovzhodna Slovenija b, 11 – osrednjeslovenska a, 12 – osrednjeslovenska b, 13 – gorenjska a, 14 – gorenjska b, 15 – primorsko-notranjska, 16 – goriška, 17 – obalno-kraška.

Slika prikazuje organigram Inštituta zagovorništva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi do regijske organiziranosti agencij za zagovorništvo. Predlaganih je 17 agencij za zagovorništvo.

11.4 REGIONALNI SEKTORJI

Slika 4: Organigram regionalnih sektorjev

Vir: Lasten.

Slika prikazuje povezovanje agencij za zagovorništvo v štiri regionalne sektorje.

11.5 KADROVSKA STRUKTURA ZAPOSLENIH

Prikaz potreb po kadru je pripravljen glede na organigram in zajema kader za Inštitut za zagovorništva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših, kader za Agencije za zagovorništvo in kader za območne enote zagovorništva za starejše in lokalne skupnosti.

11.5.1 Kadrovska struktura Inštituta za zagovorništvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi

Inštitut za zagovorništvo vodi direktor, ki odgovarja za celotno poslovanje Inštituta kot celote, v smislu organizacije, delovanja in razvoja. Direktor ima osmo stopnjo izobrazbe družboslovne smeri in je socialni gerontolog ali pravnik.

Za opravljanje nalog Inštitut potrebuje računovodsko in splošno skupno službo, kadroviča, za katerega se predvideva univerzitetna izobrazba družboslovne smeri – pravnik, sociolog ali organizator dela.

Tabela 66: Kadrovska struktura Inštituta za zagovorništvo

ZAP. ŠT.	NAZIV DELOVNEGA MESTA	SMER IZOBRAZBE	STOPNJA	ŠT. ZAPOS.
			IZOBRAZBE	
1	DIREKTOR	Socialni gerontolog	8/1	1
		Pravnik	8/2	
2	KADROVIK	PRAVNIK	8/1	1
3	RAČUNOVODJA	EKONOMSKA	7	1
4	RAČUNOVODSKI DELAVEC	EKONOMSKA	6/1	2
			6/2	
5	ADMINISTRATOR – TAJNIK	ADMINISTRATIVNA	5	1
			6/1	

Vir: Lasten.

Na Inštitutu je predvidenih šest zaposlitev.

11.5.2 Kadrovska struktura agencij za zagovorništvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi

Agencije za zagovorništvo bodo za svoje delo potrebovale ustrezen strokovni kader, vse računovodske in kadrovske zadeve (skupna splošna služba) pa se bodo opravljele na Inštitutu.

Tabela 67: Kadrovska struktura Agencij za zagovorništvo

ZAP. ŠT.	NAZIV DELOVNEGA MESTA	SMER IZOBRAZBE	ST. IZOBR.	ŠT. ZAP.
1	Zagovornik pravic za dostojen življenjski standard	Socialni gerontolog	7 ali 8	1
2	Zagovornik pravic za svobodno in varno življenje	Socialni gerontolog, pravnik ali socialni delavec	7 ali 8	1
3	Zagovornik pravic do zdravja in oskrbe	Zdravnik	7 ali 8	1
4	Zagovornik pravic do dela, upokojitve in pravno organizacijska pomoč	Pravnik	7 ali 8	1

Vir: Lasten.

Predvidenih je 17 Agencij za zagovorništvo, kar pomeni, da bo potrebnih 68 zagovornikov (strokovna služba) z najmanj sedmo stopnjo izobrazbe. Delovna mesta zagovornikov so sistemizirana iz posameznih področij varstva osnovnih človekovih pravic, izhajajoč iz pravic pa se postavi tudi smer izobrazbe.

11.5.3 Kadrovska struktura za območne enote in lokalne skupnosti za zagovorništvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi

Vsaka območna enota ima enega zaposlenega zagovornika, ki ima najmanj sedmo stopnjo izobrazbe smeri socialni gerontolog. Delo zagovornika v območni enoti sestavljajo usmerjanje, povezovanje, informiranje, pomoč in zastopanje starejših ljudi pri varovanju njihovih pravic in kakovosti življenja, odkrivanje pomoči potrebnih na terenu, povezovanje posameznih starejših oseb navzgor s strokovnjaki na agencijah za zagovorništvo in zagovorniki prostovoljci, ki delujejo na področju krajevnih skupnosti. Predvidenih je 56 zagovornikov.

11.5.4 Prostovoljci, zagovorniki starejših

V vsaki krajevni skupnosti je treba organizirati mrežo prostovoljcev, zagovornikov starejših, katere naloge so predvsem odkrivati starejše, ki potrebujejo pomoč pri varstvu svojih pravic in kakovosti življenja, jim ponujati prvo pomoč ter poskrbeti, da se vzpostavi stik z zagovornikom na območni enoti zagovorništva. Čim več prostovoljcev, ne glede na to, kateri prostovoljski organizaciji že pripadajo, se vključi v iskanje pomoči potrebnih starejših ljudi

na terenu in opozarjanje zagovornikov na območnih enotah nanje. Obstaja kar nekaj prostovoljskih organizacij, ki že delujejo na področju pomoči starejšim, npr. projekt Starejši za starejše pod vodstvom Rožce Šonc, ki je v intervjuju (priloga F) razložila osnovni namen dela prostovoljcev, ki je, »da ugotavljajo položaj starejših, njihovo kakovost življenja, da poskušajo vplivati na izboljšanje kakovosti življenja s svojo lastno pomočjo, organizirano pomočjo drugih prostovoljcev društva, drugih nevladnih organizacij, Rdečega križa, Karitasa, lokalne skupnosti, centrov za socialno delo, zavodov za pomoč na domu«. Smiselno bi bilo sodelovanje s tem in podobnimi že utečenimi projekti. Verjetno bi bila smiselna tudi organizacija prostovoljskih društev na posameznih lokacijah, kjer prostovoljstvo ni dovolj razvito, da bi služilo namenu zagovorništva varstva pravic in kakovosti življenja starejših ljudi. Predvideva se vsaj 2000 prostovoljcev.

12 RAZPRAVA

Če primerjam rezultate raziskave prve hipoteze doktorske disertacije, da so starejši ljudje prepričani, da niso dovolj informirani o svojih pravicah, za katero nisem dobila dovolj statistično značilnih razlik, da bi jo lahko potrdila, z ugotovitvijo študije, ki sta jo opravili Edwards in Fontana (poglavje 7.2), lahko pojasnim razlago dobljenih rezultatov, da starejši ljudje sploh ne prepoznajo potrebe po informacijah in se tudi ne zavedajo svojih pravic. Med izvajanjem raziskave sem opazila, da so starejši ljudje kritični do različnih informacij, nezaupljivi in precej neprepičani v svoje odgovore. Do podobne ugotovitve sta prišli tudi Street in Cossman (poglavje 7.1), ki za dobljen rezultat v eni izmed svojih raziskav s starejšimi ljudmi ravno tako navajata, da je v neskladju s predpostavkami o generacijskih lastnostih.

Za starejše ljudi je treba pripraviti preprost dialog in tok informacij, predstavljen na način, ki bo zanje razumljiv. Uporaba informacijske tehnologije je danes sicer med starejšo generacijo večja, kar je dokazala študija o uporabi informacijske tehnologije seniorjev na Tajskem. Starejši ljudje so pokazali pripravljenost za uporabo storitev, ki so zasnovane tako, da ustrezajo njihovim potrebam (Chen idr. 2018). Kljub temu pa je predvsem treba vzpostaviti vse mehanizme za zagotavljanje ustreznih življenjskih razmer starejših ljudi, reševati težave, s katerimi se srečujejo v vsakdanjem življenju, zagotavljati ustrezen odziv družbe na storitve, ki jih potrebujejo, opolnomočiti posameznika in skupine ter odpravljati stereotipe in stigmatizacijo ter zaščititi njihove človekove pravice.

Zaščita človekovih pravic starejših ljudi, ki iz kakršnih koli razlogov ne zmorejo sami prepoznati ali zagotavljati varstva svojih pravic za kakovostno življenje, se v Sloveniji zelo slabo izvaja. Nekoliko je poskrbljeno za zaščito človekovih pravic starejših ljudi z nižjim socialnim statusom, pa še ti morajo skozi številne birokratske ovire, da pridejo do zagovornika. Ostali so prepuščeni svojemu socialnemu konvoju, če je kršitev očitna, ali svojim zaupnikom, če se starejša oseba opogumi izpostaviti problem. V večini razvitih držav po svetu je za varstvo človekovih pravic in kakovost življenja starejših ljudi boljše poskrbljeno. Veliko držav varstvo pravic starejših ljudi izvaja z varuhom človekovih pravic, še bolj učinkovito na področju varstva človekovih pravic pa je zagovorništvo.

Enako, kakor vladi Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske predlaga Equality and Human Rights Commission (Poglavje 7.4), da bi morala skupaj z lokalnimi

oblastni aktivno vplivati na financiranje in razvoj zagovorništva, tudi slovenski znanstveniki in strokovnjaki ugotavljajo za našo državo. S svojo raziskavo sem znanstveno utemeljila potrebo instituta zagovorništva za varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi, o kateri številni slovenski znanstveniki, strokovnjaki in strokovni delavci intenzivneje govorijo že dve desetletji, predvsem pa od Posveta o zagovorništvu starejših ljudi v Državnem svetu, 14. junija 2010. Pripravila sem tudi predlog okvirnega organizacijskega modela instituta. Osnovna karakteristika tega instituta je, da zagovornik doseže slehernega posameznika v Sloveniji. Pri pregledu tuje in domače literature in na osnovi rezultatov študije na terenu tuji in domači strokovnjaki, znanstveniki in starejši ljudje sami poudarjajo pomen neodvisnosti instituta zagovorništva, saj se edino tako lahko zagotovi, da njihovi interesi ostajajo najpomembnejši. Po tehtnem premisleku sem deloma uporabila sistem organiziranosti Rdečega križa Slovenije, ki je organiziran kot enotno društvo, ki deluje v 12 regijah, 56 območnih združenjih in 916 krajevnih organizacijah Rdečega križa v Sloveniji, kar pomeni, da je povsod prisoten in dostopen vsem ljudem. Zato predlagam, da se zagovorništvo v lokalnih skupnostih in na terenu umesti k območnim krajevnim organizacijam Rdečega križa. Ne nazadnje gre tudi za sorodno dejavnost in deloma istega financerja. Pomislek, da se zagovorniki starejših vključijo v CSD, ki so sicer zelo podobno teritorialno razporejeni in organizirani (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2018), je s strokovnega vidika treba izključiti, saj ne zagotavlja neodvisnosti zagovorništva. Vse obstoječe institucije, ki se že ukvarjajo tudi z zagovorništvom človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi, bodisi zasebne ali javne, vladne ali nevladne, so zelo dobrodošle, da svoje storitve opravljajo še naprej. Glede na tolikšno podhranjenost starejše populacije po potrebi zagovorništva pravic starejših ljudi, kot jo zaznavamo v Sloveniji, ter neznamenit vpliv na socialno politiko, so ostali ponudniki zagovorništva le kaplja v morje.

Za izvajanje nalog instituta zagovorništva je potrebnih približno 130 strokovnih delavcev, ki so po izobrazbi socialni gerontologi, pravniki, zdravniki in socialni delavci. Zagovorništvo bi potekalo v 17 regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, 56 območnih enotah in več kot 1000 lokalnih skupnostih, kjer bi se angažirali zagovorniki prostovoljci. Za boljšo povezanost zagovorništva bi se agencije povezovale v štiri regionalne sektorje.

Glede na napovedi o demografskem razvoju Slovenije in nalogo države, da poskrbi za varnost in kakovost življenja svojih državljanov, je uvedba instituta zagovorništva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi trenutno najbolj racionalna in tudi najboljša možnost za spopad s staranjem prebivalstva.

13 ZAKLJUČEK

V Sloveniji že od leta 2008 glasno opozarjajo na potrebo po uvedbi zagovorništva, vendar ni še nič konkretizirano. Pričujoča raziskava je prva tovrstna raziskava v Sloveniji. Predmet raziskovanja v doktorski disertaciji je bilo ugotavljanje, kaj starejši ljudje mislijo o stanju informiranosti o človekovih pravicah, ki pogojujejo kakovost njihovega življenja. Raziskala sem, ali je informiranost odvisna od njihovega spola, kronološke starosti, izobrazbene ravni in kulturnega okolja, v katerem živijo. Zanimalo me je, ali obstaja bistvena razlika v potrebi po zagovorništvu človekovih pravic med starejšimi ljudmi, ki živijo doma, in starejšimi ljudmi, ki živijo v institucionalni oskrbi (domovi za starejše občane). Raziskala sem tudi, koliko je izražena potreba po zagovorništvu njihovih človekovih pravic.

V teoretičnem delu raziskovanja sem uporabila dve raziskovalni metodi, primerjalno in opisno, zlasti pri opredelitvi problema študije in teoretičnih izhodišč ter pri oceni dosedanjih raziskovanj na področju zagovorništva človekovih pravic starejših ljudi. Empirični del doktorske disertacije sem izvedla s kvantitativnimi in kvalitativnimi raziskovalnimi metodami. Pri kvantitativnih raziskovalnih metodah sem uporabila logični pozitivizem, kar pomeni, da sem uporabila podatke, ki sem jih lahko opazovala na velikem številu anketirancev in merila logično, objektivno in natančno. Pri kvalitativnih raziskovalnih metodah sem uporabila fenomenološki pristop, s katerim sem na manjšem, namenskem izboru udeležencev v raziskavi ugotovila, kako razumejo zagovorništvo in kakšen pomen mu pripisujejo.

Podatke, potrebne za raziskavo, sem zbrala neposredno s pomočjo anketnih vprašalnikov in intervjujev. Za kvantitativno raziskavo sem uporabila tri anketne vprašalnike z visoko strukturiranim tipom vprašanj. Anketne vprašalnike za vsak raziskovalni vzorec sem preverila na pilotskem raziskovalnem vzorcu. Za kvalitativno raziskovanje sem uporabila polstrukturirani intervju, kjer sem si v naprej pripravila nekaj enakih pomembnejših vprašanj za vsakogar, ki je sodeloval v kvalitativni raziskavi, preostala vprašanja pa sem oblikovala med potekom intervjuja.

Rezultati raziskave so pokazali, da ni bistvene razlike v manifestaciji potrebe po zagovorništvu glede na spol, starost, izobrazbeno raven ali kulturno okolje, v katerem živijo starejši ljudje. Vse te karakteristike za starejše ljudi niso pomembne. Pri vseh je namreč izrazito visoka potreba po zagovorništvu. Z raziskavo sem potrdila, da je v Sloveniji

potrebna uvedba instituta zagovorništva za varstvo pravic starejših ljudi, njihovo opolnomočenje, višjo kakovost njihovega življenja in uspešno staranje. To je skoraj enotno mnenje vseh petih raziskovalnih vzorcev v skupnem številu 406 oseb.

Na osnovi rezultatov raziskave sem pripravila predlog okvirnega organizacijskega modela instituta zagovorništva varstva osnovnih človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi, ki je primeren za slovensko kulturno in normativno okolje. Pri pripravi tega predloga sem upoštevala mnenje najvidnejših slovenskih znanstvenikov in strokovnjakov gerontologije, formalnih in neformalnih zagovornikov človekovih pravic starejših ljudi in predstavnikov parlamentarnih političnih strank. Uporabila sem nekatere smernice iz osnutka zakona o zagovorništvu, ki ga je že pred leti začela pripravljati komisija na MDDSZ, a je ostal v fazi grobega osnutka. Predlog okvirnega organizacijskega modela instituta zagovorništva varstva osnovnih človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi za Slovenijo je v doktorski disertaciji nakazan v zelo osnovnih orisih.

Cilji doktorske disertacije so s tem doseženi.

Ostane le še ena naloga, in sicer predstavitev modela instituta ustreznim vladnim službam in političnim strankam z namenom podpore njegove uvedbe v Republiki Sloveniji. Politične stranke v svoje programe vključujejo tudi skrb za starejše ljudi. Predvidevam, da je uvedba instituta za zagovorništvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi zelo zanimiva tema, s katero lahko nastopijo v parlamentu. Parlamentarnim strankam, ki so v intervjujih izkazale največji interes za uvedbo instituta zagovorništva, se bo ponudil izdelan okvirni model instituta pod pogojem, da ga bodo pripravile v obliki predloga za obravnavo in sprejem v državnem zboru. Zavedam se, da bo, ne glede na to, da je bila večina predstavnikov parlamentarnih političnih strank med potekom intervjujev zelo pozitivno naravnana in so zagotavljali podporo uvedbi instituta zagovorništva, kompleksna in zahtevna naloga, da se uvedba instituta tudi v resnici izpelje. Moja naloga bo zaključena, ko bo institut zagovorništva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi tudi v resnici zaživel. Glede na globalni problem staranja prebivalstva se bo moralo zagovorništvo starejših ljudi slej kot prej zgoditi tudi v Sloveniji.

14 PRISPEVEK DOKTORSKE DISERTACIJE K ZNANOSTI

Doktorska disertacija je samostojen prispevek k znanosti na področju zagovorništva. Predstavlja prvo delo, ki obravnava zagovorništvo starejših ljudi v Sloveniji. Prvič je predstavljen izviren organizacijski model instituta zagovorništva, ki upošteva trenutne razmere in položaj v državi. Raziskava je privedla do ugotovitve, da model organizacije zagovorništva ne more biti enoten, ker je ureditev v največji meri odvisna od socialne politike, ki jo vodi država, od prioritete posamezne vladne sestave, gospodarske situacije, od tega, koliko državnega proračuna namenjajo za tovrstno problematiko, od kulturnih in etičnih norm, pa tudi od njenega zgodovinskega razvoja. Zaradi vseh naštetih dejavnikov je nemogoče povzeti model posamezne države. Organizacijski model instituta zagovorništva človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi je doktorski disertaciji dodal tudi uporabno vrednost.

Doktorska disertacija predstavlja nov pristop na področju razvoja zagovorništva v Sloveniji in bo pomemben prispevek k razvoju stroke.

15 LITERATURA

1. Accetto, Bojan. 1968. *Staranje, starost in starostno varstvo*. Ljubljana: Republiški odbor Rdečega križa.
2. Achenbaum, W. Andrew in Vern Bengtson. 1994. Re-engaging the Disengagement Theory of Aging: On the History and Assessment of Theory Development in Gerontology. *The Gerontologist*, 34(6): 756–763.
3. Achinger, Hans. 1971. *Sozialpolitik als Gesellschaftspolitik*. Reinbeck pri Hamburgu: Von der Arbeiterfrage zum Wohlfahrtsstaat, Rowohlt Taschenbuch Verlag.
4. Adams, Robert. 1996. *Social Work and Empowerment: Practical Social Work*. Basingstoke Hampshire: Macmillan Press Ltd.
5. Adams, Robert. 2008. *Empowerment, Participation and Social Work*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
6. Administration for Community Living. *Performance of Older American Act Programs*. Dostopno na: <https://www.acl.gov/node/435> (21. marec 2018).
7. *Aged Rights Advocacy*. Dostopno na: <http://www.agedrights.asn.au/rights/about.html> (29. april 2017).
8. Agewell Research & Advocacy Centre. *Human Rights of Elderly in India: A Critical Reflection on Social Development*. Dostopno na: <https://social.un.org/ageing-working-group/documents/sixth/AgeWellFoundationHumanRightsOfElderlyInIndia.pdf> (10. november 2016).
9. Ambrož, Milan in Lea-Marija Colarič-Jakše. 2015. *Pogled raziskovalca: Načela, metode in prakse*. Maribor: Mednarodna založba, Oddelek za slovanske jezike in književnost, Zora.
10. Andersson, Grazyna in Ingvar Karlberg. 2000. Integrated care for the elderly. *International Journal of Integrated Care*, 1: 1568–4156.
11. Angus, Jocelyn in Patricia Reeve. 2006. Ageism: A Threat to “Aging Well” in the 21st Century. *Journal of Applied Gerontology*, 25(2): 137–152.
12. Arko, Karmen. 2017. Creativity of Literary Artists and Successful Ageing. *American Scientific Research Journal for Engineering, Technology, and Sciences (ASRJETS)*: 47–59.
13. Atkinson, Dorothy. 1999. *Advocacy: a review*. Brighton: Pavilion Publishing.

14. Australian Human Rights Commission. *Understanding Human Rights*. Dostopno na: <https://www.humanrights.gov.au/publications/understanding-human-rights-introduction-rights-ed#main-content> (19.marec 2018).
15. Australian Institute of Health and Welfare. Information technology. *Older Australians at Glance*. Dostopno na: <https://www.aihw.gov.au/reports/older-people/older-australia-at-a-glance-second-edition/contents/table-of-contents> (15.marec 2018).
16. Barnett, KR, Buys, LR in Adkins, BA. 2000. Information and communication practices: the joint concerns of age and gender in the information age. *Australasian Journal on Ageing*, 19(2): 69–74.
17. Bearon, Lucille B. 1996. Successful Aging: What does the "good life" look like? *In The Forum*, 3: 1–7.
18. Bengtson, Vern L., Daphna Gans, Norella M. Putney in Merrill Silverstein. 2008. *Handbook of Theories of Ageing*. New York: Springer Publishing Company.
19. Black, Barbara. *Alliance for the Prevention of Elder Abuse. Empowering and rights-based approaches to working with older people*. Dostopno na: <http://apeawa.advocare.org.au/> (6. november 2016).
20. Blaine, B. Evan. 2012. *Understanding the Psychology of Diversity*. New York: SAGE Publications.
21. Bocioaga, Andreea. 2014. *Advocacy is for the people*. Glasgow: Scottish Independent Advocacy Alliance.
22. Bond, John, Sheila Peace, Freia Dittmann-Kohli in Gerben Westerhof. 2007. *Ageing in Society*. London: SAGE.
23. Browne, M. *SAGE - Support & Advocacy Service for Older People*. Dostopno na: <http://www.thirdageireland.ie/sage/resources/quality-standards> (29. oktober 2016).
24. Butler, Robert, Lewis Myrna in Sunderland, Trey. 1991. *Ageing and mental health: Positive psychosocial and biomedical approaches*. Columbus.
25. Campbell, Robert, J. 1996. *Psychiatric Dictionary*. New York: Oxford University Press.
26. Castora-Binkley, Melissa, Linda Noelker, Thomas Prohaska in William Satariano. 2010. Impact of Arts Participation on Health Outcomes for Older Adults. *Journal of Aging, Humanities, and the Arts*, 4: 352–367.

27. Cattan, Mima, et al. 2005. Preventing social isolation and loneliness among older people: a systematic review of health promotion interventions. *Ageing & Society*: 41–67.
28. Center za socialno delo Izola. *Varstvo odraslih*. Dostopno na: <https://csd-izola.si/sl/csd-izola/varstvo-odraslih> (14 maj 2018).
29. Chen, Alexander N., McGaughey, Ronald E., Zeltmann, Steven M., Lu, Hsin-Ke in Lee Maria R. 2017. How Seniors in Taiwan Use Information Technology: Computer and Cell Phones. *International Journal of Human–Computer Interaction*, 34(2): 166–176.
30. Cherry, Debra. L., Frank Benest, Barbara Gates in Joanne White. 1985. Intergeneration al Service Programs: Meeting shared Needs of Young and Old. *The Gerontologist*, 25: 126–129.
31. CINAGE Consortium. 2014. *CINAGE dictionary. CINAGE European Cinema for active ageing*. Dostopno na: <http://cinageproject.eu/=si/package/research.html> (23. oktober 2016).
32. *Council of Europe 2007*. Dostopno na: https://www.coe.int/en/web/ingo/newsroom/-/asset_publisher/BR9aikJBXnwX/content/10th-anniversary-of-the-creation-of-a-participatory-status-for-ingos (15. november 2017).
33. Cox, Carole, B. 2015. *Social policy for an Ageing Society, A Human Rights Perspective*. New York: Springer Publishing Company.
34. Cumming, Elaine in William E. Henry. 1961. *Growing Old, the Process of Disengagement*. New York: Basic Books.
35. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusio. 2012. *Special Eurobarometer 378 Active ageing*. Brussels: European commission.
36. Dragoš, Srečo. 1994. Etika v socialnem varstvu ali socialnovarstvena etika? *Socialno delo*, 33(6): 515–517.
37. *Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto. Regijski NVO center Jugovzhodna Slovenija. Regionalno stičišče nevladnih organizacij JV Slovenije*. Dostopno na: <http://www.nevlnik.info/si/nevlnadne-organizacije/> (13. oktober 2016).
38. Dunning, Andrew. 2005. *Information, advice and advocacy for older people*. York: Joseph Rowntree Foundation.

39. Dunning, Andrew. 2010. Advocating for the Human Rights of older people-The development of advocacy research, policy and practice. V *IFA 10th Global Conference on Ageing*. Melbourne: Swansea University, Prifysgol Abertawe.
40. Dunning, Andrew. *The Older People's Commissioner for Wales. A Scoping Study of Advocacy with Older People in Wales for the Older People's Commissioner for Wales*. Dostopno na: www.olderpeoplewales.com (18. oktober 2016).
41. Economic Commission for Europe. United Nations. *UNECE Policy Brief on Ageing No. 4*. Dostopno na: www.unece.org/pau/ageing@unece.org (4. november 2016).
42. Edwards, Susan in Antonia Fontana. 2004. *Legal Information Needs of Older People*. Dostopno na: [http://www.lawfoundation.net.au/ljf/site/articleIDs/9D9D131462B745E0CA257060007D1408/\\$file/legal_info_needs_report.pdf](http://www.lawfoundation.net.au/ljf/site/articleIDs/9D9D131462B745E0CA257060007D1408/$file/legal_info_needs_report.pdf) (15. marec 2018).
43. *Elderly Care in Sweden, Sweden Sverige*. Dostopno na: <https://sweden.se/society/elderly-care-in-sweden/> (28. april 2017).
44. Equality and Human Rights Commission. *Close to Home, An inquiry into older people and human rights in home care*. Dostopno na: http://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/close_to_home.pdf (30. marec 2018).
45. European Court of Human Rights. 2016. *Elderly people and the European Convention on human Rights*. Strasbourg: Press Unit.
46. *Evropska socialna listina*. Ur. I. RS 24/1999 (10. april 1999). Dostopno na: www.najdi.si/najdi/evropska%20socialna (1. julij 2017).
47. Evropski parlament. 2010. *Listina Evropske unije o temeljnih pravicah (2010/C 83/02)*. Nica: Uradni list Evropske unije.
48. Ferfila, Bogomil. 2017. *Norveška: najbogatejša država Evrope (in sveta)*. Ljubljana: Demat d. o. o.
49. Fineman, Martha Albertson. 2008. The Vulnerable Subject: Anchoring Equality in the Human Condition. *Yale Journal of Law*, 20: 9–15.
50. Fineman, Martha Albertstone in Anna Grear. 2016. *Vulnerability: Reflections on a new ethical foundation for law and politics*. New York: Routledge.
51. Fingerman, Karen L., Karel A. Pillemer, Merrill Silverstein in Jill J. Suitor. 2012. The Baby Boomers' Intergenerational Relationships. *The Gerontologist*, 52(2): 199–209.
52. Flaker, Vito. 1998. *Odpiranje norosti: Vzpon in padec totalnih institucij*. Ljubljana: Založba /*cf.

53. Flaker, Vito. 2014. *Proces dezinstitalizacije v Sloveniji*. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=rrp4p9exfP4> (14. december 2017).
54. Forbat, Liz in Dorothy Atkinson. 2005. Advocacy in practice: The troubled Position of advocates in adult services. *British journal of social work*, 35: 321–335.
55. Generalna skupščina Združenih narodov. 1948. *Splošna deklaracija človekovih pravic*. Paris: Generalna skupščina Združenih narodov.
56. Gensler, Harry J. 1998. *Ethics: A Contemporary Introduction*. London & New York: Routledge, Tailor & Francis Group.
57. Giles, Howard., Kimberly Noels, Angie Williams, Ota Hiroshi, Tae-Seop. Lim, Sig Hang NG in Lilnabeth Somera. 2003. Young people's beliefs about intergenerational communication. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 18.1: 1–32.
58. *Government Offices of Sweden, Ministry of Health and Social Affairs*. Dostopno na: http://www.government.se/4ac25f/contentassets/3f3efe664ac04ad291a3d65d0587ab54/en_national-follow-up-mipaa-webb.pdf (16. marec 2018).
59. *Government of the Netherlands*. Dostopno na: <https://www.government.nl/topics/human-rights/contents/human-rights-in-the-netherlands> (3. maj 2017).
60. Grima, Jody. 2016. *Advocacy services for older people*. Dostopno na: https://www.adhc.nsw.gov.au/individuals/ageing_well/advocacy_services_for_older_people (15 oktober 2016).
61. Grundy, Emily. 2006. Ageing and vulnerable elderly people: European perspectives. *Ageing and Society*, 26(1): 105–134.
62. Gutierrez, Lorraine M. in Robert Ortega. Developing methods to empower Latinos: The importance of groups. *Social Work with groups*, 14(2): 23–43.
63. Gutierrez, Lorraine M., Ruth J. Parsons in Enid Cox. 1998. *Empowerment in Social Work Practice*. Brooks: Cole Publishing Co.
64. Hardwick, Louise. 2013. Advocacy versus Social Work: What the Setting-Up of an Advocacy Rights Hub Reveals about Social Work's Ability to Promote Social Inclusion. *The British Journal of Social Work*, 44(7): 1700–1716.
65. Health and Age Care. *Everything you need to know about Rights of older People. National Aged Care Advocacy program*. Dostopno na: <http://www.agedrights.asn.au/rights/about.html> (26. april 2017).
66. HelpAge International. *HelpAge campaigners take a stand against ageism on International Day of Older Persons. Helpage-campaigners-take-a-stand-against-*

- ageism-on-international-day-of-older-persons*. Dostopno na: <http://www.helpage.org/newsroom/latest-news/> (1. oktober 2016).
67. Hochschild, Arlie R. 1975. Disengagement Theory: A Critique and Proposal. *American Sociological Review*, 40: 553–569.
 68. Hopper, Louise., Rachael Joyce, Anja Bieber, Anja Broda, Kate Irving in Franz Verhey. Experiences of providing formal home and community dementia care in Ireland: Advocating. *The Journal of the British Geriatrics Society*, 45: ii1.14–ii12. Dostopno na: www.ageing.oxfordjournals.org (1. oktober 2016).
 69. Horton, Olivia. Mind the Gap: Theorizing Asymmetry between Parental Involvement and Statutory Rape Laws. *Yale Journal of Law & Feminism*. Dostopno na: <http://digitalcommons.law.yale.edu/yjlf/vol28/iss1/5> (16. november 2017).
 70. Humanitarni center v Novi gorici. *Kaj je Pro bono*. Dostopno na: <http://www.probono-amb-ng.weebly.com/kaj-je-probono.html> (12. maj 2018).
 71. Imperl, Franc. 2012. *Kakovost oskrbe starejših – izziv za prihodnost*. Logatec: Firis Imperl&Co.
 72. Johnson, Malcom L. 2005. *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press.
 73. Jones, Ray. 2007. A Journey through the Years: Ageing and Social Care. *Ageing Horizons*, 6: 42–51.
 74. Kastelic, Branka. 2013. *Spoštovanje ustavnih pravic starejših*. Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije.
 75. Katz, Stephen. 2000. Busy Bodies: Activity, Aging, and the Management of Everyday Life. *Journal of Aging Studies*, 14: 135–152.
 76. Kavčič, Blaž, Mateja Kožuh-Novak, Janja Romih, Jana Mali, Zdenka Tičar, Martina Horvat-Kuzma, Darja Kuzmanič Korva, Bojana Cvahte, Doroteja Lešnik Mugnaioni, Irena Špela Cvetežar, Ald Ternovec, Angelca Žiberna in Ana Canjko. 2011. *Zagovorništvo starejših, Zbornik referatov in razprav, št. 1/2011*. Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
 77. Kite, Mary E. in Lisa Smith Wagner. 2002. Attitudes toward Older Adults. V *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*, ur. Todd D. Nelson. Cambridge: MIT Press.
 78. Kohn, Nina A. 2014. Vulnerability Theory and the Role of Government. *Yale Journal of Law & Feminism*: 2–26.

79. Kurrle, Susan in Naughtin Gerard. 2008. An Overview of Elder Abuse and Neglect in Australia. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 20(2): 108–125.
80. Lamovec, Tanja in Vito Flaker. 1993. Ali v Sloveniji potrebujemo zagovorništvo? *Socialno delo*, 32(3–4): 33–38.
81. Larsson, Kristina. 2004. According to need? Predicting use of formal and informal care in a Swedish urban elderly population. *Stockholm studies in social work, Department of Social Work*: 281–2851.
82. Lawton, Annie. 2009. *Personalisation and learning disabilities: A review of evidence on advocacy and its practice for people with learning disabilities and high support needs*. London: Social care institute for excellence.
83. Lessenich, Stephan. 2015. *Ponovno izumljanje socialnega: socialna država v prožnem kapitalizmu*. Ljubljana: Krtina.
84. Levy, Becca in Ellen Langer. 1994. Aging free from negative stereotypes: Successful memory in China and among the American deaf. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66: 989–997.
85. Levy, Vendy. 2012. Advocating to Promote a Convention on the Human Rights of Older Persons. V *FA 11th Global Conference on Ageing*. Prague: International federation on ageing.
86. Licciardelloa, Orazio. 2014. *Aging between experience and attitudes: a research with Italian and Catania*. Catania: Procedia - Social and Behavioral Sciences, Department of Educational Sciences, University of Catania.
87. Linköping University. *Research*. Dostopno na: <https://liu.se/en/research> (12. maj 2018).
88. *Listina Evropske unije o temeljnih pravicah 2010/C 83/02*. Dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12010P&from=SL> (12. avgust 2017).
89. Lord, John in Peggy Hutchison. 1993. The Process of Empowerment. *Canadian Journal of Community Mental Health*: 5–22.
90. Lothian, Kate in Philp Ian. 2001. *Care of older people: Maintaining the dignity and autonomy of older people in the healthcare setting* *BMJ*, 322: 668.
91. Loue, Sana. 2013. Social Work, Advocacy, and Ethics: Opportunities and Challenges in Romania. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*: 1039–1040.
92. Macadam, Alison, Rich Watts in Rob Greig. 2013. *The Impact of Advocacy for People who Use Social*. London: School for Social Care Research.

93. MacIntyre, C. Raina, Robert Menzies, Elizabeth Kpozehouen, Michael Chapman, Joanne Travaglia, Michael Woodward, Lisa Jackson Pulver, Christopher J. Poulos, David Gronow in Timothy Adair. 2016. Vaccines for the older adults – a national workshop, Australia 2014. *Equity in disease prevention*. Sidney: National Health and Medical Research Council.
94. Mali, Jana. 2008. *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
95. Manskliga Rattigheter. *Regeringens webbplats om Manskliga Rattigheter*. Dostopno na: <http://manskligarattigheter.dynamaster.se/en/who-does-what/> sweden (3. maj 2017).
96. Marson, Stephen M. in Fave, L. Richard Della. 1994. A Marxian Review of Gerontological Literature. *The Journal of Sociology & Social Welfare*. Dostopno na: <http://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol21/iss2/7> (23. marec 2018).
97. McKenna, KT, Tooth, LR, King, DB, Clark, MJ, O'Rourke, PK, Steinberg, MA, in de Looze, FJ. 2003. Older patients request more information: a survey of use of written patient education materials in general practice. *Australasian Journal on Ageing*, 22(1): 15-19.
98. Medicaid.gov, Keeping America Healthy. *Summary of States'NWD Systems*. Dostopno na: <https://www.medicaid.gov/index.html> (30. marec 2018).
99. Mental Health Policy and Service Development Team. 2003. *Advocacy for mental health*. Singapore: World Health Organization.
100. Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
101. Mesec, Blaž. 2013. *Tehnike kodiranja – Coding techniques*. Dostopno na: <http://kvalitativnoqualitative.blogspot.com/2013/05/tehnike-kodiranja.html> (3. september 2017).
102. Midgley, Gerald, Isaac Munlo in Mandy Brown. 1998. "The theory and practice of boundary critique: developing housing services for older people." *Journal of the Operational Research Society*, 49(5): 467–478.
103. Milošević-Arnold, Vida. 2005. *Socialno delo s starimi ljudmi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
104. Miller, Jaclynn M. 2010. International Human Rights and the Elderly. *Marquette Elder's Advisor*, 11(2). Dostopno na: <http://scholarship.law.marquette.edu/elders/vol11/iss2/6> (3. marec 2017).

105. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2018. *Na teren, bližje k ljudem, Osebna izkaznica projekta*. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/sociala/reorganizacija_CSD/Osebna_izkaznica_reorganizacija_CSD_26_02_2018.pptx (12. maj 2018).
106. Mir, Ghazala, Andrew Nocon in Lesley Jones. 2000. *Learning Difficulties & Ethnicity*. London: Department of Health.
107. Moreau, Maurice J. 1990. Empowerment through Advocacy and Consciousness-Raising: Implications of a Structural Approach to Social Work. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 17(6): 53–67.
108. Morgan, Cara. 2014. *The Borgen Project. The History of Advocacy*. Dostopno na: <https://borgenproject.org/history-advocacy/> (12. maj 2018).
109. *Nacionalni program socialnega varstva za obdobje 2013–2020*. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/113130> (9. september 2017).
110. Nastran Ule, Mirjana. 1999. *Predsodki in diskriminacije. Izbrane socialno-psihološke študije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
111. National Aged Care Advocacy program. *Rights of Older People*. Dostopno na: <http://www.agedrights.asn.au/rights/about.html> (12. maj 2018).
112. National Association of Social Workers. *N A S W Standards for Social Work: Practise with Family Caregivers of Older Adults*. Dostopno na: <https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=aUwQL98exRM%3D&portalid=0> (12. november 2016).
113. Nelson, Todd D. 2002. *Ageism: Stereotyping and prejudice against older adults*. Cambridge: MIT Press.
114. New South Wales Government, U.K. *Advocacy services for older people. Family and Community*. Dostopno na: <http://www.adhc.nsw.gov.au> (15. oktober 2016).
115. Ng, Sig. Hang. 2002. Will families support their elders? Answers from across cultures. V *Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons*, ur. Todd D. Nelson. Cambridge: MIT Press.
116. NHS Choices. *Care and support*. Dostopno na: <http://www.nhs.uk/pages/home.aspx> (6. maj 2017).
117. Nuffield Council on Bioethic. 2009. *Dementia: ethical issues*. London: Nuffield Council on Bioethic.
118. Okaka, Wilson Truman. 2016. Enhancing Physical Activity for Public Health Advocacy Communication to Achieve SDG 3 on Health for All Ages in Africa. V

- PASHDA 2016 Conference Conveners at Kenyatta University – Nairobi (Kenya).*
Nairobi: Kenyatta University Nairobi.
119. Older People's Commissioner for Wales. *A Scoping Study of Advocacy with Older People in Wales*. Dostopno na: http://www.olderpeoplewales.com/en/search.aspx?IndexCatalogue=Search_results&SearchQuery=A+Scoping+Study+of+Advocacy+with+Older+People+in+Wales (27. november 2016).
 120. *OPAAL UK*. Dostopno na: <http://www.opaal.org.uk> (6. maj 2017).
 121. Ovsenik, Marija in Ambrož Milan. 2006. *Upravljanje sprememb poslovnih procesov*. Portorož: Turistica, Visoka šola za turizem.
 122. Pandey, Gyan Prakash, Joshi Charu. in Das Paromita. 2017. *Problems and Perspectives of the Relationship between the Media and Human Rights*. Cambridge Scholars Publishing.
 123. PDHRE. 2007. *Human Rights Learning and Human Rights Cities: Achievements Report*. Dostopno na: <http://www.pdhre.org/achievements-HR-cities-mar-07.pdf> (18. marec 2018).
 124. Pečjak, Vid. 1998. *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
 125. Pillinger, Jane. 2011. *National Advocacy Programme for Older People in Residential Care*. Liverpool: The Health and Safety Executive.
 126. Platt, Denise. 2006. Speech to Counsel and Care policy section, London, Commission for Social Care Inspection.
 127. Pommer, Evert, Isolde Woittiez in John Stevens. 2007. *Comparing care-The care of the elderly in ten eu-countries*. Haag: SCP-The Netherlands Institute for Social Research.
 128. Portal za izobraževanje iz zdravstvene nege. *Etika in filozofija zdravstvene nege gradivo in zapiski*. Dostopno na: <http://www.zdravstvena.info/vsznj/etika-in-filozofija-zdravstvene-nege-gradivo-in-zapiski/> (16. oktober 2016).
 129. Požarnik, Hubert. 1981. *Umetnost staranja: leta, predsodki in dejstva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 130. Quinn, Kathleen in Holly Zielke. 2005. Elder Abuse, Neglect, and Exploitation: Policy Issues. *Clinics in Geriatric Medicine*, 21: 449–457.
 131. Ramovš, Jože. 2003. *Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

132. Ramovš, Ksenija. 2013. Nasilje nad starejšimi. V *Staranje v Sloveniji*, ur. Jože Ramovš, 341–350. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
133. Rdeči križ Slovenije. *Organiziranost – Rdeči križ Slovenje*. Dostopno na: <https://www.rks.si/sl/Organiziranost/> (6. december 2017).
134. Regijski NVO center. 2018. *Nevladne organizacije*. Dostopno na: <http://www.nevladnik.info/si/nevladne-organizacije/> (9. maj 2018).
135. Ries, Nola M., Briony Johnston in Shaun McCarthy. *Technology-enabled legal service delivery for older adults: what can law learn from Telehealth? Findings from an international review of literature*. Dosegljivo na: https://www.westernsydney.edu.au/__data/assets/pdf_file/0017/1161521/Technology-Enabled_Legal_Service_Delivery_for_Older_Adults_-_Nola_M_Ries,_Briony_Johnston_and_Shaun_McCarthy.pdf (19. marec 2018).
136. Rights of Older People. *Aged Rights Advocacy*. Dostopno na: <http://www.agedrights.asn.au/rights/about.html> (1. maj 2017).
137. Rizzuto, Debora, Orsini Nicola, Oiu Chengxuan, Wang Hui-Xin. 2012. *Lifestyle, social factors, and survival after age 75: population based study*.
138. SAGE-the governance of Third Age Ireland. *Quality Standards for Support and Advocacy Work with Older People*. Dostopno na: www.sage.thirdageireland.ie (4. november 2016).
139. Sanz, Rosa. 2011. *Older People and Human Rights*. London: British Institute of Human Rights.
140. Seniorji.info. *Starejši za starejše: Potrkaj na vsaka vrata*. Dostopno na: http://seniorji.info/POMOC_IN_OSKRBA_Starejsi_za_starejse__Potrkaj_na_vsaka_vrata (6. maj 2018).
141. Sharma, Smita. 2014. Photojournalism and social media and the power of images for bringing social change and advocacy. V *International Conference on Broadcasting Media & Film Industry*, 42. Baltimore: OMICS International.
142. Sidorenko, Aleksandre. 2007. *International Action on Ageing: Where Do We Stand?* St. Gallen: University of St. Gallen.
143. Sidorenko, Aleksandre. 2016. Challenges and opportunities of population ageing in the CIS+ countries. *International Journal on Ageing in Developing Countries*: 20–39.
144. *Slovar eqavet.eu*. Dostopno na: <http://www.eqavet.eu/qc/gns/glossary/v/vulnerable-group.aspx> (10. oktober 2016).

145. Socialna zbornica Slovenije. *Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu*. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DRUG1470> (6. december 2017).
146. Social Workers Registration Board. *Code of Professional Conduct and Ethics for Social Workers*. CORU, Regulating Health and Social Care Professionals. Dostopno na: www.coru.ie (30. oktober 2016).
147. *Splošna deklaracija človekovih pravic*. 1948. Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (6. december 2017).
148. Starc, Martina. 2013. Pravice starejših ljudi. *Kakovostna Starost, Revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*, 13(4): 50–53.
149. *Statistični urad Republike Slovenije*. Dostopno na: <http://www.stat.si/statweb/prikazi-novico?id=5477&idp=17&headerbar=15> (20. november 2016).
150. *Statistični urad Republike Slovenije*. Dostopno na: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (14. december 2017).
151. Stewart, Alisa in Gillian MacIntyre. 2013. *Advocacy: Models and effectiveness*. Glasgow: IRISS.
152. Street, Debra in Jeralynn Sitting Cossman. 2006. Greatest Generation or Greedy Geezers? Social Spending Preferences and the Elderly. *Social Problems*, 53(1): 75–96.
153. Stuckelberger, Astrid in Andres Vikat. 2008. *A Society for all ages: Challenges and opportunities*. New York, Ženeva: United Nations, Economics Commission for Europe.
154. Svet kapitala. *Trg poslovnih nepremičnin*. Dostopno na: <http://svetkapitala.delo.si/b2b-nasveti/trg-poslovnih-nepremicnin-3228> (18. september 2017).
155. Tallmer, Margot in Bernard Kutner. 1970. Disengagement and morale. *The Gerontologist*, 10 (4, Pt. 1): 317–320.
156. The National Board of Health and Welfare - Socialstyrelsen. Dostopno na: <http://www.socialstyrelsen.se/English/> (16. marec 2018).
157. The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR)*. Dostopno na: <http://www.ohchr.org/EN> (16. januar 2017).

158. *The Swedish Pensions Agency*. Dostopno na: <http://www.pensionsmyndigheten.se/> (16. marec 2018).
159. The Women's Foundation of California. *AGenda for Action: Building a Movement for Elder Women's Advocacy*. Dostopno na: <https://www.issuelab.org/resources/8196/8196.pdf> (10. november 2016).
160. Thompson, Nail. 2007. *Power and empowerment*. London: Russell House Publishing.
161. Torney-Purta, Judith, Wilkenfeld Britt in Barber Carolyn. 2008. How Adolescents in 27 Countries Understand, Support, and Practice Human Rights. *The Journal of Social Issues*, 64: 857–880.
162. Trampuš, Jure. 2008. Dr. Shalom H. Schwartz, raziskovalec vrednot. *Mladina*, 44.
163. Trentham, Barry, Sandra Sokolof, Amie Tsang in Sheila Neysmith. 2015. Social media and senior citizen advocacy: an inclusive tool to resist ageism? *Politics, Groups, and Identities*, 3(3): 558–571.
164. Troisi, Joseph. 2012. Multi-sectoral education in the field of ageing: The Maltese experience. V *IFA 11 global conference on ageing*. Prague: International federation on ageing.
165. Trstenjak, Anton. 2010. *Po sledih človeka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
166. Twigg, Julia in Wendy Martin. 2015. *Routledge Handbook of Cultural Gerontology*. New York: Routledge.
167. Urek, Mojca. 2011. *Uvod v zagovorništvo, Priprave na prakso 3. letnika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
168. U.S. Department of Health and Human Services. *Administration for Community Living*. Dostopno na: <https://acl.gov/Index> (1. maj 2017).
169. *Ustava Republike Slovenije*. Ur. l. RS 33/91-I, 42/97 (28. december 1991).
170. Varuh človekovih pravic Repunbrike Slovenije. *Varovanje pravic starejših*. Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/govori-referati-in-clanki/novice/detajl/varovanje-pravic-starejsih/?cHash=c908bfb303> (8. maj 2018).
171. Vertot, Nelka. 2008. *Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
172. Vertot, Nelka. 2009. *Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008-2060*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
173. Vickers, Kim. 2007. Aging and the Media: Yesterday, Today, and Tomorrow. *Californian Journal of Health Promotion*, 5(3): 100–105.

174. Vlade, članice Sveta Evrope. 1995. *Evropska socialna listina, Uradni list RS, št. 24/1999 (10. 4. 1999) – MP, št. 7/99*. Strasbourg: Uradni list RS.
175. Vrabič-Kek, Brigita. 2012. *Kakovost življenja*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
176. Vujović, Ana. 2015. Kakovostna starost. *Revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*, 18(1): 3–21.
177. Walker, Alan. 2002. A strategy for active ageing. *International Social Security Review*, 55: 121–139.
178. Walker, Alan in Gerhard Naegle. 1999. *The politics of old age in Europe*. Philadelphia: Open University Press buckingham.
179. Wertheimer, Alison. 1993. *Speaking Out: Advocacy and Older People (CPA Reports)*. London: Centre For Policy on Ageing.
180. West, Roger, Greg Davies in Sue Warth. 2015. *Better outcomes-better lives*. Comperdown: WestWood Spice.
181. Williams, A., H. Ota, H. Giles, H.D. Pierson, C. Gallois, S.H. Ng, T.S. Lim, E.B. Ryan, L. Somera, J. Maher in D. Cai. 1997. Young people's beliefs about intergenerational communication: An initial cross-cultural comparison. *Communication Research*, 24(4): 370–393.
182. Williamson, Kirsty, Amanda Bow in Karen Wale. 1996. *Older people, new technology and public libraries. Proceedings of the Australian Library*. Canberra: ALIA.
183. Working Group on Ageing. *United Nations, Economic Commission for Europe. UNECE Policy Brief on Ageing No. 4*. Dostopno na: www.unece.org/pau/ageing@unece.org (3. november 2016).
184. World Health Organization. *Discrimination and negative attitudes about ageing are bad for your health*. Media centre 2016. Dostopno na: <http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2016/discrimination-ageing-youth/en/> (29. november 2017).
185. World Health Organization. *Global Health and Aging*. Dostopno na: http://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf (6. november 2016).
186. World Health Organization. *The World Health Report 2003 Shaping the Future. The World Health Report 2003*. Dostopno na: <http://www.who.int/whr/2003/en/> (6. november 2016).

187. Zahava, Gabriel in Ann Bowlig. 2004. Quality of life from the perspectives of older people. *Ageing & Society*, 24(5): 675–691.
188. *Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (uradno prečiščeno besedilo)* (ZSPJS-UPB13). Ur. l. RS 108/2009. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO3328.html (9. november 2017).
189. *Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev* (ZUPJS). Ur. l. RS 62/2010, 40/2011, 14/2013 in 99/2013. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4780> (6. december 2017).
190. *Zakon o varstvu osebnih podatkov* (ZVOP–UPB 1). Ur. l. RS, št. 94/200 (16. oktober 2017).
191. *Zakon o zavodih* (ZZ). Ur. l. RS 12/1991. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO10.html (9. november 2017).
192. *Zakon za uravnoteženje javnih financ* (ZUJF). Ur. l. RS 40/2012. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO6388.html (9. november 2017).
193. Zaviršek, Darja, Jelka Zorn in Petra Videmšek. 2002. *Inovativne metode v socialnem delu: opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Študentska založba.
194. Zeid Ra'ad Al Hussein. *The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. United Nations High Commissioner for Human Rights*. Dostopno na: <http://www.ohchr.org/EN> (16. januar 2017).
195. Zelenika, Ratko. 2000. *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomsko fakultet Sveučilišta u Rijeci.
196. Zveza društev upokojencev Slovenije. *Brezplačna pravna pomoč*. Dostopno na: <http://www.zdus-zveza.si/brezplacna-pravna-pomoc> (10. maj 2018).

PRILOGE

PRILOGA A: ANKETNI VPRAŠALNIK Z VISOKO STRUKTURIRANIM TIPOM VPRAŠANJ ZA ZAGOVORNIKE

Pozdravljeni,

sem Karmen Arko in na fakulteti Alma Mater Europaea – ECM, smer socialna gerontologija, pripravljam doktorsko disertacijo z naslovom Varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi z institutom zagovorništva. Zagovorništvo starejših ljudi je pomoč starejši osebi pri uresničevanju njenih pravic v smislu informiranja, svetovanja, komunikacije in zastopanja, dokler starejša oseba ne vzpostavi ponovno nadzora nad svojim življenjem, kakor ji ustreza, in postane opolnomočena. Vaše sodelovanje je za raziskavo ključno, saj le z vašimi odgovori lahko dobimo vpogled v raziskovalno področje. Za izpolnjevanje boste potrebovali približno dve minuti. Anketa je anonimna, zbiralnik odgovorov ne beleži, iz katerega naslova so bile vrnjene ankete. Zbrani podatki bodo obravnavani strogo zaupno. Analizirani bodo na splošno in nikakor ne na ravni odgovorov posameznika. Uporabljeni bodo izključno za pripravo te doktorske disertacije. Anketni vprašalnik izpolnite elektronsko. Kliknite na vijolično obarvano besedilo nad vprašalnikom: IZPOLNITE V GOOGLE OBRAZCIH, na koncu ankete pa kliknete na zapis: Pošlji.

Iskreno se vam zahvaljujem za sodelovanje.

Mag. Karmen Arko

* Zahtevano

1. Spol:*

Označite samo en oval.

- Ženski
- Moški

2. Starost:*

Označite samo en oval.

- Do 25 let

- Od 26 do 45 let
- Od 46 do 65 let
- Nad 65 let

3. Stopnja izobrazbe:*

Označite samo en oval.

- Nedokončana osnovna šola
- Dokončana osnovna šola
- Dokončana poklicna šola
- Dokončana srednja šola ali gimnazija
- Dokončana višja strokovna šola
- Dokončana visoka šola ali fakulteta
- Zaključena specializacija, magisterij ali doktorat

4. Izobrazba – smer:*

Označite samo en oval.

- Zdravstvena
- Socialno delo
- Pravna
- Pedagoška
- Policijska
- Drugo:

5. Zaposlitveni status:*

Označite samo en oval.

- Zaposlen/a
- Nezaposlen/a
- Upokojen/a

6. Z zagovarjanjem pravic starejših sem se srečal/a (možnih je več odgovorov):

Označite samo en oval.

- Kot družinski član

- Po delovni dolžnosti
- Kot sosed, znanec, prijatelj
- Kot prostovoljec
- Drugo:

7. Ali menite, da je za zagovorništvo varstva človekovih pravic starejših ljudi v Sloveniji dobro poskrbljeno?*

Označite samo en oval.

- Da
- Ne

8. Na lestvici od 1 (ne potrebujemo) do 5 (nujno potrebujemo) označite, kako nujno potrebujemo institut zagovorništva za varstvo pravic starejših ljudi.*

Označite samo en oval.

1 2 3 4 5

9. Institut zagovorništva za varstvo pravic starejših ljudi bi najbolje opravljaj svoje poslanstvo kot:*

Označite samo en oval.

- Samostojni urad, financiran iz proračunskih sredstev, ki bi deloval za varstvo človekovih pravic starejših ljudi in imel regijsko razpršene operativne enote
- Direktorat na Ministrstvu za pravosodje, financiran iz proračunskih sredstev, ki bi deloval za varstvo človekovih pravic starejših ljudi in imel regijsko razpršene operativne enote
- Direktorat na MDDSZ, financiran iz proračunskih sredstev, ki bi imel regijsko razpršene operativne enote
- Preko instituta varuha človekovih pravic kot samostojno organizirana pisarna, financirana iz proračunskih sredstev, ki bi delovala za varstvo človekovih pravic starejših z regijsko razpršenimi operativnimi enotami
- Nesistemske urejeno, kakor poteka sedaj

**PRILOGA B: ANKETNI VPRAŠALNIK S STRUKTURIRANIM TIPOM
VPRAŠANJ ZA STAREJŠE OSEBE**

Spol:

Označite samo en oval.

- Ženski
- Moški

Starost:

Označite samo en oval.

- Od 65 do 75 let
- Od 76 do 85 let
- Nad 85 let

Stopnja izobrazbe:

Označite samo en oval.

- Nedokončana osnovna šola
- Dokončana osnovna šola
- Končana poklicna šola, srednja šola ali gimnazija
- Končana višja šola
- Končana fakulteta
- Končan magisterij ali doktorat

Sedaj živite v:

Označite samo en oval.

- Domačem okolju – sam/a
- Domačem okolju z družino
- Domu za starejše

Sam/a poskrbim za:

Izberite vse primerne odgovore.

- Opravljanje osebne higiene

- Nakup živil in drugih potrebščin
- Pripravo hrane
- Urejanje in pospravljanje bivalnega prostora
- Za nič od naštetega ne morem poskrbeti sam/a

Pri opravljanju osebne higiene in drugih nujnih opravil v zvezi s prehrano in urejanjem bivalnega prostora potrebujem:

Izberite vse primerne odgovore.

- Stalno pomoč drugih oseb
- Občasno pomoč drugih oseb
- Ne potrebujem pomoči

Imate kakšne redne vsakodnevne zadolžitve?

Označite samo en oval.

- Da
- Ne

Redno sodelujete pri:

Izberite vse primerne odgovore.

- Delu društva upokojencev
- Delu kulturnih in športnih društev
- Delu nevladnih in prostovoljskih organizacij
- Delu političnih strank
- Delu verskih organizacij
- Nikjer ne sodelujem redno
- Občasno sodelujem pri različnih dejavnostih

Če pri kateri izmed zgornjih dejavnosti ne sodelujete redno, označite zakaj:

Izberite vse primerne odgovore.

- Zaradi starosti in bolezni
- Zaradi pomanjkanja časa
- Zaradi finančnih težav

- Zaradi razočaranja nad ljudmi in družbenim položajem
- Zaradi pomanjkanja informacij
- Nimam želje po druženju
- Ne vem

Moje življenje je v primerjavi z življenjem večine drugih upokojujencev:

Označite samo en oval.

- Boljše
- Slabše
- Veliko slabše
- Veliko boljše
- Živim enako kot drugi

Če mislite, da živite slabše od drugih, navedite, zakaj:

Izberite vse primerne odgovore.

- Zaradi slabšega finančnega stanja
- Zaradi slabšega zdravstvenega stanja
- Zaradi slabih družinskih odnosov
- Zaradi drugih razlogov

Starost je:

Izberite vse primerne odgovore.

- Prijetno življenjsko obdobje
- Velikokrat težavna
- Naporno življenjsko obdobje

Kdo je, po vašem, največji krivec za negativno mišljenje o starejših ljudeh:

Izberite vse primerne odgovore.

- Domača vzgoja in šola
- Politiki
- Mediji
- Celotna družba

- Starejši ljudje sami
- Nihče
- Ni negativnega odnosa do starejših ljudi

Ali bi želeli biti bolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?

Označite samo en oval.

- Da
- Ne
- Ne vem

Ali ste seznanjeni s tem, da vam kot starejši osebi po zakonu pripadajo določene posebne pravice:

Označite samo en oval.

- Da
- Ne

Če vam je to znano, označite, katere pravice so to:

Izberite vse primerne odgovore.

- Posebne socialno-varstvene pravice (npr. sprejem v dom starejših itd.)
- Dodatna zdravstvena oskrba (npr. proteza, zdravila, toplice, patronaža itd.)
- Ekonomske pravice (npr. doplačilo domske nastanitve itd.)

Za katero od naštetih storitev ste že bili prikrajšani, odkar ste upokojeni?

Izberite vse primerne odgovore.

- Zdravniška pomoč (npr. obisk zdravnika na domu, specialistični pregled itd.)
- Socialna pomoč (npr. denarna pomoč, pomoč pri negi, hrani, stanovanju itd.)
- Dodatna zdravstvena oskrba (npr. proteza, očala, zdravila, toplice, fizioterapija itd.)

Če ste bili za kaj zgoraj omenjenega prikrajšani, navedite, kam ste se obrnili po pomoč:

Izberite vse primerne odgovore.

- Na pristojno službo
- Na center za socialno delo
- Na družinskega člana
- Na prijatelja, znanca, soseda
- Na prostovoljsko društvo
- Nisem vedel/a, kam naj se obrnem po pomoč
- Nisem želel/a pomoči
- Drugo:

Če ste se kam obrnili po pomoč, kaj se je zgodilo?

Označite samo en oval.

- Težava se je rešila
- Napotili so me drugam
- Nič se ni zgodilo

Ali menite, da bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri reševanju različnih težav, nasvet, pomoč pri pisanju prošenj, pritožb itd.?

Označite samo en oval.

- Da
- Ne

PRILOGA C: ANKETNI VPRAŠALNIK S STRUKTURIRANIM TIPOM VPRAŠANJ ZA MLAJŠE OSEBE

Pozdravljeni,

sem Karmen Arko in na fakulteti Alma Mater Europaea – ECM, smer socialna gerontologija, pripravljam doktorsko disertacijo z naslovom Varstvo človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi z institutom zagovorništva. Zagovorništvo starejših ljudi je pomoč starejši osebi pri uresničevanju njenih pravic v smislu informiranja, svetovanja, komunikacije in zastopanja, dokler starejša oseba ne vzpostavi ponovno nadzora nad svojim življenjem, kakor ji ustreza, in postane opolnomočena. Vaše sodelovanje je za raziskavo ključno, saj le z vašimi odgovori lahko dobimo vpogled v raziskovalno področje. Za izpolnjevanje boste potrebovali približno tri minute. Anketa je anonimna, zbrani podatki bodo obravnavani strogo zaupno. Analizirani bodo na splošno in nikakor ne na ravni odgovorov posameznika. Uporabljeni bodo izključno za pripravo te doktorske disertacije. Anketni vprašalnik izpolnite elektronsko. Kliknite na vijolično obarvano besedilo nad vprašalnikom: IZPOLNITE V GOOGLE OBRAZCIH, na koncu ankete pa kliknete na zapis: Pošlji.

Iskreno se vam zahvaljujem za sodelovanje.

Mag. Karmen Arko

* Zahtevano

Spol*

Označite samo en oval.

- Ženski
- Moški

Stopnja izobrazbe:*

Označite samo en oval.

- Nedokončana osnovna šola
- Dokončana osnovna šola
- Končana poklicna šola, srednja šola ali gimnazija
- Končana višja šola

- Končana fakulteta
- Končan magisterij ali doktorat

Kje bi želeli živeti, ko se upokojite?*

Označite samo en oval.

- V domačem okolju – sam/a
- V domačem okolju z družino
- V domu za starejše osebe

Ko bom upokojen/a, se bom vključil/a v:*

Označite samo en oval.

- Delo društva upokojencev
- Delo kulturnih in športnih društev
- Delo nevladnih in prostovoljskih organizacij
- Delo političnih strank
- Delo verskih organizacij
- Nikjer ne bom redno sodeloval/a
- Občasno bom sodeloval/a pri različnih dejavnostih

Če ste označili, da ne boste nikjer sodelovali, označite, zakaj tako mislite:

Izberite vse primerne odgovore.

- Nimam želje po druženju
- Ne vem

Moje življenje je v primerjavi z večino drugih vrstnikov:*

Označite samo en oval.

- Boljše
- Slabše
- Veliko slabše
- Veliko boljše
- Živim enako kot drugi

Če mislite, da živite slabše od drugih, navedite, zakaj:

Izberite vse primerne odgovore.

- Zaradi slabšega finančnega stanja
- Zaradi slabšega zdravstvenega stanja
- Zaradi slabih družinskih odnosov
- Zaradi drugih razlogov

Kaj mislite o starosti:*

Označite samo en oval.

- Starost je prijetno življenjsko obdobje
- Starost je velikokrat težavna
- Starost je naporno življenjsko obdobje

Kdo je po vašem največji krivec za negativno mišljenje o starejših ljudeh?*

Izberite vse primerne odgovore.

- Domača vzgoja in šola
- Politiki
- Mediji
- Celotna družba
- Starejši ljudje sami
- Nihče
- Ni negativnega odnosa do starejših ljudi

Ali menite, da so starejši ljudje dovolj seznanjeni z varstvom njihovih osnovnih človekovih pravic?*

Označite samo en oval.

- Da
- Ne
- Ne vem

Ali ste vi dovolj seznanjeni z varstvom vaših osnovnih človekovih pravic?*

Označite samo en oval.

- Da

- Ne
- Ne vem

Ali ste seznanjeni s tem, da starejšim osebam po zakonu pripadajo določene posebne pravice?*

Označite samo en oval.

- Da
- Ne

Če vam je to znano, označite, katere pravice so to:

Izberite vse primerne odgovore.

- Posebne socialno-varstvene pravice (npr. sprejem v dom starejših itd.)
- Dodatna zdravstvena oskrba (npr. proteza, zdravila, toplice, patronaža itd.)
- Ekonomske pravice (npr. doplačilo domske nastanitve itd.)

Za katero od naštetih storitev menite, da so starejši ljudje pogosto prikrajšani?*

Izberite vse primerne odgovore.

- Zdravniška pomoč (npr. obisk zdravnika na domu, specialistični pregled itd.)
- Socialna pomoč (npr. denarna pomoč, pomoč pri negi, hrani, stanovanju itd.)
- Dodatna zdravstvena oskrba (npr. proteza, očala, zdravila, toplice, fizioterapija itd.)

Kam se starejši ljudje lahko obrnejo po pomoč, če so prikrajšani za zgoraj omenjene pravice?*

Izberite vse primerne odgovore.

- Na pristojno službo
- Na center za socialno delo
- Na družinskega člana
- Na prijatelja, znanca, soseda
- Na prostovoljsko društvo

- Ne vem, kam se lahko obrnejo po za pomoč
- Večina jih ne želi pomoči
- Drugo:

Ali menite, da bi starejši ljudje potrebovali institucijo, kamor bi se lahko obrnili po pomoč pri kršitvi njihovih osnovnih človekovih pravic, pri reševanju različnih težav, za nasvet, pomoč pri pisanju prošenj, pritožb itd.??*

Označite samo en oval.

- Da
- Ne

PRILOGA D: VPRAŠANJA ZA POLSTRUKTURIRANI INTERVJU O ZAGOVORNIŠTVU STAREJŠIH OSEB ZA ZNANSTVENIKE IN STROKOVNJAKE

Vprašanja za intervju s strokovnjaki, ki se ukvarjajo s starejšo populacijo in poznajo problematiko, s katero se starejši ljudje srečujejo na področju varstva človekovih pravic in kakovosti življenja.

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA:

1. Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?
2. Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?
3. Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Tema: POKLICNA VLOGA:

4. Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?
5. Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Tema: STAREJŠA POPULACIJA:

6. Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?
7. Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?
8. Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?
9. Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.
10. Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?
11. Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Tema: ZAGOVORNIŠTVO:

12. Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom človekovih pravic?
13. Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših?
14. Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic v Sloveniji?
15. Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah in koordinirali mrežo prostovoljcev na terenu?

PRILOGA E: VPRAŠANJA ZA INTERVJU O ZAGOVORNIŠTVU STAREJŠIH OSEB ZA PREDSTAVNIKE PARLAMENTARNIH POLITIČNIH STRANK

Vprašanja za intervju s predstavniki parlamentarnih političnih strank o problematiki, s katero se starejši ljudje srečujejo na področju varstva človekovih pravic in kakovosti življenja.

Tema: RAZLAGA VREDNOT IN NAČEL STRANKE:

1. Katere vrednote in načela iz programa vaše stranke vaši poslanci uspešno uresničujejo z delom v državnem zboru?
2. Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vašo stranko spodbuja k proučevanju in prizadevanju po dvigu kakovosti življenja starejše populacije?
3. Katera načela in vrednote vaše stranke so imela v državnem zboru do sedaj največji vpliv oziroma prispevek za kakovostno življenje starejših ljudi?

Tema: PROGRAM STRANKE:

4. Kako je bil program vaše stranke v preteklosti naravnano do starejše populacije in kakšen je danes? Katere programske vsebine so dodane za varno in kakovostno življenje starejših?
5. Ali bi program vaše stranke lahko opredelili kot program, kjer je še posebej poudarjena skrb za starejše ljudi?

Tema: STAREJŠA POPULACIJA:

6. Ali imate poslanci vaše stranke neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?
7. Ali se srečujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete z njimi, katere osebe so to?
8. Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?
9. Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?
10. Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Tema: ZAGOVORNIŠTVO:

11. Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom človekovih pravic?

12. Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših?
13. Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic v Sloveniji?
14. Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah in koordinirali mrežo prostovoljcev na terenu? Ali bi vaša stranka podprla ustanovitev instituta za zagovorništvo starejših ljudi?

PRILOGA F: INTERVJUJI STROKOVNJAKOV IN ZNANSTVENIKOV

Intervju: dr. Voyko Kavčič (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana

Petek, 26. 4. 2017, 17.00–18.27

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Ko sem v ZDA začel raziskovalno delo z enim profesorjem. Raziskovali smo modele za raziskovanje spomina ter spominskih funkcij in hemisferičnih asimetrij na živalskem modelu. To so bile opice makaki. Na sosednjem hodniku Inštituta za gerontologijo pa je bil raziskovalec, ki je raziskoval zaznavo gibanja, testirano na ljudeh. Pri Alzheimerjevi demenci je eden prvih znakov vidno zaznavna motnja, kar je, po domače povedano, zgubljanje ali tavanje. S tega vidika je podvprašanje, kako to informacijo, ki jo dobimo, ko se gibljemo v prostoru, integriramo v spominske kognitivne mape. Te mape so naš notranji GPS, da lahko normalno navigiramo. Takrat sem začel sodelovati pri raziskavah, ki so bile usmerjene na zgodnje odkrivanje Alzheimerjeve bolezni. Dobil sem finančno podporo za lastno raziskovalno delo in potem nadaljeval z delom. Še vedno delam, s tem, da je moje področje zgodnja diagnostika oziroma iskanje tistih posameznikov, ki imajo povečano tveganje za Alzheimerjevo bolezen, hkrati pa se še vedno ukvarjam tudi z zaznavo gibanja in motnjo zaznave gibanja pri starejših posameznikih.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Postal sem znanstvenik. Znanstvenik ima znanstveni slog življenja. Znanost ni delo od 9.00 do 15.00 ..., ampak je delo, ki ga nosiš v svoji glavi. Vse zadeve od svojega raziskovalnega dela, od tega, kako bomo organizirali eksperiment, do pisanja člankov, pisanja raziskovalnih predlogov ... To imaš vedno v glavi in o tem razmišljaš. To mi nekako leži, me zadovoljuje in motivira. Druga stvar, ki pa je zelo pomembna, je, da se s tem ukvarjam tudi iz subjektivnega vidika, namreč, sem že v tem obdobju, sem tipičen »baby boomer«, tudi sam

sebe opazujem. Zanima me lastna izkušnja, kaj je z doživljanjem starosti in staranja. O tem predavam in govorim o veliki spremenljivosti starostnikov, ne samo glede videza in fizične sposobnosti, temveč tudi glede njihovih umskih sposobnosti. Nekako tudi sebe opazujem, kje sem in kje nisem.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

To so verjetno članki, ki se nanašajo na zgodnje odkrivanje Alzheimerjeve bolezni, ki so, recimo, vezani na raziskovanje zaznav gibanja, kjer je uporabljena dodatna metodologija, predvsem elektroencefalografija – EEG, kakor tudi nekaj člankov, kjer smo uporabili funkcionalno magnetno slikanje.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Po končanem študiju sem delal na medicini dela, ker sem psiholog. Ukvarjal sem se predvsem s psihologijo prometa, ocenjevanjem umskih, kognitivnih sposobnosti za podelitev vozniških dovoljenj. Kasneje sem predsedal na ZPIZ, kjer sem se pretežno ukvarjal s poklicno rehabilitacijo. Potem sem študij nadaljeval v ZDA in od takrat naprej nekako ostal na akademiji, kjer se ukvarjam z raziskovalno dejavnostjo. Prejšnje delo je bilo usmerjeno bolj v pomoč ljudem, sedaj pa je moja poklicna vloga raziskovalna. V njej se počutim zelo dobro.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Korak za korakom smo bližje odkrivanju novih znanj, do katerih prihajamo skozi raziskave. Vesel sem, da se nam pri tem ni treba ukvarjati še s financami, ampak je za to poskrbljeno.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami?

Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Ja, neposreden stik z njimi imam relativno pogosto. Predvsem gre za starejše paciente, tiste posameznike, ki prihajajo k nam na raziskovalne projekte. Z njimi se srečujem, pogovarjam in biti moram zelo previden, saj je to neformalno. Če bi se želel z njimi pogovarjati formalno, bi moral biti klinik. Jaz pa nisem klinik, sem raziskovalec. Ampak tudi v takem preprostem razgovoru, ne da bi interpretiral neke rezultate in dajal diagnoze in priporočila, je to lep stik. No, manjši del teh ljudi je bolnikov, ki so imeli motnje izgube vida, toda večinoma so to tisti posamezniki, volonterji, ki se odzovejo na naš razpis, da bi sodelovali v raziskavi. Izredno se trudim, da se jim pristrčno zahvalim za njihovo odločitev, da pridejo v naš laboratorij in nam dajo približno 6 ur njihovega časa, kar kompenziramo z 12 dolarji na uro. Nekateri to zavrnejo, drugi pa ne. So tudi ljudje iz nižjih slojev, ki jim nekaj pomeni, če dobijo participacijo v eksperimentu.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Samo v okviru našega raziskovalnega inštituta.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

To pa težko rečem, saj je to zelo individualno, ker vem, da so lahko velike razlike. Predvsem v Ameriki so te razlike še bolj potencirane od tistih, ki si lahko privoščijo vse, na drugi strani pa so tisti, ki si privoščijo zelo malo ali pa nič. Predvsem je tu revščina. Težko je v Ameriki najti srednjo pot. Lažje je tu v Sloveniji, kjer je verjetno ena srednja pot, pa tudi kultura je malo drugačna. Pri revnih je finančna obremenitev, s katero se srečujejo vsak dan, medtem ko je vprašanje, kaj jim predstavlja največjo težavo. To so verjetno zdravstvene težave. Trenutno se namreč ukvarjam z Afroameričani, ki so jim cerkve njihova socialna središča, gonilo vse njihove kulture in samopomoči. Tu se ne izvajajo le verski obredi. Cerkev ima veliko povezovalno in socialno vlogo tudi v Sloveniji, čeprav morda še premalo. Je pa tu, kot sem slišal, tudi veliko volonterjev, ki morajo za volonterstvo zbrati kup nekih potrdil in

dokazil. Vse mora biti formalizirano v nekih pravilnikih in odobritvah. »Sancta simplicitas« je umrla.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svoje, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Upam, da ja. Želim si, da bi bili, ne vem pa, če so vsi. Sedaj sem imel predavanje o skrbništvu. Skrbništvo še vedno premalo poznamo. Poznamo skrbništvo v domovih, ki ga je manj kot pa skrbništva doma. Kaj pa je skrbništvo doma? Če bi lahko imeli vpogled za domače stene, bi lahko videli marsikaj, kar nam ne bi bilo dopadljivo ali prijetno. Morda bi morali imeti zagovorniki, ko kaj slišijo, pravico preveriti, kaj se dogaja za domačimi vrati. Zagovornik človekovih pravic do dela in upokojitve starejših ljudi. Če povzamem npr. stališče svoje lastne žene, pravi, da noče biti v breme svojim otrokom in bo naredila vse, kar se pravno in osebno da narediti, da bova, ne glede na to, kakšni denarji bodo potrebni, do konca zmogla sama skrbeti zase.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Ja, pogosto. To je moja ocena, saj se lahko motim, vendar v Ameriki obstajajo velike zlorabe starejših ljudi. Poleg finančnih so tu še ostale zlorabe. Starejši so preproste žrtve raznih prodajalcev, kazinojev ipd. Z zmanjševanjem kognitivnih sposobnosti verjetno prihaja tudi do zmanjšanja presoje, kaj je prav in kaj narobe. Zmanjšano je predvidevanje, kakšno je tveganje njihovega obnašanja, in zaradi te zmanjšane presoje in povečane naivnosti prihaja do zlorab.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Ne, mislim, da ne. Verjetno le do določene stopnje, potem pa morajo odgovornost za njihove pravice prevzeti njihovi otroci ali skrbniki.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Verjetno še ne, saj je zagovorništvo v Sloveniji v razvoju. Ko bodo starejši in njihovi skrbniki osveščeni, da obstaja tudi ta institucija, bodisi nevladna organizacija ali neka lokalna ali regijska pisarna, bo to mnogo boljše.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic?

Če govorimo o tem, kar je starejšim ljudem trenutno ponujeno, je tega premalo. Recimo, če bi ljudje dobili, npr. vsake pol leta, »newsletter«, kjer so opisane njihove pravice, bi bilo že nekaj narejenega v tej smeri. Ne vem, ali to sedaj obstaja. Če mora nekdo udeležiti svoje pravice, se mora sam informirati. Verjetno starejši ne bodo šli na internet. To bo moral zanje storiti nekdo drug (otroci), saj starejši od institucij poznajo le občino in morda še kakšen urad.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Predvsem bi morali povsod, ne samo v Sloveniji, poskrbeti za informiranje in osveščanje starejših ljudi o njihovih pravicah in vsekakor bi morala imeti kakšna institucija nadzor nad kakovostjo življenja starejših in jim pomagati z nasveti, kadar se ne znajdejo sami s svojimi težavami.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Odkrito moram priznati, da delo agencij za zagovorništvo premalo poznam. Vi ste prvi, ki ste me malo bolj seznanili s to institucijo in želim vam, da bi jo v Sloveniji dobro razvili. To je nujno potrebno, ker je nekaj treba storiti za bogatitev in olajšanje življenja starejših ljudi, predvsem pa jim bo zagovorništvo prineslo več dostojanstva.

Intervju: dr. Jože Ramovš (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz gerontologije)

Ljubljana, Inštitut Antona Trstenjaka

Petek, 16. 6. 2017, 14.00–14.52

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Začetek, da sem začel delati v gerontologiji, je bil naključen. Leta 1987 sem usposabljal strokovnjake za delo s skupinami pri terapiji alkoholizma. To je zelo zahtevno delo, zato sem jim svetoval, naj gredo v dom za stare, poiščejo nekaj ljudi, ki radi berejo ali gojijo rože, z njimi oblikujejo skupino, da bi se tako na lažji način uvedli v vodenje skupine. Res so to naredili, med njimi Tone Kladnik in Branka Knific. Njihovo delo je zelo dobro uspevalo. Iz teh začetkov smo vse do danes razvili krasne skupine za kakovostno staranje, ki jih je danes približno tisoč. Zanje smo na Inštitutu Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje razvili več kot deset različnih programov za zdravo staranje.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Staranje prebivalstva – demografska problematika. Prvič v zgodovini človeštva je ljudi, starih nad 60 let, 20 %, v kratkem jih bo 40 %, v preteklosti jih je bilo do 10 %. Mlajših od 15 let je v razvitem svetu manj kakor starih ljudi. To je dobra novica o dolgem in zdravem življenju in materialni blaginji, ki to omogoča, kljub temu pa je ta »kruh mortis« (smrtni križ), to je številčno nesorazmerje med mlajšim in starejšim prebivalstvom, najzahtevnejša današnja družbena naloga, smiselno staranje pa je prav tako zahtevna osebna naloga. Evropska podjetja bodo imela večino zaposlenih starih nad 50 let. Že sedaj so velika podjetja, ki imajo tretjino starih nad 55 let – takih, ki so bili pred leti že vsi v pokoju.

Evropski dokument Evropske komisije za demografske spremembe o staranju prebivalstva v Evropi, ki ima naslov *Nova solidarnost med generacijami*, se začne s stavkom: *Evropa se danes sooča z demografskimi spremembami, ki so po teži in obsegu brez primere*. To pomeni, da se Evropa stara. Vse 21. stoletje bo stoletje starih ljudi, medtem ko je bilo 20. stoletje stoletje otroka.

To ne pomeni, da bo 21. stoletje slabše. Kakor sem dejal, današnja dolgoživost ni zgodba o neuspehu, obenem pa je to problem v pravem pomenu besede. Ta grška beseda pomeni križišče: dosedanja pot se je razcepila v dve možnosti; ena je boljša kakor dosedanja, druga je propadanje. Naša razvojna alternativa je, ali bomo tiste stvari, ki jih v 19. in 20. stoletju nismo znali razvijati vzporedno z materialno kulturo, razvili zdaj. To je medčloveško sožitje in s tem povezana kakovost človekove osebnosti.

Kakovostno in smiselno staranje ter lepše sožitje, ki je pogoj za to, sta najzahtevnejši družbeni, družinski in osebni nalogi. Če ju bomo dobro rešili, bo to Sloveniji, Evropi in svetu omogočilo rešitev tudi nekaterih težav, ki jih do sedaj nihče ni znal rešiti. Ena od njih je mirno sožitje – že današnje pomanjkanje mladih za vojno v razvitih državah pomeni »biološko razorožitev«. Tretje svetovne vojne ni, ker ni viška mladih, ljudi za vojno. Severna Amerika, Evropa in Kitajska – ti dve milijardi ljudi imata največ orožja in denarja, nimata niti enega mladega človeka viška, da ga pošljeta v vojno, temveč eno tretjino primanjkljaja, da bi bile generacije uravnotežene.

Druga velika korist od staranja prebivalstva v 21. stoletju bo umiritev stresnega pospeševanja življenja, ki ga človekov organizem in psiha ne zdržita. Čedalje večja naglica vodi v množično obolevanje in nezadovoljstvo s seboj in drugimi. Star človek upočasni korak, misel in čustvo; Tone Pavček je v teh letih dal svoji pesniški zbirki naslov *Upočasnitve*. Ko pa bo skoraj polovica ljudi starih nad 60, se bo dogajala »biološka upočasnitev«. Če se bomo nanjo prav pripravili, se bo nesmiselno stresno tekmovanje umirilo, ne da bi se pri tem upočasnil razvoj.

Največja priložnost in obenem nujna naloga, ki je pogoj za humano obvladovanje staranja v 21. stoletju, je pospešeno izboljšanje medčloveškega sožitja v družini, službi in družbi, torej učenje komuniciranja, prevzemanja in opravljanja svojih vlog in odgovornega oblikovanja vzdušja v sožitju. To je prva noga, po kateri hodi razvoj človeka in družbe, materialna blaginja je druga; obe sta za hojo skozi življenje enako pomembni. S prvo je neločljivo povezano človekovo osebno zorenje, kakovost osebnosti. Od te noge je odvisno, koliko je človek zadovoljen sam s seboj, koliko mu je lastna »koža prav« pri dvajsetih, petdesetih ali osemdesetih letih. Osebnostni kakovosti in medgeneracijskemu sožitju zelo nasprotuje staromrznost – ageizem; ko ne sprejmemo dejstva, da smo stari. Sami sebi lažemo, da smo večno mladi. Če ne sprejmemo dejstva, da se staramo, nimamo nobenih možnosti za smiselno staranje. Izboljšati sožitje, komuniciranje in sodelovanje, sprejemati dejstvo

staranja in v njem uresničevati smiselne možnosti so zahtevne in lepe naloge našega časa. Narediti jih, pomeni povečati kakovost življenja, srečnost ljudi s seboj in drugimi. V naši raziskavi o kakovosti staranja v Sloveniji – o potrebah, zmožnostih in stališčih na 50 let starih prebivalcih Slovenije, smo iskali odgovore tudi na ta vprašanja.

Te naloge me vlečejo naprej. Moramo jih rešiti, da bo nam in znanstvom dobro.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Znanstvena monografija *Kakovostna starost* s podnaslovom *Socialna gerontologija in gerontagogika*. To je obsežno celostno antropološko zasnovano delo, ki je napisano dovolj konkretno in poljudno za vse različne stroke, ki so pomembne za staranje in sožitje generacij, pa tudi za laike. Raziskovalno delo pa je monografija *Staranje v Sloveniji*, kjer sem bil urednik in vodja raziskave. Na 600 straneh je skoraj 20 avtorjev obdelalo 25 področij. Raziskava sama je bila rudnik podatkov. Tako raziskavo človek vodi enkrat v življenju.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Moja poklicna vloga se od leta 1992, odkar smo ustanovili Inštitut, ni bistveno spreminjala. Do smrti je bil predstojnik dr. Trstenjak, po smrti sem to vlogo prevzel jaz; predstojnik je pri nas moralna, znanstvena funkcija, ne upravna ali poslovodna. Sedaj sem upokojen, pa delam naprej isto. Imam srečo, da delam, raziskujem in sodelujem z mlajšimi sodelavci kot svobodnjak tisto, kar se mi zdi pomembno. Ekipa, ki dela na Inštitutu, je sijajna. Smo pestri po starosti in poklicih: psihologi, sociologi, socialni delavci, medicinske sestre, zdravniki, pravniki, slavisti ... Moja vloga je povezovanje in strokovno usmerjanje v čim bolj celostno antropološko širino. Naša osnova je povezovanje teorije in prakse: črpati sodobna spoznanja iz vsega sveta in prakse, vsa spoznanja pa preverjati in prenašati v prakso in jih izboljševati. Na Inštitutu vsak dela tudi v praksi.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Eno od področij je bilo npr. nasilje nad starimi ljudmi. Znano je, da se večina zgodi v domači družini. Pomembno spoznanje pa je, da je večina nezavedna, nehotena. Z represijo se tega ne da reševati, ampak s preventivo, zato raziskovalno razvijamo programe usposabljanja za družinske oskrbovalce. Stalno raziskujemo tematiko, ki je dosegla največji obseg v že omenjeni reprezentativni terenski raziskavi o potrebah, zmožnostih in stališčih glede staranja in sožitja med prebivalci Slovenije, starimi nad 50 let; zanjo smo podrobno raziskali istih dvanajst področij življenja in sožitja v večji slovenski občini na reprezentativnem vzorcu prebivalstva, starega nad 18 let. Osebo pa me zelo zanimata staranje in duhovnost. Sem Franklov in Trstenjakov učenec. Človeku z leti pešajo telesne zmogljivosti in duševne zmožnosti, duhovne zmožnosti pa se lahko krepijo; tu so mišljene antropološke duhovne zmožnosti ne glede na nazorsko usmerjenost. Če se duhovne zmožnosti krepijo, se z njimi krepijo tudi socialne zmožnosti za lepše sožitje, solidarnost, empatijo. To pa je zelo pomembno. Raziskujem, kako krepiti duhovne zmožnosti za kakovostno staranje in sožitje.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Medgeneracijsko skupino za kakovostno staranje prostovoljsko vodim že triintrideset let. Vse nove programe za te skupine oblikujemo tako, da jih najprej predelamo v naših skupinah, šele nato napišemo priročnik in po njem usposablajo prostovoljce. Ko ti ustanovijo svoje skupine, pridem vanje kot »gost« – mentor novim voditeljem skupin. Ob nedeljah preživim po dve, tri ure z našo dobro sosedo, ki je zadnje leto po kapi v sosednjem domu za stare ljudi. Skratka, neposrednega stika s starimi imam veliko; pravzaprav nenehno, saj sem tudi jaz star človek.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Če z neposrednim delom s starejšimi ljudmi mislite profesionalni kader, npr. v domovih za stare ljudi, smo jih usposabljali za kakovostne odnose s stanovalci in med seboj. Če mislite prostovoljce, ki tedensko vodijo skupine za kakovostno staranje in lepše sožitje med generacijami, sem sodeloval pri usposabljanju več tisoč prostovoljcev – usposabljanje ene skupine prostovoljcev pa traja eno leto. Največ neposrednega dela s starimi ljudmi pa imajo

družinski oskrbovalci. Tudi s temi delamo teden za tednom. Pri tem tudi v svetu veljamo za uspešne (Eurocarers). Če jaz in moji sodelavci ne bi delali neposredno s starimi ljudmi in s tistimi, ki so z njimi stalno v stiku, ne bi verjel v svoje in v naše delo. In družinskimi člani, ki skrbijo za svojce. Usposabljam tudi prostovoljce za delo s starejšimi.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Menim, da je osnovni antropološki: staromrzništvo – ageizem, da starosti ne sprejemamo ne pri sebi ne pri drugih. To je današnja »kolektivna nevroza«, če uporabim Frankov izraz za množične družbene zablode; »bolje biti pijan, nego star ...«, pojejo. O tem sva že govorila.

Huda težava je osamljenost starih ljudi. Ta je bolje raziskan.

V Sloveniji je pereč problem, da četrto stoletja zaostajamo za evropskimi sosedi v tem, da še nismo uvedli sodobnega nacionalnega sistema in financiranja dolgotrajne oskrbe ter s tem povezanih sodobnih programov in metod za oskrbovanje v starosti. Sedaj dolgotrajno oskrbo potrebujejo 4 % ljudi, v prihodnje se bo ta delež podvojil ali potrojil. Dobra novica je, da se programi za oskrbo morda razvijajo hitreje kakor elektronska industrija, naš pereč problem ali zahtevna naloga pa je, da Slovenija v tem dohiti druge. V 80. letih smo bili po zaslugi dr. Acceetta na tem področju med vodilnimi na svetu, nato pa smo v sistemu – tako glede normativov, standardov, zakonodaje, domov, programov – ostali tam. V Evropi pa je šel razvoj institucionalnih, zlasti pa neinstitucionalnih programov bliskovito naprej. Nekaj domov pri nas temu sledi po zaslugi vodstva, politika in državna uprava pa z nacionalnim sistemom še kar čakata.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Dejstvo je, da je starejših čedalje več, mlajših svojcev pa čedalje manj in da je življenje srednje generacije stresno in prenapeto z naglico – ta je prešla tudi na otroke in upokojence. To seveda vpliva tudi na odnose in oskrbo v starostni onemoglosti. Dejstvo je tudi, da domači pri oskrbovanju opravljajo iste storitve kakor poklicni oskrbovalci, pa za to nikjer ne dobijo nikakršnega sistematičnega znanja. Odločilni podatek pa je to, da so tri četrtine potrebnih ljudi v domači oskrbi – oskrbujejo jih družinski oskrbovalci; dnevno to dela 60.000 ostarelih

zakoncev za svojega partnerja in 60.000 hčerk in snah za starše ali taste, vseh skupaj pa 200.000, to je vsak deseti prebivalec Slovenije. Ljudje se nad njimi manj pritožujejo kakor nad domovi. Glavna današnja evropska usmeritev dolgotrajne oskrbe je razbremenilna pomoč družinskim oskrbovalcem.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Danes imamo človekove pravice zapisane v zakonu. To, da so zagotovljene, preverljive in merljive, je velik napredek. Dejanska raven pa je vedno takšna, kot jo družba zmora in država hoče. Z zapisanimi pravicami ne moremo zagotoviti človeškega dostojanstva. Vzemimo primer dolgotrajne oskrbe. Tu so najbolj kršene tiste osnovne človeške pravice, ki se jih niti ne zavedamo, npr. prostor za intimnost in skupnost; da ima star človek svojo sobo v domu za stare ljudi, je osnovna norma; danes ima vsak otrok svojo sobo. Sodobni dom ima enoposteljne sobe in za skupino deset oskrbovancev veliko dnevno bivalno kuhinjo, kjer se kuha, kjer je živ žav, pridejo domači, prostovoljci, tam se življenje dogaja – ta model gospodinjstkih skupin je bil v Evropi narejen za najbolj neboljane ljudi z demenco; da lahko pripeljejo njihove postelje v bivalno kuhinjo, ker vonjajo hrano, ki se kuha, gledajo dogajanje ..., če pa so raje sami, imajo v svoji sobi zagotovljen intimni prostor. Intimnost in sožitje v skupnosti sta osnovna človeška pravica. Če je človek starejši in bolj neboljen, bolj nujno potrebuje oboje v ravnotežju. Po Evropi vidiš take domove. Pred petdesetimi leti je dr. Accetto prinesel najboljše iz sveta k nam in razvijal naprej, danes Slovenijo ta naloga čaka.

Glede pravic in odgovornosti sem jaz učenec Frankla in Trstenjaka, oba sta bila učinkovita pri delu z ljudmi. Pravice in dolžnosti sta dve strani iste medalje, pravica je obleka svobode, dolžnost pa obleka odgovornosti, svoboda in odgovornost pa sta skupaj smiselno orientacijo osnovni človeški duhovni zmožnosti. Modro stališče je naslednje: biti pozoren na tisto, kar se da spremeniti in to spremeniti, biti pozoren na tisto, kar ni mogoče spremeniti in to sprejeti ter razvijati svojo pamet, da to dvoje razlikujemo. To stališče omogoča maksimalno uresničevanje pravic vsem. Če pa se zaganjamo v nespremenljive stvari, zato da bi jih izsilili kot svojo pravico, lomimo sebe. Če ne spremenimo, kar je treba in se da, kršimo pravice sebi in drugim. Če ne sprejemamo svoje starosti in starosti drugih (ageizem), si jemljemo pravico do sproščene, preproste in vedre starosti.

S tem antropološkim razmislekom seveda ne podcenjujem tako potrebnega prizadevanja za varstvo pravic starejših; skušal sem pojasniti le trden temelj za to prizadevanje. Naloga stroke, politike, medijev in uprave je osveščati ljudi za varovanje pravic in dostojanstva vsakogar, naloga antropologa pa, da utrjuje cesto, po kateri se to da dosežati v praksi medčloveškega sožitja.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Po mojem mnenju ne, razen s tistimi, ki jih rumeni tisk napihuje, pa so pogosto nespremenljive. Pokojnin ne moremo imeti večjih ob tem sistemu in razmerah. Če so pri nas enake cene kakor v Avstriji ali Nemčiji, je logična pravica, da bi imeli tudi plače in pokojnine enake, vendar je ta pravica neuresničljiva. Postopno pa se da zboljšati naš sistem glede tega. To, da sprejemam svojo starost ali lepo komuniciram z mlajšimi, pa je odvisno samo od mene, vendar tudi te svoje »pravice« lahko uresničujem samo postopoma, če se tega učim. Upokojencev nas je nad šesto tisoč; če hočemo uresničiti pravico do lepšega sožitja med generacijami, se nas mora vsaj polovica začeti zavestno učiti lepšega sožitja.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Ne vem, da bi pri nas delovalo kako organizirano zagovorništvo posebej za stare ljudi; če bi delovalo, mislim, da bi vedel. Verjetno tu in tam, v kakem domu za stare ljudi deluje vsebinsko zelo dobro zagovorniško, na primer v osebi kake fizioterapevtke, socialne delavke, medicinske sestre ali koga drugega. Tudi v kaki krajevni skupnosti je gotovo kak človek, ki ima za to poseben čut in opravlja funkcijo zagovornika, pomaga starejšim priti do zdravstvenih in socialnih ali kakšnih drugih pravic. Tega neformalnega »zagovorništva« poznam kar veliko. Sam in na našem inštitutu za gerontologijo zelo podpiramo tudi formalno uvedbo primerne oblike zagovorništva za stare ljudi. Sodelavka Ana Vujovič, pravnica, dela na tem. O tem je napisala pregledni znanstveni članek v gerontološko medgeneracijski reviji. Mislim, da bi zagovorništvo pomagalo marsikateremu staremu človeku dosežati tiste formalne pravice, ki jih ima, ekonomske, zdravstvene, socialne in druge.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic?

Iz vsega doslej povedanega je jasno, da ni dovolj. Res pa je tudi, da so glavne življenjske vrednote usmerjevalne – usmerjajo nas v cilj, ki je vedno pred nami, pa naj ga še tako dobro dosegamo. Celotno področje medčloveškega sožitja in osebnega razvoja je takšno.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Treba je razvijati konkretne mehanizme, kakršno je tudi zagovorništvo, zlasti pa vzpostaviti sodobni nacionalni sistem finančno zdržne in humane dolgotrajne oskrbe. Pogoji za eno in drugo pa je večja osveščenost celotnega prebivalstva, tudi strok, politike in uprave, o staranju, reševanju demografske krize, sodobnih programih dolgotrajne oskrbe, krepitevi zdravja za starost in podobno.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Vsakdanje potrebe ljudi, tako varstvo otrok in oskrbo starih ljudi, vzgojo, osnovno izobraževanje, zdravstveno varstvo, je mogoče zadovoljevati samo na lokalni ravni. Povezovanje in ostali organizacijski menedžment pa morata biti tudi pri tem širša: pokrajinska, nacionalna in čezmejna, da se dejavnost zdravo razvija, je ekonomsko vzdržna, da je možen nadzor nad zlorabami, torej po načelu »od spodaj navzgor«. Če so te dejavnosti organizirane nasprotno, »od zgoraj navzdol«, centralistično, kakor so npr. naši domovi za stare ljudi, ni mogoč razvoj, vladajo nemogoče uravnalovke in papirnati predpisi, izvajalci skrbijo, kako se zavarovati pred očitki napak iz centra, vodstva, kako ohraniti svoj položaj. Informacije ne krožijo, z denarjem se ne gospodari pametno, zavzetost za ustvarjalno delo je zadušena. Vzpostavljati decentralizirane sisteme, da bodo skladno povezani v celoto in da bo šla komunikacija enakomerno iz centra na periferijo in iz periferije v center, pa je strašno težko. Vendar pa, če se bo zagovorništvo vzpostavljalo, menim, da bo moralo delovati lokalno. Na tistih točkah v krajih, kjer ta stvar na neki način deluje.

V Sloveniji imamo okoli sto domov za stare ljudi. Tam se največ dogaja. Tudi neinstitucionalna oskrba bi morala izhajati iz krajevnih domov. Če v Evropi deluje petnajst

programov za dolgotrajno oskrbo, je samo predzadnji od njih – dom za stare ljudi – institucija (zadnji je spremljanje umirajočih – hospic). Če bi bil dom za stare ljudi sodoben gerontološki center, medgeneracijski center, bi vanj samoumevno sodilo tudi neko primerno zagovorništvo za stare ljudi v kraju. Seveda je tak nujno medgeneracijski, povezan tudi z vzgojo v vrtcu in osnovni šoli; še kitajski komunizem z Mao Ce Tungom na čelu je vedel, da krajevni dom za stare ljudi in vrtec spadata skupaj; imeti morata skupno dvorišče.

Močna civilna organizacija so krajevna društva upokojencev. Ta so primeren prostor za zagovorništvo. Vse pa mora povezovati občinska uprava, saj je javni servis za vse občane, ki imajo dolžnost, da poskrbijo za kakovost življenja in sožitja v krajevni skupnosti.

Če nam bo uspelo povezati vse te sfere na lokalni ravni, bo zagovorništvo delovalo.

Zagovornike bo treba dobro usposobiti, da bodo teoretiki in praktiki. Če je gerontologija celota spoznanj o starosti in staranju, ima pri tem tudi svoje poslanstvo.

Intervju: Ana Gorenc Vujovič (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana

Četrtek, 29. 6. 2017, 11.00–12.00

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Že prej sem se ukvarjala in tudi diplomirala sem na Pravni fakulteti iz družinskega prava in socialnega varstva. Veliko sem se s tem ukvarjala, potem sem se pa zaposlila na Inštitutu dr. Antona Trstenjaka in se je ta tema kar nekako nastavila. Tudi dr. Jože Ramovš je to poudaril kot pomembno temo. V roke mi je prišel pregledni članek o ureditvi zagovorništva na severnem Irskem in odločili smo se, da naredimo pregled ureditve zagovorništva po Evropi. Tako je nastal tudi moj pregledni članek.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Starejši so posebna skupina, ki potrebuje posebno zaščito na neformalni in formalni ravni. Seveda je pri tem treba upoštevati, da niso osamljena skupina, so v sistemu, kjer so še drugi ljudje, in to je treba obravnavati celostno, skupaj z drugimi ljudmi in drugimi ranljivimi skupinami, vendar ima določene specifične, ki danes mogoče niso dovolj upoštevane v vseh pogledih.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv, oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Ja, kar je objav, je gotovo članek Zagovorništvo starejših onemoglih ljudi, drugače pa zelo veliko delujem na mednarodni ravni, v Svetovni zdravstveni organizaciji. Tja dajem zelo veliko strokovnih prispevkov, ki sicer niso javno objavljeni, so pa podlaga za usmeritve, ki jih sprejema Svetovna zdravstvena organizacija. Ta mreža, ki jo koordiniramo, je ena izmed sedmih uradno sprejetih mrež v Svetovni zdravstveni organizaciji. To ni samo področje starejših, temveč je kompleksnejše področje.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Po končani fakulteti sem delala pripravništvo na sodišču, kar je malo drugačno delo od tega na Inštitutu. Že v času študija sem vedela, da se bom ukvarjala z nečim, kar je povezano z družinskim pravom, osebnostnim pravom, socialnovarstvenimi pravicami. To me je zanimalo. Ker pa sem želela opraviti pravniški državni izpit, sem morala veliko obveznosti opraviti tudi na sodišču. Še bolj se je izluščilo to, da sebe ne vidim v nekem klasičnem pravosodnem sistemu, tako da je bila ta služba, ki se mi je ponudila tukaj na Inštitutu, prav tisto, kar sem potrebovala tudi zase. Izpolnjuje me, ker je zelo razgibana, lahko pa izrazim tudi svoj socialni čut, ni samo tisto suhoparno, birokratsko delo.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Inštitut je raziskovalen. Česar koli se lotimo, ima raziskovalno podlago. Sodelujemo v različnih raziskovalnih projektih. Raziščemo stanje na terenu, potem pa sledi študija. Npr. pri projektu Mreža starosti prijaznih mest gremo v občino, raziščemo, kaj je v občini starosti prijaznega in kaj ni, naredimo analizo in šele potem ukrepamo, kaj se da storiti in kaj ne. Ugotavljamo dejansko stanje, napravimo pravne podlage in ukrepamo. Programi so različno financirani. Nekaj jih financira neposredno ministrstvo, so pa določeni, ki so financirani delno iz evropskih sredstev, delno pa jih financira ministrstvo, glede na razpise, ki jih razpisujejo.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Delamo z uporabniki, strokovnjaki, ministrstvi in višjimi instancami, se pravi na vseh ravneh. Z neposrednimi uporabniki imamo tudi stike in to se mi zdi zelo pomembno. Recimo pri raziskovalnem programu Nasilje nad starejšimi imamo tudi pravno svetovanje o

dedovanju in vseh teh zadevah, ki lahko pripeljejo do nasilja, in to imajo starejši ljudje zelo radi. V okviru raziskovalnih in drugih programov imamo številne delavnice za starejše.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Vsako naše delo je zastavljeno tako, da pridemo do starejših neposredno. Sodelujemo v lokalnem okolju, gremo najprej na občinsko upravo, oni pa nas obvestijo, kdo je tisti, ki največ dostopa do starejših. To so patronažna služba, CSD, neformalne organizacije, društva upokojencev, recimo program Starejši za starejše, prostovoljska društva, aktivni posamezniki, ki se sami organizirajo in kaj delajo za starejše. Te ljudi pokličemo na sestanek in jim povemo, da potrebujemo tudi neposredne uporabnike in nas pripeljejo do njih.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

To je kompleksno vprašanje. Mislim, da je odvisno od vsakega posameznika. Bolj kot mlade jih pestijo bolezni, osamljenost, ker nimajo toliko socialnih stikov, finančne težave iz različnih razlogov, socialna oskrba je slabša, saj nimajo vsi svojcev, ki bi znali skrbeti zanje, slaba informiranost ...

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

V Slovenije velik delež svojcev, prijateljev, znancev in bližnjih pomaga starejšim sorodnikom, kar je specifika Slovenije, predvsem je veliko tudi prijateljev in znancev. Po mestih je tega malo manj, tudi sorodstvenih vezi je manj. Imajo pa bližnji tudi premalo podpore od države, tako da bi bilo treba uvesti kakšno sistemsko pomoč. Inštitut sicer že več kot 10 let usposablja svojce za oskrbo starejših, kar sicer je nekaj, vsekakor pa ni dovolj. Težko pa je celo breme skrbi za starejšega preložiti na svojce, saj imajo tudi oni svoje življenje. Velikokrat so izgoreli. Eni zelo nespametno vztrajajo in bi morali dati vse skupaj iz rok, npr. pri oskrbi dementnega, nekateri pa bi lahko veliko več naredili, pa ne, ker niso informirani. So pa tudi spori med njimi, že iz preteklosti, kar je kompleksno in se zelo težko rešuje. Velikokrat je to zaradi dediščine, npr. pride do izsiljevanja. Starejši so lahko tukaj velike žrtve, še posebej, če so onemogli. Tukaj bi bilo zelo uporabno zagovorništvo.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Ja, so kršene. Na papirju je vse lepo zapisano, v praksi pa se pravice različno uporabljajo. Pravica do socialne oskrbe in nege je ena izmed pravic, ki je v Sloveniji velikokrat kršena. So velike razlike in starejši so prepuščeni bližnjim in njihovi volji. Tisti, ki so v domovih za starejše, dobijo dovolj sredstev, tisti, ki so doma, to je večina, so pa včasih lahko zelo zanemarjeni, osamljeni itd. Včasih manjka neki nadzorstveni element, npr. ne tak, kot je policija, zagovorništvo pa bi bilo ravno tisto, ki bi bilo tu zelo uporabno.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Ne, mislim, da s svojimi pravicami niso dovolj seznanjeni.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Ja, mislim, da bi v Sloveniji zelo prispevalo k varovanju človekovih pravic starejših. Zagovorništvo vidim kot formalno neformalni inštitut, ki bi lahko uspešno povezoval ravno te formalne in neformalne komponente, socialni vidik in druge vidike. Zato se mi zdi, da bi se ustrezneje skrbelo za človekove pravice starejših ravno zaradi integracije vseh teh različnih vidikov. Če imamo sedaj skrbništva, je to na formalni ravni skrb za premoženje itd., na neformalni ravni pa so starejši spet prepuščeni dobri volji svojcev ali komur koli. Zagovorništvo bi tukaj ta element zelo dobro oddelalo.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic?

Obstajajo določeni elementi, ki pripomorejo k boljšemu varstvu človekovih pravic starejših. Za starejše specifično ni nekih posebnih varoval v okviru zakonodaje. Recimo skrbništvo, ki ga vsi poznamo, je takšen element, vendar je zastarel in okorel za populacijo starejših. Upoštevati moramo, da starejši človek ni nujno neprištevna oseba. Vsak starejši ima svoje specifikke in, če upoštevamo človekovo dostojanstvo, ne moremo nekemu kar vzeti skrbništva, ker je nepokreten. Še vedno ima svojo voljo. Le na ta način se uveljavlja volja in s tem človekove pravice starejše osebe.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Tak sistem sem zagovarjala že v članku. V pravni teoriji je pri nas uveljavljen izraz pooblaščenec za starejše, ki bi poleg skrbništva zagovarjal interese starejše osebe kot zagovornik. Skrbništvo bi se omejilo samo za posamezni in skrajni primer. Za to se zavzemam. Na zakonodajni ravni se to prizna, uvede se institut zagovorništva. To je nujno in država naj zagotovi pogoje, da se bo zagovorništvo lahko razvilo. Treba bi bilo ugotoviti, glede na potrebe, kaj je v trenutni situaciji najbolje. To je treba natančno opredeliti. Zdravstveni pooblaščenec še obstaja, sicer za vse, a to ni rešitev. Le delno ublaži kakšne težave. Starejši imajo svoje specifične težave. Potrebujemo inštitut zagovorništva, ki bi posegal na različne segmente življenja starejših ljudi in varoval njihove pravice.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Zelo zagovarjam, da se ukrepa na regijski in lokalni ravni. Vsaka regija oziroma lokalna skupnost ima svoje specifične in različne potrebe. Kar je potrebno za mestno občino, ne bo potrebno za podeželsko. Zelo sta pomembna regijska in lokalna razpršenost. Seveda pa je treba to centralno urediti in upravljati. Zagovorništvo se izvaja na lokalni ravni, kjer imamo tudi zelo razvito prostovoljstvo, imamo zelo razvite mreže prostovoljstva, ki se ukvarjajo s starejšimi. So pomemben element, treba jih je vključiti in uporabljati. To so operativci, usmerjeni v določene naloge, ki bi dostopali do starejših, na državni ravni pa bi se sprejemale smernice o tem, kaj bi se delalo.

Intervju: dr. Jana Mali (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, Fakulteta za socialno delo

Sreda, 5. 7. 2017, 14.00–15.04

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

S starejšimi sem se začela ukvarjati že med študijem na Fakulteti za socialno delo, od prvega letnika naprej. Kot prostovoljka sem navezala stik s CSD Ljubljana center in obiskovala eno staro gospo, tako da sem se seznanila z življenjskimi pogoji, ki so bili takrat zame, mlado študentko, nepredstavljeni. Kako lahko leta 1993 sredi Ljubljane nekdo živi brez kurjave, v slabih stanovanjskih razmerah, brez socialne mreže? To je bil povod, da sem začela razmišljati, da življenje starih ljudi, ki ga poznam, ni enako povsod. Obstajajo velike razlike (heterogenost stare populacije). Naslednje leto sem nadaljevala s to prakso in želela sem še nekaj več. Dr. Ramovš, ki je takrat poučeval na fakulteti, je razvijal projekt za samopomoč starih in sem se vključila v izobraževanje za voditeljico teh skupin. S sošolko sva leta 1995 tudi ustanovili tako skupino in imeli pri tem veliko težav, ker je bilo to specifično okolje. Razložiti ljudem, kaj je pomen teh srečanj, zakaj bi se družili, je bilo kar težko. Sošolka ni več vztrajala, jaz pa sem. Na koncu sem imela kar dve skupini. Ljudje so se dobivali tudi še kasneje, ko sem se že zaposlila v DSO. Med študijem sem vedno iskala praktično znanje, spoznavala sem tudi institucionalno oskrbo v Domu upokojencev v Kranju. Vedno so me zanimali stari ljudje, njihovo življenje, zakaj so zapostavljeni v sodobni družbi. Pri svojih kolegih sem čutila, da sem malo nenavadna, ker me zanima ta tema.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Če analiziram svoje preteklo delo, predvsem to, da jih širša družba razume kot drugačne, kot tiste, ki odstopajo od standardnih pričakovanj v življenju. Ta drugačnost je tista, ki me zanima, zapostavljenost, pomanjkanje pravic, ki bi morale pripadati vsem ljudem, da se jih v širši družbi razume kot drugačne. Zato tudi moj interes za proučevanje demence.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Ne vem, če bi katero delo lahko posebej poudarila. En mejnik je bil moj doktorat, sedaj je ravno 10 let od tega. Ukvarjala sem se z zgodovino institucionalne oskrbe starih ljudi, odpiranjem domov v našo skupnostno perspektivo in normalizacijo življenja v domovih. Raziskujem življenje z demenco. Danes me vabijo na konference in predavanja na širšo temo skrbi za stare ljudi nasploh. Med tem sem tudi razvijala poudarek na uporabniški perspektivi in moči starih ljudi, da se sliši njihov glas, da sami zastopajo svoje pravice in interese. Ko sodelujem pri organizaciji Festivala za tretje življenjsko obdobje, se velikokrat počutim kot zagovornik starih ljudi. Pogosto imamo diskusije o tem, da bi se morala sodobna tehnologija prilagajati starim ljudem. V svetu je veliko možnosti, da se stare ljudi vidi skozi drugačno perspektivo, pa ni dovolj interesa za to. Izdala sem več knjig, ki se vse nekako vrtijo okoli te teme, ki jo tudi vi raziskujete – zagovorništvo starih ljudi v smislu krepite njihove moči. Prepoznati jih moramo kakor tiste, ki jih potrebujemo za kakovostno preživetje družbe, saj potrebujemo njihove izkušnje.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Kariero sem začela kot socialna delavka v DSO. Teorijo, ki sem jo pridobila med študijem, sem želela prenesti tudi v prakso. Imela sem vizijo socialnega dela v domovih, ki ni bila prisotna širom domov, zaradi vodstva pa mi je jo uspelo uresničiti. V enem trenutku sem dosegla ta cilj. Zaneslo me je na raziskovalno področje v akademski sferi. Socialno področje je veda, kjer je teorija zelo povezana s prakso in nasprotno. To na svojem delovnem mestu lahko zelo dobro povezujem. Nenehno sem v stiku s praktiki. Povezujem se s socialnimi delavci, sem članica aktiva socialnih delavcev domov in skupaj organiziramo strokovna srečanja. Z njimi se zelo tesno povezujem, s pomočjo gerontološkega društva pa tudi širše. Ker sem delala v praksi, vedno iščem akademsko povezovanje s prakso.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Vzporedno peljem več projektov: deinstitucionalizacija, povezava z dolgotrajno oskrbo, revščina starih ljudi, specifika ljudi z demenco, kmečka stara populacija, spregledani stari ljudje ... Pred dvema letoma smo s podiplomskega magistrskega študija začeli uvajati tudi zagovorništvo v DSO. Starim ljudem, ki so v domovih, je na neki način odvzeta moč, da se postavijo zase in za svoje pravice, zato potrebujejo zagovornika, ki je neodvisen od doma in njegovega vodstva. Ugotovili smo, da gre pri zaposlenih za napačno razumevanje vloge zagovornika in se počutijo ogrožene. Potrebni je bilo veliko razgovorov, da so razumeli vlogo zagovornika starih ljudi. Zelo si prizadevam tudi, da bi se odpravili varovani oddelki po domovih, da se ljudem omogoči normalizacija življenja.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

*Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami?
Ali se z njimi veliko pogovarjate?*

Kolikor mi dopušča moja vloga na fakulteti, sicer pa preko raziskav pridem do neposrednega stika s starimi ljudmi. Te raziskave so večinoma aplikativne narave, vključujejo kvalitativne raziskovalne metode in tudi sama izvajam intervjuje. Sedaj ravno zaključujem raziskavo Po kreativni poti do znanja. Sodelujem z dvema domovoma za stare ljudi in imam predavanja ali delavnice za njihove oskrbovance. Aktivno sodelujem tudi pri organizaciji Festivala za tretje življenjsko obdobje. Stare ljudi povabim tudi na svoja predavanja na fakulteti. V svoje pedagoško delo uvajam izkušnje starih ljudi. So del mojih predavanj. Iščem načine, kako biti neposredno povezana s starimi preko društev upokojencev, Zveze društev upokojencev, pa tudi drugih organizacij, kjer so vključeni stari ljudje.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Da, s socialnimi delavci, zdravstvenimi delavci, na projektih pa se srečujem tudi z drugimi, zelo različnimi profili, ki postajajo zainteresirani za ukvarjanje s staro populacijo. Pri projektih sem že sodelovala z Biotehniško fakulteto, AGRFT, Fakulteto za elektrotehniko, Fakulteto za družbene vede, Zdravstveno fakulteto ... Različni profili se želijo ukvarjati s staro populacijo. Sodelujem tudi z našimi študenti, ki delujejo kot prostovoljci, in drugimi prostovoljci, voditelji skupin za samopomoč, tudi mednarodno, preko programa Erasmus, kjer gre za izmenjave študentov, pa s fakultetami drugih držav ...

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

To je zelo široko vprašanje. Lahko bi jih analitično razdelili po področjih. Največkrat so osebne narave, ko gre za nesprejemanje starosti na individualni ravni, ki je povezano s širšo socialno okolico in njihovim statusom v družini in družbi, soseski, kjer človek živi. Temu statusu pripadajo spremembe na materialni ravni. Večina starejših živi v pomanjkanju, težava je revščina. Stiske, ki jih spoznamo na terenu, so grozljive. Ljudje si ne morejo privoščiti obleke, kakovostne prehrane ... Težava starih ljudi so tudi odnosi z drugimi ljudmi, naj gre za partnerske odnose, odnose v družini, ko otroci ne sprejemajo dejstva, da se starši starajo. Ob upokojitvi se začne novo življenjsko obdobje, ki sploh ni kratko. Slovenska vojska v ta namen za svoje zaposlene, ki se upokojujejo, organizira predavanje, kako se pripraviti na novo življenjsko obdobje. Težava starih ljudi je tudi nepoznavanje svojih pravic. Menijo, da jim sedaj, ko so stari, pravice sploh ne pripadajo več. Zgodil se je primer, ko je bil star moški z odločbo sodišča napoten na varovani oddelek DSO. Ker tam ni bilo prostora, je človek pol leta živel kar na hodniku. Država ga je postavila v vlogo brezdomca. Taki ljudje nujno potrebujejo zagovornika človekovih pravic. Velika težava je tudi ohranjanje dostojanstva, sploh pri ljudeh z demenco.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

To je spet široko vprašanje. Se pa spomnim, da so sorodniki, ko sem začela delati v domu, ljudi pripeljali tja pod pretvezo, da bodo tam za kratek čas, potem se pa niso imeli kam vrniti. To se je seveda spremenilo zaradi zakonodaje, ker mora stara oseba podpisati željo po nastanitvi v dom. Težava je nesprejemanje starosti otrok pri svojih starših. Otroci in tudi drugi sorodniki nimajo osnovnih znanj o negi in oskrbi, od pomoči odvisnega svojca pogosto izgorijo. Bolj kot bomo obdobje starosti približali ljudem kot smiselno življenjsko obdobje, bolj bomo spreminjali tudi odnos do svojih od pomoči odvisnih sorodnikov in starih ljudi nasploh. Na višku krize smo spreminjali tudi socialnovarstveno zakonodajo. Imeli smo primere, ko so stari ljudje čez noč postali odvisni od svojih otrok. Gre za finančno odvisnost staršev od otrok in nasprotno, finančno odvisnosti otrok od staršev. Kar nekaj starih ljudi je zapustilo dom, da so lahko finančno pripomogli k preživetju svojih otrok.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Najprej bi morala opredeliti, kaj pomeni pogosto. Vsaka pravica, ki je kršena staremu človeku, ali pa kateremu koli človeku, je prepogosta, ker do kršitve človekovih pravic sploh ne bi smelo priti. Če bi analizirali letna poročila Varuha človekovih pravic, bi videli, koliko je tega. Naletimo pa, čisto nenamerno, na velike kršitve pravic starejših. Imeli smo raziskavo o socialni varnosti starega kmečkega prebivalstva in smo prišli do velikega kršenja človekovih pravic, čeprav tega sploh nismo raziskovali. Naleteli smo na primer, ko so na kmetih starega človeka, ki ni bil več sposoben za delo na kmetiji, namestili v neki prostor brez kurjave. Ta izolacija starih ljudi je na kmetijah dokaj pogosta, ko staremu človeku upade fizična moč. Vse te stvari se prepogosto dogajajo. Veliko bi se morali pogovarjati, kakšne so želje in cilji starih ljudi, tudi kako želijo umreti. Tudi te teme se dotikam. Vsakdo ima pravico umreti tam, kjer si želi, ne da se ljudje predstavljajo iz bolnišnice v negovalno bolnišnico, kjer so lahko do 31 dni, po tem pa jih odpustili. Gre za veliko nespoštovanje človekovega dostojanstva. Vsaka taka zadeva je kršenje pravic starih ljudi.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Mislím, da ne. To je tema, ki bi jo morali bolj odpreti na razumljiv način, da se osebe seznanja o pravicah, za katere se lahko zavzemajo. Za svoje pravice se ne borijo, ker jih ne poznajo. Je pa zelo pohvaljen projekt Zveze društva upokojencev Slovenije Starejši za starejše, ki se obiskujejo in si pomagajo.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Pravzaprav sva že ves čas govorili o zagovorništvu. Zagovorništvo je eden od institutov, ki gre v smeri reševanja različnih problemov, težav in stisk starih ljudi, ki ga v tem trenutku v Sloveniji zagotovo zelo potrebujemo. Zagovorništvo ne bo moglo popolnoma rešiti vseh težav in stisk starih ljudi. Smiselno bi ga bilo uvesti, določiti področja, na katerih ga je treba uvajati, in z njim seznaniti ljudi, da ga bodo tudi uporabljali. Brez uvajanja na terenu, med ljudmi, ga ne bomo mogli izboljševati. Uspešno lahko reši veliko težav starih ljudi. Poznamo več oblik zagovorništva: profesionalno, laično, individualno, skupinsko, v različnih okoljih

... in vsak lahko izbere obliko, ki je zanj najprimernejša. Na vsak način se lahko z zagovorništvo najde ustrezna pot za zaščito pravic starih ljudi.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših ljudi?

Že prej sem bila kritična do tega, da imamo preveč kršitev, in ne morem reči, da je v tem trenutku dobro poskrbljeno za stare ljudi. Nismo država, ki bi bila brez zaščite starih ljudi. V Etiopiji npr. stari ljudje živijo na ulici brez kakršnih koli pravic, vendar je to del njihove kulture. V našem kulturnem kontekstu si tega ne bi mogli predstavljati. Imamo varuha človekovih pravic, imamo zagovornike na področju duševnega zdravja, zagovornika za stare ljudi pa pogrešamo.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Potrebujemo vse službe, ki jih že imamo, dodati pa bi jim morali še nov institut zagovorništva starih ljudi, lociran blizu ljudem. Vemo, da CSD-ji niso blizu ljudem in o tem je treba razmisliti. Sedaj se uvaja dolgotrajna oskrba in čim bolj je treba povezovati vse službe, ki si prizadevajo za uresničevanje pravic starih ljudi. Pogledati je treba, kje bi bilo v lokalnem okolju primerno, da star človek dobi informacije. Neka informacijska točka za stare bi bila lahko tudi zelo pomembna naloga v sklopu zagovorništva. Obstoječa praksa, ki so je ljudje navajeni. V nekaterih krajih je to lahko DSO, v drugih krajih pa ni, je kakšno društvo ali župan, kdor koli ... To, kar sedaj obstaja, je treba povezati in koordinirati.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Lokalno okolje, kjer ljudje živijo, je boljše za izvajanje zagovorništva, med ministrstvom in lokalnim okoljem pa bi bila potrebna nekaka regijska povezava kot koordinator za implementacijo ministrstva v lokalne skupnosti. Občin je preveč, da bi služile kot vez zagovorništva v lokalni skupnosti z ministrstvom, zato je potrebna regijska organiziranost.

Intervju: Mateja Kožuh Novak (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana

Torek, 25. 7. 2017, 13.00–13.32

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Pred tem sem se ukvarjala s čisto drugimi stvarmi. SOROŠ je leta 1995 ali 1996 Slovincem ponudil denar, če bi kaj naredili na področju starejših. Gospe, ki so za to skrbele, so me poklicale, češ da imam gotovo kakšno idejo, kako ga porabiti. Takrat sem bila v okviru Slovenske filantropije povezana z mednarodno organizacijo Help Age International. Drugi razlog pa je, da sem sama ostarela. Kot poslanka DZ sem se lotila projektov promocije zdravja na obrobju Slovenije. Razjezilo me je, ko je novinar Vinko Vasle govoril, da poslanci nič ne delamo. Povabili so me na Kog pri Ormožu, kjer smo se lotili projekta Zdravje na podeželju. Takrat sem opazila, kakšen potencial so starejši. Ti so bili glavni sodelavci v projektu. Ustanovili so pevski zbor, plesno skupino, tekmovali so v športu, uredili so vhode v njihove vasi ... Takrat sem prvič videla, kako dobro se lahko izkoristi ta potencial, ki je v korist njim in mlajšim generacijam. Z denarjem fundacije SOROŠ smo se lotili raziskave o potrebah starejših, ki živijo v lastnih gospodinjstvih. To raziskavo sva delali z Anko Osterman na Ptuju. Takrat sem prvič stopila v stik z društvu upokojencev. Upokojenci so sami izvajali anketo o potrebah njihovih vrstnikov. Na osnovi rezultatov prve raziskave smo izpeljali še tri. Vprašalnik smo izboljšali in izpopolnili. Prva raziskava je bila samo anketiranje, druga pa je že vključevala tudi nudenje prostovoljske pomoči potrebim starejšim.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Ugotovila sem, da so starejši velik, slabo izkoriščen potencial. V Sloveniji so se ljudje hitro upokojevali. Življenjska doba se podaljšuje. Med upokojence prihajajo mnogo bolj zdrave in izobražene populacije, kot so bile pred 30 leti. Vse te ljudi se da izjemno dobro vključiti v lokalne razvojne projekte, če jih znamo pravilno motivirati. Vključevati jih je treba zato, da bodo dobro poskrbeli za svojo lastno kakovost življenja. Slovenija je zelo veliko naredila

za starejše na treh področjih. Prvo je področje institucionalnega varstva. Takrat sem peljala neko delegacijo po naših domovih za starejše in bili so zelo presenečeni nad urejenostjo domov. Vendar pa institucionalno varstvo starejših zajema le nekaj odstotkov starejše populacije. Razvijati se je začela tudi oskrba na domu, vendar jo dobijo samo tisti, ki jo znajo poiskati. Ni dosegljiva vsakomur, ker jo je večinoma treba tudi nekaj plačati. Ljudje je niso navajeni, razvija se presenetljivo počasi. To je delno tudi stvar črnega trga in tako bo verjetno tudi ostalo. Tretje področje pa je obiskovanje zdrave starejše populacije na domu. Tudi za to imamo strokovnjake, patronažne sestre. Vodja patronažne službe v Sloveniji Martina Horvat se tega dobro zaveda in bi na tem področju rada naredila več. To je edini profil kadra, ki ima dostop v vsako hišo. Socialni delavci niso nikoli obiskovali zdravih starejših ljudi, njihova poklicna funkcija je reševanje težav. Patronažne službe se ljudje razveselijo in od leta 1992 imamo celo Pravilnik, po katerem morajo vsako osebo, starejšo od 64 let, obiskati vsaj dvakrat letno. Seveda pa nihče ni izračunal, koliko patronažnih sester bi potrebovali za dosego tega cilja. Niti enkrat na leto jih ne morejo obiskati, čeprav bi lahko storili bistveno več, kot storijo sedaj. O tem sem naredila tudi raziskavo v Ljubljani. Izračunala sem, da bi ljubljanske patronažne sestre z boljšo organizacijo dela poleg obiskov bolnih in dojenčkov lahko enkrat na tri leta obiskale vsako družino, kjer je starejši član.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Eden izmed pomembnih del je projekt Starejši za starejše, ki sva ga sestavili skupaj z Anko Osterman leta 2004, ki še traja in upamo, da se bo razvil v stalno prostovoljsko medsebojno pomoč starejših v Sloveniji. V mednarodnem prostoru smo precej znani po obrambi pravic starejših. Sodelovali smo s Help Age International, ki v države prinese informacije, kaj se dogaja s starejšimi po svetu, in tudi inštrukcije o tem, kaj moramo početi v prizadevanjih za spoštovanje njihovih pravic. Ravno oni so začeli spodbujati starejše, da se morajo boriti za svoje pravice, ker jih sicer ne bodo priznali. Kapitalizem je sistem, ki dela po principu »znajdi se, kdor se more« in stari se v tem sistemu ne znajdejo. Leta 1990 so predstavniki mednarodnih organizacij začeli hoditi k nam in nam izročati pisne informacije, kam naj gremo, koga naj vključimo in kaj naj delamo. Hodili smo po celi takratni Jugoslaviji, pa na vzhod smo šli, sedaj gremo s Slovensko filantropijo v Moldavijo. Na tem področju smo veliko naredili in tudi naš nastop v Organizaciji združenih narodov, kjer smo podprli mednarodno iniciativo sprejetja Konvencije o človekovih pravicah starejših, je bil zelo

odmeven. V organizacije Age International pa smo pred leti za predsednika uspešno predlagali Marjana Sedmaka. Medsebojna prostovoljska pomoč starejših, ki jo uspešno podpira država, je eden od dokazov, da država spoštuje človekove pravice starejših in da se zaveda njihovega potenciala.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Od svojega prvega poklica se nisem preveč oddaljila. Začela sem kot ginekologinja in sem imela srečo, da sem študirala javno zdravstvo v Ameriki. Javno zdravstvo pomeni skrb za zdravje prebivalstva. Urejena moderna država posveča posebno skrb zdravju žensk in otrok, saj je zdravje eden ključnih dejavnikov pri ekonomski uspešnosti družbe, skrb za zdravje pa se mora začeti že z nosečnostjo. V sodobni družbi, kjer prevladuje neoliberalna miselnost, ki obravnava šibke, bolne in invalidne kot neproduktivne, ena od najbolj občutljivih skupin postajajo starejši. Kot poslanka DZ sem se kot prostovoljka v Slovenski filantropiji začela ukvarjati s promocijo zdravja starejše generacije.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Osem let sem vodila Zvezo društev upokojencev Slovenije. Moj namen je bil predvsem mobilizirati starejše, da se bodo začeli organizirano, aktivno boriti za svoje pravice. Začeli smo dobro, a smo se hitro soočili s težavami, ki nam jih v času mojega vodenja ni uspelo premagati. Mobilizacija več kot 200.000 ljudi, ki so člani Zveze društev upokojencev, zahteva dobro organizacijo. Za to smo potrebovali sredstva, ki jih nismo imeli. Na terenu imamo odlično delujočo mrežo, ki pa je imela v preteklih desetletjih zelo malo skupnih dejavnosti in jo je bilo zelo težko usmeriti v skupne cilje. Za to smo potrebovali sredstva za izobraževanje in motivacijo aktivatorjev dela v več kot 500 društvih upokojencev. Delno nam je uspelo ustanoviti ekspertne skupine upokojenih strokovnjakov v 16 pokrajinskih zvezah, ki so sledili dogajanjem doma in po svetu na področju težav, s katerimi se soočajo starejši. Tudi za njihova srečanja smo potrebovali sredstva, saj ima zelo malo ljudi v Sloveniji dovolj velike pokojnine za plačevanje stroškov svojega prostovoljnega dela. Starejši so res pridni volivci, vendar so tudi izjemno potrpežljivi ljudje. Razmišljajo v smeri

»samo da ne bo slabše« in mora jih že kaj pestiti, da se organizirajo. Zato njihova organizacija zahteva gigantsko delo in tudi pomoč države. Žal slovenski politiki še niso dovolj zreli v tej smeri, da bi v organiziranih skupinah prebivalstva videli pomoč sebi, pri vodenju države v smeri zadovoljnih državljanov. Vsa leta od osamosvojitve so sužnji kapitala. Sedaj je mladim, svežim upokojencem res slabo. Vsa desetletja so bili najbolj revni najstarejši, ker jim niso usklajevali pokojnin, sedaj pa imajo sveži upokojenci manjše pokojnine kot tisti, ki so že upokojeni. Ustvarjamo novo generacijo revežev. Ko greš v pokoj, greš v revščino. Zato bi se morali upokojenci nujno organizirati in se množično postaviti za svoje pravice. Pri motivaciji svežih upokojencev je še ena težava, saj morajo po upokojitvi delati, da dodatno zaslužijo in si izboljšajo življenjski standard. Zato so manj zainteresirani za organizirano prostovoljstvo. V projektu Starejši za starejše, ki teče na 64 % ozemlja Slovenije, deluje približno 4000 starejših prostovoljcev. Država to premalo ceni, saj bi z njeno pomočjo celo Slovenijo lahko pokrili že pred štirimi leti. Človeku se zdi nepojmljivo, da načrtovalci razvoja v Sloveniji ne vidijo potenciala v starejših. Socialni delavci ne bodo mogli nikoli preventivno pokriti cele Slovenije, tudi zato, ker so starejši, ki so v stiski, za okolico običajno nevidni. Najlažje jih odkrijejo njihovi vrstniki, ki so lahko izjemna pomoč socialnim delavcem, da so uspešnejši pri svojem delu, saj lahko s pomočjo starejših prostovoljcev ukrepajo pravočasno in v pravo smer.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Sedaj ne več, osem let, do sredine leta 2015, pa sem bila na terenu vsaj dvakrat tedensko, dnevno sem imela stike s starejšimi osebami, dobro sem se seznanila s težavami društev, njihovih voditeljev, starejših prostovoljcev in starejših ljudi, ki potrebujejo pomoč. Pri delu sem dobesedno pregorela. Zdaj skrbim za svoje vnuke, če mi njihovi starši dovolijo, in skušam skrbeti za svoje duševno in telesno zdravje, da bom leta, ki so mi preostala, preživela na nogah in z bistro glavo.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Kot voditeljica ZDUS sem morala sodelovati z vsemi, ki se ukvarjajo s starejšimi, od Ministrstva za delo navzdol. Sodelovali smo s parlamentom, političnimi strankami, ki so hotele sodelovati z nami, s številnimi župani, Centri za socialno delo, domovi za starejše, patronažno službo, domačimi in mednarodnimi nevladnimi organizacijami, Svetovno zdravstveno organizacijo, Organizacijo združenih narodov in z EU.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

50 % starejših v Sloveniji živi pod izračunanim pragom revščine za eno ali dvočlansko gospodinjstvo, in to predvsem ženske, ko ostanejo same. Premalo je posluha tistih, ki načrtujejo razvoj Slovenije, za potrebe starejših. To zadnje je zlasti pomembno. Samo enkrat nas je Socialna zbornica povabila na izobraževanje socialnih delavcev, da smo jim povedali, kaj starejši ljudje potrebujemo. To je bilo, ko sem bila prvo leto predsednica ZDUS, potem pa nikoli več. Pripeljala sem najboljše upokojene strokovnjake na področjih težav, ki tarejo starejše, a očitno socialni delavci ne znajo poslušati starejših. Premalo je tudi posluha tistih, ki načrtujejo razvoj Slovenije za potrebe starejših, za pričakovanja in predloge starejših. To zadnje je zlasti zelo pomembno. Samo enkrat so nas socialni delavci povabili na posvet, da smo jim povedali, kaj starejši ljudje potrebujemo. To je bilo, ko sem bila prvo leto predsednica ZDUS, potem pa nikoli več. Težava je tudi nasilje nad starejšimi osebami, posebej v družini, domovih za starejše in javnih institucijah. Na cesti ga niti ne opazimo veliko, čeprav se pojavlja tudi tam. V družini se nasilje lahko odpravi s predstavljanjem teh težav v javnosti. Večina otrok ima starše rada in se niti ne zaveda, da izvaja nasilje nad starši. O tem smo v ZDUS napisali tri knjige. Mladi so preobremenjeni, zelo morajo delati za majhen zaslužek, delodajalci so pa vedno bolj zahtevni. Zelo je hudo, da država ni pripravljena prisluhniti, pa sem poskušala od predsednikov države in vlade naprej. Tudi poznavanje pravic starejših samih in njihova osveščenost sta premajhna. Naši prostovoljci pri tem zelo pomagajo. Veliko starejših je socialno izključenih. Lepega dne te otroci in družba ne jemljejo več resno. Ne veš več, kaj se pri otrocih dogaja. Ta odnos med otroki in starši je dokaj zapleten, vendar pa za to ne gre kriviti samo otrok. Pogosto smo tudi starejši preveč zahtevni do njih. Velika težava je tudi demenca. Sicer pa starost ni tako slaba, če le imaš toliko sredstev, da se lahko normalno preživljaš in si lahko sam organiziraš svoje življenje.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Raziskovalci so izračunali, da je povprečna slovenska ženska 4,5 leta pred smrtjo odvisna od pomoči okolja, povprečen slovenski moški pa 3,5 leta. Ta leta niso prijetna, ne za bolne in onemogle ne za njihove svojce in prijatelje. Nekje sem prebrala, da celo na Švedskem otroci v 80 % sami skrbijo za svoje bolne in onemogle starše. Pri nas je ta odstotek zagotovo višji. Velike večine tovrstnih težav javnost sploh ne pozna oziroma jih ne vidi. Mislim, da sorodniki zelo uspešno rešujejo težave starejših, bi pa zagotovo potrebovali pomoč, pa tudi cenejše bi bilo vse skupaj, če bi sorodniki lahko dobili pomoč strokovnih kadrov, da se seznanijo z vsemi težavami, da vedo, kako ravnati s starejšimi, da se naučijo, kako jih negovati. Pomoč potrebujejo tudi takrat, ko grejo na dopust ali ko jih ni doma, da nekdo drugi poskrbi za njihove starše. Prostovoljska pomoč, zlasti starejših, ki vedo, kaj je starost, je tu neprecenljiva. Tudi polovična zaposlitev bi jim morala biti omogočena, če doma negujejo starejšo osebo. Država in stroke, ki se ukvarjajo s težavami starejših, so tu premalo občutljive in aktivne. Mislim, da je treba svojce pohvaliti; čeprav povsod ni tako, večinoma dobro skrbijo za svoje starše.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

So. Pogosto so kršene. To, da greš v pokoj po 40 letih dela, pa ne dobiš pokojnine za osnovno preživetje, je prva pravica, ki je kršena. Tudi to, da politika, z upokojensko stranko vred, nima nobenega razumevanja za starejše, je kršenje pravic starejših. To, da ni nobene neodvisne periodične ankete po domovih za starejše, je nedopustno. Tudi fakulteta za socialno delo je premalo angažirana. Ni reprezentativnih vzorcev, premalo je javnih podatkov. Tudi dostop do informacijske tehnologije ni primeren za starejše ljudi. Tu so zelo kršene človekove pravice starejših ljudi. Informacije preprosto ne pridejo do njih. Časopisi so predragi, internet je drag, računalnik je drag, zato ne morejo priti do ključnih informacij. Kroži anekdota o starejši gospe, ki je na občini iskala informacije, pa so ji uradniki rekli, da to dobi na internetu. Gospa je odšla do vratarja in ga vprašala, v kateri pisarni dela gospod Internet ...

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Mislim, da niso, zlasti manj izobraženi. Manjša, kot je izobrazba, manj so starejši seznanjeni s svojimi pravicami. Starejši kot so, slabši dostop do informacij imajo.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Zagovorništvo ni dovolj organizirano, da bi služilo starejšim. Tega je veliko premalo. Ljudje potrebujejo tovrstne informacije in pomoč.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic?

Ne in, kar je žalostno, stanje se ne izboljšuje, temveč slabša, ker je starejših ljudi vedno več.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Mislim, da je potrebna neka organizacija zagovorništva, vendar bi predlagala, da to vodijo starejši. Biti moraš star, da razumeš stare. Starejši imamo dovolj strokovnjakov v svojih vrstah. Ne more mlad človek pripovedovati o težavah starejših. V okviru mednarodnega projekta, ki se je lotil starosti in staranja, v katerega smo se starejši vsilili, sem naredila zelo podrobno analizo o kršenju pravic starejših ljudi v Sloveniji. Nobenega odmeva ni imela. Morda se bodo ti, ki odločajo, spomnili čez nekaj let, ko se bodo sami postarali.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Vsi, ki delajo s starejšimi, morajo priti čim bližje starejšim, ker so slabše mobilni, slabše informirani in ker se bojijo mlajšim pokazati, da česa ne vedo. Čim bližje starejšim morajo biti zagovorniki. Le tako bo to uspešno. Je pa treba zagovornike pravic starejših poiskati med upokojenimi strokovnjaki, saj ti najbolj razumejo stiske in potrebe starejših in so tudi

osebno, ne le poklicno, zainteresirani, da se kaj premakne. Samo ne umeščati zagovorništva v centre za socialno delo.

Intervju: Rožca Šonc (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Novo mesto, Društvo upokojencev Novo mesto

Sobota, 16. 9. 2017, 9.25–10.01

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Po izobrazbi sem pravnica. Za študij prava sem se odločila, ker sem delala na kadrovskem področju v velikem podjetju, kjer je znanje in dobesedno vse življenjsko izobraževanje stalnica v delovnih procesih. Svoje znanje sem želela izpopolniti prav iz stroke, torej delovnega prava in znanj o upravljanju s človeškimi viri.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

V času mojega aktivnega dela in redne zaposlitve je v moje delovno področje sodila tudi skrb za zaposlene, ki so imeli zdravstvene težave, za ljudi, ki so bili zaradi invalidnosti prikrajšani pri vseh delovnih opravilih. Podjetje Krka, tovarna zdravil d. d. je imelo tudi posebno skrben odnos do okolja in je bilo pokrovitelj šole otrok s posebnimi potrebami, kjer sem sodelovala v svetu šole. Tudi po naravi sem bolj usmerjena k ljudem.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na področju?

Če govoriva o času pred upokojitvijo, torej o moji aktivni dobi, bi sama ocenila svoj prispevek na področju načrtovanja profesionalnega razvoja zaposlenih, saj je bila Krka med prvimi, ki je za razvoj zaposlenih izdelala svoj model načrtovanega razvoja.

Po upokojitvi pa sem se v okviru društva upokojencev takoj usmerila v delo na socialnem področju. Tradicionalni program skrbi za starejše članstvo in medsebojno organiziranje pomoči smo širili s seznanjanjem zakonodaje in uveljavljanjem pravic ter organiziranjem pravne in socialne svetovalnice. Leta 1998 sem se vključila v delo na Zvezi društev upokojencev Slovenije, kjer je prej socialno delo v ZDUS z veliko vnemo vnašala žal že pokojna Angelca Žiberna. Skupaj sva razvijali to delo v društvih po celi Sloveniji. Leta 2000 so bile opravljene prve raziskave o starejših, ki so bile anonimne in so bile podlaga za

pripravo in izdelavo programa Starejši za starejše. Program so pripravile dr. Mateja Kožuh Novak, Anka Ostrman in Angelca Žiberna. Takoj smo ga vključili v socialni program ZDUS in od takrat ga razvijamo naprej. Pogosto povem, da mi je pisan na kožo. Za ta program, ki ga vodim od leta 2004, je Evropski parlament Zvezi društev upokojencev Slovenije, ki je nosilka tega programa, podelil nagrado Državljan Evrope za leto 2017. To je nagrada, ki pripada čisto vsakemu prostovoljcu in vsakomur, ki v tem programu dela.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Moram povedati, da sem imela svoje delo na kadrovskem področju rada in vsi, ki delajo na področju s kadri, bi morali imeti ljudi radi. Krka je vedno stremela k razvoju svojih ljudi, h gradnji medsebojnih odnosov. Našla sem se v tem in to tudi poskušala v največji meri prenašati med svoje sodelavce. Reči moram, da so bili kadrovniki v Krki pravi ljudje na pravem mestu. Pri delu s kadri se srečuješ s celotno paleto ne le strokovnih izzivov in strokovnih kategorij zaposlenih, ampak tudi osebnostnih lastnosti, ki pogosto vplivajo na odnose v delovni skupini, med ljudmi, ustvarjajo se medgeneracijske povezave. Tako sem kar veliko tega v program Starejši za starejše prinesla že iz delovnega področja.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delo v zadnjih nekaj letih?

Če sem iskrena, moram reči, da sem čutila in imela več zadovoljstva, ko sem bila redno zaposlena. V mojem obdobju vodenja kadrovske službe in podpore razvoju medsebojnih odnosov med ljudmi je bila v Krki velika, tako da smo res lahko gradili pozitivne odnose. S prehodom v upokojitev in s srečanjem programa Starejši za starejše je bilo najbolj občutiti, kako zelo se po upokojitvi spremeni socialna mreža ljudi. Marsikdo se tega do upokojitve ne zaveda, zato je upokojitev zelo stresna. Če primerjam delo na programu, lahko rečem samo, da se je v teh 13 letih odnos do starejših spremenil, žal pa ne morem reči, da na bolje. Prevečkrat slišimo posplošeno oceno o starejših, ki z dejansko situacijo nima veliko skupnega.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami?

Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Izjemno veliko imam neposrednega stika, ne samo s prostovoljci programa Starejši za starejše, temveč tudi z drugimi starejšimi osebami. Vodim namreč tudi Društvo upokojencev Novo mesto, ki je veliko društvo z 2200 člani in zelo razvejanim programom, od kulture, športa do izobraževanja. Imamo medgeneracijski dnevni center aktivnosti Hišo sožitja s programom za najmlajše in šolarje in tako gradimo most med generacijami. V klubu se dnevno družijo 50–60 starejših. Na razpolago so knjižnica, dnevno časopisje in druženje za preprečevanje socialne izključenosti.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Pri programu Starejši za starejše, ki je namenjen starejšim od 69 let, neposredno sodelujem s strokovnima sodelavkama za ZDUS, ki sta strokovna podpora programu, z vodjem programskega sveta in člani sveta, pokrajinskimi koordinatorji, ki jih je 17. Stike imam tudi z vsemi društvenimi koordinatorji, ki jih je 300, tako ob posameznih dogodkih, predvsem pa na letnih izobraževanjih, pri razreševanju določenih položajev, kadar se pojavijo, in predvsem tudi s prostovoljci.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Glede na to, da je največji odstotek organiziranih pomoči in programa Starejši za starejše druženje, bi rekla, da je to težava osamljenosti. Pa vendar menim, da so poleg osamljenosti tudi težave, ki so vezane na potrebe po določenih oblikah pomoči in storitvah, ki starejšim omogočajo, da lahko čim dlje ostanejo v domačem okolju. Namreč, zelo veliko odgovorov na naše vprašanje, kaj si želijo, je, da si vsi želijo ostati v domačem okolju. Odhod v institucionalne oblike varstva je na zadnjem mestu, takrat, ko res ni druge rešitve. Težave so tudi z mobilnostjo. Z leti se zmanjšujejo sposobnosti in tudi možnosti po zagotavljanju lastnega prevoza. Prevozi k zdravniku in po opravljanju določenih opravil, ki jih morajo opraviti, izkazujejo, da je mobilnost velika težava starejših ljudi. Revščina je tudi velika težava, vendar je pri starejši generaciji prikrita. Vemo, da je med starejšimi od 65 let najvišja.

Še posebej izstopajo tisti, ki živijo sami, med njimi pa je največ žensk. To niso le ugotovitve našega programa, ampak tudi javne raziskave in podatki drugih deležnikov, ki o tem vodijo raziskave. Iz naših podatkov izhaja, da je med starejšimi, ki so vključeni v naš program, 35 % takih, ki jim lastni prihodek ne zadošča za preživetje. Pri tem je zelo pomembno poudariti, da smo starejši ponosni, da ne želimo priznati, da smo potrebni pomoči in da naše delo za polno pokojninsko dobo ne zadostuje za preživetje. Številni med našimi uporabniki potrebo po pomoči jemljejo kot izničenje dostojanstva in to je velika težava. Poleg teh 35 % ljudi je še več kot 10 % takih, ki na to vprašanje ne želijo odgovarjati. Izkušnje nam govorijo, da je to tudi tisti odstotek starejših, ki ne želijo povedati, da so potrebni pomoči. Med vključenimi v naš program imamo tudi starejše ljudi, ki imajo samo en obrok dnevno in veliko takih, ki nimajo niti najosnovnejših higienskih in bivalnih pogojev. Čeprav so starejši deklarirani kot največji lastniki nepremičnin, je treba vedeti, da so te nepremičnine stare in energetske neustrezne, potrebne temeljite obnove, za katero pa ni dovolj sredstev.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Če izhajam iz podatkov naših analiz programa Starejši za starejše, moram reči, da ne bi mogla trditi, da je medgeneracijsko sodelovanje znotraj družine zelo porušeno. Še vedno so prvi tisti, ki pomagajo starejšim, ko so v težavah, otroci in vnuki v več kot polovici primerov. Res pa je tudi, da ni bistveno drugačen položaj pri tem, da tudi starejši pomagajo mlajšim. Resda ne toliko v materialnem smislu, saj finančno ne morejo pomagati tisti, ki nimajo dovolj sredstev, pomagajo pa drugače, z delom, varovanjem vnukov, nudenjem stanovanja, vsemi drugimi pomočmi, ki jih lahko starejši ponudijo, poskušajo pomagati. Medsosedska pomoč je mnogo bolj razvita izven mestnih središč, ker se med seboj bolj poznajo, so tudi bolj povezani, zato je med sosedska pomoč dokaj razvita. Težave se pojavijo takrat, kadar je prisotno nasilje ali zlorabe. Takrat vsi nekako otrpnejo, ker je težava prijav. Celotna patronažne sestre in naši prostovoljci zelo previdno delujejo, ko se pojavi nasilje. S prijavo si namreč zaprejo pot v hišo. Še tisto malo pomoči, ki jo ponudijo ob obiskih tisti osebi, je potem onemogočeno. Svojci zelo hitro ugotovijo, od kod je prišla prijava. Imamo primer, ki se je žalostno končal. Ko so naši prostovoljci pravi instituciji povedali za nasilje, je bilo veliko težav, primer pa se je končal s samomorom. Sprašujem se, ali bo kdo za to odgovoren. Moram pa pohvaliti policijo, ki je imela veliko predavanj za svoje zaposlene na temo nasilja

nad starejšimi, a je to treba še ponavljati. Naši prostovoljci imajo v programu izobraževanja vsako leto to temo, imeli smo tudi predavatelja inšpektorja policije, kako ravnati v primeru, ko zaznamo nasilje. Da bo to prišlo do vseh, ki bi se morali zavedati težave, pa bo minilo še veliko časa.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Večkrat, kot se zavedamo. Mislim, da smo starejši kar malo otrpnili, da morda tudi ne zaznamo, da so nam kršene kakšne pravice in se kar sprijaznimo s tem, da je položaj takšen, kakršen je. Zato mislim, da bi morali o tem več govoriti, predvsem pa mislim, da bi morali v izobraževalni sistem na vseh stopnjah, od vrtca naprej, vnesti vsebine, ki bi spodbujale medsebojno spoštovanje od rojstva do smrti.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Niso. Niso dovolj seznanjeni niti s tistimi pravicami, ki jih zakon določa. Če izhajam iz konkretnih primerov, ki jih najbolj poznam, iz svojega lastnega društva, ko pomagamo vlagati zahteve iz pravic, ki jih zakon določa, ugotavljam, da so premalo seznanjeni. O pravicah, ki jih določajo deklaracije, od Madridske naprej in vse naslednje, ki jim je zavezana tudi Slovenija, pa mislim, da se res premalo zavedamo tega in da bi morali o tem, ne samo starejši, ampak vsi, več vedeti, predvsem pa govoriti in pisati.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Ne. Mislim, da ne. Pa ne samo zaradi tega, ker starejši nimamo svojega zagovornika pravic. Tukaj moram povedati, da se je pokojna Angelca Žiberna zavzemala za zagovorništvo starejših že od samega začetka programa Starejši za starejše. Mislim, da je v tem programu tudi vtkanih kar nekaj elementov zagovorništva. Delo prostovoljcev je, da ugotavljajo položaj starejših, njihovo kakovost življenja, da poskušajo vplivati na izboljšanje kakovosti življenja s svojo lastno pomočjo, organizirano pomočjo drugih prostovoljcev društva, drugih nevladnih organizacij, Rdečega križa, Karitasa, lokalne skupnosti, centrov za socialno delo, zavodov za pomoč na domu. To je v bistvu že ena velika oblika zagovorništva za pomoč

starejšim, ki je premalo prepoznana. Tudi sami je ne znamo dovolj dobro predstaviti. Ne glede na to je to prepuščeno vsakemu posameznemu društvu, ki izvaja svoj program. Mislim, da bi morali neko sistemsko rešitev najti na ravni države.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših ljudi?

Bom rekla, da ne. Če samo pogledava, kaj vse imamo zapisano od deklaracij naprej, strategij, resolucij in raznih podzakonskih aktov, kaj vse je tam zapisano v ta namen in kaj se dejansko izvaja, ne moremo biti zadovoljni.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Predvsem mislim, da bi moral ta varuh, ki naj bi bil, najprej poskrbeti, da bi bile usklajene medresorske pravice, ki jih prinaša zakonodaja, resnično upoštevane. Mislim, da je to prvi korak. Varuh bi moral živeti med ljudmi, ne bi smel biti odtujen od ljudi v neki instituciji, ne glede na to, v kateri, saj se življenje in pravice odvijajo doma, med ljudmi, v kraju, prostoru in tam lahko vidiš, koliko teh pravic je, ali jih pa ni ...

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Moram reči, da sem skeptična do tega. Če upošteva, da imajo CSD že sedaj pooblaščenca ali nekoga za spremljanje nasilja in zlorab starejših, razen tega, da smo v društvih in tudi v okviru programa Starejši za starejše imeli nekaj izobraževanj, kjer je ta strokovni sodelavec predstavil nekaj svojega dela, večjih učinkov ne poznam. Strokovni delavci na CSD so administrativni delavci, ki niso na terenu in se s problematiko srečujejo samo, ko človek pride do njih; to je vrh ledene gore. Sama vidim večjo možnost, da bi bili v programu Starejši za starejše res opolnomočeni predstavniki, ki bi to področje pokrivali. Oni bi bili res lahko vtikani v težave tam, kjer se dogajajo. Ljudje, ki bi lahko to delali, bi morali biti profesionalci. Seveda ne bi delali samo tega, ampak bi bili tudi podpora izvajanju programa. Če bi program doživel svoj razvoj v tem smislu, da bi bil priznan socialnovarstveni program prostovoljske

pomoči starejšim s svojo postavko v državnem proračunu, bi bila to najboljša in možna rešitev.

Intervju: dr. Vito Flaker (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, Fakulteta za socialno delo

Sreda, 2. 8. 2017, 12.00–13.17

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

S starimi in njihovimi pravicami sem se začel ukvarjati iz dveh razlogov. Že dolgo prej sem se namreč ukvarjal z vprašanjem deinstitutionalizacije in prehoda iz institucij k oskrbi v skupnosti. Največ oskrbe v institucijah pa se izvaja za stare ljudi. Drugi trenutek, ki me je pripeljal do ukvarjanja z vprašanji starih ljudi, pa je dolgotrajna oskrba, ki je tudi zadeva v povezavi s tem, oziroma je sistemska alternativa institucionalnemu tipu varstva za stare ljudi. Moje izhodiščno zanimanje so bili na začetku moje kariere otroci, pozneje ljudje z dolgotrajnimi težavami v duševnem razvoju in hočeš nočeš me je življenje privedlo tudi do ukvarjanja s starimi, tudi po osebni plati, npr. starši v poznih letih, pa tudi sam se staram. To pa je izkustveni element, da me zdaj zanimajo tudi stari ljudje. Vendar to še vedno ni to moj osnovni fokus.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Gotovo je to težava institucij. V institucijah se masovno kršijo človekove pravice. Ko so npr. raziskovali spolne zlorabe, jih je v skupnostnih službah trikrat manj kot v institucijah. Lahko bi naštevali in naštevali pravice, ki so avtomatično kršene, in kaj vse se dogaja, pa nimamo časa, saj bi to trajalo predolgo, saj je spisek dolg. To, kar se zdi eksces, ko so npr. pred leti sestre v nekem avstrijskem domu za ostarele ubijale stare ljudi, je le vrh neke ledene gore. Veliko takega se dogaja, pa ne pride v javnost. Še več, dogajajo se reči, ki niso neposreden umor, ampak se posredno znebijo ljudi. Pomirjevala, odpiranje oken ponoči, ko je zunaj minus, nekemu, ki ti je odveč, ker je zoprn, ker ...

Ena od najbolj groznih zadev, ki se dogajajo v totalnih institucijah, je, da ljudje postanejo stvari. Čisto logično je, da se hoče osebe znebiti stvari, ki kriči ali smrdi, ali pa ne vejo, kaj z njo narediti. To je avtomatično, posledično ravnanje nekaterih zaposlenih.

Stari ljudje so obrobna skupina, ki jih progresivno izključujemo iz arene, v kateri se pravice ljudem priznavajo avtomatično. Socialne pravice v glavnem izhajajo iz delovnega razmerja. Ko ne delamo več, sicer dobimo nadomestek, dobimo status upokojenca, vendar to ni isto, tudi formalno ne, še zlasti pa ne neformalno. Neformalne pravice izhajajo iz ugleda, iz statusa, saj že samo to, da si zaposlen, nekaj pomeni v očeh drugih. Ljudje se s preходом iz zaposlene osebe spremenijo v upokojene osebe. To je prehod, ki je zgolj formalen, saj se človek sam po sebi v tistem trenutku ne spremeni, bistveno pa se spremenita njegovo življenje in položaj v družbi. Kar pa se tiče dolgotrajne oskrbe, so stari ljudje, ki so odvisni od pomoči drugih, ker jim pešajo določene sposobnosti, v enakem položaju kakor invalidni ljudje. Nezavedno jim jemljemo poslovno sposobnost. Včeraj sem npr. spremljal mamo k zdravniku in ta se je, namesto nanjo, z vprašanji obračal name. V interakcijskem smislu gre za to, da mama izgubi »poslovno sposobnost«, ker jo spremljam.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Eno bolj pomembnih del za področje dela s starimi je Dolgotrajna oskrba, za zagovorništvo pa verjetno Direktno socialno delo. Sicer pa kakor za koga ...

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Bil sem strokovni vodja v Hrastovcu, ravno v tem času, ko je Hrastovec naredil številne preselitve ljudi v skupnost. Izpraznili smo en grad in skoraj polovico ljudi v nekaj letih preselili. Vedno sem se ukvarjal tudi s praktičnim delom, vedno sem bil praktik in, v nasprotju z nekaterimi kolegi, mislim, da ne moreš predavati socialnega dela, če ga ne delaš. Kot predavatelj se dobro počutim, kadar skupaj s študenti nekaj naredim in ljudje malo boljše živijo.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Študenti se morajo učiti od mene, ko skupaj nekaj delamo. Knjige so bolj za to, da se praksa utrdi. Sistem je narejen tako, da ljudje dobijo diplomo, ne zato, da dobijo neko znanje. Kritiki pedagogike, npr. Ivan Ilič, imajo zelo prav. Ljudje se začnejo učiti takrat, ko jih prisili položaj. Fakultete so danes le vstopnica na trg delovne sile.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami?

Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Seveda, enega izmed neposrednih stikov imam preko mame in njenih prijateljic, vrstnic. Pomembno je tudi moje delo, kjer preko študentov prihajam v stik s starimi ljudmi, ravno tako prihajam v stik z ljudmi, ki so zaradi zdravstvene diagnoze skozi celo življenje, od vrtca naprej, vključeni v razne zavode in so zdaj že stari. V sedanjem institucionalnem sistemu se pojavlja dilema, kam pravzaprav sodijo, ali v dom za ostarele ali v kako drugo zavodsko oskrbo. Če te ljudi vrnemo v skupnost, te dileme ni več. Tam dobijo oskrbo po osebni meri, kakršno potrebujejo, ker je vezana nanj in ne na neko kategorijo ljudi ter na to, kakšne cilje si postavijo.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z ljudmi, ki so neposredno vezani na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, kateri ljudje so to?

Sodelujem, in sicer predvsem pri zadevah na sistemski ravni ali na ravni metod dela, npr. ravno z Zavodom za oskrbo na domu smo lansko leto s študenti, enim VDC-jem in domom starejših sodelovali pri vpeljevanju osebnega načrtovanja. Razmišljali smo o postopkih vstopa v sistem dolgotrajne oskrbe, osebni načrt pa je pri tem eno izmed glavnih orodij. Sodelovali smo vsi akterji, od teoretikov do uporabnikov. To je bila dobra kombinacija. Vsi smo se učili nekaj novega. Področje dolgotrajne oskrbe me zelo zanima in lahko kaj prispevam. Pripravljali smo tudi pilotski projekt za dolgotrajno oskrbo, v katerega so bili vključeni Inštitut za socialno varstvo, kolegice iz zdravstvene fakultete in praktiki tako iz zdravstva kot sociale, uporabniki in njihovi sorodniki. Znanje je vedno treba ustvarjati v dialogu z vsemi. Znanje o tem, kako je biti star, je izkustveno znanje, ki ga imajo stari. Oni so tisti, ki iz žabje perspektive vseeno bistveno več vedo kot tisti, ki konkretno delajo z njimi. Perspektiva izvajalca je vedno drugačna od perspektive uporabnika. Če je izvajalec še tako empatičen in še tako upošteva zagovorniško držo uporabnika, zadev ne bo nikoli videl tako,

kot jih občutijo uporabniki. Na vsakdanji ravni morajo ljudje povedati svojemu spremljevalcu, kako ga dvigniti, na kaj paziti. Fizioterapevt ne more natanko vedeti, kako bi najbolje ustrezalo staremu človeku.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Težko je reči. Stari ljudje smo, počasi tudi sam spadam mednje, zelo različni. Revščina je gotovo zelo prisotna. Izolacija in obrobnost se mi zdita velika težava starih ljudi. Stari nimajo veljave. Kulturno okolje v nekaterih družbenih formacijah daje starim velik pomen, npr. sovjetski voditelji so bili včasih vsi stari med 70 in 80 let in v politiki se še vedno najdejo stari na vrhu. Temu se je reklo gerontokracija. So pa okolja, kjer z odhodom v pokoj ljudje izgubijo vse funkcije, izgubijo tudi večino pravic, ali pa o njih dvomijo celo sami. Kakšnega strokovnjaka bi gotovo lahko še povabili k sodelovanju, pa ga že a priori odpišejo, nanj pozabijo, saj je že »v penziji«. Etiketiranje starih ljudi, npr. z demenco, je tudi starim v veliko breme, ker izgubljajo samozaupanje. Sprašujejo se, ali so dementni. V vsakdanjem življenju vsi kaj pozabimo, za stare pa velja, da je to zaradi starosti oziroma demence, kar ni nujno res. Z etiketiranjem ljudje olajšajo svoje nelagodje do starih. Primanjkljaj kredibilnosti, verodostojnosti je tudi sicer velika težava starejših. Če nekdo od starejših nekaj potoži, ljudje zamahnejo z roko in ga ignorirajo. Drugi del te zgodbe pa je politična ekonomija ljudi, ki skrbijo za stare ljudi. Slabo so plačani. Če si predstavljate neko negovalko, ki dela za minimalno plačo in skrbi za gospo, ki ima dovolj vsega. Ena izmed njih je imela npr. tak sistem, da si je, kamor koli je prišla pospravljat, vzela en deciliter olja, oskrbovanki pa tega nihče ni verjel. Imeli so jo za paranoično. Razloge, zakaj so stari tako lahek plen, lahko iščemo v izolaciji, v tem, da so lačni socialnih stikov. Ljudje, ki so v življenju odvisni od drugih, se znajo ubraniti, stari pa ne. Niso naučeni, da morajo paziti nase in na svoje premoženje. Zelo pogosto so ogoljufani in izkoriščani. Večina ljudi s starimi ravna kot s tistimi, ki imajo nalepko »duševne prizadetosti«.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Nekateri si jih podredijo, začnejo odločati namesto njih, jim jemljejo določene pravice, malo je tudi, bi lahko rekli, generacijskega maščevanja za tisto, kar so jim starši prepovedovali ali

morda odrekli v preteklosti. Gotovo, ne da se zavedajo, otroci naredijo kaj slabega svojim staršem. Pri določenih imaš kar občutek, da so komaj čakali, da pride do obrnjene vloge. Za nameček pa dobijo še družbeno priznanje, da skrbijo za svoje starše. V povprečju pa otroci znajo poskrbeti za svoje starše. Ena od težav domov za stare je tudi v tem, da svojce izključijo iz oskrbe, tja lahko pridejo le na obisk in ne morejo več opravljati svoje družinske zaveze, da družinski člani pomagajo drug drugemu. V bistvu družinske odnose prikrajšajo za to družinsko solidarnost.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Vsekakor. Pravice starih ljudi so kršene dnevno.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Niso dovolj seznanjeni, vendar težava ni v tem, ker bi morali biti pravniki, da bi vedeli, kakšne pravice imajo, pa še to včasih ne bi bilo dovolj. Težava je v tem, da jim takrat, ko morajo uresničevati svoje pravice, nihče ne pove, kako in kaj. Iz perspektive socialnega dela so bolj pomembne krivice kakor pravice. Kjer pride do kršitve pravic, je treba imeti neki inštrument, da se to izravna. Krivice so kršitve pravic. Pred kratkim sem ravno o tem pisal na svojem blogu. Krivice so konkretna zadeva, medtem ko so pravice bolj ali manj abstraktne. Mene npr. ne zanima moja pravica do svobode gibanja, dokler jo lahko uresničujem, če pa mi nekdo prepove izhod iz sobe, je moja pravica kršena. Aktivirati jo moram takrat, ko mi je odvzeta.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Odgovor na vprašanje, kako v kritičnih položajih poskrbeti za stare, je tudi v zagovorništvu. Zagovorništvo je eden od magistrálnih načinov, orodij, kako v kritičnih položajih poskrbeti za stare ljudi, da imajo neko oporo in lahko nekaj naredijo. Ker pa je zagovorništva bistveno premalo, je neuspešno. Včasih je očitno, da družinski član nekoga izkorišča, pa je zelo naivno razmišljati o tem, da bi se v takem primeru obrnili na CSD. S tem imam osebne izkušnje. Največ zagovorništva se zdaj dogaja na dejanski ravni, ne na ravni odvetniških

družb in sodišč. Tudi kadar gre za dejanske odločitve, ki so pravne narave, npr. pri namestitvah v institucije, moramo imeti zagovornika, ker odvetniki nimajo pojma o položaju človeka, vse gledajo skozi pravne zadeve. Tu bi morali biti obvezno zagovorniki, ki znajo spoznati življenjski svet starega človeka, pogledati nanj z njegove perspektive.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic?

Ne. Opozorim naj samo na eno zadevo, na 19. člen Konvencije o pravicah ljudi invalidov, ki se tiče tudi starih ljudi in je obvezujoča. Ta člen zagotavlja vsem, ne glede na njihov hendikep, da imajo pravico živeti v skupnosti. Imamo pa 20.000 ljudi, ki jim je ta pravica kršena, pa ne samo ta pravica, tudi pravica do družinskega življenja, pravica, da ohranijo dostojanstvo. Takoj, ko gre nekdo v dom, izgubi najmanj 50 % svojega dostojanstva. O stvareh, o katerih je še včeraj odločal, ne more več odločati. Pravica do oskrbe v nekem domu je vezana samo na stvari znotraj doma. Če bi šel nekdo v gledališče, na vrtno veselico, v trgovino, v park, ne more, če nima spremstva. Spremstva mu dom ne zagotavlja. Bati se je, da bo na seznamu financiranja storitev dolgotrajne oskrbe ostalo samo to, kar človek potrebuje za osebno higieno in v gospodinjstvu, nič pa o možnostih vključevanja v družbo in različne aktivnosti. Te pravice so starim odvzete. Prav dolgotrajna oskrba bi jim jih morala vračati.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Ena stvar je gotovo ureditev dolgotrajne oskrbe. Med storitvami, ki naj bi jih zagotavljala, bi morala biti tudi pravica do storitev zagovorništva. Človek, ko pride v sistem, v katerem je deležen pomoči, zgublja nekatere pravice, ki jih ima, ali pa se mu kršijo. Zagovorništvo bi morala biti zagotovljena pravica v Zakonu dolgotrajne oskrbe kakor tudi v Zakonu o socialnem varstvu. To je, tako rekoč, nujna zadeva.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, v katerih bi strokovni delavci iz različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Nekaj let nazaj je bil na ministrstvu celo osnutek centra za zagovorništvo. To je bilo takrat, ko je v veljavo stopil Zakon o duševnem zdravju, ko se je zelo intenzivno govorilo o

otročkem zagovorništvu in se je govorilo tudi o zagovorništvu za stare. Zagovornik mora biti na razpolago tisti trenutek, ko ga nekdo potrebuje, torej takoj, ne čez nekaj dni. Gre za usposobljenega zagovornika, ki ima pooblastila in kompetence, ki bo znal zagovarjati človeka, naj si bo otroka ali starejšo osebo. Tak center za zagovorništvo bi lahko povezoval tudi prostovoljne, laične zagovornike. Ena od mojih idej je tudi, da bi bile po lokalnih skupnostih akcijske skupine v obliki kolektivnega zagovorništva. Tak model razpršenih agencij je zagotovo primernejši od enega zagovornika ali ombudsmana za starejše.

Intervju: Varuhinja človekovih pravic, ga. Vlasta Nussdorfer (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Intervju opravljen v torek, 25. 7. 2017, 16.30–17.19

Avtoriziran: 21. 9. 2017

Številka: 0105 - 10 / 2017 - 31 - KU

Datum: 26. 9. 2017

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Najbrž je nekaj tudi v srečnih okoliščinah. Ko diplomiraš, si običajno ne moreš izbrati, kje boš delal. Diplomirala sem iz prava in kot pripravnica sem najprej uspela pri tožilstvu. Ravno takrat so potrebovali pripravnika. Bila sem sprejeta in po pravosodnem izpitu so me »snubili«, da bi šla na sodišče, vendar sem ostala zvesta tožilstvu. Naslednja srečna okoliščina je bila, da so potrebovali nekoga na mladoletniškem oddelku. Če ga ne bi, bi morda končala na gospodarskem oddelku in bi delala spise, kjer ne bi bilo take vneme, kot sem jo začutila prav na mladoletniškem področju dela. Temu se je pridružila še spolna in družinska kriminaliteta, kar pomeni, da sem se ukvarjala predvsem z družino. Leta sem na tem področju ugotavljala, da kot tožilka ne morem dovolj pomagati oškodovancem, lahko samo vplivam na obsodbo storilca, če je dejanje storil. Na osnovi srečnih okoliščin sem postala tudi predsednica Društva državnih tožilcev Slovenije. Ko sem potovala v Avstrijo, so mi predstavili Weisser ring Avstrije. To me je zelo zanimalo, ker sem se ukvarjala z žrtvami kaznivih dejanj. Poleg službe sem tako ustanovila še Beli obroč Slovenije. Avstrijci so nam kot »botri« dali prvih 300 šilingov. Po službi sem redno delala še na Belem obroču Slovenije. Mesečno sem tako opravila več kot 350 ur. Kar žrtvam kot tožilka nisem mogla ponuditi vseh nasvetov in druge pomoči, sem prostovoljno delala v prostem času. Beli obroč je bil brez denarja, zato sem napisala knjigi Naše deklice z vžigalicami in Naši dečki z ulice. V obeh knjigah sem poskušala prikazati nasilje nad žrtvami, od najmlajših do najstarejših, tudi primere staršev, ki so jih lastni otroci ubili. Tako sem s tema dvema knjigama začela pomagati Belemu obroču in začetku zagovorništva otrok. Pri Varuhu so bili brez sredstev za

ta projekt, zato sem drugo knjigo posvetila prav zagovorništvu otrok. Zaradi dela tožilke, nevladnice, pisateljice, predavateljice ... me je predsednik v letu 2013 predlagal za varuhinjo človekovih pravic. Svojo kariero končujem kot varuhinja vseh generacij in vseh ljudi v Sloveniji in imam, glede na več kot 39 let delovne dobe, veliko izkušenj na vseh področjih, tako kot pravnica, poznam pa tudi ves nevladni sektor, ustroj države, vse institucije ... Nisem pa dobro poznala npr. področja okolja, s čimer sem se seznanila kot varuhinja. Delam na področju, ki je zelo široko. Vso kariero me je torej poleg trdnega dela in pridnosti na nekakšen način spremljala tudi sreča, da sem bila v pravem trenutku na pravem mestu. Če, recimo, ne bi delala na tem oddelku, ne bi bilo Belega obroča Slovenije in najbrž nikoli ne bi postala varuhinja. Delati moraš s srcem, vnemo in veseljem. Posvetila sem se posebej ranljivim skupinam, tistim, ki si sami ne morejo pomagati.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Mogoče nemoč starejših, neznanje nekaterih, njihova odvisnost. Meni se zdi, da se starejša populacija vrača v stanje odvisnosti. Kot so otroci v plenica, tako lahko v zadnjih fazah tisti, ki nimajo sreče, umrejo v postelji v domu starejših občanov ali doma, odvisni od pomoči drugih. Motivira me, da jim pomagam, ko so odvisni od skrbi države ali od svojih otrok. Njihove pravice se ne bi smele nehati s starostjo, se pa, žalostno, precej omejujejo. Zanje ne vedo, drugi jim jih ne priznavajo in zato se mi zdi prav, da država z institucijami in nevladnim sektorjem pokaže empatijo do tistih, ki so sicer nemočni, ki ne morejo poskrbeti sami zase. Tu so lahko tudi dementni, zato do vseh takih skupin, tudi invalidov, otrok s posebnimi potrebami ... čutim posebno empatijo. Žene me veselje, da komur koli od teh skupin lahko pomagam. Tudi če le enemu, mi to zelo polepša dan.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

To je bila kombinacija 35-letnega tožilskega dela, kjer sem čisto na »dnu« s 23 leti začela svojo kariero kot pripravnica. Potem sem s svojim delom napredovala do okrožne, višje in celo vrhovne državne tožilke. Tožilstvo mi je dalo največji pečat, brez nevladnega sektorja pa bi bila morda le »suhoparna« tožilka, ki bi videla zgolj paragrafe. Vse to, kar sem lahko unovčila v zadnji fazi kariere, je rezultat kombinacije obeh področij dela. Prepričana sem, da še tako dobra tožilka ne bi nikoli postala varuhinja. Prav nevladni sektor, popoldansko

delo, nesebičnost, brezplačno razdajanje so mi omogočili, da sem dobila funkcijo varuhinje človekovih pravic, po tem, ko sem postala po delu zelo prepoznavna v javnosti.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Izredno sem vesela, da mi je praksa na tožilstvu dala toliko znanja v nastopanju, da lahko sedaj z lahkoto, čeprav vlagam veliko ur dela, opravljam to funkcijo, da sem ji sploh kos, da sem lahko sogovornik državnim organom, da sem lahko tista, ki nekaj priporoča, ker ne moreš kot mlad, brez izkušenj, državi »soliti pameti«. Po vseh skoraj 40 letih dela pa lahko že rečem, da nekdo ne dela v redu, da bi lahko delal bolje, ker imam res bogate izkušnje in moram reči, da mi je to suverenost dalo življenje. Res pa imam že od otroštva velik dar nastopanja. Morda je to pika na i, ker se še tako dober strokovnjak z veliko znanja, nazivi, poklici, brez zmožnosti predajanja znanja, kot predavatelj in kot nastopajoči, v tej vlogi težko znajde. Tu je namreč vsak dan vsaj pet izzivov na različnih področjih, npr. okolju, pravosodju, šolstvu, zdravstvu ... Če ne bi imela daru nastopanja, mi vse znanje ne bi nič pomagalo. V vlogi tožilke sem se počutila izjemo dobro. Nikoli v življenju mi ne bi moglo biti nič bolj pisano na kožo kot delo tožilke. V imenu države sem preganjala storilce kaznivih dejanj in bila na strani žrtev. Nikoli se ne bi dobro počutila v vlogi odvetnika, ker bi morala tudi s kakšno lažjo, potvarjanjem resnice, stopiti na stran obdolženega, ker si zanj plačan in zanj tudi delaš. Potem se mi je zdelo, da se najbolje počutim v vlogi nevladnice, v Belem obroču, kjer delaš samo za žrtve. Sedaj se mi zdi, da sploh ne vem, kako sem lahko 35 let zdržala na tožilstvu, saj se v vlogi varuhinje počutim čudovito. Vsakokrat, ko sem bila v novi vlogi, se mi je zdela neponovljivo dobra. Ni bilo vloge, v kateri bi se slabo počutila.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

To bi razdelila na dve področji. Eno je službeno okolje, kjer pazim, da se mladi vedno dopolnjujejo z znanjem starejših. Nikoli ne bi dopustila, da bi starejši izgubili ugled. Pazim, da ti prenašajo znanje na mlajše. Pogoji za delo starejših so pri nas dobri. Ljudi ne sprašujemo, kdaj se bodo upokojili, sami se odločijo, kdaj bodo odšli. Nikoli ne dobijo občutka, da so »odpisani«. Imamo neverjetne starejše ljudi z veliko znanja. Druga zadeva je

moje službeno področje, kjer se zelo veliko srečujem z enakomerno zastopanimi skupinami; otroci, invalidi, starejšimi, otroci s posebnimi potrebami. Redno se udeležujem vsakoletnega Festivala za tretje življenjsko obdobje. Takrat nastopava z ministrico. Predstavnike starejših vabimo tudi k nam, z ZDUS-om smo se letos že srečali. Ne nazadnje pa k starejši populaciji želimo prispevati tudi s prvo demenci prijazno točko v Sloveniji. Odprta je bila v juliju 2017, kot prva, ki bo pokazala, da je treba imeti več takšnih točk, da jih morajo imeti banke, pošte, policija, trgovine. Varuh človekovih pravic je institucija, za katero je pravilno, da je prva. Dobivamo veliko pisem, prošenj, obiskov ljudi, zlasti sorodnikov dementnih ljudi. Ker smo starajoča se družba, bodo številni doživeli visoko starost, zato bo tudi več demence. Zato smo usposobili tudi vse zaposlene za pomoč dementnim in njihovim sorodnikom. Ponosna sem na to. Sodelujemo s Spominčico.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Veliko imam stika s starejšimi ljudmi. Stik z nami vzpostavijo, če s čim niso zadovoljni. Z njimi se srečujem tudi preko raznih društev. Redno sodelujemo z društvi za dementne, poleg tega pa obiskujemo tudi starejše, ki so v institucionalnem varstvu, z njimi pa sem v stiku tudi preko društev upokojencev, Zveze društev upokojencev, pa tudi sodelovanja z drugimi organizacijami, kjer so vključeni starejši ljudje.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Varuh opravlja tudi naloge državnega preventivnega mehanizma. Nadzorujemo vse institucije v državi, kjer so osebe z odvzeto ali omejeno sposobnostjo gibanja. To pomeni, da nadzorujemo tudi vse domove starejših občanov, kjer so ljudje, ki so zaradi bolezni priklenjeni na posteljo, kjer so oskrbovani celo na posebnih oddelkih in z njimi in zaposlenimi ugotavljamo, ali so jim morda kršene človekove pravice. Tudi na psihiatrijo hodimo, kjer je nekaterim ljudem celo odvzeta opravilna sposobnost. Povesod nam zaposleni pripovedujejo, da je zaposlenega premalo kadra, da bi lahko dobro poskrbeli zanje. Vse je vezano na normo, nekateri starejši ljudje, zlasti tisti, ki nimajo svojcev, pa potrebujejo več stikov in pomoči. Seveda pa se preko pobud srečujemo tudi z osebami, ki se pritožujejo nad

marsičim, mi pa vse to preverimo. Lahko so to svojci ali starejši, ki imajo težave s CSD-ji, prenizkimi pokojninami, s pomočjo na domu, z dodatki za pomoč in postrežbo in podobno. Tu so še neuradni zagovorniki starejših ljudi. Kot varuhinja človekovih pravic srečujem številne osebe, ki delajo s starejšimi.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Težav starejših ljudi je veliko. Prva težava, ki jo imajo starejši, je lahko zdravje. Na tem področju opazamo, da številni ljudje, ki so celo življenje delali in bili zdravi, občutijo zdravstveno krizo kot nekaj poraznega, nedostopnost do zdravnika, neučinkovito hitro pomoč, torej je področje zdravja najbrž za starejšega še pomembneje kot za mladega. Potem je zobozdravstvo, če je treba storitve plačati. Z vsem je povezano področje revščine. Skrb za zdravje je gotovo lažja, če si zdrav. Revščina pesti predvsem starejše samske ženske. Ker ženske živijo dlje, več žensk ostaja samih in s svojo borno pokojnino težko shajajo. Prisiljene so se celo seliti iz svojega domačega okolja. Velike težave so tudi na področju nasilja vseh vrst. Psihičnega nasilja je več kakor fizičnega. Fizičnega nasilja nad starejšimi je malo, pa tudi težje izvemo zanj, razen, če je kak starejši pretepen in prepeljan k zdravniku ali v bolnico. Največ je psihičnega in ekonomskega nasilja. Če si odvisen od otrok, številni zahtevajo, da jim prepíšeš premoženje, potem te pa ne obiskujejo. Ravno danes sem imela v pregledu spis o boju med sorodniki; oba otroka nekaj dobila v dar, potem si pa očitata, eden bi dal starša v dom, drugi ga ne bi dal, skratka, tudi družinska razmerja so tu zelo pomembna, boji za nasledstvo. Tukaj so celo vnuki, ki izsiljujejo dedke in babice. Tega nasilja se premalo zavedamo. Velika težava je tudi osamljenost. Danes svojci pokličejo po telefonu in to je vse. Nekateri sploh ne obiskujejo starejših svojcev. Ko pridejo na obisk, samo pogledujejo v telefon, babica pa je dobra le, če kaj skuha in da kakšen evro. Osamljenost je večja težava v mestih kot na podeželju, kjer gredo vsaj k maši, pa se tam družijo. Velika težava starejših je tudi zelo hitra novodobna tehnologija, ki ji niso kos. Še naša generacija se težko privaja nanjo. Vse zahteva znanje. Najhuje ta trenutek je za tiste, ki nimajo nikogar, dogaja pa se že sodoben način naročanja na zdravstvene storitve. Kako naj se starejši človek iz, recimo, podeželja sodobno naroči in obiše zdravnika? Vse gre preko elektronskega naročanja. Kako naj to naredi nekdo, ki nima tega znanja ali ustrezne opreme? Tudi ta tehnologija bi morala imeti dve hitrosti, eno prilagojeno starejšim, ali pa na voljo osebe, ki bi jim pri tem pomagale. Je pa tudi veliko manipulacije s starejšimi; goljufije, pod katere številni zapadejo zelo hitro. Mlajši vklopijo razum, starejši pa jim nasedejo. Zadnji evro dajo za nakup nemogočih stvari.

Starejši imajo poleg nasilja, revščine, težav s sodobnimi sredstvi, osamljenosti, zdravstvenih težav še skrb, kako in kje bodo preživel zadnja leta in ali bodo morda umrli v bolečinah. Zato je pomembna tudi paliativa.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše, svojce dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Nikoli ne bo več tako pravično, da bi otroci toliko let skrbeli za starejše, kot so starši skrbeli zanje, vsaj npr. 18 let. Ko starši ostarijo, pa so stari okoli 80 let, je otrokom težko vsako leto živeti z mislijo, kam jih bodo dali, ko bodo šli na dopust, kdo bo skrbel zanje, ko bodo v službi. Finančno pa se je marsikaj spremenilo in morajo starejši pogosto pomagati svojim otrokom, paziti na vnuke, da mlada družina prihrani kak evro. Zdi se mi, da so sicer tudi izjemni otroci, ki za starše skrbijo celo preveč in celo svoj zakon podredijo staršem. So pa tudi starejši kdaj izjemno posestniški in vsak dan zahtevajo preveč časa od otrok in se dobredno »prisesajo« nanje. So tudi taki, ki od svojih otrok nočejo ničesar, raje trpijo in živijo v pomanjkanju. Otroci so v zadnjem času zelo obremenjeni zaradi službe in drugih obveznosti, psihično utrujeni, zato je nujna tudi pomoč tretjega. Če je otrok navajen, da so starši skrbeli za svoje starše, prevzame ta vedenjski vzorec. Če se je družina veliko pogovarjala in srečevala, se to prenaša na mlajše generacije. Starost je v takih družinah lažja. Svojo starost gradiš s svojim zgledom in odnosom do svojih staršev. Ni niti v redu, če starši dobro živijo in ne pomagajo otrokom ter jim rečejo, da bo po smrti vse njihovo, potem pa otroci čakajo na njihovo smrt. Tudi vzgoja za starost je pomembna, pa tudi zgled družbe je velikega pomena.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Mi za kršitev človekovih pravic izvemo šele, ko pride pobuda in ta največkrat pride prav zaradi revščine. Ljudje nam pošiljajo odrezke pokojnin, pišejo, da ne morejo preživeti, da ni dostojno, da hodijo na Rdeči križ in Karitas po obleko in hrano, da so ob vse dostojanstvo, da ne pridejo do operacije. Ljudje so razočarani nad sistemom, invalidskimi upokojitvami, odnosom institucij in uradnikov, prijaznostjo in prilagodljivostjo dvigal, sistemov, vhodov, kopalnic ... Vse je prilagojeno potrošništvu in mladim. Najpogosteje je kršena pravica do dostojanstva. Zagotovo so pogosto kršene pravice starejših. Starejši na kršitve celo

premalo opozarjajo. Še dobro, da imamo društva upokojencev, da imamo zelo aktivno Zvezo društev upokojencev.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Imamo take, ki jih zelo poznajo, ker so bili v svojem življenju na takem položaju, da to znanje v starost prenašajo in vedo, kaj jim pripada. Ti so bojevitni in aktivni do konca življenja. Mislím pa, da je zelo veliko ljudi, ki se vdajo v svojo usodo, zapadejo v bolezen, travme, živijo v osamljenosti in so depresivni. Se pravi, ljudje v povprečju starejši niso dovolj seznanjeni s svojimi pravicami.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Pravega zagovorništva za starejše ljudi v obliki instituta ali posebnega urada, ki bi se s tem ukvarjal, z mrežo zagovornikov, še ni. Imamo zagovornike za otroke, ki smo jih usposobili. Če se ne sliši njihov glas, postavimo zagovornika. Otroka lahko primerjamo s starim človekom. Tudi starejši bi potrebovali povezavo do nekoga, ki bi jih osvestil, povedali bi mu za težave in poiskalo bi se takega, ki bi jim pomagal. Državni aparat je preveč birokratski. Če začneš na CSD-ju govoriti o svoji težavi, te včasih sploh ne poslušajo, vprašajo te, kakšen dodatek potrebuješ, kaj hočeš ... Na terenu je veliko pomoči starejšim bazirane na prostovoljstvu in medgeneracijskem povezovanju. Tudi mediji so tisti, ki osveščajo. Prostovoljno – neformalno zagovorništvo je dobro razvito in je zagotovo nekaj najboljšega. Ti zagovorniki niso plačani, pa vseeno delajo. Potrebovali pa bi centre, da bi vse skupaj dobro povezali in dosegli vsakogar, ne glede na to, ali živi v mestnem ali ruralnem okolju.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic?

Če bi bilo zelo dobro, pri Varuhu človekovih pravic ne bi vsako leto napisali 400 strani poročila, s približno 100 priporočili državi. Seveda pa nikakor ne gre vsega kritizirati. Imamo tudi zelo dobre primere in tudi zelo kakovostne zadeve in velik napredek v državi, a le na nekaterih področjih. Ne smemo pozabiti, kako smo živeli 30, 40 in 50 let nazaj, s kakšnimi omejitvami in tehnologijo. Navadili smo se na visok standard, ki ga je težko vzdrževati, zato še bolj kritično gledamo na vsako stvar. Država je vseeno naredila velik

napredek, ki ga ne smemo zanemariti. Tak standard pa zahteva veliko napora in finančnih sredstev. Želje so vedno večje. Živeli bi radi zdravo, dlje in kakovostno.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

V fazi, ko nekdo še ni star, bi moral biti seznanjen s tem, kaj mu pripada, katere so njegove pravice. Na starost se moraš pripraviti, razmišljati o tem, ko si mlajši. Prilagoditi si moraš stanovanje, celo brez navlake. Če o starosti razmišljaš dovolj zgodaj, si na to pripravljen in je veliko lažje, ko ostariš. Oporoko je treba napisati dovolj zgodaj in vse te stvari formalno urediti.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Smisel v agencijah za zagovorništvo vidim v primeru, če bi bile mobilne. Vsak mesec poslujemo na terenu in srečamo ljudi, ki so popolnoma brez znanja. Podpiram model dobrega regijskega centra, ker je Slovenija starajoča se družba. Veliko nas bo starih in moramo se pripravljati na to. Takrat, ko bo na eni strani zelo mlada in na drugi strani zelo stara generacija, bo prepozno. Realno je treba pogledati, koliko nas bo in kaj bomo potrebovali. Mislim, da bi bili dobri taki regijski centri, ki bi skrbeli za starejše. Presenečena sem bila nad Velenjem, kaj vse so storili za starejše. Po Sloveniji je še nekaj takih svetlih točk.

Intervju: državna sekretarka Martina Vuk (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz gerontologije)

Ljubljana, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

Petek, 20. 10. 2017, 11.00–11.52

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Lahko rečem, da so poklicne in osebne okoliščine vplivale na moje strokovno delo. Moja kariera je relativno raznolika. Začela sem na takratnem Ministrstvu za šolstvo in šport, nadaljevala na Ministrstvu za javno upravo in v Državnem zboru. Delala sem na različnih področjih, vendar sem se vseskozi, seveda ne poklicno, temveč osebno in z veseljem, pravzaprav ukvarjala s človekovimi pravicami. Sprva je bilo to skozi mladinske organizacije, potem kot trenerka človekovih pravic, ker se mi je temeljna načela človekovih pravic zdela zelo pomembno skozi delavnice predstavljati ljudem. Prepričana sem, da je pomembno sporočati ljudem, da smo si med seboj različni, kar pa ne pomeni, da moramo biti zaradi tega med seboj drugače vrednoteni in obravnavani. Vseeno je treba vsako družbeno skupino obravnavati z vidika, da osvesti svoje pravice, jih zna uveljaviti, se zaveda, da vsaka pravica prinaša odgovornost. Tu so tudi jasne meje. Vedeti morajo, kako uresničevati svoje pravice in kako spoštovati in podpirati pravice vseh ostalih ljudi.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Osebne okoliščine glede starejših. To so verjetno družinske izkušnje s starimi starši. Moja babica je trenutno stanovalka enega od domov starejših. Utrpela je takšne zdravstvene poškodbe, da zagotovo ne more sama izraziti svoje volje na način, da bi lahko strokovno ali laično ocenili, kaj si ona resnično želi in misli, vendarle si kot vsaka druga oseba zasluži dostojno in kakovostno življenje v okvirih njenih zmožnosti. Zato se mi zdi področje varstva pravic starejših zelo pomembno. Kot državna sekretarka pa pokrivam tudi področje starejših, domove starejših in sedaj nastajanje dolgotrajne oskrbe tega sistema. Zagotovo vedno vzamem v obzir tudi vse, kar vidim v praksi in na kakšen način se to izvaja.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Poudarila bi prav področje človekovih pravic. Čeprav to ni moja profesionalna pot, si kot največje bogastvo mojega znanja štejem ravno to področje, ker sem se zanj veliko usposabljala tudi pri Svetu Evrope in poskušala zajeti tudi mednarodne dimenzije tega področja. Zadnja tri leta in pol mi je že delo, ki ga opravljam, omogočilo večji dostop do spoznavanja in reševanja problematike starejših. Vedno se poskušam tudi strokovno poglobiti v vsako zadevo, res spoznati, kako posamezni sistemi delujejo, na kakšen način jih preoblikovati in kako jih razvijati v prihodnje, tudi z mednarodno primerjavo.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

V preteklosti sem se počutila bistveno bolj avtonomno kakor danes, ker sem v preteklosti vedno predstavljala le sebe, z vsem, kar sem in kar sem gradila skozi življenje, nikoli pa nisem imela na sebi tega bremena države, kakor ga imam danes. Zato je bilo nekoliko lažje, tudi bolj spontano, trdno, odločneje in neposredno, izražati svoja stališča, kot jih na primer lahko danes, ko se sicer trudim vse to upoštevati, ampak vendarle predstavljam eno od ministrstev, ki je za moje pojme ključno za človeka, saj ga zajema od rojstva do smrti. Na ministrstvu imamo določene prioritete in cilje, tako ministrstva kakor vlade, in moramo v tem okviru tudi delovati. Sicer je nekoliko lažje zaradi moči odločanja, pa vendarle se kaj hitro srečaš z omejitvami tudi na tem področju. Težje je tudi z vidika, ker moraš vedno premisliti, pa ne le osebno, temveč tudi v širšem kontekstu, kaj in v imenu koga govoriš.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Trenutno največ delam na projektu vzpostavitve dolgotrajne oskrbe. To je zadeva, ki že zelo dolgo poteka. Vzpostavlja se že več kot desetletje, pa vendar še nismo na koncu. V družbi smo sedaj v tej fazi, ko se vsi zavedamo, kako pomembno je vprašanje dolgotrajne oskrbe, saj sicer tudi drugi obstoječi sistemi ne bodo vzdržali. Zavedamo se, da ureditev, ki jo imamo danes, ni primerna, niti ustrezna z vidika starejših, ki to oskrbo potrebujejo danes, ker

nimamo dovolj razvitih sistemov pomoči v skupnosti in tudi ker ni dovolj izbire, informiranosti in osveščenosti starejših, ki bi sicer morale biti. Zato je ta projekt še toliko bolj pomemben. Žal pa različica zakona, ki jo je Ministrstvo za zdravje pripravilo za javno razpravo, ne dosega tistih ciljev, ki smo si jih zadali (integritetnost, vključenost vseh deležnikov, vzdržnost financiranja, razvoj storitev v skupnosti).

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami?

Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Rekla bi, da skušam imeti neposreden stik z vsemi deležniki, tako neposredno s starejšimi kakor z nekaterimi bolj organiziranimi skupinami, kot so npr. ZDUS, društva upokojencev ali kakšne druge organizirane skupine. Prav tako imam neposreden stik na institucionalni ravni, z domovi starejših, s strokovnjaki, ki se s tem področjem posebej ukvarjajo. Tako si skušam iz teh različnih virov ustvariti in pridobiti celotno, če se le da, nevtralno sliko. Je pa res, da večinoma delujem na domovih, kadar gre za kakšne obletnice in lepe dogodke, kjer je dobro vzdušje, zato informacije skušam pridobiti tudi od drugod, da dobim realnejši vpogled na situacijo. Upam si trditi, da se kar dobro vidi, kako so stvari urejene. Ne delam pa si utvar, da s takimi kratkimi stiki dobim pregled celotnega položaja.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z ljudmi, ki so neposredno vezani na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, kateri ljudje so to?

Na eni strani so to zaposleni v domovih starejših, tudi z raznimi zbornicami in združenji, ki so krovne organizacije za posamezne stroke, sodelujem. Sodelujem tudi z društvi, kjer se izvaja recimo program Starejši za starejše, kamor so vključeni tisti, ki še zmorejo živeti sami. Z vsemi temi se veliko pogovarjam. Tu je skupina, ki je doma in je relativno zapostavljena, ker skrb zanje ni sistemsko urejena.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Osamljenost je zagotovo ena od večjih težav, občutek ljudi, da ne sodijo v ta čas, z vso elektroniko, ki ji ne sledijo. Storitve postajajo neke e-storitve na daljavo, bančne kartice, elektronsko bančništvo, skratka, ljudje imajo občutek, da ne sodijo v današnji čas. V bistvu

gre tudi za nezavedanje možnosti, kaj jim je na razpolago, ne vedo, na koga se lahko obrnejo, kje in na kakšen način lahko poiščejo pomoč. Nimamo razvitega takega sistema, ki bi zajel vsako starejšo osebo in ji pomagal, da bi lahko zadovoljila svoje potrebe. Velikokrat se to zgodi zgolj naključno, predvsem s pomočjo svojcev, pa tudi nekih uradnih institucij in nevladnih programov, ki dobro delujejo.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Mislím, da so svojci izjemno pomemben člen pri skrbi za starejšo osebo. Starejša oseba, ki ima svojce, s katerimi je povezana in imajo relativno dobre odnose, je v neprimerljivo boljšem položaju, ko oseba, ki svojcev nima. Absolutno pa zagovarjam tezo, da svojci ne morejo v popolnosti nadomestiti vsega drugega, niti ni pošteno, da na svojce prestavimo celotno breme skrbi za starejšega sorodnika. Poleg tega to ni pošteno tudi do starejše osebe, ker odvisnost od sorodnikov čuti kot lastno breme. Gre za obojestransko nelagodje, po drugi strani pa so svojci poleg lastnih skrbi preobremenjeni še s skrbjo za ostarelega sorodnika in v družini kaj hitro lahko pride do razdora. Zdi se mi, da se veliko odnosov zaradi preobremenjenosti sorodnikov zlomi pod težo bremen, ravno takrat, ko oboji potrebujejo občutek povezanosti, ko gre vse skupaj proti koncu. Če je tukaj še demenca in je potrebno znanje in razumevanje svojcev, pa je to še dodatna težava. Absolutno vsa skrb za starejše ne more ostati na svojcih. Ma ministrstvu zagovarjamo razvijanje storitev v skupnosti, ki bodo dopolnjevale skrb sorodnikov za ostarele svojce. Pravica vsakega človeka je, da lahko ostane doma. Tudi doma mora starejše oskrbeti strokovno usposobljen kader, da se razbremenijo svojci.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Mislím, da so pri starejših kršitve ali potencialne kršitve zagotovo najpogosteje zamolčane. Ugotavljam, da ni veliko raziskanih podatkov na to temo, ravno zaradi tega, ker večina ostane zaprta, neizpovedana in prikrita. Zato sem prepričana, da je ravno pri tej populaciji daleč največ neosveščanja o pravicah ali da je sploh kaj narobe v obnašanju, odnosih, po drugi strani pa se podre meja o tem, kaj je sedaj pravica, ali za starejše veljajo enake pravice, kaj jim mora biti zagotovljeno, kje so te meje, ki jih je treba upoštevati. Vprašanje je, kaj

sploh je dostojno staranje. Dostojanstvo starejših je njihova pravica, ki je najpogosteje kršena.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Mislim, da ne. Izhajajo iz obdobja, ko so si določeno znanje in osveščenost pridobili na drugačen način. Takrat so bile veliko bolj v ospredju kolektivne kakor individualne pravice in teh se tudi danes bistveno bolj zavedajo in se zanje tudi borijo veliko bolj kakor za svoje lastne pravice. Zdi se jim kar malo bogokletno poudarjati samega sebe. Po drugi strani pa ne gre le za leta, temveč bolj za onemoglost. Bolj kot je starejša oseba onemogla, bolj je stacionarna, torej je manjša možnost interakcije z drugimi, pridobivanja informacij in obveščenosti. Televizijski program, ki je enosmerni način komunikacije, je še vedno daleč največji informator teh oseb, za katerega pa nisem prepričana, da daje dovolj pozornosti informacijam o pravicah starejših. Na osveščanje starejših o njihovih pravicah imajo velik vpliv tudi svojci. Kakor sem prej omenila, da so svojci lahko nekaj neprecenljivega, so lahko tudi velik kršitelj pravic in tudi zaviralec opolnomočenja starejših in njihove izolacije od informacij in ljudi.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Še posebej na področju varstva človekovih pravic, zagovorništva, vedno poteka razvojna faza, od neke neformalne oblike, do uvedbe institucionalizirane oblike, sistemsko vzpostavljene organizacije. Na področju zagovorništva smo ta trenutek še v fazi neformalnega zagovorništva in na ravni nekkih projektov ter posameznih iniciativ. S tega vidika se tam, kjer so zagovorništvo vzeli resno in na tem dobro delajo, tudi kažejo dobri rezultati. Če izhajam iz prakse, kako se je pri nas razvijalo zagovorništvo otrok, je bila šele sedaj sprejeta sprememba Zakona o varuhu človekovih pravic, ki bo to sistemsko uredil. Tudi tukaj so šli čez vse faze. Najprej je projekt, ki se je imenoval Glas otroka, financiralo ministrstvo. Njegov namen je bil v javnosti velikokrat napačno razumljen, da je to odvetnik otroka. Za to imamo druge institucije. Zagovornik otrok je oseba, katere naloga je, da ugotovi, kakšna je otrokova volja, ki jo izrazi brez pritiskov in vpliva drugih. To je največja dodana vrednost zagovorništva. Na enak način bi morala usposobljena oseba tudi pri

starejših ljudi ugotoviti njihovo voljo in jo prenesti naprej, ne pa da se le deklarativno ugotavlja, kaj je dobro za starejše. Ustvarjena morata biti sproščeno okolje in zaupanje. Ta vidik zagovorništva osebno absolutno zagovarjam. V okviru dolgotrajne oskrbe smo imeli ves čas idejo o koordinatorju v neki skupnosti, ki bi moral imeti povezave z vsemi institucijami, nevladnimi organizacijami, ponudniki in izvajalci storitev v skupnosti in hkrati poznati starejše, vedeti, biti sposoben oceniti in svetovati, kaj bi bila najbolj primerna oskrba in pomoč, ki jo lahko dobijo v svojem okolju. To seveda ni še zagovorništvo, je pa zagotovo boljši korak k tej povezanosti.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic?

Če govorimo o varstvu pravic starejših, je to prav gotovo pomanjkljivo. Pomemben razlog za to je, da večina kršitev pravic starejših do nas sploh ne pride, ker se stvari dogajajo za zaprtimi vrati. Preveč nam je prikritega.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Zagotovo bi to vezala na neka območja, torej, kakor koli bi naredili te povezave, morajo biti vezane na lokalna okolja. Lahko so to regije ali pokrajine, biti morajo neke zaključene celote, ki imajo stik in sodelovanje s tem lokalnim okoljem, ker je treba tudi razumeti vse okoliščine. Na ta način se mi zdi najbolj primerno urediti vprašanje zagovorništva. Do tega, ali bi bila za to potrebna neka nova institucija ali bi bili to profesionalci, se sedaj ne znam opredeliti, zagotovo pa se mi zdi, da se je temu treba posvetiti v prihodnosti. Kot sem že omenila, se mi zdi zakon o dolgotrajni oskrbi dobra podlaga, da bi že sedaj razmislili o tem in tudi naredili kakšne sistemske postavke v zakonodaji. Meni se pri tem zdi ključno, da se vzpostavi sistem pristojnosti in opredelijo naloge zagovorništva. Pristojnosti je treba definirati tudi z vidika možnosti dostopa in podobno. Poudariti je treba tudi usposabljanja. Če zagovorniki niso usposobljeni, lahko napravijo veliko napak. Njihovo delo doseže ravno nasprotni učinek. Zagovornik mora znati vzpostaviti pravi odnos s starejšo osebo, vedeti mora tudi, kako se distancirati od drugih, skratka, zagovorniki morajo skozi posamezne module izobraževanja do pridobitve certifikata.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, v katerih bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

Absolutno zagovarjam regijsko razpršenost, ker samo na ta način lahko zagotovimo približno enak dostop vsem. Možnost dostopa do zagovornika mora biti enaka za vse, ne glede na to, kje kdo živi, v kakšni obliki oskrbe je in kdo je. Glede opredelite, ali bi bile to agencije ali kaj drugega, pa se na tej ravni težko opredelim. Mislim, da je zagotovo za začetek, če želimo vzpostaviti mrežo zagovorništva, to treba vezati na neke že obstoječe oblike, da lažje zaživi ali da se v obliki pilotnega projekta testira, kaj bi bilo najbolje. Lahko se priključi h kateri instituciji, ki pokriva krog lokalnih skupnosti, ali mreži lokalnih skupnosti na določenem območju. Skratka, biti mora neka točka, ki je vsem dostopna. Ti zagovorniki pa bi morali imeti tudi dostop do domačega okolja. Dobro bi bilo treba razdelati način osveščanja. Ljudem je treba povedati, da obstaja zagovorništvo, razložiti jim je treba, da je to nekaj pomembnega. Dobra bi bila večplastna vzpostavitev tega sistema. Tako bi bil dosežen dober učinek na celotno skupnost, na celo družbo.

Intervju: Marjan Sedmak (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, Cankarjev dom

Sreda, 27. 9. 2017, 12.25–12.51

Tema: RAZLAGA STROKOVNEGA RAZVOJA

1. vprašanje:

Katere so posebne okoliščine, ki so imele vpliv na razvoj vašega strokovnega dela?

Bodimo skromni – moje delo je društveno, ni strokovno, vsaj po mojih merilih ne. Kot nekdanji predsednik Društva novinarjev Slovenije sem bil v stikih tudi z uredniki tako imenovanih internih glasil, med njimi tudi tedanjega glasila Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Vzajemnost. Tako je nanoslo, da so me, ko sem se upokojil, povabili v izdajateljski svet, žal v trenutku, ko je okoli leta 1999 prišlo do poskusa privatizacije te upokojencem namenjene publikacije z obetavno visoko naklado in bralskim zaledjem. Kot predsednik izdajateljskega sveta sem se zavzel za to, da revija ostane, kar mora biti, to je glasilo starejših in za starejše. Po nekaj upravnih in sodnih postopkih je Vzajemnost postala, to kar danes je: glasilo Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in Zveze društev upokojencev Slovenije. Članica tega odločnega izdajateljskega sveta je bila tudi Anka Tominšek, ki me je na začetku novega tisočletja pripeljala na Mestno zvezo upokojencev in povedala, da iščejo novega predsednika. Gospe Tominšek se ne da dolgo upirati in tako sem prevzel funkcijo predsednika MZU, ki jo opravljam še danes. Ko prevzameš novo funkcije, pa od tebe pričakujejo, da se boš izkazal. Rezultat je bil reorganizacija MZU in prva zasnova nove oblike podpore starejšim, to je zasnova Dnevnihi centrov aktivnosti za starejše.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj vas spodbuja k proučevanju življenja starejše populacije?

Na misel mi prideta predvsem dve stvari. Po čudnem spletu okoliščin sem si pridobil klasično izobrazbo, zaradi katere sem začel – na stara leta, ne v šoli, kjer smo se učenja lotevali »racionalno« – spet brskati po starih besedilih. Rimljani, Salust, Seneka, Cicero so veliko razmišljali tako o smislu človekovega življenja kot tudi o starosti in staranju. Druga pobuda pa izvira iz okoliščin, ki spremljajo razvoj tako imenovane dolgožive družbe in položaja starejših v njej. V tej zvezi se postavlja vprašanje, ali predalčkanje, ki ga je

vsiljevala industrijska družba, to je delitev na tiste, ki se učijo, tiste, ki so zaposleni, ter tiste, ki na stara leta le še počivajo, v poindustrijski družbi sploh vzdrži preverjanje z dejstvi. Resnično življenje je drugačno. Danes govorimo o vseživljenjskem učenju, zaposlitev ni edina oblika dela in oddih je pravica vseh generacij. Predvsem pa te generacije ne živijo ločene po predalčkih, marveč se v vsakodnevem življenju prepletajo in medsebojno tudi, upam, plemenitijo. Potem pa je še tretji element: leta 2003 smo se kot regionalna organizacija starejših aktivirali v reprezentativni evropski federaciji AGE Platform Europe, v kateri se prepletajo in plemenitijo ideje in izkušnje organizacij upokojujencev in za upokojujence iz praktično vseh članic EU. Od leta 2011 do 2017 sem bil predsednik te organizacije, kar pomeni, da mi ustreznih informacij res ni manjkalo.

3. vprašanje:

Katero vaše strokovno delo je bilo do sedaj najbolj kakovostno in ima največji vpliv oziroma prispevek na znanstvenem področju?

Ponovno moram povedati, da sem po izobrazbi pravnik in po poklicni poti časnikar, na strokovnost se nikakor ne morem sklicevati. Res pa je tudi, da iz vsega nima smisla delati znanosti. Dober primer so naši Dnevni centri aktivnosti za starejše. Prav glede teh se moram sklicevati na evropske izkušnje, saj so nastajali pod vplivom izkušenj iz različnih evropskih okolij. Iz Nemčije, kjer sem prebil sedem let, je prišla zamisel o tako imenovanih srečevališčih, danski kolegi so nas opozarjali, da prostor, ki ga ne napolniš s strukturiranimi programi, ne zadošča, belgijski oziroma flamski prijatelji so nas opremili s participativnimi metodami, ob vsem tem pa se je razvijala tudi vseevropska kampanja v prid prostovoljstvu. Tako so nastali ljubljanski dnevni centri aktivnosti s strukturiranimi dejavnostmi, ki jih oblikujejo, vodijo in moderirajo udeleženci sami, seveda ob podpori strokovnega osebja. Kljub začetnim pomislekom, da ne rečem kar strahu, se je ta pristop izkazal kot formula uspeha. DCA so se začeli širiti tudi v druge slovenske kraje.

Tema: POKLICNA VLOGA

4. vprašanje:

Kakšna je bila vaša poklicna vloga v preteklosti in kakšna je danes? Kaj mi lahko poveste o občutkih, ki jih poraja vaša pretekla poklicna vloga? Kako se počutite danes?

Po izobrazbi sem pravnik, vendar sem že kot 19-letni študent postal novinar, čeprav sem s pravom vedno ostajal v stiku. V novinarskem okolju v zunanjepolitični redakciji časnika

Delo, ki je bila intelektualni biser, sem živel v okolju, ki mi je veliko ponudilo, vendar tudi veliko zahtevalo. Bil sem tudi dopisnik v Sovjetski zvezi, Italiji, Avstriji in Nemčiji. Gre za različna okolja, v katerih si človek pridobiva različne izkušnje, predvsem pa mora biti, če hoče dobro opraviti svoje delo, odprt do ljudi in okolja. Stara ameriška definicija novinarstva in znanosti, seveda šaljiva, je šla takole: znanstvenik ve vse več in več o vse manj in manj, na koncu ve vse o nič. Novinar ve vse manj in manj o vse več in več stvarih, na koncu nič o vsem. Pa šalo na stran. Cicero je v Cato maior de senectute lepo napisal: Menim, da je prav, če ima mladenič v sebi nekaj preudarnosti zrelih let in če starec ohrani nekaj mladeniškega duha. Kdor tako ravna, bo lahko po telesu starec, po duhu pa nikoli ne bo star. Recimo, da se počutim nekako tako.

5. vprašanje:

Kako bi opisali svoje raziskovalno delo v zadnjih nekaj letih?

Od »raziskovalnega« delo, ki ga nikoli nisem opravljal, naj ostane samo »iskovalno«. Če nič drugega, mi je koristila pismenost, ki si jo pridobiš v dolgih letih novinarskega dela, pa še s prevajanjem sem se ukvarjal. Tako sem verjetno znal razpoloženja, zahteve in občutke ter težave drugih dosti dobro ubesediti. Novinarstvo mi je pri tem zelo pomagalo, še danes mi pomaga, ker je treba napisati dosti papirjev in vse zelo dobro argumentirati. Zadnja leta sem moral veliko spoznanj prenašati iz evropske ravni na nacionalno in tudi nasprotno. V okviru različnih organov AGE Platform Europe, to so bodisi generalna skupščina bodisi svet ali pa izvršilni odbor, sem moral nenehno poročati od razmerah na nacionalni in regionalni ravni, o tem, kakšne so tendence, kje so nevarnosti, kje so pasti. Tam se vse skupaj premeša. Na dlani imaš izkušnje dvajsetih ali petindvajsetih držav in njihovih upokojenskih organizacij. V domače okolje je treba prenašati sporočila iz evropskega okolja, skratka, učni proces poteka ves čas in v vse smeri.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Kako bi opisali svoje delovno okolje? Ali imate neposreden stik s starejšimi osebami?

Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Seveda, imam veliko neposrednega stika s starejšimi osebami. To je enoznačno vprašanje in ni za komentirati, zato lahko samo pritrdim.

7. vprašanje:

Ali sodelujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete, katere osebe so to?

Seveda, imamo prostovoljce, dekleta, ki so vodje centrov, sodelujemo z Zavodom za oskrbo na domu, z mestnim oddelkom za zdravje in socialo, tudi v političnih strankah imamo določene sekcije seniorjev. Sicer ne sodelujemo z vsemi, z nekaterimi pa zelo dobro, čeprav smo strankarsko nevezani. Ne dopuščamo ne svetovnonazorskih ne strankarskih debat.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Spet bi izhajal iz strukture industrijske družbe, ki generacije ločuje po treh predalčkih. V zadnje predalčku so starejši ljudje, od katerih država v bistvu pričakuje, če grobo povem, da dajo mir. Mi pa pravimo nasprotno. V vsakdanjem življenju so bile generacije vedno prepletene. Pol Evrope bi se ustavilo, če ne bi bilo dedkov in babic. Življenje je v bistvu shemo ločevanja generacij povozilo. Res pa je, da potrebujemo strukture, forume in prostore, fizične in duhovne, ki energijo starejše generacij, ki sploh ni majhna, koristno sproščajo in jo vklaplajo v energijo mlajših generacij. Izključevanje katere koli generacije, zlasti pa starejše, iz socialnega tkiva, je zapravljanje socialnega kapitala. Tudi obravnavanje tega kapitala po koledarski starosti je neumnost. Srečujem šestdesetletnike, ki jih ne zanima nobena reč, in osemdesetletnike, ki ohranjajo vso potrebno vitalnost za življenje v družbi.

9. vprašanje:

Ali mislite, da so sorodniki, znanci, prijatelji in drugi ljudje, ki skrbijo za starejše svojce, dovolj uspešni pri reševanju problematike starejših? Kako so se spremenili odnosi med njimi in svojci? Opišite.

Ne morem razsojati, v kolikšni meri so svojci uspešni pri pomoči starejšim, trdim pa, da je država pri tem neuspešna. Poldrugo desetletje govorimo o zakonu, ki bi urejal oskrbo starejših in tudi njeno financiranje, vsaj desetletje govorimo o skupnostnih oblikah oskrbe starejših, ki bi jo takšna zakonodaja okrepila. Kot da se ne bi zavedali, kako krivičen je ta zaostanek do tistih, ki morajo skrbeti za ostarele in podpore potrebne svojce, pri tem pa ni malo primerov, ko so pod najhujšim pritiskom tega bremena prav ženske, tiste, ki morajo včasih oskrbeti dve generaciji – otroke in ostarele družinske člane. Trpi njihova poklicna pot, imajo manjši dohodek; proizvajamo tako rekoč revne upokojenke. O tem smo veliko govorili tudi v Bruslju. Imamo ljudi, zlasti ženske, ki tako rekoč ne vedo za počitnice.

Govorili smo o tem, da bi morala država vsaj za 14 dni na leto prevzeti breme oskrbe starejšega človeka, da se lahko oseba, ki zanjo skrbi celo leto, vsaj normalno spočije, da ne pregori. To je res huda težava in upam, da se bo s tem zakonom vsaj delno rešila.

10. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Sedaj ste načeli vprašanje o tem, ali potrebujemo konvencijo o pravicah starejših po vzgledu konvencije, ki jamči pravice invalidov ter konvencije, ki varuje otroke. Tukaj sem sam malo skeptičen. Imamo namreč veliko dokumentov, ki se preprosto ne upoštevajo, se ne izvajajo. Imamo od Atlantske listine naprej, Deklaracijo o človekovih pravicah, Evropsko konvencijo o človekovih pravicah itd. Ostaja pa osnovna težava, kako zagotoviti, da bo imel starejši človek dostop do svojih pravic, da bo o njih informiran in jih bo lahko tudi uveljavil. Starejšemu človeku moramo dati pravice, ne miloščine.

11. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Zdi se mi, da gre pri tem za dve težavi. Prva je, da starejši za svoje pravice dejansko ne vedo, druga težava pa je tudi nekakšna samocenzura, ali povedano drugače, starejši se pravic zavedajo, vendar se zase ne postavijo, ko so jim te pravice kršene. To je narobe.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

12. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom njihovih pravic?

Mislím, da gre za področje, ki bi ga bilo treba okrepiti na obeh plateh, in sicer kot zagovorništvo, advocacy, in samozagovorništvo, selfadvocacy.

13. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših ljudi?

Še vedno mislim, da ne. Imamo svetovalnice, imamo pravno svetovanje, institucije zagovornika pravic starejšega človeka pa nimamo. Bilo bi pa zelo dobro, da bi jo imeli.

14. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, v Sloveniji optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic?

Smo na poti, prizadevamo si, da se razmere uredijo tako, da bo imel vsak starejši človek možnost in podporo, da uveljavi svoje pravice. Danes te podpore, možnosti po uresničevanju svojih pravic v vsakem primeru žal nima. Ljudje, še zlasti starejši ljudje, se s težavo odpravljajo na sodno pot. Ta je dolga, draga, zato pravim, da bi nujno potrebovali zagovornika pravic starejših ljudi. Povem lahko samo to, da potrebujemo institucijo, ki se bo s tem ukvarjala, da bo reševanje težav starejših njena obveznost in dolžnost.

15. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah?

O tem menim vse najboljše. Vedno, ko govorimo o uveljavljanju človekovih pravic starejših ljudi, jih moramo najprej približati človeku. Ne moremo čisto vsakega problema pripeljati do predsednika vlade ali predsednika države. Eno od načel evropskega združevanja je ravno v tem, da je treba probleme reševati na najnižji mogoči ravni. Rešitve je treba iskati tam, kjer problem nastaja, kjer ljudje tudi živijo, kjer so njihove pravice kršene. To je odličen predlog. Pokrajini v Sloveniji nimamo in jih verjetno še dolgo, če sploh kdaj, ne bo, imamo pa regije in te bi bile kar ustrezen okvir za organizacijo takšnih podpornih enot za starejše.

Intervju: red. prof. ddr. Marija Ovsenik (mag. Karmen Arko, za disertacijo iz socialne gerontologije)

Otočec

Četrtek, 20. 12. 2017, 19.00–19.32

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

1. vprašanje

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav, jih osveščali o njihovih pravicah in koordinirali mrežo prostovoljcev na terenu?

Podpiram uvedbo zagovorništva pravic za starejše ljudi. V Sloveniji ni dovolj dobro poskrbljeno za starejše ljudi. Starejši ljudje, ki živijo sami, in tudi tisti, ki živijo s svojci in v domovih za starejše, se znajdejo v položaju, ko potrebujejo nekoga, ki bi zastopal njihove pravice.

Vsekakor zagovarjamo regijsko razpršenost agencij za zagovorništvo. Kakršna koli centralizirana oblika za zagovorništvo starejših ne bi bila primerna, ker starejšim ne bi bila dostopna.

2. vprašanje

Raziskava je pokazala, da zagovorniki varstva pravic starejših ljudi, ki so bili vključeni v raziskavo, v 54 % deležu menijo, da bi moral biti institut za varstvo osnovnih človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi organiziran preko Instituta Varuha človekovih pravic. Kaj menite o tem?

Nikakor. To bi bila velika napaka. Institut mora biti samostojen in popolnoma neodvisen v svojem delovanju.

3. vprašanje

Pripravljen je okvirni organizacijski model instituta za varstvo osnovnih človekovih pravic in kakovosti življenja starejših ljudi. Predviden je kot samostojni urad s 17 Agencijami, ki so razdeljene po 12 slovenskih regijah, največje regije pa imajo na svojem področju dve agenciji. Samostojni urad zaposluje direktorja, kadrovika, administratorko in računovodsko službo. Agencije naj bi zaposlovale po štiri zagovornike:

- 1. Zagovornik človekovih pravic za dostojen življenjski standard starejših ljudi*
- 2. Zagovornik človekovih pravic do svobodnega in varnega življenja starejših ljudi*
- 3. Zagovornik človekovih pravic do zdravja in dolgotrajne oskrbe starejših ljudi*
- 4. Zagovornik človekovih pravic do dela in upokojitve starejših ljudi*
- 5. Zagovornik človekovih pravic do dela, upokojitve in pravno organizacijska pomoč starejšim ljudem*

Kaj menite o takšni regionalni postavitvi agencij?

Menim, da je to zelo dobra postavitev agencij in da je število zagovornikov pravšnje. Zelo dobro je tudi domišljeno, da se naziv zagovornikov veže na pravice starejših ljudi. Tako postavljeni zagovorniki bodo lahko, skozi pestro izobrazbeno strukturo, ustrezno opravljali svoje delo.

4. vprašanje

Katere izobrazbene profile zagovornikov pa bi vezali za posameznega zagovornika?
Zagovornik človekovih pravic za dostojen življenjski standard starejših ljudi bi bil zagotovo socialni gerontolog, zagovornik človekovih pravic do svobodnega in varnega življenja starejših ljudi bi bil lahko tudi socialni gerontolog ali pa morda socialni delavec, zagovornik človekovih pravic do zdravja in dolgotrajne oskrbe starejših ljudi bi bil zdravnik in zagovornik človekovih pravic do dela, upokojitve in pravno organizacijska pomoč starejšim ljudem bi bil pravnik.

5. vprašanje

Na vsako izmed 56 območnih organizacij bi bilo treba postaviti po enega zagovornika, ki bi skrbel za povezavo med zagovorniki prostovoljci na terenu, nudenjem prve pomoči starejši osebi, ki bi potrebovala zagovornika in informiranje, usmerjanjem in organizacijo pomoči starejšim ljudem. Kdo bi bil po vašem mnenju najprimernejši za to delo?

Tudi za to delo, ali bolje rečeno, še posebej za to delo, bi bili najbolj ustrezen kader socialni gerontologi. V tej smeri je postavljen tudi izobraževalni kurikulum. Res moram priznati, da sem pozitivno presenečena nad vašo zamislijo organizacije instituta zagovorništva v Sloveniji. Če na hitro izračunam, gre za približno 160 strokovnih delavcev, ki bi skupaj z zagovorniki prostovoljci pokrivali celotno področje Slovenije. To pa ni tak strošek, ki si ga naša država ne bi mogla privoščiti.

PRILOGA G: INTERVJUJI S PREDSTAVNIKI PARLAMENTARNIH POLITIČNIH STRANK

Intervju: Parlamentarna stranka Nova Slovenija, poslanka Iva Dimic (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, Državni zbor Republike Slovenije

Četrtek, 26. 10. 2017, 13.50–14.15

Tema: RAZLAGA VREDNOT IN NAČEL STRANKE

1. vprašanje:

Katere vrednote in načela iz programa vaše stranke vaši poslanci uspešno uresničujejo z delom v državnem zboru?

Zdi se mi, da smo v Novi Sloveniji poslanci, ki imamo v preambuli dejansko zapisano, da spoštujemo človekovo življenje od spočetja do naravne smrti, da želimo, da je človekovo dostojanstvo tudi delo, za katero mora vsak, ki ga pošteno in dobro opravi, prejeti predvsem pošteno plačilo. Zagovarjamo tudi, da je za vse ljudi dovolj vseh dobrin na svetu in zagovarjamo enako porazdeljenost dobrin. Sicer si to mogoče nekdo nekoliko drugače predstavlja. Nikoli nismo in ne bomo vsi enaki, pa vendarle je treba poskrbeti tudi za tiste, najšibkejše, ki si sami s svojim delom ne morejo zagotoviti nekega dostojnega življenja; da tem pomaga država. Vsem, ki lahko delajo in želijo ustvarjati, pa mora država to omogočiti, da jim ne pobere zagnanosti in zaslužka. Še enkrat poudarim, podpiramo enakost, a vendarle je treba tistemu, ki je pripravljen delati več, omogočiti, da dela.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vašo stranko spodbuja k proučevanju in prizadevanju po dvigu kakovosti življenja starejše populacije?

Dejstvo je, da imamo zadnjih petnajst let zelo slabe pokojnine, ki strmo padajo, namesto da bi rastle z življenjskimi stroški in potrebami vsakega upokojenca. Zaradi nevzdržnosti pokojninske blagajne in slabih gospodarskih razmer v zadnjih letih so pokojnine vedno nižje in odmerni koeficient prav tako. Zagovarjamo, da mora vsakdo za 40 let delovne dobe prejeti tako pokojnino, ki mu bo omogočala dostojno življenje. Sama tu dodajam, da upokojenec prejme vsaj toliko pokojnine, kolikor stane ena osnovna oskrbnina v domu za ostarele. Če je to 628 €, je to toliko, če je več, pa mora biti pokojnina večja. Prepričana sem, da je s svojim

delom vsak upokojenec prispeval državi toliko, da si, ko je obnemogel, zasluži dostojno oskrbo v neki instituciji. Položaj, v katerem so danes starejši, nas spodbuja k razmišljanju o tem, kako pomagati. Imamo tudi nov predlog, kako bi oblikovali pokojninsko blagajno.

3. vprašanje:

Katera načela in vrednote vaše stranke so imela v državnem zboru do sedaj največji vpliv oziroma prispevek za kakovostno življenje starejših ljudi?

Mislim, da smo uspeli predvsem z zakonom o osebni asistenci, ki je dejansko namenjen starejšim, invalidom in ranljivim skupinam. Na to sem osebno ponosna. Vsekakor starejši niso izolirani iz družbe. Zagovarjam krog, ki se mora vrteti. Potrebe imajo starejši, otroci, mlajši ... Kot narod moramo zagotoviti, da bomo imeli dovolj mladih, da bodo lahko kasneje poskrbeli, da bodo starejši dobili pokojnine. Gre za medgeneracijsko sodelovanje.

Tema: PROGRAM STRANKE

4. vprašanje:

Kako je bil program vaše stranke v preteklosti naravnan do starejše populacije in kakšen je danes? Katere programske vsebine so dodane za varno in kakovostno življenje starejših?

Tukaj gre predvsem za institucionalno varstvo starejših, velik poudarek je tudi na dodeljevanju državnih koncesij, da so nižji stroški in višja kakovost storitev v domu starostnikov. V programu je spoštovanje človekovega življenja od spočetja do naravne smrti. Naš prispevek je na tem področju zelo velik. Borili smo se proti poskusu vpeljave evtanazije za starejše in proti temu se bomo borili tudi v prihodnje. Starejši morajo biti varni, da si upajo k zdravniku brez kakšnega koli pomisleka, da se bo dogajalo, kot v npr. Belgiji, ko je največ evtanazije v predpoletnem času, zato da grejo svojci lahko na dopust. Starejši ne smejo dobiti občutka ogroženosti. Vedno poudarim, da si vsi želimo imeti varno starost. Priznavanje socialnih pravic je treba izvajati tudi na podeželju, kjer v medgeneracijski družinski skupnosti živi več generacij, ki poskrbijo za starejše. Taka oblika sobivanja ima pozitiven vpliv na državno blagajno, ker je cenejša. Tukaj bi bilo potrebno priznanje določenih pravic.

5. vprašanje:

Ali bi program vaše stranke lahko opredelili kot program, kjer je še posebej poudarjena skrb za starejše ljudi?

Vsekakor. Sociala in zdravje se vedno prepletata. Poudarek imamo na pravični solidarnosti med generacijami, vzdržnem sistemu socialnega varstva, stanovanjski politiki, predvsem pa primerni rabi najnižjih pokojnin. Veliko število upokojencev danes živi v revščini, zato ne podpiramo takega sistema, ki upokojencem, ki so trdo delali vse življenje, ne zagotavlja dostojnega preživetja. Tu so še enake možnosti invalidov, zmanjšanje brezposelnosti med starejšimi in invalidi. Lahko rečem, da smo predlagali tudi dvojni status upokojencev, da lahko ohranijo s. p. in plačujejo davke. Pri tem vztrajamo, saj je zagotovo bolje za državo, če nekdo plačuje davke, ker pa je svoje že oddelal in pošteno plačeval prispevke, mu nihče ne more odvzeti pravice do pokojnine.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA

6. vprašanje:

Ali imate poslanci vaše stranke neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Ja, znotraj stranke imamo tudi klub seniorjev, predstavnikov upokojencev, ki so zelo aktivni, tudi na evropski ravni, saj se tudi mednarodno povezujejo. Velikokrat povejo, da je težko gledati, kako država na neki način tone. Želeli bi, da bi bili ljudje zaposleni in da bi imeli upokojenci dostojne pokojnine.

7. vprašanje:

Ali se srečujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete z njimi, katere osebe so to?

Imamo stike s temi osebami. To so različni ljudje, npr. člani Karitasa, Rdečega križa. Sicer pa tudi mi obiskujemo starejše ljudi. Po celi Sloveniji smo tudi opravili več kot 40 obiskov različnih tovrstnih ustanov. Prijetna izkušnja je ostala iz Doma za starejše v Laškem. Obiskali smo tudi npr. Karitas v Kranju in Črnučah. Poslušamo, kaj ljudje potrebujejo. Imamo stike s terenom.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Osamljenost, socialna izključenost, invalidnost, nizke pokojnine. Tudi člani Rdečega križa in Karitasa nam povejo, da ne starejšim ljudem želijo nositi le paketov s hrano. V prvi vrsti starejši ljudje potrebujejo to, da jih kdo obiše in se z njimi pogovori. Tisti, ki je res reven, ne gre rad na Karitas. Ko se pogovarjam z njimi, rečejo, da jih je sram prejemati pakete s

hrano. Statistični urad Republike Slovenije pove, da sta socialna izključenost in šibkost največji na podeželju med samskimi ženskami.

9. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Seveda so, na vsakem koraku.

10. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Niso seznanjeni. Pa ukinila se je še brezplačno pravno pomoč, ki bi morala ostati na občinah. Sedaj imamo brezplačno pravno pomoč v Ljubljani, starostniku pa težavo predstavlja že denar za plačilo avtobusa. Pa tudi znajde se ne v Ljubljani.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO

11. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom človekovih pravic?

Trenutno tega zagovorništva v Sloveniji še ni. Menim, da bi bilo tako zagovorništvo dobrodošlo in bi veliko pripomoglo k zavedanju o osnovnih človekovih pravicah starejših. Ker sem že dolgo v politiki, takoj vidim težavo, da te institucije ne bi bile same sebi namen, temveč bi dejansko lokalno in regijsko spremljale starejše ljudi. Seveda se mi tu odpira tudi odnos med CSD, ki dejansko tudi je neki center, kamor se starejši ljudje tudi lahko obrnejo po kakršno koli pomoč, pa vendarle bi zagovorništvo starejšim ljudem verjetno ponudilo širše področje reševanja težav, ne samo zagotavljanje socialne varnosti in socialnih pravic, temveč bi pokrivalo tudi druga področja njihovega življenja, česar na CSD ne ponujajo.

12. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših?

Imamo neke zagovornike pacientovih pravic in ne vem kaj vse, vendar pa bi vsaj starejši ljudje potrebovali npr. neke VEM točke, da prideš tja in dobiš servis, odgovore na vse, kar potrebuješ. Sama sem mlajša, pa mi urejanje kakšnih zadev mnogokrat predstavlja obremenitev in si ne predstavljam neke starejše osebe, ki bi odpirala ne vem koliko vrat, da bi prišla do tistega, kar potrebuje.

13. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic v Sloveniji?

Vsaka stvar se začne pri denarju. Če bi bile pokojnine take, da bi si človek lahko zagotovil neko normalno, dostojno življenje, bi lahko optimalno poskrbel tudi za vse drugo. Pomembna je tudi vsa mreža, ki bi morala biti vzpostavljena za starejše osebe. Sploh pa za reševanje pravnih vprašanj starejši ljudje nimajo denarja. Vsak, ki postane obnemogel, bi moral biti oskrbovan ne glede na ceno in storitve, ki jih potrebuje, ne glede na to, koliko je prispeval v državni proračun. Morda je neka mati, ki ni plačala veliko davka v državno blagajno, njenih pet, sedem otrok in njihovo potomstvo pa bo veliko plačalo.

14. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij za starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah in koordinirali mrežo prostovoljcev na terenu? Ali bi vaša stranka podprla ustanovitev instituta za zagovorništvo starejših ljudi?

Ja, ker se naša stranka zavzema in podpira vse, kar starejšim ljudem omogoča varno in dostojno življenje.

Intervju, parlamentarna stranka Združena levica, Marko Kržan (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, Državni zbor Republike Slovenije

Četrtek, 24. 10. 2017, 13.00–13.22

Tema: RAZLAGA VREDNOT IN NAČEL STRANKE:

1. vprašanje

Katere vrednote in načela iz programa vaše stranke vaši poslanci uspešno uresničujejo z delom v državnem zboru?

Solidarnost, družbeno pravičnost in racionalno urejanje skupnih zadev v interesu večine prebivalstva.

2. vprašanje

Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vašo stranko spodbuja k proučevanju in prizadevanju po dvigu kakovosti življenja starejše populacije?

Smo socialistična stranka, ena od maksim socializma pa je »vsak po svojih sposobnostih, vsakomur po njegovih potrebah«. To načelo mora še posebej veljati za starejše, invalide, otroke, torej tiste prebivalce, ki iz objektivnih razlogov potrebujejo več pomoči širše skupnosti. Mi se zavzemamo za odpravo kapitalizma in uvedbo socialistične družbe, v kateri bi to načelo veljalo za vse. Prepričani pa smo, da ni nobenega opravičila, da na področju zdravstvenega varstva in oskrbe ranljivih skupin to načelo ne bi veljalo že zdaj, v okviru kapitalistične socialne države.

3. vprašanje

Katera načela in vrednote vaše stranke so imela v državnem zboru do sedaj največji vpliv oziroma prispevek za kakovostno življenje starejših ljudi?

Izhajajoč iz vrednote solidarnosti smo se zavzemali za višje pokojnine in lažji dostop starejših do varstvenega dodatka. Tu bi posebej poudaril prizadevanja za to, da se poveča dostopnost varstvenega dodatka. Mislim, da nam je s stalnim pritiskom uspelo vplivati na vlado, da je na začetku tega leta vendarle odpravila zaznambo na nepremičninah oseb, ki so prejemale varstveni dodatek. Odkar je Pahorjeva vlada ukinila državne pokojnine in varstveni dodatek, je bilo namreč približno 50.000 starejših, v veliki večini žensk, največkrat

s podeželja (torej najbolj ranljiva skupina za revščino), odrezanih od varstvenega dodatka, ker se niso hoteli odreči temu, da bi njihovi potomci podedovali nepremičnino.

Tema: PROGRAM STRANKE:

4. vprašanje:

Kako je bil program vaše stranke v preteklosti naravnani do starejše populacije in kakšen je danes? Katere programske vsebine so dodane za varno in kakovostno življenje starejših?

Stranka Levica je nastala z združitvijo dveh strank, TRS in IDS, ki sta relativno novi stranki. Programska izhodišča glede varstva starejših se – to lahko povem zlasti na relaciji IDS–Levica, ker sem bil član IDS, ustanovljenega leta 2014 – v tem kratkem času niso bistveno spreminjala. Specifika našega programa je v tem, da za nas ni dileme med »institucionalnim varstvom« in »zunajinstitucionalnim varstvom«. Prepričani smo, da eno ne sme iti na škodo drugega. Ljudem, ki to zmorejo in želijo, je treba zagotoviti pomoč na domu v okviru solidarnega javnega zavarovanja in javnih služb. Prebivalcem domov za starejše občane pa je treba zagotoviti bivalne in druge pogoje, kakršne pričakujemo aktivni prebivalci, torej dovolj zasebnosti, motivirano in dostojno plačano osebje itn.

5. vprašanje:

Ali bi program vaše stranke lahko opredelili kot program, kjer je še posebej poudarjena skrb za starejše ljudi?

O tem lahko sodi vsak sam, s tem, da ga prebere. Objavljen je na spletni strani stranke Levica. Jaz bi rekel takole: v našem programu je še posebej izražena skrb za vse ranljive skupine, ker je cilj naše politike bolj človečna družba. Vse ostalo, tudi gospodarska ureditev, je sredstvo, ki pripomore k doseganju tega cilja, ne pa cilj sam na sebi, ki bi se mu morali podrežati drugi podsistemi.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA:

6. vprašanje:

Ali imate poslanci vaše stranke neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Nisem poslanec, lahko pa rečem, da imamo člani poslanske skupine, vključno s poslanci, precej stika s starejšo populacijo.

7. vprašanje:

Ali se srečujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete z njimi, katere osebe so to?

Da. Veliko sodelujemo s sindikati, med drugim tudi s sindikati delavcev, ki delajo v domovih starejših občanov.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Starejši ljudje imajo po eni strani enake težave kot preostala populacija, zlasti socialne stiske, slabe stanovanjske razmere, bolezni. Po drugi strani pa imajo tudi specifične težave, ki izvirajo iz tega, da – ne glede na ostale okoliščine – ne zmorejo več skrbeti zase v takem obsegu, kot so bili vajeni. To jim otežuje življenje in vpliva na okrnjen občutek dostojanstva, na kar bi morali pri skrbi za starejše še posebej paziti.

9. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Strogo formalno najbrž niti ne. Če nanje gledamo širše, kot na pravico do osebnega dostojanstva, pa se strinjam, da pogosto so. Razmere v domovih za starejše občane recimo nikakor niso zadovoljive. V 21. stoletju bi moral biti standard lastna kopalnica in enoposteljna soba, razen, če bi sami izrecno želeli živeti v dvoje. Več in bolj motivirano osebje bi zagotovo lahko lažje skrbelo za starejše ljudi tako, kot si želijo, in ne tako, kot je pogosto edino mogoče v danih materialnih in kadrovskih pogojih.

10. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Vsak moj dogovor na to vprašanje bi bil čista špekulacija. Kot sociolog predvidevam, da osveščenost narašča z izobrazbo in socialnim statusom. Znano je, da so pripadniki srednjih razredov veliko bolj usposobljeni za uveljavljanje socialnih pravic kot tisti, ki so najbolj zapostavljeni in bi jih še bolj potrebovali.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO:

11. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom človekovih pravic?

Verjetno bi jih lahko v okviru svojega dosega. Morate pa vedeti, da so človekove pravice (ali bolje, dejanski položaj človeka, starega ali mladega) v veliki meri odvisne od njegovega materialnega in socialnega položaja oziroma od tega, kaj mu družba lahko materialno ponudi. Zagotovo je dobrodošlo, da se lahko starejši človek, zlasti če nima svojcev oziroma mu niso sposobni pomagati na ta način, opre na zagovornika, skratka na nekoga, ki ni predstavnik nobene specifične institucije, s katerimi se srečuje starejši človek (DSO, zavodi za pomoč na domu, CSD). Zagovornik je v tem smislu nekdo, ki po logiki stvari deluje v interesu tega človeka, ne v interesu institucije, ki niti v idealnih okoliščinah ni nujno isti, zlasti pa ne pri nas, ko so te institucije materialno in kadrovske podhranjene, pogosto tudi slabo vodene.

12. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših?

Kot rečeno, so eno formalne pravice in njihovo pravno varstvo, drugo pa dejanski položaj ljudi. Slovenija je sprejela vse mednarodne predpise s tega področja in ne dvomim, da sodišča in pravosodni organi zavarujejo ljudi, ki se pritožijo v primeru kršitev teh formalnih pravic. A gledati je treba širše od formalnih pravic in analizirati dejansko stanje. Dejansko stanje pa je odvisno od materialnih pogojev, ki niso optimalni. Imamo 275 upokojencev, ki živijo s pokojninami, nižjimi od 500 EUR, pri čemer vemo, da so minimalni življenjski stroški 562 EUR. Imamo veliko ljudi, ki zelo dolgo čakajo na sprejem v DSO, veliko pa je tudi takih, ki bi dom potrebovali, a si ga ne morejo privoščiti, vsaj ne v Sloveniji, zato vse pogosteje slišim za primere, ko grejo iz obmejnih krajev v dom na Hrvaško, kjer je ceneje, a so zato tudi dlje od svojih bližnjih. Kot rečeno, niti domska oskrba ni na ravni, ki bi bila zadovoljiva. Pomoč na domu se razvija, vendar počasi in pretežno le v mestih, čeprav so potrebe na podeželju prav tako velike, stanje pa glede na socialno strukturo in bivalne pogoje verjetno še slabše.

13. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic v Sloveniji?

Specifika naše stranke je v tem, da se ne izogibamo dejstvu, da si mora družba zastaviti določene prioritete, ki jim nameni več sredstev kot drugim. Ni nas na primer strah reči, da

je treba racionalizirati vojaške izdatke ali vojsko celo razpustiti, med drugim zato, da se zaposli več kadrov in nabavi več sredstev za pomoč ranljivim skupinam.

Seveda ne gre le za denar, težava naše družbe in vseh drugih kapitalističnih družb je odsotnost družbenega načrtovanja. V Sloveniji se komaj kdaj odpre kak dom za starejše, pa še tisti, ki se, so koncesionarski, torej dražji in manj dostopni, po kakovosti storitev pa nič boljši. Namesto gradnje novih domov smo priča večnemu obnavljanju starih, kar se ponavadi na koncu izkaže za neracionalno, predvsem pa je obremenjujoče za prebivalce. Trenutno poteka obnova in nadgradnja DSO Bokalce v Ljubljani, v okviru katere stanovalci živijo praktično na gradbišču, dnevno od sobe do jedilnice hodijo preko gradbišča in živijo pod streho, ki je danes, sredi oktobra, še vedno pokrita samo s sekundarno kritino (folijo). V nobenem bloku obnova ne bi mogla potekati na ta način, tukaj pa poteka. To je žalosten kazalec odnosa naše družbe, celo tistih, ki so neposredno odgovorni za skrb za starejše, do starejših. Tu bi res potrebovali zagovornika.

14. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah in koordinirali mrežo prostovoljcev na terenu? Ali bi vaša stranka podprla ustanovitev instituta za zagovorništvo starejših ljudi?

Stranka odločitve sprejema kolektivno. Kot njen svetovalec lahko rečem le, da je predlog zelo obetaven.

Intervju: Parlamentarna stranka SMC, dr. Jasna Murgel (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, Državni zbor Republike Slovenije

Ponedeljek, 23. 10. 2017, 10.05–10.28

Tema: RAZLAGA VREDNOT IN NAČEL STRANKE:

1. vprašanje:

Katere vrednote in načela iz programa vaše stranke vaši poslanci uspešno uresničujejo z delom v državnem zboru?

Medgeneracijska solidarnost in sodelovanje.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vašo stranko spodbuja k proučevanju in prizadevanju po dvigu kakovosti življenja starejše populacije?

Danes se spopadamo s številnimi izzivi, ki jih prinaša dinamika časa, in v zelo veliki meri na politike in posledično tudi na razvoj družbe vplivajo demografske spremembe. V Sloveniji namreč delež oseb, starih 65 let ali več, predstavlja približno 20 % in ta delež se bo z leti še povečeval. Ravno zato v SMC poseben poudarek namenjamo starejši populaciji na vseh področjih.

3. vprašanje:

Katera načela in vrednote vaše stranke so imela v državnem zboru do sedaj največji vpliv oziroma prispevek za kakovostno življenje starejših ljudi?

Konkretna programska izhodišča SMC glede starejših se navezujejo na načelo »nihče pod pragom revščine«, zagotovitev dostojne ravni pokojnin in zakonsko ureditev dolgotrajne oskrbe.

Tema: PROGRAM STRANKE:

4. vprašanje:

Kako je bil program vaše stranke v preteklosti naravnani do starejše populacije in kakšen je danes? Katere programske vsebine so dodane za varno in kakovostno življenje starejših?

SMC je junija 2017 ustanovil Krog seniorjev (združuje člane in simpatizerje SMC, starejše od 55 let), katerega programska izhodišča so delovna aktivnost starejših, skrb za zdravje, dolgotrajna oskrba, izobraževanje in kultura, humanitarna dejavnost in prostovoljstvo. Krog seniorjev je bil ustanovljen na osnovi dveh temeljnih vrednot SMC, tj. medgeneracijska solidarnost in sodelovanje.

5. vprašanje:

Ali bi program vaše stranke lahko opredelili kot program, kjer je še posebej poudarjena skrb za starejše ljudi?

V SMC zasledujemo Strategijo dolgožive družbe, ki jo je Vlada sprejela julija 2017. Slednja izhaja iz novega konceptualnega okvira za oblikovanje usmeritev razvoja v dolgoživi družbi in je zasnovana na konceptu aktivnega staranja. Opredeljuje vizijo in glavne cilje pri oblikovanju odgovorov na izzive zaradi spremenjene starostne strukture prebivalstva v Sloveniji in podaja strateške usmeritve in cilje delovanja na štirih področjih:

- zaposlenost, delovna aktivnost;
- samostojno, zdravo in varno življenje vseh generacij;
- vključenost v družbo;
- oblikovanje okolja za aktivnost v celotnem življenjskem obdobju.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA:

6. vprašanje:

Ali imate poslanci vaše stranke neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Absolutno. Pri svojem delu se srečujemo z vsemi generacijami, predvsem skozi terenske seje po Sloveniji, pogosto pa obiščemo tudi domove za starejše, kjer so nas še posebej veseli. Prav tako nas v poslanskih pisarnah obišče veliko starejših, ki nas seznanijo s svojimi težavami in konkretnimi pobudami.

7. vprašanje:

Ali se srečujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete z njimi, katere osebe so to?

Osebno se srečujem z delavci na centrih za socialno delo, ki med drugim delajo tudi s starejšo populacijo.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Predvsem zdravstvene težave, revščina med upokojenci in težava namestitve v domove za ostarele.

9. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Na žalost, da. To potrjujejo tudi poročila Varuha človekovih pravic.

10. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Seznanjenost bi bila lahko boljša.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO:

11. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom človekovih pravic?

Pomen zagovorništva je izboljšati položaj določene skupine ljudi in vsekakor lahko pripomore k izboljšanju problematike starejše populacije.

12. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših?

Ne v zadostni meri. Zlasti je treba posvetiti pozornost varstvu pravic starejših, ki so v institucionalnem varstvu.

13. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic v Sloveniji?

Treba bi bilo vzpostaviti sistem dolgotrajne oskrbe, ki bi bil v povezavi s spremembami drugih sistemov socialne varnosti (zdravstvo, socialno varstvo, pokojninsko varstvo). Potrebujemo torej sistem, ki bo omogočal in zagotavljal izvajanje dolgotrajne oskrbe kot integrirane dejavnosti, takšne, ki ljudem čim dlje omogoča samostojno in varno ter kakovostno življenje.

14. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah in koordinirali mrežo prostovoljcev na terenu? Ali bi vaša stranka podprla ustanovitev instituta za zagovorništvo starejših ljudi?

Vsekakor je treba zagotoviti ustrezne mehanizme za zastopanje pravic starejših. Ti morajo biti regionalno ustrezno dostopni.

Intervju: Parlamentarna stranka DESUS, predsednik Odbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide Republike Slovenije, Uroš (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, Državni zbor Republike Slovenije

Petek, 20. 10. 2017, 10.05–10.28

Tema: RAZLAGA VREDNOT IN NAČEL STRANKE:

1. vprašanje:

Katere vrednote in načela iz programa vaše stranke vaši poslanci uspešno uresničujejo z delom v državnem zboru?

Solidarnost, medgeneracijsko sodelovanje, pravičnost. Vrednot je veliko. Skušamo uresničevati vse pozitivne vrednote, predvsem pa za populacijo, ki je rdeča nit našega programa, to so starejši, upokojenci in tisti, ki bodo šele vstopili v sistem izplačevanja pokojnin, da se njihove pravice v najboljši in največji možni meri udejanjijo.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vašo stranko spodbuja k proučevanju in prizadevanju po dvigu kakovosti življenja starejše populacije?

To je trenutni položaj upokojencev. Upokojenci so bili v obdobju varčevalnih ukrepov in pravzaprav v celotnem obdobju tranzicije, od osamosvojitve dalje, tista ciljna skupina, ki je bila najbolj prizadeta v dejanski ekonomski in socialni situaciji. Želeli bi, da se jim te pravice povrnejo v najkrajšem možnem času.

3. vprašanje:

Katera načela in vrednote vaše stranke so imela v državnem zboru do sedaj največji vpliv oziroma prispevek za kakovostno življenje starejših ljudi?

Spet smo pri vrednotah. Za vse tiste pozitivne vrednote se zavzemamo, to je v programskih izhodiščih napisano, pa jih bom še enkrat ponovil: pravičnost, poštenost, medgeneracijsko sodelovanje in socialni dialog.

Tema: PROGRAM STRANKE:

4. vprašanje:

Kako je bil program vaše stranke v preteklosti naravnano do starejše populacije in kakšen je danes? Katere programske vsebine so dodane za varno in kakovostno življenje starejših?

Praktično ni dodane nobene nove komponente, nobenega novega momenta. Mi si želimo, prizadevamo in skušamo tudi v praksi udejanjiti, da imajo ljudje, ko pridejo v tretje življenjsko obdobje, torej ko pridejo v sistem izplačevanja pokojnin, dostojno življenje, kar jim omogočajo dostojna pokojnina in vse ostale pravice, ki k temu sodijo: zdravstveno zavarovanje, čim krajše čakalne dobe itd.

5. vprašanje:

Ali bi program vaše stranke lahko opredelili kot program, kjer je še posebej poudarjena skrb za starejše ljudi?

Da, seveda, v imenu nosimo naziv upokojenci (U v DEDUS), je pa res, da naša stranka ni zgolj stranka upokojencev, ki so že v sistemu izplačevanja pokojnin. Naš slogan je namreč DESUS za vse generacije. Zavzemamo se tudi za pravice drugih ljudi in, ko govorimo o medgeneracijskem dialogu, govorimo o tem, da so pravice starejših samoumevne, da pa pri tem ne smejo biti prizadete tudi pravice katere koli druge ciljne skupine, kar pomeni, da ne smemo odpirati medgeneracijskega spopada, vrzeli.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA:

6. vprašanje:

Ali imate poslanci vaše stranke neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Seveda, ko ostanem v Mariboru, sem vsaj na enem izmed društev upokojencev, k meni v poslansko pisarno pa prav tako zahaja pretežno starejša populacija. Ja, odgovor je, da imamo stik tudi, ali pa predvsem, s starejšo generacijo.

7. vprašanje:

Ali se srečujete z ljudmi, ki so neposredno vezani na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete z njimi, kateri ljudje so to?

Predstavniki društev upokojencev, predstavniki drugih državnih institucij, ki imajo neposredno in posredno povezavo s starejšimi, s Socialno zbornico, drugimi različnimi

institucijami, predstavniki in direktorji domov upokojencev, NVO, tudi filantropijo in prostovoljci projekta v okviru ZDUS-a Starejši za starejše.

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Na žalost je teh težav vedno več. To so socialna izključenost, v preteklosti rezanje pravic upokojencev in seveda zdravstvena oskrba. Zdravstveni sistem v naši državi je potreben korenitih sprememb, čakalne dobe so dolge, ljudje pa z leti potrebujejo čedalje več zdravstvenih storitev in do njih le težko pridejo. Ne govorim o kakovosti zdravstvenih storitev, ampak o pravočasnosti izvedbe teh storitev. Ko omenjam socialno izključenost, pri tem mislim predvsem na to, da je vedno več starejših ekonomsko odvisnih od drugih, od državnih pomoči, svojih sorodnikov itd., in ravno zato se mi zdi samo po sebi umevno, da se materialne in finančne pravice uredijo tako, da nobena pokojnina ne bo pod pragom revščine oziroma tveganja socialne izključenosti. S tem je povezano tudi dostojanstvo starejših.

9. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Jaz vendarle upam, da osnovne pravice starejših in tudi mlajših ter srednje generacije niso kršene, je pa res, da se vedno bolj pogosto postavlja vprašanje dostojne, primerne pokojnine. Vedeti je treba, da je ta pokojnina z leti prišla iz 70 % na 60 % – govorim o povprečni pokojnini in povprečni plači – kar je nedopustno. Na tem podatku temelji naša naloga v prihodnosti. V tem mandatu smo padec pokojnin zajezili, trend padanja smo zaustavili in pokojnine malce dvignili, pripeljati pa jih zopet želimo vsaj na dve tretjini oziroma na 70 % v primerjavi s plačami.

10. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Nikoli ni preveč informacij. Verjamem, da so dovolj dobro seznanjeni s temi pravicami, tudi kot politiki jim skušamo to predstaviti skozi svoje vsakodnevno delo. Je pa res, da mediji včasih o nekaterih samo po sebi umevnih zadevah, o katerih bi morali poročati, ne poročajo in se bolj ukvarjajo z drugimi zadevami, ki so bolj zanimive, »aferaške«, mogoče bolj visoko leteče.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO:

11. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom človekovih pravic?

Imamo inštitut zagovornika načela enakosti, ki je z začetkom letošnjega leta praktično zaživel. To zagovorništvo je prisotno v različnih formalnih državnih institucijah, prisotno je v številnih družbenih iniciativah, v končni fazi je krovno društvo Zveza upokojencev Slovenije. Se pa na neki način z inštitutom zagovorništva srečujem tudi v vsakodnevnem političnem življenju, ne nazadnje je stranka DESUS stranka, ki je še posebej dovzeta za to populacijo. Ja, mislim, da je ta inštitut zagovorništva prisoten. Če bi rekel, da je maksimalno uspešen, potem smo se izčrpali in ni več možnosti za napredek. Vidimo pa, da se vsakodnevno pojavljajo težave, predvsem tistih, ki niso najbolj opolnomočeni. Zagotovo je tukaj še nekaj vrzeli, predvsem v smislu tistih formalnih državnih institucij, ki morajo po neki definiciji prevzeti to nalogo. Civilno družbena iniciativa je lahko samo dopolnilo, kot neki komplementarni del zagovorništva.

12. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših?

Pravice tako starejših kot tudi vseh ostalih so zagotovljene z Ustavo Republike Slovenije, da ne naštevam njenih členov. Materialna zakonodaja še kvečjemu kakšno pravico bolj podrobno, bolj eksplicitno definira, tako da je na načelni ravni to zagotovljeno. Na žalost pa ugotavljamo, da vsakodnevni ekscesi, ki včasih celo mejijo ali pa presežejo tisti prag, ne zgolj ekonomskega, socialnega in drugih oblik nasilja, ampak tudi fizičnega nasilja. Zoper to je treba drastično ukrepati. Mislim, da se človekove pravice starejših izvajajo.

13. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic v Sloveniji?

Tako, da bi vse institucije, ki so za to poklicane in ustanovljene, dosledno izvajale svoje naloge. Začnemo lahko s politiko, da bo sprejemala optimalne zakone, da bodo optimalne sankcije, da se bodo anomalije, deviacije in odkloni pravočasno ugotavljali. Predvsem je tu pomembno, da se hitro, ažurno odkrivajo, da se ustrezno tudi ukrepa in potem je ciklus zaprt. Da pa bi bil ta ciklus hermetično zaprt, da se nikoli ne bi dogajale kakšne deviacije, je

nemogoče doseči. To je kot na primer, kot banalni primer, če bi se na avtocesti vsi vozili 130 km na uro ali pa malo manj in upoštevali vse razmere in udeležence na cesti in ne vem kakšne še vse parametre, ne bi nikoli prišlo do nesreče, pa se nesreče dogajajo, tudi s smrtnimi izidi. Seveda pa se to ne sme dogajati na področju varstva pravic ljudi.

14. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah in koordinirali mrežo prostovoljcev na terenu? Ali bi vaša stranka podprla ustanovitev instituta za zagovorništvo starejših ljudi?

Načeloma nasprotujem uvajanju nekih novih institucij, tako na regionalni kot na državni ravni. Teh razno raznih agencij, združenj, takšnih ali drugačnih, mislim, da imamo že preveč. Nekatera so sama sebi namen. Da je starejših ljudi vedno več, je dejstvo, da jih bo vedno več, je tudi dejstvo. Za starejše je treba poskrbeti. Sem trdno prepričan, da imamo že sedaj zadeve institucionalno optimalno poskrbljene, je pa res, da je DESUS predlagal, da se na ravni države uvede Urad za starejše, kar je bilo neuspešno, pa tudi na lokalni ravni naj bi se uvedli, formirali samostojni uradi za starejše. To bi bile samostojne institucije, ki bi koordinativno vlogo, ki jo vi interpretirate skozi mrežo agencij za zagovorništvo, izvajale. Ljubljana ima takšen primer. Zadeva je zaživela, koliko svojega poslanstva bo opravila, pa je težko napovedati. V Mariboru je bila zadeva že tik pred izvedbo, pa še vedno ni izvedena. Mislim pa, da bo zadeva z novim županom urejena. Menim, da lahko zadeva, če je takšno mrežo uradov za starejše možno urediti, v začetni fazi vsaj v mestnih občinah, zaživi brez nekih dodatnih naporov in naprezanj. Je pa res, da vsaka novoustanovljena institucija še ni jamstvo, da se bodo zadeve dejansko tudi v praksi izvajale. Mislim, da je že sedaj dosti institucij, ki lahko tudi na lokalni mreži uspešno koordinirajo delo državnih kot civilno družbenih iniciativ. O prostovoljstvu pa je tako, zelo sem vesel, da se prostovoljstvo izvaja, da je dosti takih organizacij, tudi ZDUS-ovih, ampak država se ne sme naslanjati na delo prostovoljcev, temveč mora opravljati svoje osnovno poslanstvo v okviru svojih institucij. Ali bi stranka DESUS podprla ustanovitev instituta za zagovorništvo, vam ne morem enoznačno pritrditi. Treba bi bilo konkretno videti njegove zadolžitve, naloge, pooblastila, mrežo, možnost ukrepanja v primeru ugotavljanja nepravilnosti, je prekrškovni organ, kako je povezan z organi pregona, kakšna pooblastila ima za zastopanje starejših in tako naprej. Najlažje je odgovoriti z ja, seveda bi podprli ustanovitev, pa to ni tako enoznačno.

Intervju: Parlamentarna stranka SD, Martina Vuk (mag. Karmen Arko, za doktorsko disertacijo iz socialne gerontologije)

Ljubljana, MDDS

Petek, 16. 10. 2017, 12.00–12.15

Tema: RAZLAGA VREDNOT IN NAČEL STRANKE:

1. vprašanje:

Katere vrednote in načela iz programa vaše stranke vaši poslanci uspešno uresničujejo z delom v državnem zboru?

Vrednote in načela, na katerih temelji delovanje Socialnih demokratov na področju starejših (in širše), so: solidarnost, medgeneracijsko sodelovanje, socialna varnost, vključujoča družba in enakost.

2. vprašanje:

Ali lahko opišete, kaj je tisto, kar vašo stranko spodbuja k proučevanju in prizadevanju po dvigu kakovosti življenja starejše populacije?

Odgovornost in kakovost posamezne družbe oziroma skupnosti se prepoznavata po skrbi za otroke in starejše (ter ranljive skupine). Slovenija je starajoča se družba, zato se nam zdi pomembno, da obstoječe družbene podsisteme prilagodi tej (novi) realnosti ter zagotovi nove (npr. dolgotrajna oskrba), ki bodo omogočali kakovostno, čim bolj zdravo in aktivno staranje in starost.

Stranka SD ima tudi svoj Forum starejših – interesno skupino, ki združuje starejše članice in člane ter še posebno pozornost posveča ukrepom, ki so namenjeni starejšim.

3. vprašanje:

Katera načela in vrednote vaše stranke so imela v državnem zboru do sedaj največji vpliv oziroma prispevek za kakovostno življenje starejših ljudi?

Vsa načela in vrednote iz prvega odgovora upoštevamo pri vsakdanjem delu v državnem zboru. Predlagali (ali pa podprli) smo zakone, ki temeljijo na teh načeli in izboljšujejo položaj starejših v družbi, npr. ukrepe za zniževanje revščine med starejšimi – določitev minimalne pokojnine 500 EUR, večjo dostopnost do varstvenega dodatka zaradi odprave vračljivosti in »plomb« na nepremičnine; prizadevanja za usklajevanje pokojnin in letni dodatek; spodbujanje aktivnosti starejših.

Zelo dobro sodelujemo tudi s krovno organizacijo starejših ZDUS in skupaj iščemo rešitve.

Tema: PROGRAM STRANKE:

4. vprašanje:

Kako je bil program vaše stranke v preteklosti naravnani do starejše populacije in kakšen je danes? Katere programske vsebine so dodane za varno in kakovostno življenje starejših?

Konkretne zaveze iz programa:

- grajenje pokojninskega sistema na medgeneracijski solidarnosti in vzajemnosti;
- oblikovanje sistema dolgotrajne oskrbe, ki bo vsakomur omogočal kakovost življenja;
- zagotavljanje skrbi za starejše, ustvarjanje priložnosti za nova delovna mesta;
- prenos znanja in izkušenj med generacijami;
- administrativno poenostavljen dostop občasnega dela za upokojence;
- skrb za aktivno preživljanje časa starejšega;

+ učinkovit in dostopen zdravstveni sistem;

+ spodbujanje vseživljenjskega učenja.

5. vprašanje:

Ali bi program vaše stranke lahko opredelili kot program, kjer je še posebej poudarjena skrb za starejše ljudi?

Da.

Tema: STAREJŠA POPULACIJA:

6. vprašanje:

Ali imate poslanci vaše stranke neposreden stik s starejšimi osebami? Ali se z njimi veliko pogovarjate?

Da, preko poslanskih pisarn na terenu, Foruma starejših SD, društev upokojencev.

7. vprašanje:

Ali se srečujete z osebami, ki so neposredno vezane na delo s starejšimi osebami? Če sodelujete z njimi, katere osebe so to?

Predstavnice in predstavniki domov za starejše, ZDUS, izvajalci pomoči na domu, lokalne skupnosti ...

8. vprašanje:

Katere so, po vašem mnenju, največje težave v življenju starejših ljudi?

Revščina, osamljenost, neobveščенost, zdravstvene težave (poleg kroničnih bolezni in poškodb še zlasti demenca).

9. vprašanje:

Ali menite, da so pogosto kršene osnovne človekove pravice starejših ljudi?

Kršitev je zagotovo veliko več, kot je uradno zaznanih. Velikokrat starejši ne vedo, na koga se lahko obrnejo. Pogosto pa tudi ne želijo govoriti, saj jim pravice kršijo najbližji.

10. vprašanje:

Ali so, po vašem mnenju, starejši ljudje dovolj seznanjeni s svojimi pravicami?

Ne.

Tema: ZAGOVORNIŠTVO:

11. vprašanje:

Ali menite, da zagovorništvo uspešno rešuje problematiko starejših ljudi v zvezi z varstvom človekovih pravic?

Zagovorništvo je eden od elementov zagotavljanja varstva pravic starejšim. Zelo pomembni so tudi osveščanje in obveščanje ter vzpostavitev jasnih poti za varstvo ČP.

12. vprašanje:

Ali je, po vašem mnenju, trenutno dobro poskrbljeno za varstvo človekovih pravic starejših?

Formalno imajo starejši enake možnosti in dostop do varstva ČP kot vsi ostali v Sloveniji. Dejansko pa bi bilo za starejše treba vzpostaviti posebne mehanizme in več poudarka dati tudi preventivi – osveščanju, pogovarjanju, vzpostavitvi t. i. zaupnih skupin. Zagovorništvo je pomemben element, ki bi omogočal, da starejši v sproščenem in zaupnem okolju izrazijo svojo voljo oziroma razložijo svoje stanje in položaj. To je še posebej pomembno za tiste starejše, ki se težko gibljejo, so večinoma doma ali pa imajo kognitivne težave (demenca).

13. vprašanje:

Kako bi bilo, po vaših izkušnjah, optimalno poskrbljeno za starejše ljudi in varstvo njihovih pravic v Sloveniji?

Glejte odgovor zgoraj.

14. vprašanje:

Kaj menite o regijsko razpršenih agencijah za zagovorništvo, kjer bi strokovni delavci različnih področij starejšim ljudem pomagali pri reševanju njihovih težav in jih osveščali o njihovih pravicah in koordinirali mrežo prostovoljcev na terenu? Ali bi vaša stranka podprla ustanovitev instituta za zagovorništvo starejših ljudi?

Težko se konkretno opredelimo do »agencij za zagovorništvo«. Vsekakor pa bi morale biti zagovorništvo regijsko razpršeno. Zagovornice/zagovorniki bi morali biti ustrezno usposobljeni in v perspektivi bi bilo treba zagotoviti tudi pravno podlago za ta institut. Socialni demokrati bomo zagotovo delovali v tej smeri.